

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
EKONOMİ-MALİYE BİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ SANAYİ POLİTİKALARI VE TÜRKİYE SANAYİ POLİTİKALARININ
AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM PERSPEKTİFİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Nilay ŞAHİN

Ankara, 2025

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
EKONOMİ-MALİYE BİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ SANAYİ POLİTİKALARI VE TÜRKİYE SANAYİ POLİTİKALARININ
AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM PERSPEKTİFİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Nilay ŞAHİN

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Belgin AKÇAY**

Ankara, 2025

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
EKONOMİ-MALİYE BİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ SANAYİ POLİTİKALARI VE TÜRKİYE SANAYİ POLİTİKALARININ
AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM PERSPEKTİFİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Belgin AKÇAY

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

1- Prof. Dr. Belgin AKÇAY

2- Prof. Dr. Burça KIZILIRMAK YAKIŞIR

3- Prof. Dr. Müslüme NARİN

Tez Savunması Tarihi

24.02.2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Belgin AKÇAY danışmanlığında hazırladığım “Avrupa Birliği Sanayi Politikaları ve Türkiye Sanayi Politikalarının Avrupa Birliği'ne Uyum Perspektifinde Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

13.03.2025

Nilay ŞAHİN

TEŞEKKÜR

Tüm hayatım boyunca beni yürekten destekleyen ve gerek eğitim-öğretim gerekse iş hayatımın her aşamasında aldığım kararlarda arkamda durarak bana güç veren çok sevgili aileme, iyi günde kötü günde hayatı birlikte göğüslediğimiz çok değerli dostlarıma, sevdiğim alanda keyifle çalışmama vesile olan tüm hocalarıma, amirlerime ve çalışma arkadaşlarıma, deneyimlerim ışığında hazırlama imkanı bulduğum bu tez çalışmasında desteği ve kıymetli yol göstericiliği için danışmanım Prof. Dr. Belgin AKÇAY'a içten teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR LİSTESİ	v
TABLOLAR LİSTESİ	vi
GRAFİKLER LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
EKLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SANAYİ SEKTÖRÜ VE SANAYİ POLİTİKALARI

A. Sanayi Sektörünün Önemi ve Sanayileşme	3
B. Dünyada Sanayi Sektörünün Mevcut Durumu	5
C. Sanayi Politikaları	21
I. Sanayi Politikalarının Amacı	21
II. Sanayi Politikalarının Çeşitleri	26
III. Sanayi Politikaları Kapsamında Uygulanan Stratejiler	28

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ SANAYİ SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMU VE SANAYİ POLİTİKALARI

A. Avrupa Birliği Sanayi Sektörünün Mevcut Durumu	30
B. Avrupa Birliği Sanayi Politikaları	37
I. Avrupa Birliği Sanayi Politikalarının Tarihsel Gelişimi	37
II. Avrupa Birliği Sanayi Politikasına İlişkin Yapılan Düzenlemeler	43
1. Avrupa Komisyonunun Sanayi Politikası Bildirileri	45
2. Avrupa Birliği Büyüme Stratejileri ve Bu Kapsamda Geliştirilen Sanayi Politikaları	47
2.1. Lizbon Stratejisi	47
2.2. Avrupa 2020 Stratejisi	47

2.3. Avrupa Yeşil Mutabakatı	48
2.4. AB Büyüme Stratejileri Kapsamında Geliştirilen Sanayi Politikaları	49
III. Avrupa Birliği Sanayi Politikalarına İlişkin Değerlendirme	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE SANAYİ SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMU VE SANAYİ POLİTİKALARI

A. Türkiye Sanayi Sektörünün Mevcut Durumu	57
B. Türkiye Sanayi Politikaları	64
I. Türkiye Sanayi Politikalarının Tarihsel Gelişimi	64
II. Türkiye Sanayi Politikalarına İlişkin Yapılan Düzenlemeler	70
1. Sanayi ve Kalkınma Planları	70
2. Strateji Belgeleri	71
III. Türkiye Sanayi Politikalarına İlişkin Değerlendirme	73

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE SANAYİ POLİTİKALARININ AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM PERSPEKTİFİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUMLU SANAYİ POLİTİKALARI İÇİN ÖNERİLER

A. Türkiye Sanayi Politikalarının Avrupa Birliği'ne Uyum Perspektifinde Değerlendirilmesi	79
I. Avrupa Birliği İlişkileri Çerçevesinde Türkiye Sanayi Politikalarında Yaşanan Gelişmeler	79
1. Gümrük Birliği	81
2. Yeşil Mutabakat	83
II. Türkiye Sanayi Politikalarının Avrupa Birliği'ne Uyumunun Avrupa Birliği Raporları Bağlamında İncelenmesi	85
III. Türkiye Sanayi Politikalarının Avrupa Birliği'ne Uyumunun Değerlendirilmesi	89
B. Avrupa Birliği'ne Uyumlu Türkiye Sanayi Politikaları İçin Öneriler	93
I. Avrupa Birliği İle Uyumunu Sağlamak Üzere Türkiye Sanayi Politikaları	94

İçin Geliştirilen Politika Önerileri

SONUÇ	97
KAYNAKÇA	102
EKLER	112
ÖZET	175
ABSTRACT	176

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme
BK	Birleşik Krallık
BM	Birleşmiş Milletler
CIP Endeksi	Rekabetçi Sanayi Performansı Endeksi (Competitive Industrial Performance-CIP Index)
DB	Dünya Bankası
Eurostat	Avrupa İstatistik Kurumu
GB	Gümrük Birliği
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IPCEI	Ortak Avrupa Çıkarı Olan Önemli Projeler “Important Projects of Common European Interest-IPCEI”
İÜİ	İmalat Ürünleri İhracatı
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme
OECD	İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OYTÜİ	Orta ve Yüksek Teknolojili İmalat Sanayi Ürünlerinin İhracatı
s.	Sayfa
ss.	sayfa sayıları
TMİ	Toplam Mal İhracatı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TSKB	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği

TABLolar LİSTESİ

Tablolar	Sayfa No
Tablo 1. 2013-2023 Yılları Dünya GSYİH Rakamları ve Değişim Oranları	112
Tablo 2. İmalat Sanayi Sektörlerinin Teknoloji Yoğunluğuna Göre Sınıflandırılması	11
Tablo 3. CIP Endeksine Göre 2013-2022 Yıllarında En Rekabetçi İmalat Sektörüne Sahip Ülke	14
Tablo 4. İlk Beş İmalatçı Ülke ve Küresel İmalat Katma Değerindeki Payları	16
Tablo 5. Bazı Sanayi Sektörlerinde Dünyanın Önde Gelen İmalatçı Ülkeleri	113
Tablo 6. İmalat Sanayi Sektöründe En Çok İhracat Yapan On Ülke	17
Tablo 7. İmalat Sanayi Sektöründe En Çok İthalat Yapan On Ülke	17
Tablo 8. Dünya İhracatı, İmalat Ürünleri İhracatı ve Orta ve Yüksek Teknolojili İmalat Sanayi Ürünlerinin İhracatı (Trilyon Dolar)	115
Tablo 9. Dünyada İhracatın Değişim Oranları (%)	116
Tablo 10. Yüksek Teknolojili İmalat Sanayi Sektöründe Dünya İhracatında ve İthalatında İlk Beş Ülke	117
Tablo 11. Sanayi Politikası Tanımları	118
Tablo 12. Sanayi Politikasının Çeşitleri – I	26
Tablo 13. Sanayi Politikasının Çeşitleri – II	27
Tablo 14. Sanayi Politikasının Çeşitleri – III	27
Tablo 15. Cari Fiyatlarla AB GSYİH'si (Trilyon Dolar)	120
Tablo 16. AB Büyüme Oranı (%)	121
Tablo 17. Cari Fiyatlarla AB Sanayi Sektörü Katma Değeri (Trilyon Dolar)	122
Tablo 18. AB Sanayi Sektörü Katma Değerinin Değişim Oranı (%)	123
Tablo 19. GSYİH'nin Yüzdesi Olarak AB Sanayi Sektörünün Katma Değeri (%)	124
Tablo 20. Avrupa'da Uygulanan Sanayi Politikalarının Zaman Çizelgesi	37
Tablo 21. AB Sanayi Politikası İle Yanıt Aranılan Ekonomik Sorunlar	42
Tablo 22. Avrupa Komisyonu Sanayi Politikası Bildirileri	125
Tablo 23. AB Büyüme Stratejileri ve Bu Stratejiler Çerçevesinde Oluşturulan Sanayi Politikaları	130
Tablo 24. AB Yeşil Sanayi Politikası Araçları	52
Tablo 25. AB Çerçeve Programları, Uygulama Dönemleri ve Bütçeleri	133
Tablo 26. AB Çerçeve Programlarının Bütçelerinin Değişim Oranları (%)	53
Tablo 27. AB Sanayi İttifakları	54
Tablo 28. AB IPCEI Projeleri	134
Tablo 29. Cari Fiyatlarla Türkiye GSYİH'si (Milyar Dolar)	136
Tablo 30. Türkiye GSYİH'si Yıllık Büyüme Oranı (%)	137
Tablo 31. Cari Fiyatlarla Türkiye Sanayi Sektörü Katma Değeri (Milyar Dolar)	138
Tablo 32. Türkiye Sanayi Sektörü Katma Değerinin Değişim Oranı (%)	139
Tablo 33. Türkiye GSYİH'nin Yüzdesi Olarak Sanayi Katma Değeri	140
Tablo 34. 2013-2023 Yılları Sanayi Sektörü İhracatı	141
Tablo 35. İmalat Sanayi Sektörünün 2013 ve 2023 Yılları İhracat Rakamları (Bin Dolar)	142
Tablo 36. İmalat Sanayi Sektörü 2013-2023 İhracat Verileri (Bin Dolar)	144
Tablo 37. Kamu İktisadi Teşebbüsleri	147
Tablo 38. Kalkınma Planları ve Planlarda Yer Alan Sanayi Sektörüne Yönelik Hedefler	148

Tablo 39. Türkiye Tarafından Benimsenen Sanayi Stratejileri	156
Tablo 40. İmalat Sanayi Katma Değerinin Teknoloji Düzeyine Göre Dağılımı (Faktör Maliyetiyle Katma Değer %)	162
Tablo 41. On İkinci Kalkınma Planının İmalat Sanayine Yönelik Politikaları ve Tedbirleri	163
Tablo 42. On İkinci Kalkınma Planının Sektörel Politikaları ve Amaçlar	168
Tablo 43. Türkiye-AB Dış Ticaret Rakamları	170
Tablo 44. Gümrük Birliğine İlişkin Literatür	171
Tablo 45. Ülke Raporlarında Sanayi Politikalarına Uyum Durumu	86
Tablo 46. Ülke Raporlarında Türkiye Sanayi Politikasına İlişkin Eleştirilen Konular	87
Tablo 47. AB ve Türkiye'nin Mevcut Büyüme Stratejisi ve Sanayi Politikasının Karşılaştırılması	89
Tablo 48. AB Sanayi Politikası Düzenlemeleri ve AB İle Uyum Durumu Zaman Çizelgesi	92

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafikler	Sayfa No
Grafik 1. 2013-2023 Yılları Dünya GSYİH Rakamlarının Seyri (Cari Fiyatlarla Trilyon Dolar)	5
Grafik 2. 2013-2023 Dünya GSYİH'si Değişim Oranları (%)	6
Grafik 3. Dünya Sanayi Sektörü Tarafından Yaratılan Katma Değer (Cari Fiyatlarla Trilyon Dolar)	7
Grafik 4. Dünya Sanayi Sektörü Tarafından Yaratılan Katma Değerin Yıllık Değişim Oranı (%)	7
Grafik 5. Dünya GSYİH'si ve Sanayi Sektörü Katma Değeri 2013-2023 Değerlerinin Seyri (Cari Fiyatlarla Trilyon Dolar)	8
Grafik 6. Dünya GSYİH'sinin Yüzdesi Olarak Sanayi Sektörü Tarafından Yaratılan Katma Değer	9
Grafik 7. İmalat Sanayi Sektörünün Toplam Sanayi Sektörü Katma Değerindeki Payı (%)	10
Grafik 8. İmalat Sanayi Sektöründe İlk Beş Alt Sektörün Payı (%)	11
Grafik 9. CIP Endeksinde İlk Sekiz Ülkenin Yıllara Göre Gelişimi	15
Grafik 10. 2013-2023 Yılları Arasında Dünya İhracat Değerleri (Trilyon Dolar)	19
Grafik 11. Dünya İhracatı (Toplam Mal İhracatı-TMİ), İmalat Ürünleri İhracatı (İÜİ) ve Orta ve Yüksek Teknolojili Ürünlerin İhracatının (OYTÜİ) Değişim Oranlarının Seyri	20
Grafik 12. Yüksek Teknolojili İmalat Ürünleri İhracatında İlk Beş Ülkenin Payı (%)	20
Grafik 13. Yüksek Teknolojili İmalat Ürünleri İthalatında İlk Beş Ülkenin Payı (%)	21
Grafik 14. Cari Fiyatlarla AB GSYİH'si	31
Grafik 15. AB GSYİH'si Yıllık Büyüme Oranının Seyri	31
Grafik 16. AB GSYİH'sinde Sektörlerin Payı (%)	32
Grafik 17. AB GSYİH'nin Yüzdesi Olarak Sektörlerin Yarattığı Katma Değer	33
Grafik 18. Cari Fiyatlarla AB Sanayi Sektörü Katma Değerinin Seyri	33
Grafik 19. AB Sanayi Sektörü Katma Değer Değişim Oranının Seyri	34
Grafik 20. GSYİH'nin Yüzdesi Olarak AB Sanayi Sektörü Katma Değerinin Seyri	35
Grafik 21. 2013 Yılı AB'nin Önde Gelen Sanayi Sektörleri (%Pay)	36
Grafik 22. 2023 Yılı AB'nin Önde Gelen Sanayi Sektörleri (%Pay)	36
Grafik 23. AB Çerçeve Programlarının Bütçeleri (Milyar Avro)	53
Grafik 24. Cari Rakamlarla Türkiye GSYİH'sinin Seyri	57
Grafik 25. Türkiye GSYİH'si Yıllık Büyüme Oranının Seyri	58
Grafik 26. Türkiye GSYİH'sinin Yüzdesi Olarak Sektörlerin Yarattığı Katma Değer	58
Grafik 27. Cari Fiyatlarla Türkiye Sanayi Sektörü Katma Değerinin Seyri	59
Grafik 28. Türkiye Sanayi Sektörü Katma Değerinin Değişim Oranının Seyri	60
Grafik 29. Türkiye GSYİH'nin Yüzdesi Olarak Sanayi Katma Değerinin Seyri	60

Grafik 30. Sektörlerin Girişim Sayısındaki Payı	61
Grafik 31. Sektörlerin İstihdamdaki Payı	62
Grafik 32. Sektörlerin Cirodaki Payı	62
Grafik 32. Sanayi Sektörü İhracatının Seyri (Bin Dolar)	63
Grafik 34. İhracatta Önde Gelen Sanayi Sektörlerinin Payı (%)	63
Grafik 35. İmalat Sektörü İhracatının Seyri	64
Grafik 36. KİT'ler Tarafından Yaratılan Katma Değerin GSYİH İçindeki Payı (%)	70
Grafik 37. Yıllar İtibariyle Türkiye'de Sektörlerin Cirodaki Payları	75
Grafik 38. Yıllar İtibariyle Türkiye'de Sektörlerin Cirodaki Paylarının Seyri	75
Grafik 39. İmalat Sanayi Katma Değerinin Teknoloji Düzeyine Göre Dağılımı (Faktör Maliyetiyle Katma Değer %)	76
Grafik 40. İmalat Sanayi Katma Değerinin Teknoloji Düzeyine Göre Dağılımının Seyri (Faktör Maliyetiyle Katma Değer %)	77
Grafik 41. İmalat Sanayi İhracatında Yüksek Teknolojili İhracatın Payı (%)	77
Grafik 42. Türkiye-AB Dış Ticaretinin Seyri	82

ŒEKİLLER LİSTESİ

Œekiller

Sayfa No

Œekil 1. Sanayi Stratejileri

28

Œekil 2. Yeni Sanayi Politikası Yaklaşımı

96

EKLER LİSTESİ

Ekler	Sayfa No
Ek 1 (Tablo 1)	112
Ek 2 (Tablo 5)	113
Ek 3 (Tablo 8)	115
Ek 4 (Tablo 9)	116
Ek 5 (Tablo 10)	117
Ek 6 (Tablo 11)	118
Ek 7 (Tablo 15)	120
Ek 8 (Tablo 16)	121
Ek 9 (Tablo 17)	122
Ek 10 (Tablo 18)	123
Ek 11 (Tablo 19)	124
Ek 12 (Tablo 22)	125
Ek 13 (Tablo 23)	130
Ek 14 (Tablo 25)	133
Ek 15 (Tablo 28)	134
Ek 16 (Tablo 29)	136
Ek 17 (Tablo 30)	137
Ek 18 (Tablo 31)	138
Ek 19 (Tablo 32)	139
Ek 20 (Tablo 33)	140
Ek 21 (Tablo 34)	141
Ek 22 (Tablo 35)	142
Ek 23 (Tablo 36)	144
Ek 24 (Tablo 37)	147
Ek 25 (Tablo 38)	148
Ek 26 (Tablo 39)	156
Ek 27 (Tablo 40)	162
Ek 28 (Tablo 41)	163
Ek 29 (Tablo 42)	168
Ek 30 (Tablo 43)	170
Ek 31 (Tablo 44)	171

GİRİŞ

Küresel açıdan sanayi sektörü, dünyada yaratılan Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın (GSYİH) %20'sinden fazlasını oluşturmaktadır. İmalat sanayi sektörü ise sanayi sektörü içerisinde yaratılan katma değerın yaklaşık %78'ini meydana getirmektedir. İmalat sanayi sektörünün ekonomideki ağırlığı ve diğer sektörlerle olan ilişkisi, bu sektörü küresel ekonominin en dinamik sektörlerinden biri haline getirmektedir.

Sanayileşme, ekonomik faaliyetlerde büyümenin yanı sıra üretimin geliştirilmesini de kapsamaktadır. Günümüzde sanayileşmenin, sanayide daha fazla iş yaratılması ve istihdam sağlanması, iş ortamına ilişkin koşulların iyileştirilmesi, yenilikçilik ve yeşil üretim teknolojilerinin geliştirilmesi ile sosyo-ekonomik ve çevresel hedeflerin başarılmasına da katkıda bulunduğu görülmektedir.

Sanayi sektörünün ve özellikle sanayi sektörünün önemli bir kısmını oluşturan imalat sanayi sektörünün gelişimi, ülkelerin küresel rekabet gücü açısından önemlidir. Nitekim, imalat sektörü, ekonomideki dinamizmin göstergesi olarak da nitelendirilmektedir. Bu itibarla ülkeler, uyguladıkları sanayi politikaları ile ekonomilerinin kalkınmasına ve rekabet güçlerinin artırılmasına gayret göstermektedir.

27 ülkeyi kapsayan tek pazarı ile dünya ekonomileri arasında önemli bir yere sahip olan Avrupa Birliği (AB)¹, kuruluşundan bu yana büyüme ve kalkınmada sanayi sektörünün önemli rol oynadığını dikkate alarak, benimsediği büyüme stratejilerinin gerçekleştirilmesine aracı olacak sanayi politikalarını uygulamaya koymuştur. Birlik, bugün Avrupa Yeşil Mutabakatı olarak ifade edilen ve sürdürülebilirlik konusunda güçlü hedefler barındıran büyüme stratejisinin başarılması için sanayi politikası açısından önemli girişimlerde bulunmaktadır.

¹ İkinci Dünya Savaşından sonra, Avrupa'da kalıcı bir barış oluşturmak amacıyla girişilen gayretler sonucunda, 1952 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, 1958 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmuştur. Bu üç Topluluk 1965 tarihli Füzyon Anlaşması ile birleştirilmiş ve Avrupa Toplulukları adını almıştır. 1992'de Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği yapı olarak üç sütun üzerine inşa edilmiştir. Bunlar, Avrupa Toplulukları, ortak dış ve güvenlik politikası ile adalet ve içişleridir. 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile bu üç sütun birleştirilmiş ve Avrupa Birliği, Avrupa Topluluklarının yerini almıştır. Bu çalışma bütününde, terminolojik açıdan birlik sağlanması amacıyla "Avrupa Birliği" kullanılmıştır.

2023 yılı itibariyle dünyanın 18. büyük ekonomisi olan Türkiye de küresel pazarlarda rekabetçi ve güçlü bir sanayi yapısına ulaşmak için gayret sarf etmektedir. Nitekim On İkinci Kalkınma Planının hedeflerinde sanayinin başat rolü ön plana çıkmaktadır.

AB, Türkiye'nin en önemli ticari ortağıdır ve Türkiye'nin dış ticaretinde önemli yer tutmaktadır. Ayrıca, Birlik ile 1996 yılından bu yana sürdürülen Gümrük Birliği ve 1999 yılında alınan aday ülke statüsü ile başlayan katılım müzakereleri, sanayi sektörü ve sanayi politikaları üzerinde etkili olmaktadır.

Bu çalışma, sanayi politikalarının ekonomik büyüme ve kalkınmadaki önemi ışığında, AB ve Türkiye sanayi politikalarının incelenmesini ve Türkiye sanayi politikalarının AB'ye uyum çerçevesinde değerlendirilmesini amaçlamaktadır.

Tez çalışmasının AB'nin kuruluşundan bu yana ortaya konan sanayi politikalarının detaylı bir incelemesini sunması, Türkiye sanayi politikaları ilgili belgeler kapsamında analiz etmesi ve söz konusu politikaların AB'ye uyumunu ilgili raporlar çerçevesinde detaylı bir şekilde değerlendirerek literatüre katkıda bulunması hedeflenmektedir.

Bu tez çalışması, dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde sanayi sektörü, sanayileşme kavramı ve sanayi politikaları hakkında literatürde gerçekleştirilen çalışmalara yer verilmiş ve sanayi sektörünün önemine ve mevcut durumuna ilişkin istatistikî bilgiler, tablolar ve grafikler aracılığıyla paylaşılmıştır.

İkinci bölümde AB sanayi sektörünün mevcut durumu ortaya konmuş ardından Birliğin sanayi politikalarına ilişkin yapılan düzenlemeler incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde ise, Türkiye sanayi sektörünün mevcut durumu ortaya konduktan sonra Türkiye sanayi politikalarındaki gelişmeler irdelenmiştir.

Tezin son bölümünde Türkiye sanayi politikaları Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde ele alınmıştır. AB tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin politika bazında AB ile uyumunu değerlendiren raporlar incelenmiş ve Türkiye'de AB'ye uyumlu sanayi politikası için önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM SANAYİ SEKTÖRÜ VE SANAYİ POLİTİKALARI

A. Sanayi Sektörünün Önemi ve Sanayileşme

Sanayi kelimesi, Oxford İngilizce Sözlüğünde, üretici bir iş, ticaret ya da imalat olarak tanımlanmaktadır.² Sözlükte sanayi sektörü, sermaye yatırımı gerektiren ve tipik olarak büyük ölçekte ticari amaçla gerçekleştirilen üretim veya imalat olarak da ifade edilmektedir.³

Ekonomi literatüründe yapılan tanımlamalarda, “sanayinin dar anlamda üretim faktörlerinden emek ve sermayeyi kullanarak, hammadde ve yarı mamul madde haline getiren tüm üretim faaliyetlerini kapsadığı” belirtilmektedir.⁴

Birleşmiş Milletler⁵’in (BM) Sınai Kalkınma Teşkilatı⁶ (United Nations Industrial Development Organization-UNIDO) tarafından çıkarılan 2023 Uluslararası Sanayi İstatistikleri Yıllığında, ekonomi istatistikleri açısından sanayinin “aynı veya benzer üretim faaliyetlerinde bulunan üretim birimleri seti” olarak tanımlandığı görülmektedir.⁷ Bu tanım, BM İstatistik Ofisi’nin ekonomik faaliyetleri belirli sektörlere ayırmak amacıyla geliştirdiği “Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sanayi Sınıflandırması”nda (International Standard Industry Classification of All Economic Activities-*ISIC*) da kullanılmaktadır.⁸

Her ne kadar ekonomik açıdan sanayi sektörü tanım olarak hammaddelerin işlenmesi ve fabrikalarda malların üretilmesi ile bağlantılı faaliyetler olarak ifade edilmiş olsa da UNIDO tarafından üretilen istatistiklerde, sanayi sektörü daha geniş bir kapsamda ele alınmaktadır.⁹ Nitekim, *ISIC Rev.4*’e¹⁰ göre, sanayi sektörü, “madencilik ve taş ocakçılığı, imalat, elektrik, gaz, buhar ve

² Oxford English Dictionary (OED), 2024.

³ OED, 2024.

⁴ Rıdvan Karluk, **Türkiye Ekonomisi: Cumhuriyeti’n İlanından Günümüze Yapısal Dönüşüm**, 13. Baskı, İstanbul, Beta Basım, 2014, s. 247.

⁵ 1945’te dünya barışını, güvenliğini korumak ve uluslararası ekonomik, toplumsal ve kültürel bir iş birliği oluşturmak için kurulan uluslararası bir örgüttür.

⁶ Gelişmekte olan ülkelerin sınai kalkınma faaliyetlerine destek olmak amacıyla 1966’da kurulan ve 1986’da BM’nin bir ihtisas kuruluşuna dönüşen kuruluştur.

⁷ United Nations Industrial Development Organization (UNIDO), **International Yearbook of Industrial Statistics**, Aralık 2023, s. 4.

⁸ UNIDO, 2023, s. 4.

⁹ UNIDO, 2023, s. 4.

¹⁰ *ISIC*’in dördüncü gözden geçirilmiş versiyonunu ifade etmektedir.

iklimlendirme tedariki, su tedariki, kanalizasyon, atık yönetimi ve onarım faaliyetleri”ni içermektedir.¹¹

Sanayileşme kavramı literatürde farklı şekillerde tanımlanmıştır. İngiliz ve Avustralyalı iktisatçı ve istatistikçi Colin Grant Clark’a göre sanayileşme ekonomide sanayi sektörünün hacminin görece büyümesi anlamına gelmektedir.¹² Prof. Dr. Rıdvan Karluk sanayileşme tanımını dar ve geniş anlamda yapmıştır. Buna göre, “dar anlamda sanayileşme, milli gelir içinde sanayi sektörünün payının belli bir orana yükselmesi ve üretimde makine kullanılması hadisesidir. Geniş anlamda sanayileşme ise, yeni üretim tekniklerinin üretime uygulanması, ürün kalitesinin yükseltilmesi, üretimin azalan maliyetlerle gerçekleştirilmesi ile ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal ve toplumsal alanlarda uğradığı değişiklikleri de kapsamaktadır.”¹³

Bununla birlikte, sanayileşme sadece ekonomik faaliyetlerde büyümeyi değil üretimin geliştirilmesini de kapsamaktadır. Bu açıdan sanayileşme, üretimde gelişmiş üretim tekniklerinin uygulanması yoluyla üretimin daha nitelikli ve fonksiyonel hale getirilmesi ve üretimin daha büyük ölçekte, azalan maliyetlerle yapılması ve böylece verim artışı sağlanmasını ifade etmektedir.¹⁴ Dolayısıyla sanayileşme sadece sanayi sektörü ile ilgili olmaktan çıkmakta, ekonominin diğer sektörlerini de etkileyen bir olgu haline gelmektedir. Ayrıca, sanayileşme, üretimde daha ileri teknolojilerin kullanılması ve yeni ürünlerin daha büyük ölçekte üretilmesi anlamını da taşımaktadır.¹⁵ Bu nedenle sanayileşmenin üretim, verimlilik artışı ve sosyal değişme hızıyla ulusal gelirin artmasına ve iktisadi kalkınmaya katkı sağladığı değerlendirilmektedir.¹⁶

UNIDO (2023), sanayileşme ve genel ekonomik kalkınma arasındaki pozitif ilişkinin, sanayi sektörünün teknolojik ilerlemede önemli bir aktör olmasından kaynaklandığını ileri sürmekte, bunun toplam verimlilik artışı, mesleki birikim (know-how) ve yenilikçilik üzerinde etkide bulunduğunun altını çizmektedir.¹⁷

¹¹ UNIDO, 2023, s. 4.

¹² Hüseyin ŞAHİN, **Türkiye Ekonomisi**, Yenilenmiş 18. Baskı, Bursa 2020, s. 345.

¹³ Karluk, 2014, s. 248.

¹⁴ Şahin, 2020, s. 345.

¹⁵ Şahin, 2020, s. 345.

¹⁶ Kaan Çelikok, **Avrupa Birliği’nin Sanayi Politikası Çerçevesinde Alman-Türk Sanayi Politikaları: İmalat Sanayi Üzerine Bir Araştırma**, Doktora Tezi, İstanbul 2019, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 10

¹⁷ UNIDO, 2023, s. 5.

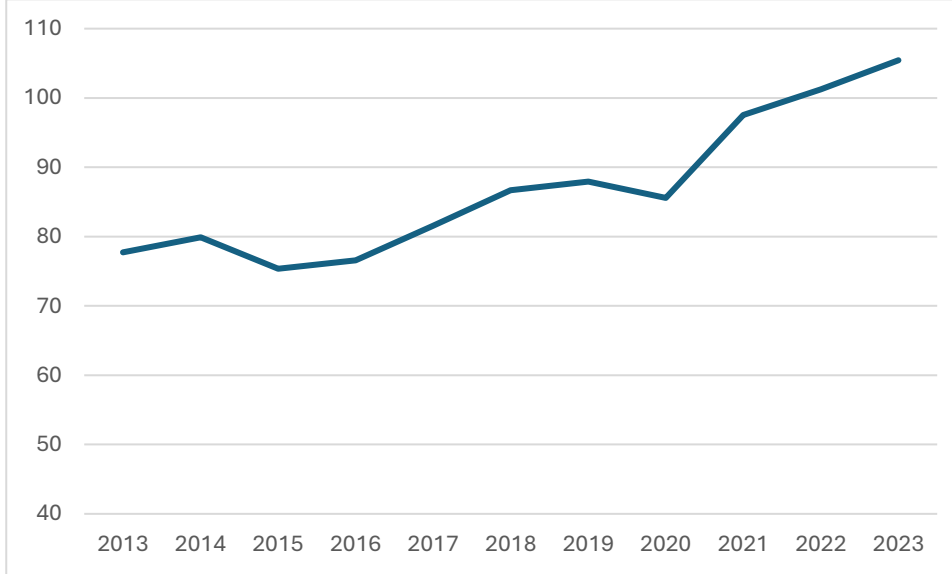
Sanayileşme, ekonomik büyümeyi sağlamanın yanı sıra, sosyo-ekonomik ve çevresel hedeflerin başarılmasına da katkıda bulunmaktadır. Sanayide daha fazla iş yaratılması ve istihdam sağlanması, iş ortamına ilişkin koşulların iyileştirilmesi, yenilikçilik, yeşil üretim teknolojilerinin geliştirilmesi, anılan hedeflerin başarılmasında etkide bulunmaktadır.¹⁸

B. Dünyada Sanayi Sektörünün Mevcut Durumu

Dünya Bankası verilerine göre, 2023 yılı itibariyle dünyada cari fiyatlarla 105,44 trilyon dolar GSYİH oluşturulmuştur. Tablo 1’de (Ek 1) 2013-2023 yılları¹⁹ arasında dünya GSYİH rakamları verilmekte ve yıllık değişim oranları sergilenmektedir.

Dünya GSYİH verilerinin 2013-2023 yılları arasındaki seyri, Grafik 1’de gösterilmektedir.

Grafik 1. 2013-2023 Yılları Dünya GSYİH Rakamlarının Seyri (Cari Fiyatlarla Trilyon Dolar)

Kaynak: Tablo 1’den faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

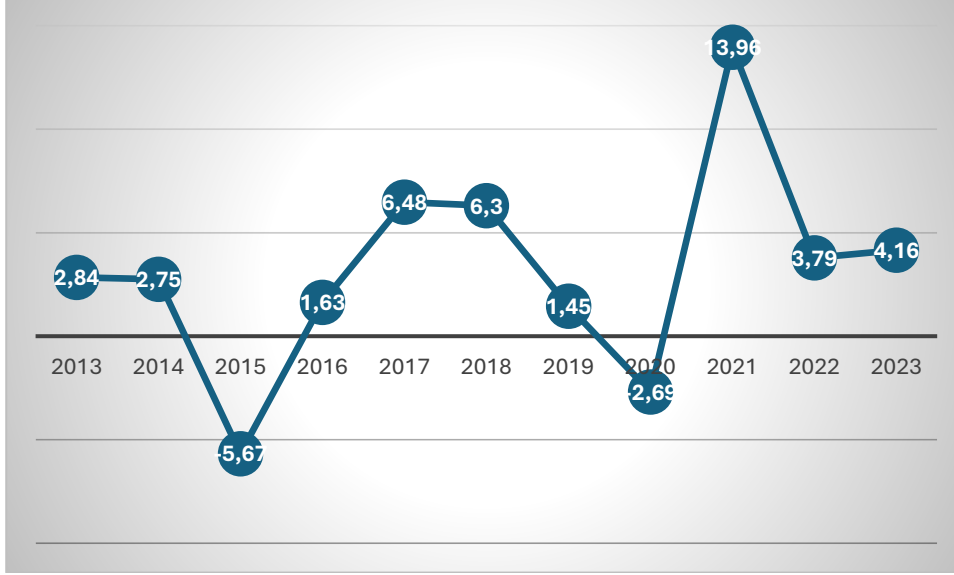
Tablo 1 ve Grafik 1’den de görüldüğü üzere, 2014 yılında yaşanan resesyonun ardından 2015 yılında dünya GSYİH’sinde %5,67 oranında düşüş kaydedilmiştir. GSYİH’de devam eden yıllardaki toparlanma, Covid-19 salgını nedeniyle yeniden düşmüştür (%2,69 oranında) Covid-19 salgınının ardından yaşanan toparlanma ile 2021 yılında kaydedilen %13,96 oranındaki artıştan sonra Ukrayna-

¹⁸ UNIDO, 2023, s. 5.

¹⁹ Çalışmada, sanayi sektörünün son on yıllık gelişimini içerecek şekilde mevcut durumunu ortaya koyabilmek adına, 2013-2023 yılları arasındaki istatistiki veriler değerlendirmeye alınmıştır.

Rusya savaşı gibi son dönem küresel alanda yaşanan gelişmelerin etkisiyle GSYİH artış hızında azalma meydana gelmiştir (Grafik 2).

Grafik 2. 2013-2023 Dünya GSYİH'si Değişim Oranları (%)

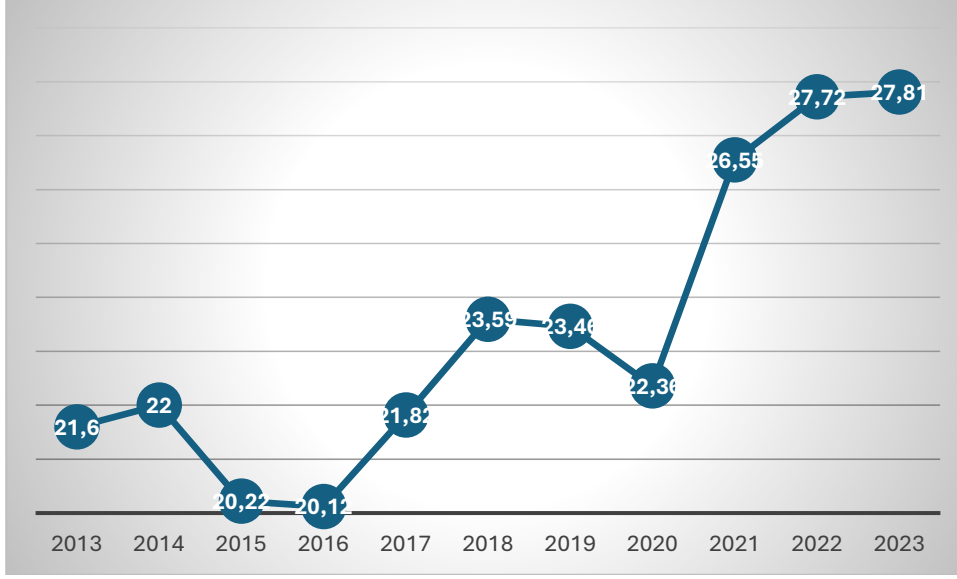
Kaynak: Tablo 1'den faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

2013-2023 yılları arasında yaratılan GSYİH'nin ortalama değeri 86,87 trilyon dolar tutarındadır ve bu dönemde ortalama büyüme hızı %3,18 olmuştur. 2023 yılı itibariyle GSYİH 2013 yılına göre %35,61 oranında artış göstermiştir.

Dünya Bankası verilerine göre, sanayi sektörü²⁰ tarafından yaratılan katma değer, 2013-2023 yılını kapsayan dönem itibariyle Grafik 3'te sergilenmektedir.

²⁰ Dünya Bankası sanayi sektörü verilerine inşaat sektörü de dahil edilmiştir.

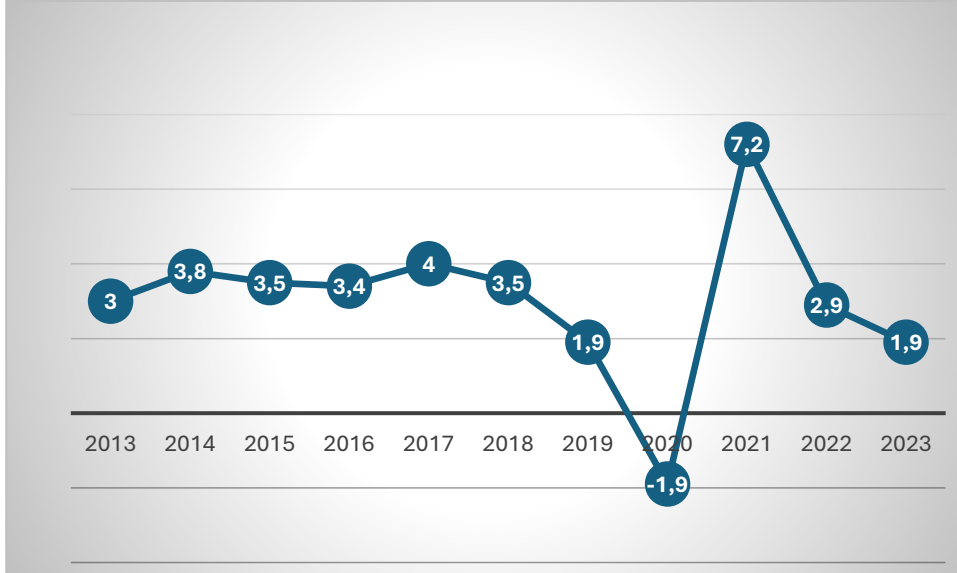
Grafik 3. Dünya Sanayi Sektörü Tarafından Yaratılan Katma Değer (Cari Fiyatlarla Trilyon Dolar)

Kaynak: DB, 2024.

2013-2023 yılları arasında dünya sanayi sektörü tarafından yıllık ortalama 23,39 trilyon dolar katma değer yaratılmıştır. Grafik 3 göstermektedir ki sanayi sektörü ekonomide meydana gelen krizlerin sonucunda 2015, 2016 ve 2020 yıllarında kaydettiği düşüşün ardından yeniden yükselişe geçmiştir. Bu da sanayi sektörünün dinamik yapısını işaret etmektedir.

Grafik 4. Dünya Sanayi Sektörü Tarafından Yaratılan Katma Değerin Yıllık Değişim Oranı (%)

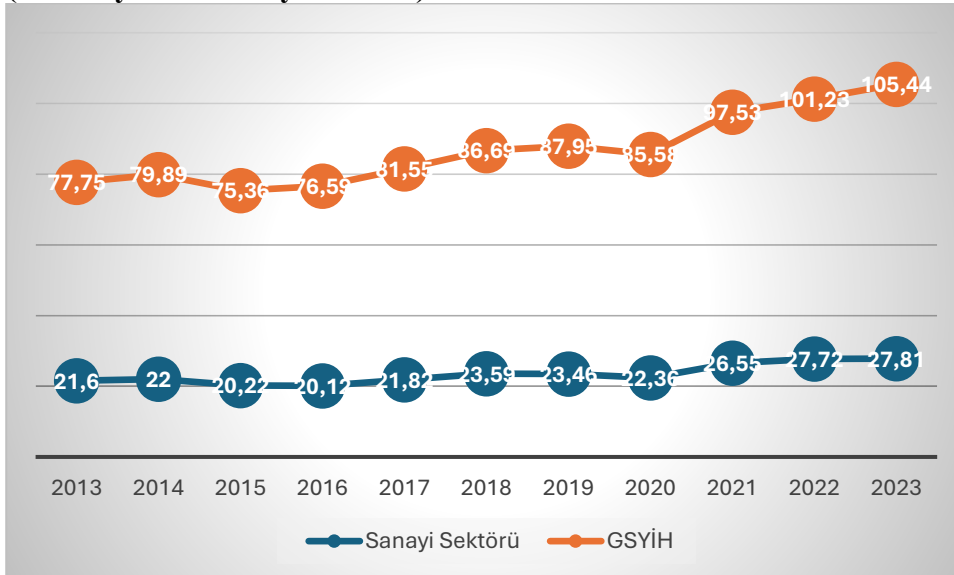
Kaynak: DB, 2024.

Grafik 4'ün de gösterdiği gibi Covid-19 salgını sonucunda gerçekleşen hızlı toparlanma %7,2'lik büyüme ile sonuçlanmış ancak 2023 yılında Rusya-Ukrayna savaşı ve tedarik zincirini etkileyen gelişmeler, büyüme oranının % 1,9'a düşmesine yol açmıştır.

UNIDO (2023) verilerinde de sanayi katma değerindeki büyüme hızının Covid-19 sürecinden bu yana imalat sanayi sektörünün dinamik yapısı nedeniyle ivme kazandığını ifade etmiştir.²¹ Bununla birlikte, 2023 yılında artan maliyetler, sıkılaştıran finansal koşullar, kırılğan jeopolitik ortam ve küresel tedarik zincirlerinde oluşan aksamalar nedeniyle büyüme oranında tekrar düşüş yaşanmıştır.

Grafik 5, dünya GSYİH ile sanayi sektöründe büyümeyi göstermektedir. Dünya sanayi sektöründe 2013-2023 döneminde ortalama büyüme oranı %3 civarındadır. Aynı dönemde, GSYİH'nin ortalama büyüme oranı yaklaşık %3'dür. GSYİH ve sanayi sektörünün büyüme oranlarında ortaya çıkan benzerlik, sanayi sektöründe meydana gelen büyümenin iktisadi kalkınma ve büyüme artışını ifade ettiği konusundaki UNIDO (2023) bulguları ile uyumludur. GSYİH ile sanayi sektörü katma değerinin yıllar içinde paralel bir şekilde kaydettiği gelişim, sanayi sektörü tarafından yaratılan katma değeri ve dünya GSYİH'si 2013-2023 yılları itibariyle bir arada gösteren Grafik 5'ten de görülebilmektedir.

Grafik 5. Dünya GSYİH'si ve Sanayi Sektörü Katma Değeri 2013-2023 Değerlerinin Seyri (Cari Fiyatlarla Trilyon Dolar)

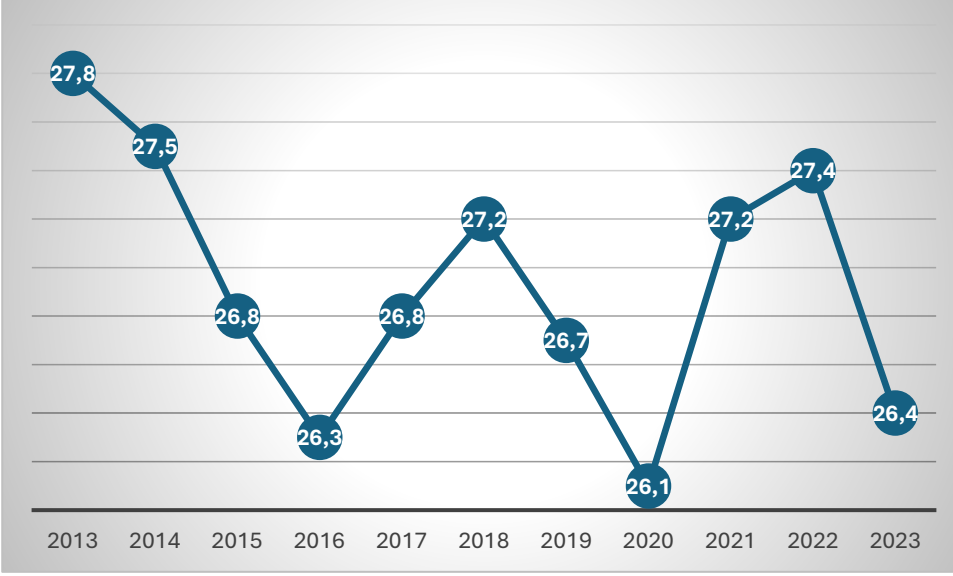

Kaynak: DB, 2024.

²¹ UNIDO, 2023, s. 11.

Grafik 6’da dünya sanayi katma değerinin GSYİH’nin yüzdesi olarak gösterdiği değişim yer almaktadır. Sanayi sektörü katma değeri, 2023 yılı itibariyle GSYİH’nin %26,4’ünü teşkil etmektedir. 2013-2023 döneminde ise sanayi sektörü dünya GSYİH’sinin ortalama %26,93’ünü oluşturmuştur. Sanayi sektörü yarattığı katma değer açısından ekonomide önemli bir yere sahiptir.

Grafik 6. Dünya GSYİH’sinin Yüzdesi Olarak Sanayi Sektörü Tarafından Yaratılan Katma Değer

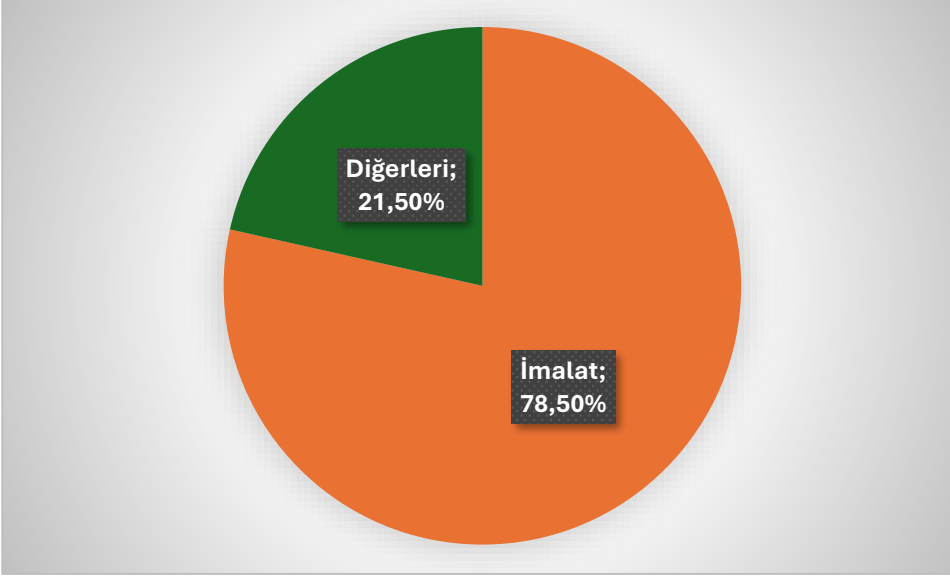

Kaynak: DB, 2024.

Sanayi sektörü içerisinde imalat sektörü, yaratılan katma değerinin %78,5’ini gerçekleştirmektedir.²² Bu nedenle, imalat sektörü dünya sanayi sektörünün büyük bir kısmını oluşturmaktadır.

²² UNIDO, 2023, s. 5.

Grafik 7. İmalat Sanayi Sektörünün Toplam Sanayi Sektörü Katma Değerindeki Payı (%)

Kaynak: UNIDO, 2023, s. 5.

İmalat sektörü, küresel ekonomideki en dinamik sektörlerden biridir ve dünya seviyesinde imalat sanayinde büyüme, genel olarak sanayi sektörünün büyümesinde etkili olmaktadır.²³ Ancak bu durumun sanayileşmiş ülkeler için geçerli olduğu değerlendirilmektedir.²⁴ Zira sanayileşmekte olan ekonomiler açısından durum farklılık arz etmektedir. Söz konusu ekonomilerde imalat sektörünün payı Grafik 7’de diğer olarak sınıflandırılan sanayi sektörlerine yakındır ve düşük gelirli ülkelerde madencilik ve diğer sektörler, sanayi performansı açısından belirleyici rol oynamaktadır.²⁵

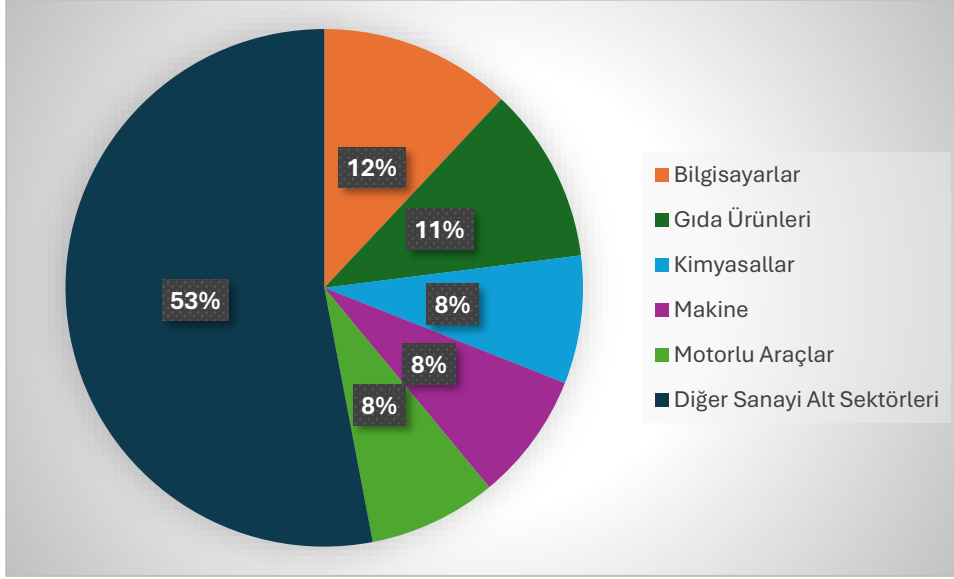
İmalat sanayi endüstrileri içerisinde katma değer açısından en yüksek paya sahip beş alt sektör Grafik 8’de gösterilmektedir.

²³ UNIDO, 2023, s. 5.

²⁴ UNIDO, 2023, s. 14.

²⁵ UNIDO, 2023, s. 14.

Grafik 8. İmalat Sanayi Sektöründe İlk Beş Alt Sektörün Payı (%)

Kaynak: UNIDO, 2023, s. 33.

İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD)²⁶, Avrupa İstatistik Kurumu (Eurostat) ile işbirliği halinde, ihracatın teknoloji açısından sınıflandırmasını, yüksek, orta-yüksek, orta-düşük ve düşük olarak yapmıştır. Söz konusu sınıflandırma yapılırken sektörden ziyade ürün yaklaşımı benimsenmiş ve bir ürünün üretimindeki Ar-Ge yoğunluğuna göre değerlendirme yapılmış ve buna göre sınıflandırma gerçekleştirilmiştir.²⁷ İmalat sanayi sektörlerinin teknoloji yoğunluğuna göre sınıflandırılması Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. İmalat Sanayi Sektörlerinin Teknoloji Yoğunluğuna Göre Sınıflandırılması

Teknoloji Grubu	Sektör
Yüksek	Havacılık ve Uzay Sanayi
	İlaç Sanayi
	Büro, Muhasebe ve Bilgi İşleme Makineleri
	Radyo, Televizyon ve Haberleşme Cihazları
	Tıbbi Aletler Hassas Ölçü ve Optik Aletleri
Orta Yüksek Teknoloji	Elektrikli Makine ve Aletler
	Motorlu Kara Taşıtları ve Çekiciler
	Kimyasal Madde ve Ürünler (İlaç Hariç)
	Demiryolu ve Diğer Taşıt Araçları
	Makine ve Teçhizat
Orta Düşük Teknoloji	Gemi İnşa ve Onarım
	Kauçuk ve Plastik

²⁶ 1961 yılında ekonomik ilerlemeyi ve dünya ticaretini canlandırmak amacıyla kurulmuş olan 38 üye ülkeli hükümetler arası kuruluştur.

²⁷ DB, İmalat Sanayi Sektörlerinin Teknoloji Yoğunluğuna Göre Sınıflandırılması, 2024.

	Kok Kömürü, Petrol Rafine Ürünleri, Nükleer Yakıt
	Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler
	Ana Metal Sanayi
	Metal Eşya Sanayi
Düşük Teknoloji	Ağaç ve Mantar Ürünleri
	Kağıt ve Kağıt Ürünleri İle Basım Yayım
	Gıda, İçecek, Tütün
	Tekstil, Hazır Giyim, Deri, Ayakkabı
	Diğer İmalat Sanayi

Kaynak: Gürlelel, 2009, s. 27.

Tablo 2’de imalat sanayi sektörlerinin teknoloji yoğunluğuna göre sınıflandırılması açısından Grafik 8’e bakıldığında, ilk beş sektörün düşük teknoloji sınıfında yer alan gıda ürünleri sektörü haricinde, yüksek ve orta-yüksek teknoloji sınıfında olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, imalat sanayi sektörünün küresel katma değerinin yaklaşık yüzde 50’si yüksek teknolojili sanayi sektörleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu da ekonomik büyümede yüksek teknolojili sanayi üretiminin önemini vurgulayan bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁸

UNIDO ülkelerin sanayi açısından rekabet edebilirliğini karşılaştırmak amacıyla Rekabetçi Sanayi Performansı Endeksini (Competitive Industrial Performance-CIP Index) kullanmaktadır. Ülkeler arası karşılaştırmaların yapılmasına imkan sağlayan endeks, yerli ve yabancı piyasalarda ürünlerin üretilmesinde, satılmasında ve teknolojinin kullanılmasında bir ülkenin imalat sektörünün ne derece başarılı olduğunu ortaya koymaktadır. Endeks sosyal ve çevresel etkileri kapsamamakta sadece ekonomik rekabet edebilirlik unsurları üzerinden sonuçlar vermektedir.

CIP Endeksi 153 ülkeyi kapsamakta olup üç boyut çerçevesinde geliştirilen istatistiki göstergelerden üretilmektedir. Bunlar, imal edilen ürünlerin üretilmesi ve ihracına ilişkin kapasite, teknolojinin derinleştirilmesi ve teknoloji seviyesinin yükseltilmesi ve dünya üzerinde yaratılan etkidir.

²⁸ UNIDO, 2023, s. 33.

CIP Endeksine göre dünya üzerinde en rekabetçi sanayi sektörüne sahip ekonomiler, Doğu Asya, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa bölgelerinde yoğunlaşmıştır.²⁹

Tablo 3’de CIP Endeksi uyarınca dünyanın en rekabetçi imalat sektörüne sahip ilk 10 ülke yer almaktadır. Tablo 2013 yılından Endeksin bu çalışmanın hazırlandığı tarih itibariyle en son verilerinin yayınlandığı 2022 yılına kadar olan verileri içermektedir.

²⁹ UNIDO, 2023, s. 11.

Tablo 3. CIP Endeksine Göre 2013-2022 Döneminde En Rekabetçi İmalat Sektörüne Sahip Ülke

Sıra/Yıl	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya
2	ABD	ABD	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin
3	Japonya	Çin	ABD	ABD	Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti	ABD	İrlanda	İrlanda	İrlanda
4	Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti	Japonya	ABD	Japonya	Japonya	Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti
5	Çin	Japonya	Japonya	Kore Cumhuriyeti	Japonya	ABD	Kore Cumhuriyeti	ABD	ABD	Tayvan
6	İsviçre	İsviçre	İsviçre	İsviçre	İsviçre	İrlanda	İrlanda	Japonya	Tayvan	ABD
7	Singapur	Tayvan	İrlanda	İrlanda	İrlanda	İsviçre	İsviçre	İsviçre	İsviçre	İsviçre
8	Tayvan	Singapur	Tayvan	Tayvan	Tayvan	Tayvan	Tayvan	Tayvan	Japonya	Japonya
9	Hollanda	Hollanda	Singapur	Singapur	Singapur	Singapur	Singapur	Singapur	Singapur	Singapur
10	İtalya	İtalya	İtalya	İtalya	İtalya	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Hollanda

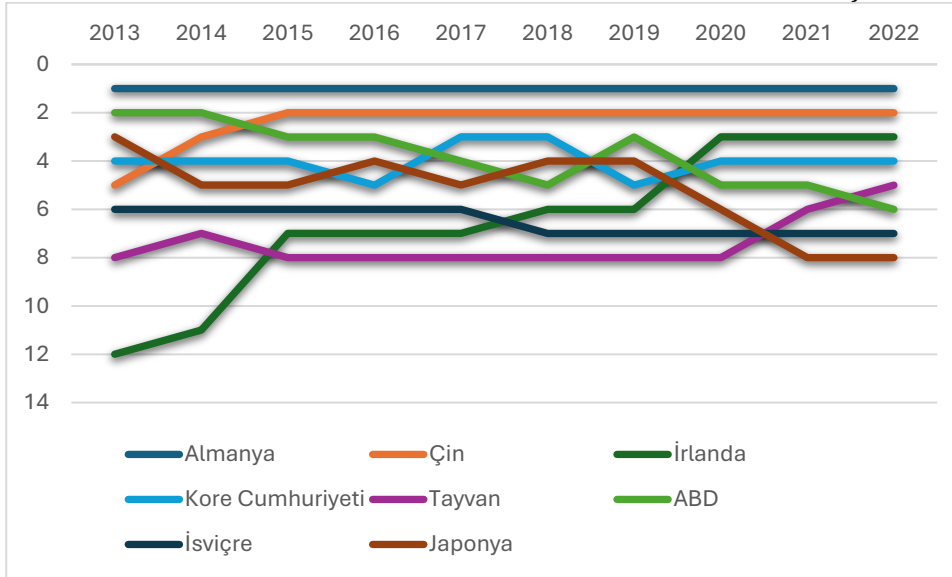
Kaynak: DB, CIP Endeksi, 2024.

Tablo 3 göstermektedir ki, son üç yıldır dünyanın en rekabetçi sanayileşmiş ekonomileri Almanya, Çin ve İrlanda'dır. Almanya birinci sıradaki istikrarını uzun süredir korumaktadır. Çin 2013 yılında beşinci sıradayken 2014 yılında dördüncü sıraya yükselmiş ve 2015 yılından bu yana ikinci sırada yer almıştır. Üçüncü sırayı yıllar içerisinde ABD, Japonya ve Kore Cumhuriyeti paylaşmıştır.

Bu tabloda son üç yılda Japonya ve Tayvan'ın yer değiştirdiği, Japonya'nın altıncı sıradan sekizinci sıraya düştüğü, Tayvan'ın da sekizinci sıradan beşinci sıraya yükseldiği görülmektedir. Bu durum, 1994 yılında dünyanın en rekabetçi sanayileşmiş ekonomisi olan Japonya'nın düşüşünün devam ettiğinin göstergesi olarak değerlendirilmektedir.³⁰ Tayvan ise 1994'teki on beşinci sıradan altıncı sıraya kaydettiği yükselişini sürdürmektedir.

Grafik 9'dan da görüleceği üzere, Almanya ve Çin istikrarlı bir şekilde sanayide rekabetçi konumunu sürdürmektedir.

Grafik 9. CIP Endeksinde İlk Sekiz Ülkenin Yıllara Göre Gelişimi

Kaynak: Tablo 3 verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

UNIDO (2023) verilerine göre, dünyada en büyük imalat sektörüne sahip olan ilk beş ülke Çin, ABD, Japonya, Almanya ve Kore Cumhuriyeti'dir. Bu ülkelerin 2022 yılı küresel imalat katma değerindeki payları Tablo 4'te yer almaktadır. Küresel imalat sektöründe yaratılan katma değerinin %30,7'lik en büyük kısmını Çin, %6,1'ini ABD'nin yarattığı görülmektedir.

³⁰ UNIDO, 2023, s. 25.

Tablo 4. İlk Beş İmalatçı Ülke ve Küresel İmalat Katma Değerindeki Payları

Sıra	Ülke	Küresel İmalat Katma Değerindeki Yüzde Payı
1	Çin	30,7
2	ABD	16,1
3	Japonya	6,0
4	Almanya	4,8
5	Kore Cumhuriyeti	3,1

Kaynak: UNIDO, 2023, s. 56.

Seçilmiş sanayi sektörlerinde dünyanın önde gelen imalatçı ülkeleri Tablo 5'te (Ek 2) yer almaktadır. Tablo 5'de, Çin'in birçok sektördeki payını önemli ölçüde artırdığı, Japonya'nın ve ABD'nin payında ise azalma meydana geldiği görülmektedir.

İmalat sanayi sektöründe 2012-2022 yılları arasında dünyada en çok ihracat ve ithalat yapan ilk on ülke Tablo 6 ve Tablo 7'de listelenmektedir.

Tablo 6'ya göre, imalat sanayi sektöründe en çok ihracat yapan ülkelerin başında Çin, Almanya, Hollanda, Kore Cumhuriyeti ve Japonya gelmektedir.

Tablo 7'nin incelenmesinden ise, ABD, Çin, Almanya, Hong Kong, Hollanda, Fransa'nın imalat sanayi sektöründe en çok ithalat yapan ülkeler olduğu görülmektedir.

Tablo 6. İmalat Sanayi Sektöründe En Çok İhracat Yapan İlk On Ülke

Sıra	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin
2	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya
3	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD
4	Japonya	Japonya	Japonya	Japonya	Japonya	Japonya	Japonya	Japonya	Japonya	Hollanda	Hollanda
5	Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Japonya	Kore Cumhuriyeti
6	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti	Japonya
7	Fransa	Fransa	Fransa	Hong Kong	Hong Kong	Hong Kong	Hong Kong	Fransa	Hong Kong	Hong Kong	İtalya
8	İtalya	İtalya	İtalya	Fransa	Fransa	İtalya	İtalya	Hong Kong	İtalya	İtalya	Hong Kong
9	Hong Kong	Hong Kong	Hong Kong	İtalya	İtalya	Fransa	Fransa	İtalya	Fransa	Fransa	Fransa
10	Singapur	Singapur	Birleşik Krallık	Birleşik Krallık	Birleşik Krallık	Birleşik Krallık	Meksika	Meksika	Meksika	Tayvan	Tayvan

Kaynak: UNIDO, 2023, s. 57.

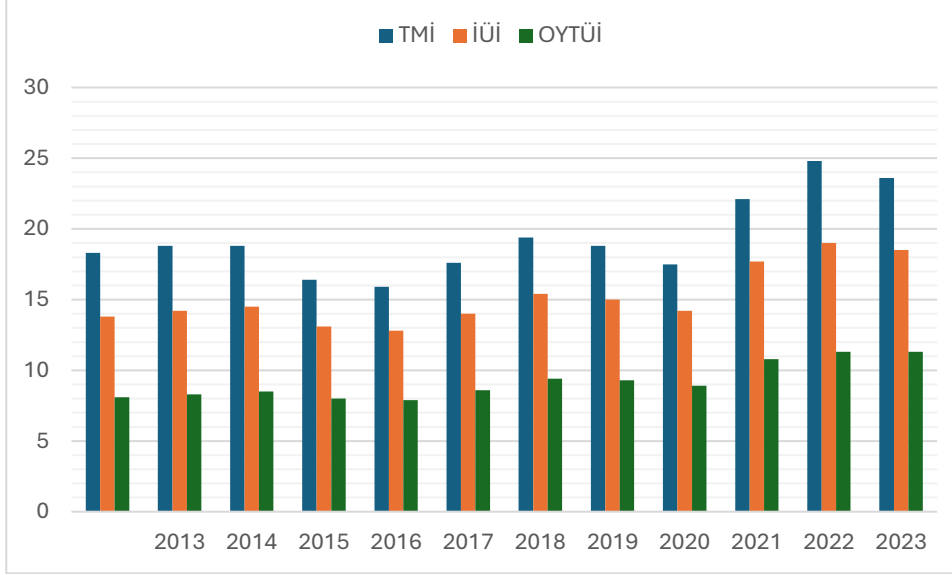
Tablo 7. İmalat Sanayi Sektöründe En Çok İthalat Yapan On Ülke

Sıra	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD
2	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin	Çin
3	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya
4	Fransa	Fransa	Birleşik Krallık	Birleşik Krallık	Birleşik Krallık	Hong Kong	Hong Kong	Fransa	Hong Kong	Hong Kong	Hollanda
5	Japonya	Japonya	Fransa	Hong Kong	Hong Kong	Fransa	Fransa	Hong Kong	Fransa	Hollanda	Fransa
6	Birleşik Krallık	Birleşik Krallık	Hong Kong	Fransa	Fransa	Birleşik Krallık	Birleşik Krallık	Birleşik Krallık	Hollanda	Fransa	Hong Kong
7	Fransa	Fransa	Fransa	Hong Kong	Hong Kong	Hong Kong	Hong Kong	Fransa	Hong Kong	Hong Kong	Birleşik Krallık
8	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Birleşik Krallık	Birleşik Krallık	Japonya
9	Kanada	Kanada	Kanada	Kanada	Kanada	Kanada	Meksika	Meksika	Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti
10	Kore Cumhuriyeti	Meksika	Kore Cumhuriyeti	Meksika	Meksika	Meksika	Kanada	Kanada	Kanada	İtalya	Meksika

Kaynak: UNIDO, 2023, s. 57.

Tablo 8’de (Ek 3) 2013-2023 yılları arasında gerçekleşen ihracat ile imalat ürünlerinin ve orta ve yüksek teknolojlili imalat sanayi ürünlerinin ihracat değerleri verilmektedir. Grafik 10’da ise bu değerlerin gelişimi sergilenmektedir.

Grafik 10. 2013-2023 Yılları Arasında Dünya İhracat Değerleri (Trilyon Dolar)

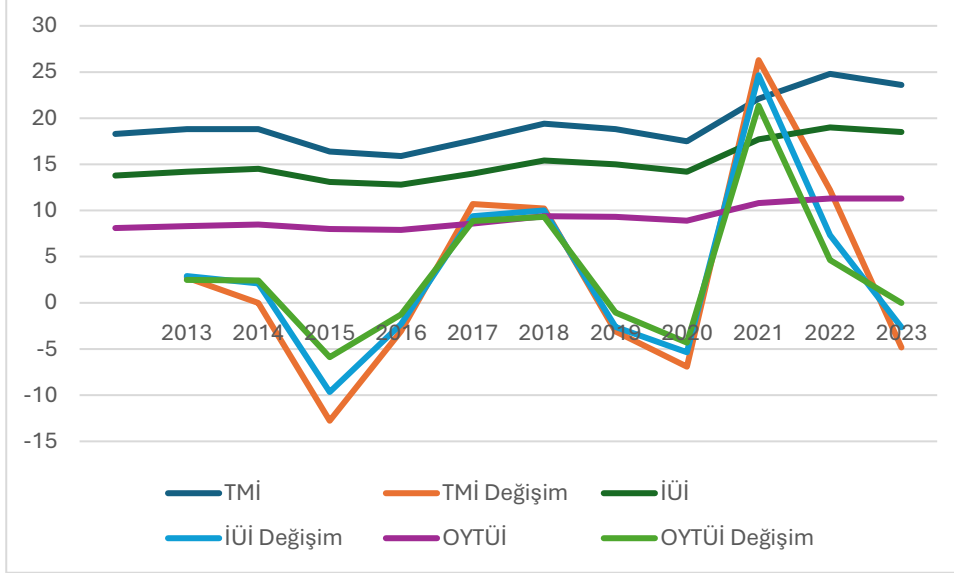

Kaynak: Tablo 8’den faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

2023 yılında toplam mal ihracatında imalat ürünleri ihracatının payı %78,4 olmuştur. İmalat sanayi ürünleri ihracatında orta ve yüksek teknolojlili imalat sanayi ürünlerinin ihracatının payı %61,1’dir. Bu ürünlerin toplam mal ürünleri ihracatındaki payı ise %48’dir. 2013-2023 yılları arasında toplam ihracat ortalama 17,3 trilyon dolar iken imalat sanayi ürünleri ihracatı aynı dönem için ortalama 15,3 trilyon dolar tutarında gerçekleşmiştir. Orta ve yüksek teknolojlili imalat sanayi ürünlerinin ihracatının ortalama değeri ise aynı dönem için 9,3 trilyon dolar olmuştur.

Tablo 9’da (Ek 4) toplam mal ihracatı, imalat ürünleri ihracatı ve orta ve yüksek teknolojlili imalat ürünleri ihracatının değişim oranları verilmektedir. 2013-2023 yılları arasındaki değişime bakıldığında toplam mal ihracatının bu dönemde %25,3 oranında artarken imalat ürünleri ihracatındaki artışın %30,7 oranında olduğu görülmektedir. Orta ve yüksek teknolojlili ürünlerin ihracatı ise aynı dönemde %36,9 oranında artmıştır. Bu da teknoloji odaklı sanayi politikalarının etkisini işaret etmektedir.

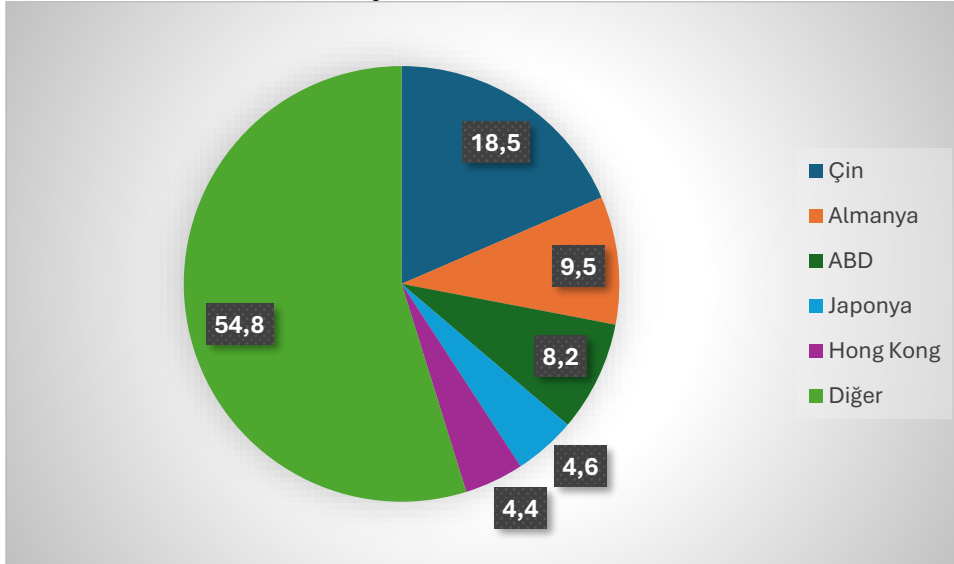
Grafik 11. Dünya İhracatı (Toplam Mal İhracatı-TMİ), İmalat Ürünleri İhracatı (İÜİ) ve Orta ve Yüksek Teknolojili Ürünlerin İhracatının (OYTÜİ) Değişim Oranlarının Seyri

Kaynak: Tablo 9'dan faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yüksek teknolojlili imalat ürünlerini en çok ihraç ve ithal eden ilk beş ülke de Tablo 10'da (Ek 5) yer almaktadır. Tabloda anılan ülkelerin toplam ihracat ve ithalattaki payı da gösterilmektedir.

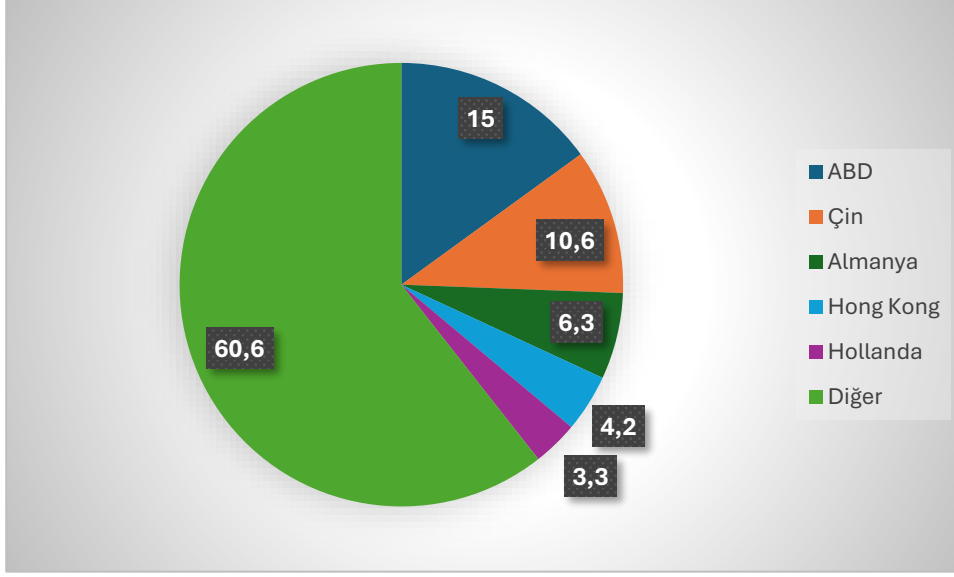
Grafik 12. Yüksek Teknolojlili İmalat Ürünleri İhracatında İlk Beş Ülkenin Payı (%)

Kaynak: UNIDO, 2023, s. 56.

Grafik 12'den de görüldüğü üzere, yüksek teknolojlili imalat ürünleri ihracatında en çok pay sahibi ilk beş ülke toplam dünya ihracatının %45,2'sini teşkil etmektedir.

Grafik 13. Yüksek Teknolojili İmalat Ürünleri İthalatında İlk Beş Ülkenin Payı (%)

Kaynak: UNIDO, 2023, s. 56.

Grafik 13, yüksek teknolojlili imalat ürünlerinde en çok ithalat gerçekleştiren ilk beş ülkenin bu alanda toplam dünya ithalatının %39,4'ünü gerçekleştirdiğini göstermektedir.

C. Sanayi Politikaları

I. Sanayi Politikalarının Amacı

Sanayi politikalarının tanımına ilişkin olarak literatürde çok sayıda tartışma bulunmaktadır. En geniş kapsamıyla hükümetlerin sanayiye yönelik aldığı kararlar olarak tanımlanabilecek sanayi politikaları, dar kapsamda ele alındığında, ekonominin faydasına olacak şekilde belli sektörlerin veya firmaların oluşturulması için hazırlanan devlet politikaları olarak değerlendirilebilmektedir.³¹ Dünya Bankası, 1993 yılında yaptığı tanımlamada, sanayi politikalarını “hükümetin, verimlilik kaynaklı büyümeyi teşvik etmek amacıyla endüstriyel yapıyı değiştirme çabaları” olarak ifade etmiştir.³² Ayrıca, ülkenin sanayi sektörünün yapısını etkileyen her tür politika sanayi politikası olarak tanımlanabilmektedir.³³

³¹ Figen Köse, **Sanayi .Politikaları ve Teknoloji Yönetiminin Küresel Ekonomiye Etkileri: 1980 Sonrası Türkiye Analizi**, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanayi Politikaları ve Teknoloji Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2022, s. 33.

³² Şebnem Arık ve Şükrü Erdem, **Sanayi Politikası: Toplumsal Bilgi, Teknolojik Yetenek ve Kurumsal Kapasite İnşası**, İktisat ve Toplum, Mart 2020, Sayı 113, s. 80.

³³ Arık ve Erdem, 2020, s. 80.

Literatürde sanayi politikasına ilişkin yapılan tanımlamalar Tablo 11’de (Ek 6) sıralanmaktadır. Tablo 11’de verilen tanımlamalar ışığında, sanayi politikası devlet tarafından büyüme, rekabetçilik, yapısal reformlar, verimlilik artışı gibi genel sonuçlar elde edilmesini amaçladığı gibi belirli sektörler, firmalar ve hatta faaliyetlere yönelik tedbirler alınmasını da içermektedir.

Literatürde sanayi politikalarının belirli sektörlerle yönelik hedefleri olduğunu öne süren başka çalışmalar da bulunmaktadır. Söz gelimi, Chang (2004), sanayi politikalarını “belli başlı endüstrilerin ve onların iş ortağı konumundaki firmaların ekonominin bütününe fayda sağlayan geri dönüşleri oluşturması için devlet eliyle hazırlanan politikalar”³⁴ olarak tanımlamış, Pack ve Saggi (2006) ise “iktisadi büyümeye daha çok katkı sunması beklenen sektörlerle doğru üretim yapısını değiştirmeye çalışan her türlü seçici müdahale ve hükümet politikasını”³⁵ sanayi politikası kapsamında değerlendirmiştir.

Weiss (2013), imalat sanayini ön plana çıkarmış ve sanayi politikasını “diğer sektörlerden farklı biçimde öncelikle imalat sanayi olmak üzere sanayi lehine tahsis edilmesini sağlamak için tasarlanan politika”³⁶ olarak tanımlamıştır.

Literatürde, sanayi politikasının teknoloji boyutu dikkate alınarak da tanımının yapıldığı görülmektedir. Örneğin Mankiw (2007) sanayi politikasını “teknolojik gelişim gösteren endüstrileri desteklemeyi isteyen ekonomik düzene devlet tarafından müdahale edilmesi” olarak tanımlamıştır³⁷. Warwick (2013) “iş ortamını iyileştirmeye veya ekonomik faaliyetin yapısını, ekonomik büyüme veya toplumsal refah için böyle bir yokluğun yaşanmasından daha iyi beklentiler sunması beklenen sektörlerle, teknolojilere veya görevlere doğru değiştirmeye teşebbüs eden herhangi bir müdahale veya hükümet politikasının” sanayi politikası olduğunu belirtmiştir³⁸.

³⁴ Köse, 2022, s. 33, (Chang’dan (2004) aktaran) .

³⁵ Köse, 2022, s. 34, (Pack ve Saggi’dan (2006) aktaran).

³⁶ Köse, 2022, s. 34, (Weiss’dan (2013) aktaran).

³⁷ Köse, 2022, s. 34, (Mankiw’dan (2007) aktaran).

³⁸ Arık ve Erdem, 2020, s. 80, (Warwick’dan (2013) aktaran).

Peneder (2017) sanayi politikasının genel ekonomik kalkınmaya olan etkisini vurgulayarak, “yalnızca spesifik olarak bir sektörün gelişimini hedefleyen politikalar değil ülkenin kalkınma düzeyini ve dolayısıyla rekabet gücünü artıran daha geniş kapsamlı bir politika seti olduğunu” ortaya koymuştur.³⁹

Calleja ve Caballero (2014), eskiden hakim olan anlayışı “en iyi sanayi politikası, olmayan sanayi politikasıdır” olarak ifade etmiş; ancak bu durumun artık kabul edilmesinin mümkün olmadığını açıklamıştır.⁴⁰ Zira kamu politikasında müdahaleler vergilendirme, çevrenin korunması, ticaret, rekabet ve diğer makroekonomik alanlarda gerçekleşmekte ve bunlar sanayi faaliyetleri üzerinde doğrudan etkide bulunmaktadır. Bu nedenle, her durumda sanayiye etkileyen bir politikadan ya da bir sanayi politikasının uygulandığından söz edildiği görülmektedir. Ayrıca ancak bir hedef doğrultusunda uygulanan bir sanayi politikası ile sanayi faaliyetlerine yön verilmesinin söz konusu olabileceği öne sürülmektedir.

Sanayi politikasına yönelik literatürdeki tartışmaların devletin ekonomideki rolü üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Buradaki soru, devletlerin neden, nasıl ve ne derece pazarlara müdahale etmesi gerektiği ile ilgilidir.⁴¹

Sanayi politikalarında yaşanan geri dönüşün iklim değişikliği ile ilgili olduğunu öne süren çalışmalar da vardır. Buna göre iklim değişikliği dünyanın şimdiye dek gördüğü en büyük piyasa aksaklığıdır.⁴²

Bununla birlikte literatürde, sanayi politikalarında devlet müdahalesi gerekli olsa da, politika sürecinde yeni yöntemler bulunması gerekliliğine de dikkat çekilmektedir. Yapılan bir çalışma, devlet müdahalelerinin ve pazara sağlanan teşviklerin pandemi gibi sorunların çözümüne tek başına yeterli

³⁹ Arık ve Erdem, 2020, s. 80, (Peneder'den (2017) aktaran).

⁴⁰ Daniel Calleja Et Francisco Caballero, **A New Industrial Policy for Europe: Reinforcing Europe's Industrial Base to Create Employment and Growth** p. 155-180, Open Edition Journals Revue d'économie industrielle 145 1er trimestre 2014, Manufacturing Renaissance (2/2) s. 2.

⁴¹ Simone Tagliapietra and Reinhilde Veugelers, **A Green Industrial Policy for Europe**, Bruegel Blueprint Series 31, 2020, s. 17.

⁴² Tagliapietra ve Veugelers, **Sparking Europe's New Industrial Revolution A Policy for Net Zero, Growth and Resilience**, Bruegel Blueprint 33, 2023 içinde Alessio Terzi, **Green Industrial Policy: The Necessary Evil to Avoid a Climate Catastrophe**, s. 108.

olmayacağını öne sürerek devlet ve piyasa arasındaki boşluğu gidermede sivil toplumun rolünü ön plana çıkarmıştır.⁴³ Benzer bir argümanın iklim krizinin aşılabilmesi için de öne sürülebileceği görüşü bulunmaktadır.⁴⁴

Bu bakış açısına göre, sivil toplum kuruluşları, ticaret sendikaları, aktivist gruplar, lobi girişimleri de politika oluşumunda kamu ve özel sektör kadar sürece dahil edilmelidir.

Ayrıca literatürde ekonominin daha soyut hale gelmesinin de sanayi politikası açısından bir zorluk barındırdığı iddia edilmektedir. İşletmeler işlenmiş bilgi, örgütsel süreçler, pazarlama, Ar-Ge, tasarım gibi soyut varlıklara yatırım yaptıklarından sanayi politikasının bu durumu dikkate alması gerekmektedir. Zira bu soyut varlıkların karakteristikleri, ölçekleri, maliyet unsurları, oluşturdukları sinerjiler farklı olduğundan bunların göz ardı edilmesi piyasa aksaklıklarına yol açabilecektir. Bu nedenle sanayi politikasının buna göre oluşturulması, gerekli altyapının sağlanması ve düzenlemelerin yapılması önem arz etmektedir.

Sanayi politikaları küreselleşme ve uluslararası rekabet koşullarında yaşanan gelişmeler neticesinde değişime uğramaktadır. Özellikle iklim değişikliği ile mücadele, bilişim teknolojilerinde kaydedilen ilerlemeler ile, ülkelerin sanayi sektörlerini ve sektörde faaliyet gösteren firmaların yapılarını uluslararası pazarlarda rekabet gücü elde edilebilecek düzeye getirme gayretine girdiği görülmektedir. Bu da ülkeler tarafından uygulanan sanayi politikalarının küresel alanda yaşanan gelişmeler ile şekillenmesine yol açmaktadır.

Literatürde yapılan araştırmalar doğrultusunda, sanayi politikalarının temel amaçları, sanayi sektörünün rekabet gücünü artırmak, işsizliğin ve kalkınmanın görece geri olduğu bölgelerde sanayi sektörünü güçlendirerek bölgesel ve sosyal gelişmişliğe katkıda bulunmak, eşitsizlikleri dengelemek, sanayi sektörünün çevre üzerindeki olumsuz etkilerini gidermeye çalışmak olarak sıralanabilmektedir.

Öte yandan, gelişmiş ekonomilerin gelişen teknoloji ile sanayinin ötesinde bir gelişme aşamasına geçmeleri durumu da yaşanmakta olup bu süreç sanayisizleşme olarak

⁴³ Tagliapietra ve Veugelers, 2020, s. 22, (Bowles ve Carlin'den (2020) aktaran).

⁴⁴ Tagliapietra ve Veugelers, 2020, s. 22.

nitelendirilmektedir. Sanayinin üretimdeki payının azalması sonucu ortaya çıkan sanayisizleşme, özellikle Avrupa’da imalat sanayinin istihdamdaki payında meydana gelen azalma, ortalama reel ücret seviyelerinde durgunlaşma ve kazançlarda oluşan eşitsizlik şeklinde etkiler göstermiştir. Gelişen teknolojilerin de sanayisizleşme ile bağlantılı olduğu değerlendirilmektedir.⁴⁵ Bu doğrultuda, Avrupa’da sanayisizleşmenin önüne geçilmesi ve sanayinin GSYİH’deki payının artırılması amacıyla politikalar benimsenmiştir.

Özellikle Çin, Uzakdoğu Asya ve Güney Amerika gibi sanayileşmenin desteklediği yeni küresel oyuncuların ortaya çıkması, müdahaleci olmayan sanayi politikaları uygulayan ve sanayi üretiminde azalma yaşayan birçok gelişmiş sanayileşmiş ekonomide sanayi politikalarının sorgulanmasına neden olmuştur.⁴⁶

Uygulamada sanayi politikaları özel sektörün yapısal açıdan performansını iyileştirmeyi hedeflemekte, bilim teknoloji ve yenilikçilik, girişimcilik konularında destek araçlarını içermektedir. İmalat sanayi, sanayi sektörünün içerisinde büyük bir öneme sahip olsa da sanayi politikaları sadece bu sektöre yönelik değil tüm üretim sektörüne yönelik uygulanmaktadır. Bu geniş kapsamından ötürü sanayi politikası, rekabet, vergi, ticaret, yatırım, genel iş ortamı çerçeve politikaları ile yakın bir ilişki içerisinde.⁴⁷

Literatürde sanayi politikalarının alt politikaları arasında genellikle sanayi sektörlerinde faaliyet gösteren firmaların faaliyette buldukları yapıyı ve koşulları ortaya koyan rekabet politikası⁴⁸, bilim, teknoloji, eğitim, araştırma ve sanayi sektörlerinde modernizasyonu amaçlayan yenilikçilik politikası⁴⁹, belli bir bölge ya da mekana yönelik müdahaleler olarak ifade edilen bölgesel gelişme politikası⁵⁰ ve eğitim, sağlık ve altyapı yatırımlarının yanı sıra özel sektör yatırımlarına sağlanan teşvikleri içeren yatırım politikası yer almaktadır.⁵¹

⁴⁵ OECD, **An Industrial Policy Framework for OECD Countries Old Debates, New Perspectives**, OECD Science, Technology and Industry Policy Papers, May 2022, No. 127, s. 12.

⁴⁶ Calleja ve Caballero, 2014, s. 2.

⁴⁷ OECD, 2022, s. 14.

⁴⁸ Çiğdem Börke Tunalı, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Uygulanan Sanayi Politikalarının Sanayi Sektörü Üzerindeki Etkileri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul 2010, s. 84.

⁴⁹ Tunalı, 2010, s. 123.

⁵⁰ Tunalı, 2010, s. 143.

⁵¹ Tunalı, 2010, s. 84.

OECD çalışmasında, sanayi politikaları çerçevesinde benimsenen strateji hedeflerinin geleneksel olarak yenilikçilik, verimlilik, ekonomik büyüme olduğu ancak küreselleşmeyle birlikte hedeflere rekabet edebilirlik, sosyal kapsayıcılık, yeşil sanayi, sürdürülebilirlik, dayanıklılık ve stratejik özerklik gibi hedeflerin de eklendiği saptanmıştır.⁵²

II. Sanayi Politikalarının Çeşitleri

Sanayi politikası hakkında yapılan tanımlamalar uygulandığı ekonomik gelişmişlik düzeyi, amaç, hedef, araç, sonuçlar çerçevesinde değişkenlik gösterdiğinden sanayi politikası farklı açılardan sınıflandırılabilir. Bu çerçevede literatürde değinilen sanayi politikası türleri aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir.

Tablo 12. Sanayi Politikasının Çeşitleri - I

Sanayi Politikasının Çeşitleri	Uygulanan Politikalar	Değerlendirme
Girişimcilerin Faaliyette Bulunduğu Çevreyi Etkileyen Politikalar	Makroekonomik politikalar, döviz kuru politikaları ve altyapı yatırımlarına yönelik olarak uygulanan politikalar	Sanayi politikası olarak değerlendirilmese de girişimcilerin faaliyetlerini etkileyen politikalar
Girişimcilerin Faaliyetlerini Genel Olarak Etkileyen Politikalar	İşgücü piyasasına yönelik düzenlemeler, çevre politikası ve rekabet politikası	Geniş anlamda sanayi politikası
Belli Girişimcilere ya da Sanayilere Yönelik Seçici Politikalar	Belirli firmalar ya da sektörlerde beşeri sermayenin ve üretim kapasitesi ile uzmanlık alanlarının geliştirilmesine yönelik seçici nitelikte yatırım ve Ar-Ge politikaları	Dar anlamda sanayi politikaları

Kaynak: Köse, 2022, s. 41.

⁵² OECD, 2022, ss. 16-18.

Tablo 13. Sanayi Politikasının Çeşitleri - II

Sanayi Politikasının Çeşitleri	Amaç
Hızlandırıcı Sanayi Politikaları	Gelişme potansiyeli olan firmalara finansal destek sağlanması yoluyla yenilikçilik sürecini hızlandırmak
Yavaşlatıcı Sanayi Politikaları	Geçici finansal sorunlar yaşayan firmaların sıkıntılarını aşabilmeleri veya kapanma durumunda olan firmaların yaşayacakları üretim ve istihdam kaybı benzeri olumsuz etkileri hafifletmek
Tarafsız Sanayi Politikaları	Ekonomik birimlerin faaliyette bulunduğu piyasa yapısını iyileştirmek

Kaynak: Köse, 2022, s. 42.

Tablo 14. Sanayi Politikasının Çeşitleri - III

Sanayi Politikasının Çeşitleri	Amaç ve Kapsam
Sektörel Sanayi Politikaları (Dikey/Güçlü)	Gelişme potansiyeline sahip belirli sanayi sektörlerinin ya da firmaların üretim ve yatırım faaliyetlerini teşvik etmek (sektörel ya da firma bazlı bölgesel gelişme, kümelenme veya teknoloji politikaları gibi)
Genel Sanayi Politikaları (Yatay/Zayıf)	Piyasa sisteminin işleyişini kolaylaştırmak

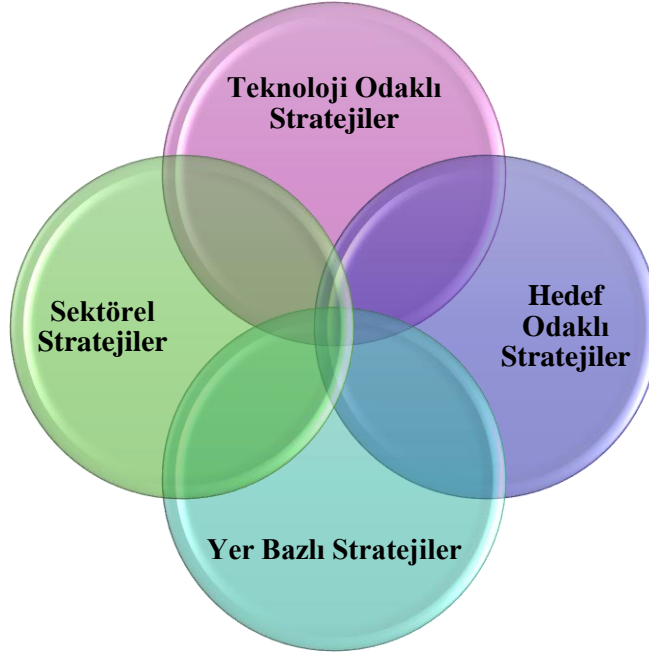
Kaynak: Köse, 2022, s. 42.

Yukarıdaki tablolardan görüldüğü üzere, sanayi politikaları genel olarak tüm sanayi sektörünün içerisinde bulunduğu ortamı düzenlemeye ve iyileştirmeye yönelik, teşvik edici veya sektörün karşılaştığı sorunları gidermeyi amaçlayan politikalar olabilmektedir. Bunun yanı sıra, sanayi sektörünün içerisinde belirli alt sektörleri veya firmaları odağına alan politikaların da uygulandığı görülmektedir. Sanayi politikalarının çeşitlerine ilişkin olarak daha çok yatay ve dikey sanayi politikaları olarak sınıflandırma yoluna gidildiği görülmektedir. Bununla birlikte uygulamada politikalar arasında net bir ayırım yapmanın mümkün olmadığı, politikaların içeriğinin hem yatay hem dikey nitelikler barındırdığı görülmektedir. Benzer şekilde, bir yönüyle yavaşlatıcı bir yönüyle hızlandırıcı ya da tarafsız politikaların da uygulanması söz konusu olabilmektedir. Örneğin AB sanayi politikaları iç pazarın işleyişine yönelik içerdiği hedeflerle yatay nitelik taşımakta ancak geliştirdiği sektörel girişimlerle dikey unsurları da barındırmaktadır.

III. Sanayi Politikaları Kapsamında Uygulanan Stratejiler

OECD tarafından yapılan bir çalışmada, sanayi politikaları kapsamında geliştirilen stratejilerin dört başlıkta ele alınabileceği saptanmıştır.⁵³ Söz konusu stratejiler Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Sanayi Stratejileri

Kaynak: OECD, 2022, s. 25.

Buna göre, sanayi stratejileri, sektörel stratejiler, hedef odaklı stratejiler, teknoloji odaklı stratejiler ve yer bazlı stratejiler olarak dörde ayrılmaktadır.

Sanayi stratejilerinin en eski olanı, sektörel stratejilerdir. Sektörel stratejiler ile ya bir sektör hedeflenmekte ya da birbirleriyle bağlantılı sektörlerle yönelik hedefler ortaya konmaktadır. Burada sektörde yenilikçilik ve verimlilik büyümesi hedeflenmektedir.⁵⁴

⁵³ OECD, 2022, s. 25.

⁵⁴ OECD, 2022, s. 26.

Hedef odaklı stratejiler, belirli bir zaman çerçevesinde başarılmak üzere ortaya konmuş somut ve ölçülebilir hedefleri içermektedir. Yeşil dönüşümü başarmak, sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için ortaya konan stratejiler bu grupta değerlendirilmektedir.⁵⁵

Teknoloji odaklı stratejiler, yenilikçilik, teknolojinin yayılması, verimliliğin artırılması için uygulanan stratejilerdir. Bir sektöre yönelik olabileceği gibi birçok sektörü de hedefleyebilmektedir.⁵⁶

Ekonomik faaliyetlerin bölgesel dağılımını etkileyen hedefler, yer bazlı stratejiler kapsamında ele alınmaktadır. Sosyal kapsayıcılık, adil dağılım ve eşitlik hedefleri bu stratejiler bağlamında değerlendirilmektedir.⁵⁷

Şekilde de gösterildiği üzere, söz konusu stratejilerin uygulamada birbiri ile çakışan hedefler barındırdığı durumlar olabilmektedir. Örneğin, hedef odaklı stratejiler teknoloji odaklı veya sektörel politikalar içerebilmektedir. Teknoloji odaklı stratejilerin de sektörel boyutu olabilmektedir. Bu itibarla sanayi politikaları kapsamında belirlenen stratejiler bir veya birkaç hedefe yönelik, bölgesel, sektörel veya teknoloji odaklı olabilmektedir.⁵⁸

⁵⁵ OECD, 2022, s.28.

⁵⁶ OECD, 2022, s. 30.

⁵⁷ OECD, 2022., s. 31.

⁵⁸ OECD, 2022, s. 31.

İKİNCİ BÖLÜM AVRUPA BİRLİĞİ SANAYİ SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMU VE SANAYİ POLİTİKALARI

A. Avrupa Birliği Sanayi Sektörünün Mevcut Durumu

II. Dünya Savaşının ardından altı ülkenin⁵⁹ katılımıyla 1957 yılında kurulmuş olan AB, bugün 27 üye ülkesi⁶⁰, 9 aday ve 1 potansiyel aday ülkesi ile dünyanın en ileri ekonomik bütünleşmesidir. AB 448 milyon vatandaşı ile dünya nüfusunun %5,6'sını teşkil etmektedir.⁶¹

Malların, hizmetlerin, sermayenin ve kişilerin serbestçe dolaşabildiği AB tek pazarı, dünyanın en büyük ekonomilerinden biridir.

AB, Dünya Bankası verilerine göre 2023 yılı itibariyle 18,35 trilyon dolar GSYİH üreten bir pazarı oluşturmaktadır. AB'nin 2013-2023 yılları arasındaki GSYİH'si Tablo 15'de (Ek 7) gösterilmektedir.

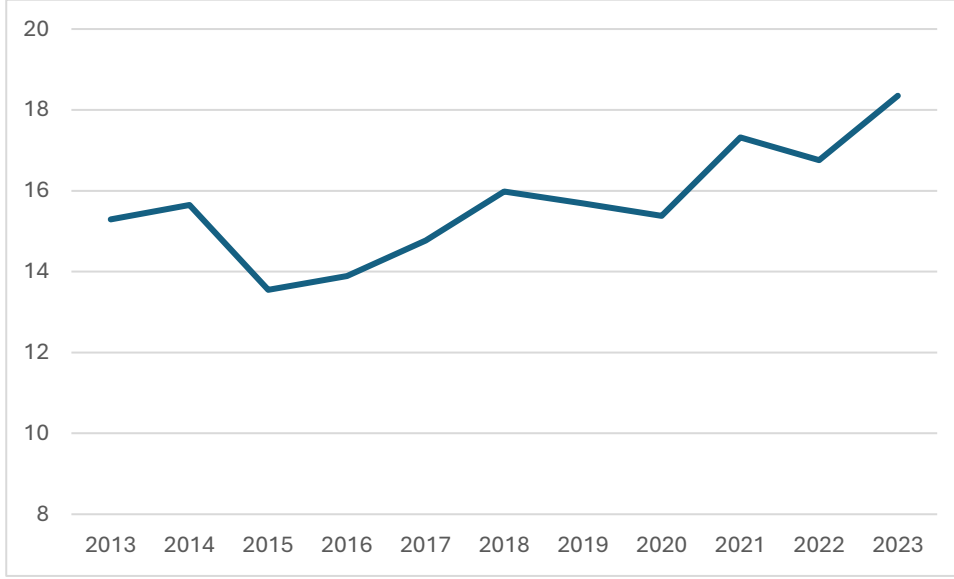
Grafik 14'te de AB GSYİH'sinin 2013-2023 döneminde gösterdiği seyir yer almaktadır. Buna göre, dünya GSYİH rakamlarında olduğu gibi 2015, 2020 ve 2022 yıllarında GSYİH'da düşüş yaşanmıştır.

⁵⁹ Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda.

⁶⁰ Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Hırvatistan, İrlanda, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç.

⁶¹ Avrupa Birliği (AB), **Olaylar ve Rakamlarla Avrupa Birliği**, 2024.

Grafik 14. Cari Fiyatlarla AB GSYİH'si

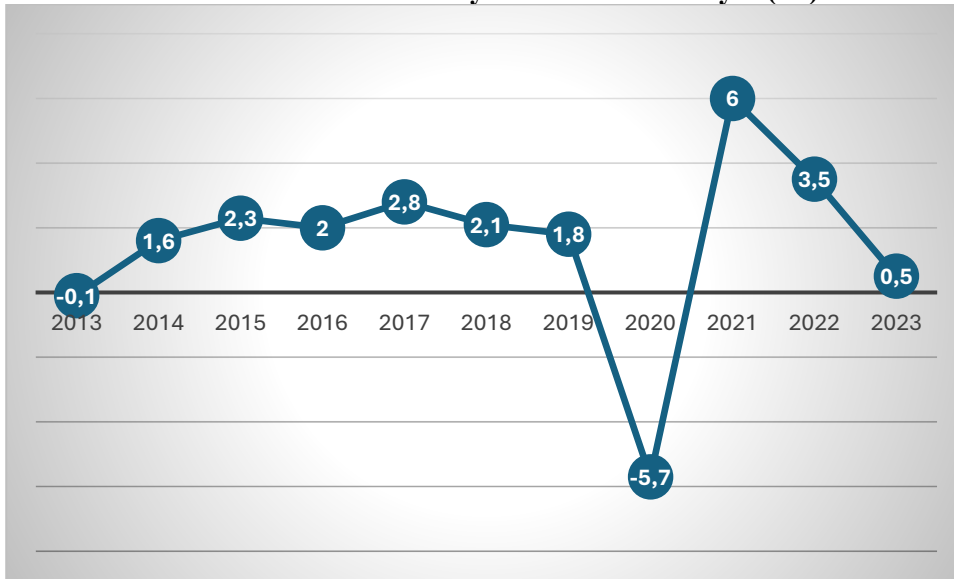

Kaynak: Tablo 15'den faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 16'da (Ek 8) AB GSYİH'sine ilişkin yıllık büyüme oranları yer almaktadır. Söz konusu veriler ışığında, GSYİH büyümesinin en çok Covid-19 pandemisi ile zarar gördüğü söylenebilmektedir. Her ne kadar 2021 yılında toparlanma yaşansa da, son dönemde Ukrayna-Rusya savaşı ve tedarik zincirinde yaşanan aksamalar 2022 ve 2023 yıllarında büyüme oranlarında azalma olmasına yol açmıştır.

AB GSYİH'sinin yıllık büyüme oranlarının seyri Grafik 15'te yer almaktadır.

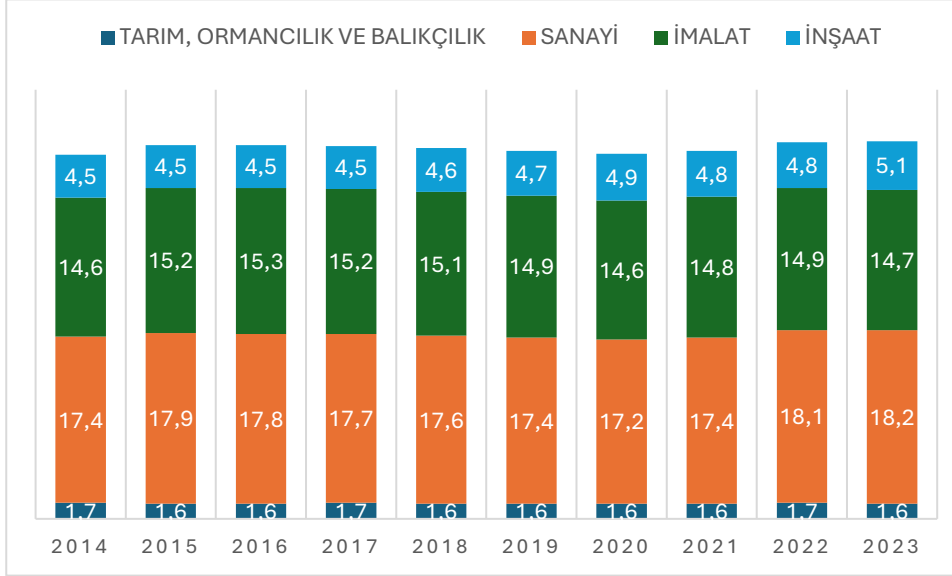
Grafik 15. AB GSYİH'si Yıllık Büyüme Oranının Seyri (%)

Kaynak: Tablo 16'dan faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 16’da AB GSYİH’sinde tarım, orman ve balıkçılık, sanayi, inşaat ve imalat sektörlerinin payı verilmektedir. Sanayi sektörü, AB GSYİH’sinin 2023 yılında %18,2’sini oluşturmuştur. İmalat sanayi sektörü ise sanayi sektörü içerisinde AB’de de önemli yere sahiptir. Zira 2023 yılında imalat sanayi sektörünün AB GSYİH’sindeki payı %14,7’dir.

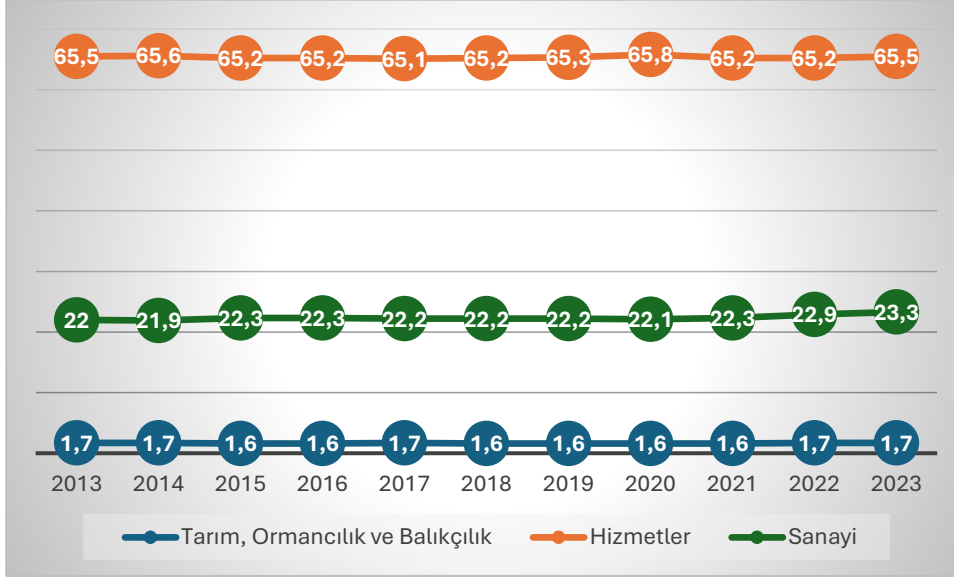
Grafik 16. AB GSYİH’sinde Sektörlerin Payı (%)

Kaynak: Eurostat, Ulusal Hesaplar ve GSYİH, 2024.

Grafik 17’de tarım, orman ve balıkçılık, hizmetler ve sanayi sektörünün yarattığı katma değer AB GSYİH’sinin yüzdesi olarak değerleri ve yıllar itibariyle gelişimi görülmektedir. Bu grafikten anlaşıldığı üzere, hizmetler sektörü %65 ile GSYİH’deki ağırlığını sürdürürken, sanayi sektörünün katma değerinde son yıllarda artış kaydedilmiş ve %22 seviyelerinden %23’e yükselmiştir.

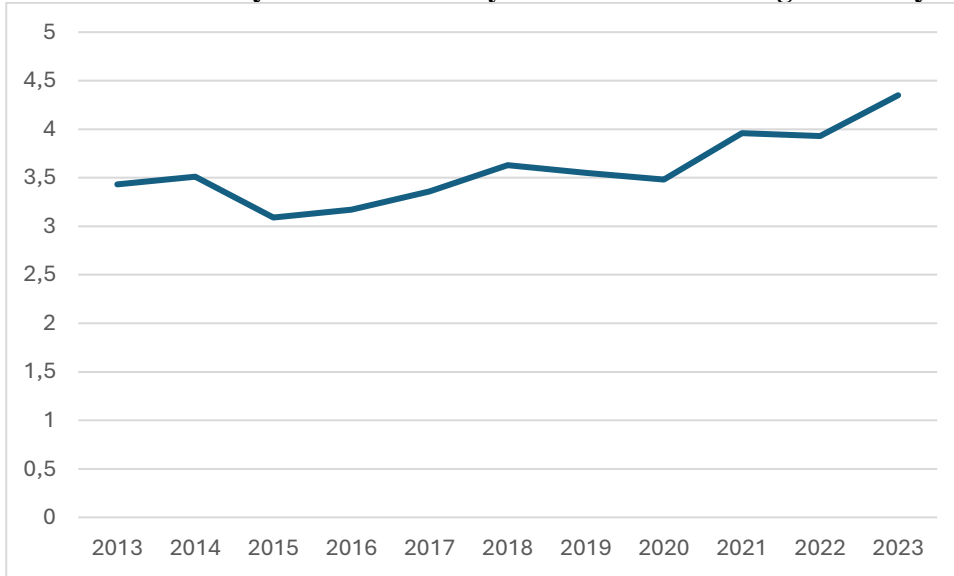
Grafik 17. AB GSYİH'nin Yüzdesi Olarak Sektörlerin Yarattığı Katma Değer

Kaynak: DB, 2024.

Tablo 17’de (Ek 9) 2013-2023 yılları itibariyle, AB sanayi sektörü tarafından yaratılan katma değer verileri sergilenmekte, Grafik 18’de ise söz konusu rakamların seyri gösterilmektedir. AB sanayi sektörü 2023 yılı itibariyle 4,35 trilyon dolar katma değer yaratmıştır.

Grafik 18. Cari Fiyatlarla AB Sanayi Sektörü Katma Değerinin Seyri

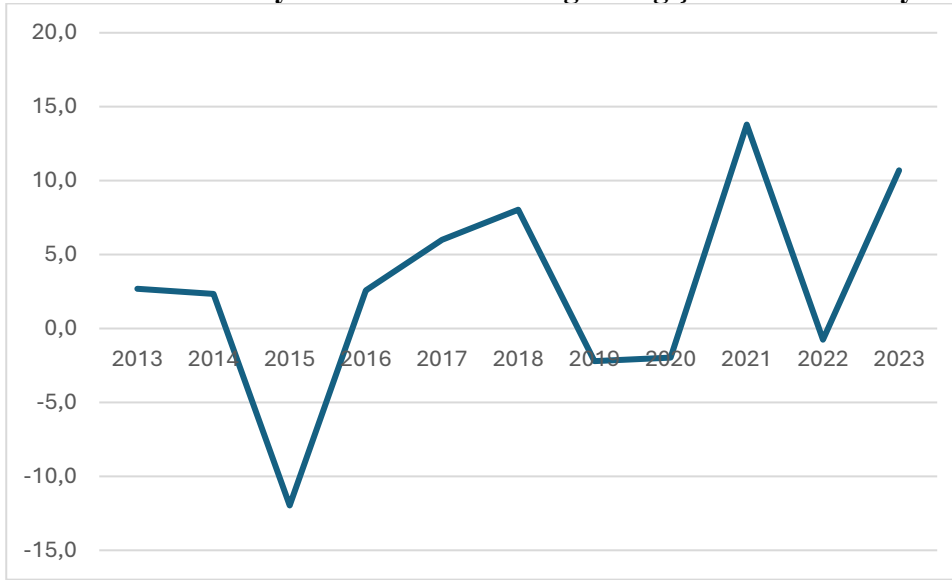

Kaynak: Tablo 17’den faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

AB sanayi sektörü katma değer değişim oranları Tablo 18’de (Ek 10) gösterilmektedir. Buna göre, 2008 yılında ABD’de başlayan ve 2014 yılına geldiğinde diğer ülkeleri de etkisi altına almasıyla dünyaya yayılan krizin sonucunda 2015 yılında sanayi sektörü katma değeri düşmüştür. Covid-19 pandemisi, 2019 ve 2020 yıllarında sanayi sektörü katma değerinde azalmaya neden olmuştur.

Sanayi sektörü katma değerinin 2013-2023 yılları arasındaki değişimi, Grafik 19’da yer almaktadır.

Grafik 19. AB Sanayi Sektörü Katma Değer Değişim Oranının Seyri

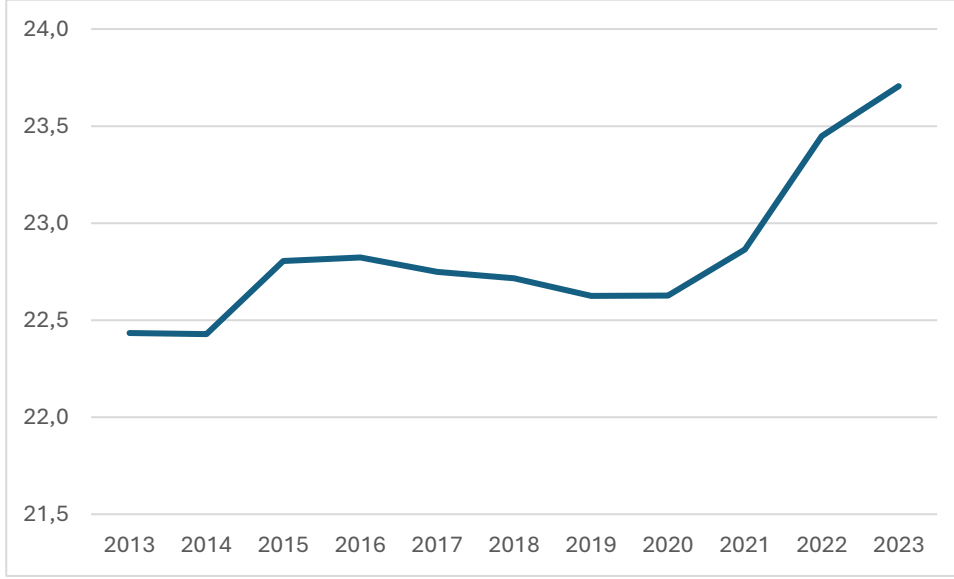

Kaynak: Tablo 18’den faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

AB sanayi sektörü katma değeri, 2023 yılı itibariyle GSYİH’nin %23,7’sini oluşturmaktadır. 2013-2023 yılları itibariyle GSYİH’nin yüzdesi olarak AB sanayi sektörü katma değeri oranları Tablo 19’da (Ek 11) yer almaktadır.

Tablo 19’deki verilerin seyri, Grafik 20’den gözlemlenebilmektedir. Buna göre, AB sanayi sektörünün GSYİH’deki yüzdesi artış eğilimi göstermektedir.

Grafik 20. GSYİH'nin Yüzdesi Olarak AB Sanayi Sektörü Katma Değerinin Seyri

Kaynak: Tablo 19'dan faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

AB sanayi sektörü Birlik ekonomisinin %20'sinden fazlasını teşkil ettiğinden ekonominin belkemiği olarak nitelendirilmektedir. Birlik nezdinde 35 milyon istihdam sanayi sektörü tarafından oluşturulmaktadır. AB ihracatının %80'i de sanayi sektörü tarafından gerçekleştirilmektedir.⁶²

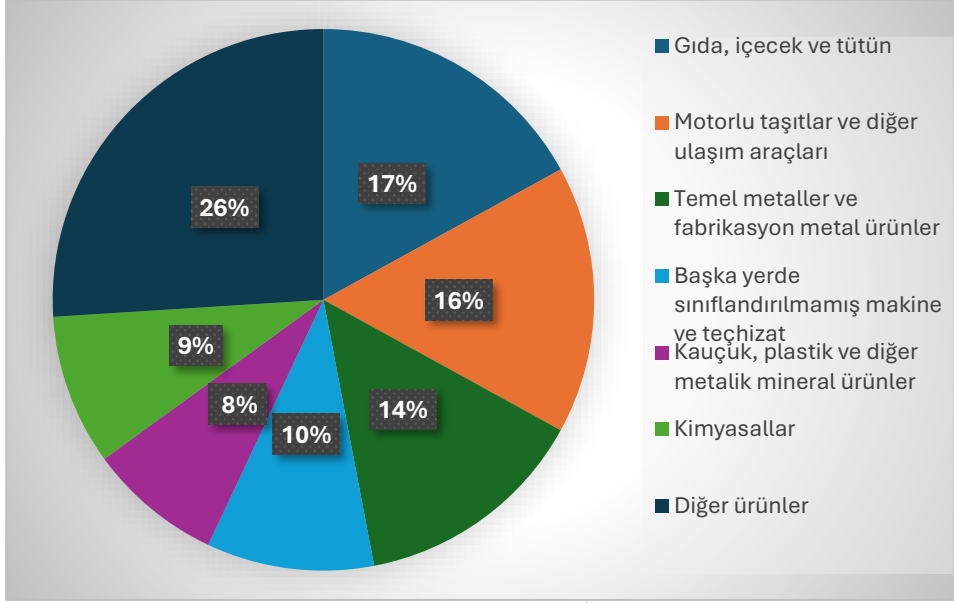
AB sanayisi, farmasötikler, mekanik mühendisliği ve moda sektörlerinde küresel pazarlarda yüksek katma değerli ürün ve hizmet üretiminde önde bir konumdadır. Yenilikçilik kapasitesi sayesinde AB yeşil teknoloji ve diğer yüksek teknoloji sektörlerinde de öncüdür.⁶³

AB dünya ticareti açısından da önemli bir aktördür. Dünya ticaretinin yaklaşık %14'ü AB tarafından gerçekleştirilmektedir.

⁶² Avrupa Birliği Konseyi, **AB Sanayi Politikası**, 2024.

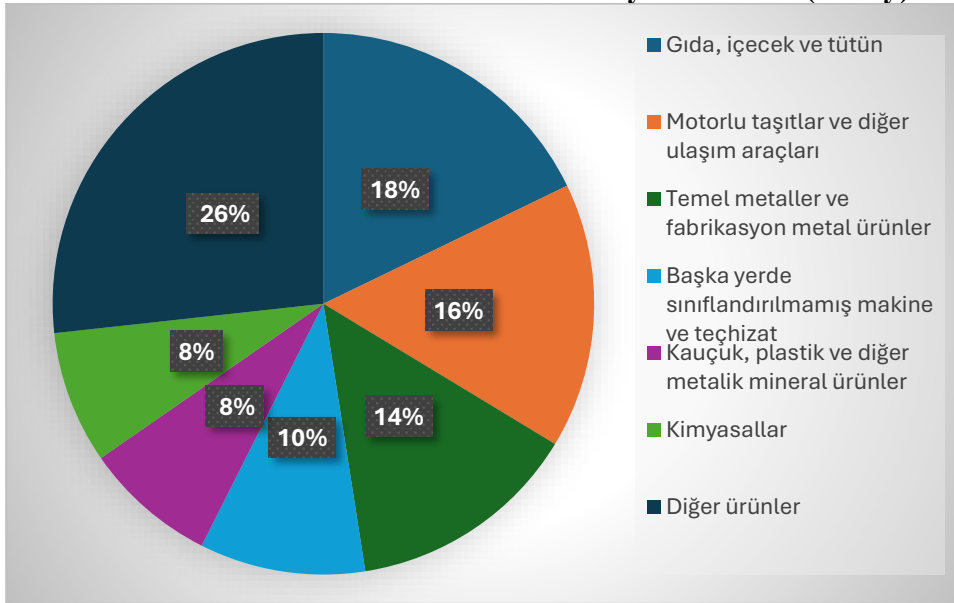
⁶³ Avrupa Birliği Konseyi, **AB Sanayi Politikası**, 2024.

Grafik 21. 2013 Yılı AB'nin Önde Gelen Sanayi Sektörleri (%Pay)

Kaynak: Eurostat, Sanayi, Ticaret, Hizmetler Sektörü İstatistikleri, 2024.

Grafik 22. 2023 Yılı AB'nin Önde Gelen Sanayi Sektörleri (%Pay)

Kaynak: Eurostat, Sanayi, Ticaret, Hizmetler Sektörü İstatistikleri,

Grafik 21 ve 22'de 2013 ve 2023 yılları için AB'nin önde gelen sanayi sektörleri gösterilmektedir. Sektörlerin yıllar itibariyle paylarını koruduğu görülmektedir. Özellikle yüksek teknoloji sektörleri sınıfından yer alan motorlu taşıtlar ve diğer ulaşım araçları, kimyasallar ve makine ve teçhizat sektörlerinin, son 10 yılda sanayideki yaklaşık %35 payını koruduğu gözlemlenmektedir.

B. Avrupa Birliği Sanayi Politikaları

I. Avrupa Birliği Sanayi Politikalarının Tarihsel Gelişimi

Avrupa kıtasında sanayi politikalarının tarihi eskilere dayanmaktadır. Sanayinin yeniden yapılandırılması ve rekabet gücünün artırılması amacıyla sanayi politikalarının uygulanması Avrupa'nın gündeminde olsa da, Birlik düzeyinde bir sanayi politikasının oluşturulması hemen söz konusu olmamıştır.⁶⁴ Bu itibarla, sanayi politikalarının tarihsel gelişimini incelemek açısından AB kurulmadan önce kıtada uygulanan sanayi politikalarını gözden geçirmek önemlidir.

Avrupa kıtasında uygulanan sanayi politikaları, uygulandıkları dönem ve uygulanan politika bağlamında Tablo 20'de gösterilmektedir.

Tablo 20. Avrupa'da Uygulanan Sanayi Politikalarının Zaman Çizelgesi

I. Dönem	II. Dönem	III. Dönem	IV. Dönem	V. Dönem	VI. Dönem
1914 Öncesi	1914-1950	1950-1980	1980-1990	1990-2000	2000- Günümüz
Tarifeler ve sınai mülkiyetin korunması	Artan devlet müdahalesi	Dikey sanayi politikası ile "kazananın seçilmesi"	Pazar odaklı politikalar	Lizbon gündemi ve daha fazla liberalleşme	İklim değişikliği ve Covid-19 nedeniyle yenilenmiş devlet müdahalesi

Kaynak: Tagliapietra ve Veugelers, 2020, s. 21.

Tagliapietra ve Veugelers (2020) tarafından hazırlanan tablodan da görüleceği üzere, Avrupa kıtasında uygulanan sanayi politikaları, dönemler itibariyle benimsenen politikaların türlerine göre altı dönemde incelenmiştir. AB'de uygulanan politikaların zaman içerisinde gösterdiği değişim, üçüncü dönemden yani tablonun üçüncü sütunundan itibaren gözlemlenebilmektedir.

İlk dönem 1914 öncesi dönemi kapsamakta olup Avrupa'da 1914 yılından önce sanayi politikasının temel amacı, ekonomileri tarifeler vasıtasıyla korumak olmuştur. Bu dönemde devlet tarafından yapılan müdahaleler altyapının oluşturulmasına, devletin de payının olduğu belirli imalat sanayinin teşvik edilmesine ve yatırımlara odaklanmıştır. Tarife uygulamalarının yanı sıra

⁶⁴ Süleyman Emre Özcan ve Hüseyin, ÖNDER, **Ekonominin AB'si-Sektörel Bazda Avrupa Birliği Ekonomisi 4. Bölüm Avrupa Birliği Sanayi Sektörü ve Politikası**, 2008, s.2.

yenilikçiliği teşvik etmek amacıyla sınai mülkiyetin korunması da bir sanayi politikası aracı olarak kullanılmıştır.⁶⁵

1914-1950 yıllarını kapsayan ikinci dönemde, savaştan etkilenen ekonomilerde artan devlet müdahaleleri görülmüş, kaynakların kullanılmasında devlet büyük bir rol oynamıştır. 2. Dünya Savaşından sonra Avrupa'nın yeniden yapılanma süreci başlamış ve kömür, çelik, elektrik ve demiryolları gibi stratejik sanayi sektörlerine yoğunlaşmıştır.

1950'ler ve 1980'ler arasındaki üçüncü dönem, sanayi politikasının öne çıktığı dönem yani doruk noktası olarak ifade edilmektedir. Bu yıllarda uygulanan politikaların sanayi politikasının öne çıkmasının nedeni politikadaki müdahaleci yaklaşımdan kaynaklanmaktadır. Zira ABD ile rekabet yarışı, Avrupa'da artan şekilde müdahaleci sanayi politikalarının uygulanmasına neden olmuştur. Sanayi politikaları ile sanayinin azalan rekabet gücüne ve teknolojik bağımlılığına çözüm bulunmaya çalışılmıştır.⁶⁶ Bu dönemde sektörel (dikey) politikalarla stratejik ve gelecek vaat eden sektörlerle yönelik politikalar uygulamaya konmuştur. Bu sektörlerin başında, çelik, kimyasallar, mekanik, iletişim ve teknoloji, havacılık ve nükleer gücün artırılmasına yönelik sektörler gelmektedir. Bu dönemde devlet müdahalesinin etkin olduğu ulusal sanayi politikaları ön plandadır.⁶⁷ Literatürde, Avrupa sanayi işletmelerinin rekabet gücünün korunması amacıyla bir sanayi politikasının uygulanmasının gerekli olduğuna dair inancın, sanayi politikasının uygulanmasını desteklediği öne sürülmektedir.⁶⁸

AB düzeyinde bir sanayi politikasının uygulanmaya başlanması, 1952 yılında kömür ve çelik sektörlerinde ortak pazar oluşturmak üzere kurulan ve kömür üretiminde aşırı kapasiteyi azaltmayı ve tüm üretim sistemini iyileştirilmeyi amaçlayan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) tarafından uygulanmaya başlandığı söylenebilmektedir. AKÇT tarafından uygulanan sanayi politikası, kömür üretimindeki şirketlerin üretim kapasitelerinin modernizasyonunu ve kontrolünü

⁶⁵ Tagliapietra ve Veugelers, 2020, s. 18.

⁶⁶ Timo Seidl ve Luuk Schmitz, **Moving on to not fall behind? Technological sovereignty and the 'geo-dirigiste' turn in EU industrial policy**, Journal of European Public Policy, 31:8, 2147-2174, s. 2148.

⁶⁷ Tagliapietra ve Veugelers, 2020, s. 18.

⁶⁸ Jean-François Jamet, **The European Union's Industrial Policy**, Foundation Robert Schuman, Schuman Papers no: 15: The European Union's Industrial Policy, 2006, s. 2.

başarmış ve üye ülkeler arasında koordinasyonu sağlamıştır. Bu itibarla literatürde AB düzeyinde uygulanan bu ilk sanayi politikasının müdahaleci olduğu ve başarılı olduğu kabul edilmektedir.⁶⁹

AKÇT'nin başarılı olması sonrasında 1958 yılında kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ise öncelikle Avrupa pazarlarında gümrük tarifelerini aşamalı olarak düşürmeyi amaçlamıştır. Teknolojinin gelişimine yönelik ilk politika uygulaması AET ile başlatılmıştır. Bu girişim ile ortak Avrupa araştırma projeleri geliştirilmesi yoluna gidilmiştir. Ancak, özellikle daha gelişmiş üye ülkelerin ulusal çıkarlarını ön planda tutmaları nedeniyle isteksiz davranmaları neticesinde, AB sanayi politikasının gelişiminin sektöre uğradığı ileri sürülmektedir.⁷⁰ Bununla birlikte, ABD'nin Avrupa'da yüksek teknoloji sanayi sektörlerine doğrudan yatırım yapması endişeye yol açmış ve Avrupa çapında öne çıkan yüksek teknoloji endüstriler üzerindeki kontrolü kaybetmemek amacıyla Avrupa sanayi ittifakı oluşturulmuştur. Söz konusu ittifaklardan ilki 1970 yılında Airbus konsorsiyumunun kurulması ile olmuştur. Dolayısıyla AET tarafından uygulanan sanayi politikaları, ABD ile olan rekabet yarışında başarılı olmak için teknolojinin geliştirilmesine odaklanmıştır. Ayrıca, yüksek teknoloji sanayi ürünlerinin üretiminin Birlik düzeyinde yapılmasının maliyet açısından da daha uygun olacağı değerlendirilmiştir.⁷¹

Dördüncü dönemi oluşturan 1980'lerde ise liberal ekonomik düzene geçilmiş ve ekonomiye devlet müdahalesinin hakim olduğu modelden pazar odaklı politikaların uygulamaya konduğu modele geçilmiştir. Bu dönemde yatay sanayi politikası benimsenerek işletmeleri daha verimli kılacak bir ortamın oluşturulması hedeflenmiştir. Başka bir ifadeyle, devletin piyasaya az müdahale ettiği bir yaklaşım benimsenmiştir. Literatürde Avrupa Tek Senedinin⁷² yürürlüğe girmesine kadar, Avrupa'da sanayi politikalarının ulusal düzeyde müdahalelerle şekillendiği ve ülkeler arasında koordinasyon sağlanamadığı ifade edilmektedir. Bu dönemde ayrıca, AB'de eşgüdümsüz uygulanan ulusal politikaların etkisiz olduğu inancı gelişmiş ve bunun sonucunda sanayi politikasında iki önemli araç geliştirilmiştir: tek pazar (tek pazarın oluşturulması ve düzgün işleyişinin sağlanmasına

⁶⁹ Tagliapietra ve Veugelers, 2020, s. 18.

⁷⁰ Tagliapietra ve Veugelers, 2020, s. 19.

⁷¹ Jamet, 2006, s. 4.

⁷² Avrupa Tek Senedi 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe girmiş olup Portekiz ve İspanya'nın Birliğe üye olması amacıyla Birlik kurumlarında reform yapmak ve tek pazar hazırlıkları çerçevesinde karar alma süreçlerini hızlandırmak amacını gütmüştür. Tek Pazar, AB'de malların, hizmetlerin, sermayenin ve kişilerin serbest dolaşımını sağlayan tek pazar, literatürde iç pazar olarak da ifade edilmektedir. Tek pazar, AB'de vatandaşların serbestçe ticaret ve iş yapması için teknik, hukuki ve bürokratik engellerin kaldırılmasını gerektirmiştir. AB, **Kurucu Antlaşmalar**, 2024.

yönelik politikalar) ve rekabet (tek pazarda adil rekabetin sağlanması ve korunmasını amaçlayan politikalar) politikası. Ayrıca araştırma ve geliştirmeye daha fazla önem verilmesi amaçlanmıştır.

Beşinci dönem olan 1990'lar ve 2000'lerde, AB seviyesinde daha bütünleşik (entegre), genel olarak sanayi sektörünün işleyişine yönelik politikaların uygulanmasını amaçlayan yatay bir sanayi politikası yaklaşımı üzerinde uzlaşma sağlanmış ve sanayi politikasının rolünün tek pazar ve rekabet kurallarının uygulanması, Ar-Ge ve yenilikçiliğin teşviki aracılığıyla işletmeler için doğru çerçeve koşulların oluşturulması olduğuna kanaat getirilmiştir. Literatürde yapılan çalışmalarda da AB'nin sanayi politikasının 1992 yılından beri sanayinin büyümesini ve rekabet gücünün artırılmasına yönelik koşulları yaratmak için çalıştığı belirtilmektedir.⁷³ Bu politikaların uygulanması da 2000 yılında AB'de Lizbon stratejisinin benimsenmesi ile mümkün olmuştur.

Literatürde, 1990'lar ve 2000'lerde uygulanan müdahaleci olmayan politikalar benimsendiği için büyüme ve yapısal çıktılar üzerinde tatmin edici olmayan etkiler yaratıldığı, bunun da müdahaleci bir sanayi politikasına olan ilginin yeniden doğmasına yol açtığı öne sürülmektedir.⁷⁴

Ayrıca AB'de üye ülkelerde yaşanan sanayisizleşme, değişen küresel koşullar, bölgesel eşitsizlikler ve 2007-2008 küresel krizin, Birlik nezdinde yarattığı etkiler de sanayi politikası algısında değişiklik olmasına yol açmıştır.⁷⁵ Bu dönemde yaşanan kriz özellikle imalat sanayi üretimi ve sanayi istihdamını büyük baskı altına almıştır.⁷⁶ Bu da AB'de Avrupa şirketlerinin rekabet edebilirliğini yeniden artırmak için kapsamlı bir yaklaşım benimsenmesine ve tek pazar, ticaret politikası, KOBİ'ler, rekabet politikası, çevre politikası ve araştırma politikası araçlarının sanayi politikasına da dahil edilmesine yol açmıştır.

Bunun akabinde, sanayi politikasında devlet müdahalesine ihtiyaç duyulduğu kabul edilmiş ve literatürdeki tartışmalar hükümetlerin sanayi politikası yapmalı mı sorusundan hükümetlerin sanayi politikasını nasıl daha iyi yapabileceği sorusuna doğru değişiklik arz etmiştir. Buna ek olarak Avrupa'da karbonsuzlaştırma konusundaki artan baskı ve küresel ısınmanın etkileri, devletin rolünün

⁷³ M. Szczepanski w. A. Dobreva, **European Parliament, Briefing EU policies-Delivering for citizens-Industrial Policy**, European Parliamentary Research Service, Members' Research Service, PE 630.309, June 2019, s. 1.

⁷⁴ Michael Landesmann and Roman Stöllinger, **The European Union's Industrial Policy: What are the Main Challenges?** The Vienna Institute for International Economic Studies, Policy Notes and Reports 36, January 2020, s. 1.

⁷⁵ Landesmann ve Stöllinger, 2020, s. 1.

⁷⁶ Tagliapietra ve Veugelers, 2020, s. 21.

daha güçlü olması gerektiğini görüşünü güçlendirmiştir. Yaşanan Covid-19 krizi de, devletin rolünün güçlendirilmesini etkileyen faktörlerden olmuştur. Bu itibarla, altıncı dönem olarak ifade edilen 2000'li yıllardan günümüze AB'de benimsenen sanayi politikalarının daha fazla müdahaleci olduğu kabul edilmektedir. Literatürde bugün sanayi politikasının amacının dijital, bilgiye dayalı, karbonsuzlaştırılmış ve daha döngüsel bir sanayiye doğru başarılı bir geçişi sağlamak olduğu belirtilmektedir. Bu hedefi gerçekleştirmek üzere AB, üye ülke seviyesinde özellikle araştırma ve yenilikçilik, KOBİ'ler ve dijital teknolojiler alanındaki politikaları ve faaliyetleri desteklemekte, koordine etmekte ve tamamlamaktadır.⁷⁷

Diğer taraftan, AB sanayi politikasının uygulanmasını olumsuz etkileyen faktörler de mevcuttur. Bu faktörlerden biri, tek pazarda adil rekabet ortamını oluşturmak için uygulanan devlet yardımı kurallarıdır.⁷⁸ Tek pazarın katı rekabet kuralları, AB sanayi politikasının bir parçasını oluşturmaktadır.⁷⁹ İkinci olarak sanayi politikası eylemleri hem üye ülke hem Birlik seviyesinde uygulanmaktadır. Üye ülkeler de sanayi politikasının geliştirilmesini ve uygulamasını değişen derecelerde olsa da, bölgesel düzeye bırakmaktadır. Son olarak da AB seviyesinde sanayi politikalarını oluşturan stratejiler, programlar, eylemler ve girişimler kısa aralıklarla değişime ve revizyona uğramaktadır. Değişen küresel ve sosyo-ekonomik koşullar politika gayretlerini ve öncelikleri şekillendirmektedir. Diğer bir deyişle AB'nin karşı karşıya olduğu ekonomik güçlüklerinden üstesinden gelmek için belirlenen Lizbon stratejisi ve daha sonra kabul edilen Avrupa 2020 stratejisi, Avrupa sanayi politikasına ilişkin çerçeveyi oluşturmaktadır.⁸⁰

AB sanayi politikası ile aşılmaya çalışılan ekonomik sorunlar Tablo 21'de açıklanmaktadır.

⁷⁷ Marcin Szczeplanski ve Alina Dobreva, **European Parliament, Briefing EU policies-Delivering for citizens-Industrial Policy**, European Parliamentary Research Service, Members' Research Service, PE 630.309, June 2019, s. 1.

⁷⁸ AB tarafından, bazı istisnaları olmakla birlikte, üye ülkeler arasında rekabeti bozan veya bozma tehlikesi barındıran devlet yardımları yasaklanmıştır.

⁷⁹ Landesmann ve Stöllinger, 2020, s. 1.

⁸⁰ Landesmann ve Stöllinger, 2020, s. 2.

Tablo 21. AB Sanayi Politikası İle Yanıt Aranan Ekonomik Sorunlar

Sorunlar	Açıklama-Uygulanan Politika
Teknoloji/Yenilikçilik Sorunu	Dijital dönüşüm de dahil olmak üzere teknolojik açıdan en ileri ekonomileri yakalamak amacıyla teknoloji yoğun sanayileri desteklemek ve teknoloji düzeyini artırmak için beşeri ve teknik altyapıyı güçlendirmek
Gelişen Pazarlar Sorunu	Çin gibi hızla büyüyen gelişen ekonomilerden kaynaklanan güçlüklerle başa çıkmak amacıyla rekabet ve işbirliğine dayalı stratejiler benimsemek
Uyum Sorunu	AB içerisinde yakınsama ve uyum konusunda ilerleme kaydetmek için farklı gelişmişlik seviyesine sahip ülkelerin ve bölgelerin sanayilerinin gelişimini sağlamak ve yapılandırmak
Çevresel Sorunlar	İklim değişikliği ve sürdürülebilirlik açısından karşı karşıya kalınan güçlüklerle başa çıkmak amacıyla kaynak verimliliği, emisyonların azaltılması, sürdürülebilir veya yeniden kullanılabilir ürünler üretilmesi, yeni malzemeler ve teknolojiler geliştirilmesi gibi önlemler almak

Kaynak: Landesmann ve Stöllinger, 2020, ss. 2-3.

Landesmann ve Stöllinger (2020), AB sanayi politikasını yedi alt grupta toplamıştır.⁸¹

- Araştırma, geliştirme, yenilikçilik ve teknoloji (Araştırma ve yenilikçiliğe yönelik olarak uygulanan finansal programlarla AB sanayi sektörünün küresel rekabet edebilirliğini artırmak, Birliğin bilimsel ve teknolojik tabanını güçlendirmek, araştırmacıların, bilimsel bilginin ve teknolojinin serbestçe dolaşabildiği bir Avrupa araştırma alanı kurmak, üniversiteler, araştırma merkezleri, kamu ve kar amacı gütmeyen kuruluşlardan oluşan ağların kurulmasını teşvik ederek Birlik nezdinde bilgi, teknoloji ve yenilikçiliğin yayılımını kolaylaştırmak, yenilikçiliğin önündeki engelleri kaldırarak ve üye ülkeler arası ortaklıklar kurarak Yenilikçilik Birliğini oluşturmak)
- Küçük ve orta büyüklükteki işletmelere (KOBİ'ler)⁸² destek (AB'deki işletmelerin %99'unu oluşturan KOBİ'lerin rekabet edebilirliğini artırmak, araştırma ve yenilikçilik kapasitelerini geliştirmek, finansmana erişimlerini iyileştirmek, dijital dönüşüm için koşullarını

⁸¹ Landesmann ve Stöllinger, 2020, s. 5.

⁸² AB tarafından KOBİ'ler çalışan sayıları 250'den az olan ve yıllık ciroları 50 milyon avroyu veya bilanço toplamı 43 milyon avroyu aşmayan işletmeler olarak tanımlanmıştır. Birlik nezdinde KOBİ tanımlaması yapılmasının nedeni, işletmelere yönelik uygulanan finansman ve destek programlarından anılan işletmelerin yararlanmasının sağlanmasıdır. KOBİ'ler mikro, küçük ve orta ölçekli olmak üzere üç ayrı kategoride sınıflandırılmıştır, AB, **İç Pazar, Sanayi, Girişimcilik ve KOBİ'ler**, 2024.

kolaylaştırmak, Birliği işletme kurmak ve girişimde bulunmak için cazip ve küçük işletme dostu bir ortam haline getirmek)

- İstihdam, eğitim ve öğretim (yeşil ve dijital becerileri artırmak, sanayi sektöründe istihdamı artırmak, sanayinin ihtiyaçlarına yönelik eleman yetiştirilmesi amacıyla eğitim ve öğretim programlarını uygulamaya koymak, becerileri ikiz dönüşümü destekler nitelikte geliştirmek)
- Ekolojik dönüşüm (yeşil sanayi politikası; iklim nötr bir sanayiye desteklemek, karbon yoğun bölgeler ve sanayilerde teknik destek ve danışmanlık desteği sunmak)
- Altyapı yatırımları (net-sıfır dönüşüm için yenilenebilir enerjiler ve şebekler açısından altyapı kurmak ve gerekli dönüşümü gerçekleştirmek, kritik materyaller başta olmak üzere AB'nin bağımsızlığını güçlendirecek altyapıyı sağlamak)
- Bölgesel politika (Bölgesel uyumu sağlamak ve bölgesel düzeyde sanayi sorunlarını çözmek)
- Sektörel sanayi politikası (sektörlerin yenilikçilik performansını geliştirmek, kritik hammaddelerin üretiminde AB üretim kapasitesini artırmak)

II. Avrupa Birliği Sanayi Politikasına İlişkin Yapılan Düzenlemeler

AB hukukun üstünlüğüne dayalı olarak kurulmuş olan bir ekonomik bütünleşmedir. Bu doğrultuda, AB'de hayata geçirilen her bir eylemin tüm üye ülkeler tarafından gönüllü ve demokratik bir biçimde onaylanmış olan antlaşmalarda yerini bulması gerekmektedir. Başka bir deyişle, eğer bir politika alanı bir antlaşmada yer almıyorsa, supranasyonel kurumlar örneğin Avrupa Komisyonu o alanda hukuki bir düzenleme yapılması önerisinde bulunamamaktadır.⁸³ Antlaşmalar üye ülkeler açısından bağlayıcıdır ve AB hedeflerini, kurallarını, karar alma süreçlerini ve AB ile üye ülkeler arasındaki ilişkilerin işleyişine ilişkin esasları ortaya koymaktadır.⁸⁴

AB'de uygulanan sanayi politikasının hukuki dayanağı AB'nin ilk kuruluş antlaşmasında tadilat yapan antlaşmalardır.

1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Antlaşmasına ilk kez, 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile sanayi konusunda madde eklenmiştir. Kurucu Antlaşmaya “Araştırma ve teknolojik gelişme” adlı VI. Başlık altına 130f maddesi eklenmiştir⁸⁵. Bu maddede, Topluluğun

⁸³ AB, **Kurucu Antlaşmalar**, 2024.

⁸⁴ AB, **Kurucu Antlaşmalar**, 2024.

⁸⁵ İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), **Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma**, s. 196, 2024.

amacı, Avrupa sanayiinin bilimsel ve teknolojik temellerini kuvvetlendirmek ve bu sanayinin uluslararası rekabet gücünün gelişmesini desteklemek olarak tanımlanmıştır.

7 Şubat 1992’de imzalanan ve 1 Kasım 1993’de yürürlüğe giren Maastricht Antlaşmasının 8’nci Başlığında yer alan 130. Maddesi sanayiye ilişkin hükümler içermektedir. Böylece Maastricht Antlaşması ile, sanayi politikaları kurucu Antlaşmalarda ilk defa yer almıştır.

Bugün AB sanayi politikasının yasal dayanağını Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Antlaşmanın 173’üncü maddesi oluşturmaktadır.

26 Ekim 2012 tarihli ve C 326/47 sayılı Avrupa Birliği Resmi Gazetesinde yayınlanan ve Birliğin kuruluşunu oluşturan Antlaşmaları birleştiren “Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Antlaşmanın Konsolide Versiyonu”nun 1’nci maddesinde Antlaşmanın Birliğin işleyişini düzenlediği ve yetkilerinin kullanım alanlarını, sınırlarını ve bunlara ilişkin ayarlamaları belirlediği ifade edilmektedir.

Antlaşmanın “Birliğin Yetkilerinin Kategorileri ve Alanları” adlı 1’inci başlığının 6’ncı maddesinde Birliğin üye devletlerin eylemlerini destekleyecekleri, koordine edecekleri ve bütünleyici faaliyetlerde bulunacağı belirtilmiştir. Avrupa düzeyinde ele alınacak bu alanlar arasında “sanayi” de sayılmıştır.

Antlaşmanın 17’nci başlığı “Sanayi” adını taşımaktadır ve bu başlık altında yer alan 1’inci maddeye göre, Birlik ve üye devletler Birliğin sanayisinin rekabet edebilirliği için gereken koşulların var olduğunu garanti altına alacaklardır.

Bu amaçla, Birlik ve üye devletler tarafından harekete geçirilecek eylemler, açık ve rekabetçi pazarlar sistemi ile uyumlu olarak, şu hedefleri gerçekleştirmeye yönelik olacaktır:

- Sanayinin yapısal değişikliklere uyumunu hızlandırmak
- Birlik içerisinde girişimlerin, özellikle küçük ve orta büyüklükteki teşebbüslerin başlatılmasına ve gelişimine elverişli bir ortamı teşvik etmek
- Girişimler arasında işbirliğine elverişli bir ortamı cesaretlendirmek

- Yenilik, araştırma ve teknolojik gelişme politikalarının sanayi potansiyelini daha iyi ortaya çıkarmasını sağlamak

Başlığın 2'nci maddesinde üye devletlerin birbirleriyle ve gerektiğinde Komisyon ile danışma içerisinde olacağı ve eylemlerini koordine edeceği ifade edilmiştir. Komisyon bu tür bir koordinasyonu teşvik etmek için faydalı herhangi bir girişimde, özellikle rehberlerin ve göstergelerin ortaya konması, iyi uygulamaların değişiminin organize edilmesi ve dönemsel izleme ve değerlendirme için gerekli unsurların hazırlanması girişimlerinde bulunabilecektir. Avrupa Parlamentosu bilgilendirilecektir.

3'üncü maddeye göre, Birlik 1'inci maddede ortaya konan hedeflerin başarılmasına, Antlaşmaların diğer maddelerinde belirlenen politikalar ve eylemler yoluyla katkı sunacaktır. Avrupa Parlamentosu ve Konsey olağan yasal prosedüre uygun olarak ve Ekonomik ve Sosyal Komiteye danıştıktan sonra, üye devletlerde kanun ve düzenlemelerin uyumlaştırılması hariç tutulmak suretiyle, 1'inci maddedeki hedefleri başarmak için üye devletler tarafından gerçekleştirilecek eylemleri desteklemek üzere belirli önlemler alabilecektir.

1. Avrupa Komisyonunun Sanayi Politikası Bildirileri

Kurucu Antlaşmada ilgili maddeye istinaden Avrupa Komisyonu, AB sanayi politikasını yönlendirmek ve şekillendirmek için uzun dönemli vizyonunu ortaya koymak üzere bildiriler yayımlamıştır.⁸⁶

Avrupa Komisyonu sanayi politikası konusundaki ilk bildirisini 1990 yılında yayınlamıştır. Komisyon ilk bildiri ile sanayi sektörü için elverişli ve rekabetçi bir ortamın oluşturulmasına odaklanan yatay bir sanayi politikası benimsemiştir.

Avrupa Komisyonu gerek AB içerisinde gerek AB dışarısında yaşanan gelişmeler karşısında sanayi politikalarını değiştirmek ve geliştirmek için yeni bildiriler çıkarmıştır. Söz gelimi, 2002 ve 2005 yıllarında yayınlanan Bildiriler, AB'nin o dönem uyguladığı büyüme stratejisi olan Lizbon Stratejisi ile uyumlu bir sanayi politikası geliştirmek üzere hazırlanmıştır.

⁸⁶ D. Di Carlo ve L. Schmitz, **Europe first? The rise of EU industrial policy promoting and protecting the single market**, Journal of European Policy, 2023, Vol. 30, No.10, 2063-2096, s. 2095.

2010, 2012, 2014, 2017 yıllarında benimsenen bildiriler ise, bir önceki stratejinin benimsenmesinde olduğu gibi o dönem AB'nin büyüme stratejisi olan Avrupa 2020 stratejisinin hedeflerini başarmak üzere geliştirilen sanayi politikalarını ortaya koymuştur.

AB'nin son dönem büyüme stratejisi Avrupa Yeşil Mutabakatı çerçevesinde 2020 yılında çıkarılan bildiri ile yeni bir sanayi politikası yaklaşımı getirilmiş ancak Covid-19 pandemisi ve Rusya-Ukrayna savaşı gibi gelişmeler akabinde 2021 yılında sanayi politikası bildirisinde güncelleme yapılması gerekmiştir. 2023 yılında çıkarılan son bildiri, Yeşil Mutabakat büyüme stratejisinin sanayiye yönelik bir uygulama planı niteliğini taşımaktadır.

Avrupa Komisyonu, bugüne kadar sanayi politikası alanında, ayrıntıları Tablo 22'de (Ek 12) yer alan, toplam on adet bildiri yayınlamıştır.

2010 yılından önceki bildiriler sanayi sektörleri için eşit koşullar sağlamaya yönelik yatay sanayi politikası şeklinde iken, daha sonra Komisyon daha müdahaleci bir yaklaşım izlemiş ve sektörel mantıkla hedef odaklı müdahalelerde bulunmuştur. 2020'lerden bu yana ise bu politikalar, açık stratejik bağımsızlık, değer zinciri esnekliği, Avrupa tek pazarının adil olmayan dış aksaklıklardan korunması gibi odaklarla bütünleştirilmiştir.⁸⁷

Tablo 22'den de görüleceği üzere bildiriler, başlangıçtan beri iç pazarın rekabetçi bir yapıda olmasını hedeflemiştir. 2000'li yıllardan itibaren bilgi, beceriler, Ar-Ge ve yenilikçilik bu bildirimlerde yer almaya başlamıştır. Bu bildiriler sanayinin rekabet gücünün artırılmasının yanı sıra, sanayisizleşme olgusunun da önüne geçebilmek ve sanayinin GSYİH'deki payının artırılmasına yönelik eylemleri de kapsamaktadır. Teknoloji, dijitalleşme, tasarım, ileri imalat sistemleri ve ürünlerinde meydana gelen hızlı değişimleri ifade eden Endüstri 4.0, iklim değişikliği, sürdürülebilirlik konuları da yeni bildiriler benimsenmesine ve yeni hedefler ortaya konmasına yol açmıştır.

Avrupa Komisyonu sanayi politikaları bildirimlerinde benimsenen hedeflerin kaynağını AB büyüme stratejilerinden aldığı görülmektedir. Bu açıdan büyüme stratejileri kapsamında sanayi politikalarının değişimini incelemekte fayda olduğu değerlendirilmektedir.

⁸⁷ Di Carlo ve Schmitz, 2023, s. 2095.

2. Avrupa Birliği Büyüme Stratejileri Kapsamında Geliştirilen Sanayi Politikaları

AB, 2000 yılından itibaren onar yıllık büyüme stratejileri benimsemiş ve bu stratejileri gerçekleştirmek amacıyla uygulanacak politikaları içeren reform programları uygulamaya koymuştur. AB tarafından ortaya konan söz konusu büyüme stratejileri, Avrupa Komisyonunun geliştirdiği sanayi politikaları için de çerçeve niteliğini taşımaktadır. Bu kapsamdaki stratejiler, Lizbon Stratejisi, Avrupa 2020 Stratejisi ve Avrupa Yeşil Mutabakatı'dır.

2.1. Lizbon Stratejisi

AB 2000'li yılların başında küreselleşmeden kaynaklı değişiklikler ve yeni bilgiye dayalı ekonomiden doğan güçlüklerle karşı karşıya kalmıştır. Söz konusu güçlükler ile o dönem AB'de yaşanan genişleme dalgası eşliğinde ortaya çıkan yeniden şekillenme ihtiyacı nedeniyle, AB için yeni bir strateji belirlenmesi gerekmiştir. Bu nedenle Avrupa Konseyi Birlik için yeni bir stratejik hedef belirlemek üzere 23-24 Mart 2000 tarihlerinde Lizbon'da özel bir toplantı gerçekleştirmiştir.

Bu çerçevede düzenlenen Lizbon Zirvesinde gelecek on yıl için yeni bir stratejik hedef belirlenmiştir. Bu, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi daha çok ve daha iyi işle ve daha fazla sosyal uyumla sağlayan dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgiye dayalı ekonomisi olmaktadır.

Her ne kadar Avrupa imalat sanayi sektörünün rekabet edebilirliği Lizbon stratejisi ile ön plana çıkarılmış olsa da, sanayinin verimliliği açısından elde edilen beklentinin altında kalan sonuçlar ve sanayi ve hizmetler sektörünün yeterince teşvik edilememesi, AB rekabet edebilirliğinin ABD ekonomisinin gerisinde kalmasına yol açmıştır. Ayrıca üye ülkelerin her biri Lizbon stratejisinde öngörülen reformları aynı kararlılıkla uygulamaya koyamamıştır. AB'nin o dönemki genişleme süreci de hedeflere ulaşmayı güçleştirmiştir.⁸⁸

2.2. Avrupa 2020 Stratejisi

2010 yılına gelindiğinde AB'yi bekleyen ekonomik ve finansal kriz, iklim değişikliği, dünya pazarlarında tarım ürünlerinin yüksek fiyatlandırılması, doğal kaynaklarda yaşanan küresel rekabet gibi yeni güçlükler ortaya çıkmıştır. Bu nedenle akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomi hedefi

⁸⁸ Hayriye Atik, **Avrupa 2020 Stratejisi Hedefleri ve Üye Ülkelerin Performansı**, Belgin Akçay ve Aylin Ege (der.), Avrupa Birliği Üzerine Yazılar, Seçkin Yayıncılık, No: 170, 2017, ss. 31-63.

ortaya konması gerekli olmuştur. Avrupa 2020 stratejisi olarak ifade edilen bu strateji, Lizbon stratejisinin güncellenmiş bir halidir.

Avrupa 2020 Stratejisi, küresel ekonomik kriz sonrası AB ekonomisinin yeniden canlandırılması için hazırlanan on yıllık kalkınma planıdır. 2011-2020 yılları arasındaki dönem için Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı ve 27 üye ülkenin koordinasyonu ile birlikte uygulanması öngörölmüş olan Strateji, 2000-2010 yılları için hazırlanan ancak kriz sebebiyle arzu edilen başarıya ulaşamayan Lizbon Stratejisi'nin devamı niteliğini de taşımaktadır.

Bu strateji, Lizbon Stratejisinin uygulanmasında sorunlara yol açan yönetim ve üye ülkelerin reformları sahiplenmesi sorunlarını gidermek amacıyla yeni bir Avrupa sosyal piyasa ekonomisi modelini içermiştir. Ekonomi politikalarında koordinasyon sağlamak amacıyla Avrupa Sömestri aracı geliştirilmiş ve strateji kapsamındaki reformların üye ülkelerin heterojen yapılarına ve durumlarına uyumlaştırılması hedeflenmiştir.

Bununla birlikte, uygulamanın iyileştirilmesi ihtiyacı Avrupa 2020 stratejisinin uygulanma döneminde de mevcudiyetini sürdürmüştür. Reformları yeterince sahiplenmeyen ya da AB bakış açısı ile önceliklendirme yapamayan üye ülkeler nedeniyle stratejinin hedeflerinin yeterince başarılamadığına dair literatürde çalışmalar bulunmaktadır.⁸⁹

2.3. Avrupa Yeşil Mutabakatı

Avrupa 2020 Stratejisinin ardından, gelişen ekonomilerin yarattığı rekabetle başa çıkabilmek, Endüstri 4.0'ı⁹⁰ yakalamak ve iklim değişikliğinin etkilerinin üstesinden gelebilmek için daha güçlü ve kapsamlı bir hedef belirleme gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan 11 Aralık 2019 tarihli “Avrupa Yeşil Mutabakatı” başlıklı Bildiri ile Komisyonun iklim ve çevreyle ilgili güçlüklerle başa çıkma konusunda taahhütleri ortaya konmuştur.

⁸⁹ Anette Bongdart ve Francisco Torres, **The Lisbon strategy and Europe 2020**, Oxford University Press, September 2020.

⁹⁰ Dördüncü Sanayi Devrimi olarak da nitelendirilen Endüstri 4.0 ile bilim teknolojileri ve endüstri bir araya getirilmektedir.

Bu taahhüt çerçevesinde geliştirilen Avrupa Yeşil Mutabakatı, 2050 yılında sera gazı emisyonlarının olmadığı ve kaynak kullanımı ile ekonomik büyümenin ikiye katlandığı, modern, kaynak etkin ve rekabetçi bir ekonomi ile AB'yi adil ve refah bir topluma dönüştürmeyi amaçlayan yeni bir büyüme stratejisidir.

Avrupa Yeşil Mutabakatı ayrıca Avrupa Komisyonunun Birleşmiş Milletler 2030 Gündemini ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini uygulama stratejisini de oluşturmaktadır. Mutabakat kapsamında Avrupa Komisyonu BM sürdürülebilir kalkınma hedeflerini makroekonomik politikalarına entegre etmeyi ve sürdürülebilirlik ile vatandaşların refahını Birliğin politika yapma sürecinin temeli haline getirmeyi hedeflemiştir.

2.4. Avrupa Birliği Büyüme Stratejileri Kapsamında Benimsenen Sanayi Politikaları

AB'nin 2000 yılından bugüne uyguladığı büyüme stratejileri olan Lizbon Stratejisi, Avrupa 2020 Stratejisi ve Avrupa Yeşil Mutabakatının genel hedef ve amaçları Tablo 23'de (Ek 13) gösterilmektedir. Tabloda ayrıca, söz konusu stratejiler çerçevesinde geliştirilen sanayi politikaları da her bir strateji bazında ayrı ayrı listelenmektedir. Avrupa Komisyonu her bir büyüme stratejisinin benimsenmesiyle yeni bir sanayi politikası bildirisi hazırlamış ve büyüme stratejisini gerçekleştirmede rol oynayacak sanayi politikasını belirlemiştir.

AB'nin büyüme stratejilerinin uygulanmasında, sanayi politikası her zaman aktif bir rol oynamıştır. Nitekim her bir büyüme stratejisinin geliştirilmesinin ardından Komisyon yeni bildirimler yayınlamıştır. Komisyon söz konusu bildirimlerde sanayi sektörünün AB ekonomisindeki önemini vurgulamış ve bu itibarla anılan büyüme stratejilerinde benimsenen hedeflerin başarılması açısından sanayinin rekabet gücünün artırılması gerektiğini işaret etmiştir.

Büyüme stratejilerinde kaydedilen ilerlemeler çerçevesinde de sanayi politikaları bildirimlerinin yenilendiği göze çarpmaktadır. Nitekim, Lizbon stratejisinin ardından önce 2002 yılında bir bildiri yayınlanmış daha sonra Lizbon stratejisinin ara dönem gözden geçirilmesinin akabinde 2005 yılında daha entegre bir politika çerçevesini ortaya koyan bir bildiri hazırlanmıştır.

Benzer şekilde Avrupa 2020 stratejisinin oluşturulmasının ardından 2010, 2012, 2014, 2017 yıllarında çıkarılan bildirimlerle sanayi politikasına yön verilmiştir. Bildirimlerin sayısının çok olması,

yaşanan ekonomik kriz dolayısıyla önce sanayinin yeniden toparlanması ardından toparlanmanın yavaş seyretmesinden ötürü yaşanan durgunlukla başa çıkılmasına imkan sağlanması nedeniyle olmuştur. Son büyüme stratejisi ile 2020 yılında yeni sanayi stratejisi bildirisi yayınlanmış, akabinde 2021 ve 2023 yıllarında yaşanan küresel gelişmeler neticesinde yeni tedbirler alınmasını teminen yeni bildirimler çıkarılmıştır. Komisyonun bu alanda çıkardığı son iki düzenleme yasa niteliğindedir.

III. Avrupa Birliği Sanayi Politikalarına İlişkin Değerlendirme

AB tarafından 2000 yılından bu yana benimsenen büyüme stratejileri ve bu çerçevede geliştirilen sanayi politikaları incelendiğinde, sektörleri dikkate alan yatay bir politika yaklaşımından hedef odaklı ve düzenleyici müdahaleleri içeren bir sanayi politikasına geçiş olduğu açıkça görülmektedir. Carlo ve Schmitz de çalışmasında sanayi politikasının zaman içerisinde gösterdiği gelişimi “AB’de sanayi politikasından AB sanayi politikasına” yaklaşımı ile tanımlamaktadır.⁹¹

Bu itibarla AB sanayi politikası literatürde de ortaya konduğu üzere, son dönemde daha müdahaleci bir yapıya bürünmüş ve Avrupa Yeşil Mutabakatı ile ortaya konan hedefleri başarmak üzere sanayinin ikiz dönüşümü planını uygulamaya koymuştur. Sanayi politikası alanında hazırlanan son düzenlemelerin yasa olması, bu alandaki müdahaleci dönüşümü en net biçimde ortaya koyan unsurdur.

AB sanayi politikasında daha önce sanayinin rekabet edilebilirliğini artırmak için çerçeve koşulları ortaya koyarken birincil sorumluluk ulusal düzeyde kalmıştır. Birliğin görevi üye devletlerin politikalarını ve faaliyetlerini desteklemek, koordine etmek ve tamamlamak olmuş, AB Antlaşması madde 173 bu alanda ulusal düzenlemelerin veya kanunların uyumlaştırılmasını öngörmemiştir.⁹² Bu konudaki tek istisnayı bugüne kadar 2011/7/AB Ticari İşlemlerde Geç Ödemeler ile Mücadele Direktifi oluşturmuş iken Komisyonun son düzenlemeleri, AB’de net-sıfır sanayiler için daha basit ve daha öngörülebilir bir yasal çerçeve oluşturmak amacıyla çıkarılan Net-Sıfır Sanayi Yasası ve Avrupa sanayisi için kritik hammaddelerin güvenli ve sürdürülebilir tedarikini garanti altına almayı hedefleyen Avrupa Kritik Hammaddeler Yasası olmuştur.

⁹¹ Di Carlo ve Schmitz, 2023, s. 2066.

⁹² M. Szczepanski w. A. Dobrega, 2019, s. 4.

Net-Sıfır Sanayi Yasası ile net-sıfır teknolojiler⁹³ için düzenleyici çerçeveyi basitleştirmek, net-sıfır teknolojilerin imalatının ölçeğini yükseltmek ve rekabetçi ve dayanıklı bir Avrupa net-sıfır sanayisini teşvik etmek hedeflenmiştir. Net-Sıfır Sanayi Yasası, AB Resmi Gazetesinde yayımının ardından yürürlüğe girecektir. Yasa, 38'inci maddesine göre bağlayıcıdır ve tüm üye ülkelerde doğrudan uygulanabilir niteliktedir. 6 Şubat 2024 tarihinde Avrupa Parlamentosu ve Konsey Yasa hakkında siyasi bir uzlaşmaya varmıştır. Resmi olarak benimsenmesi sürecinin akabinde, madde 38'e uygun olarak Yasa yürürlüğe girecektir.

AB'nin mevcut sanayi politikasında benimsenen yeni strateji yeşil ve dijital dönüşümleri başarmayı ve yeni jeopolitik bağlamda dış bağımlılıklardan kaçınmayı hedeflemektedir. Bu stratejinin benimsenmesine yol açan ana sebepler literatürde şöyle sıralanmaktadır.⁹⁴

- Gelişen küresel rakiplerle karşılaşma ve Avrupa'nın stratejik bağımsızlığını güçlendirme gerekliliği
- Küresel ekonomik belirsizlik dönemi ile başa çıkma ihtiyacı
- İkiz ekolojik ve dijital dönüşümü başarma zorunluluğu

AB'nin benimsediği bu strateji fikri mülkiyetten kamu alımlarına kadar birçok alanı kapsıyor olsa da, genel olarak rekabet politikasına odaklanmış ve rekabet kurallarının gözden geçirilmesini ve yabancı sübvansiyonlarla ilgili AB araçlarının revizyonunu gerektirmiştir. Bu açıdan AB sanayi stratejisi yeşil boyutunu taşıyan bir stratejidir ve yeşil hedefler içermektedir.

Literatürde yeşil sanayi politikası, iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasını sosyal refah hedefini başarmak açısından bağlayıcı bir koşul haline getiren sanayi politikası, olarak tanımlanmaktadır.⁹⁵ İklim değişikliği politikasının hedefi karbonsuzlaştırma, sanayi politikasının hedefi sosyal refah iken yeşil sanayi politikası bu hedefleri bir araya getirmektedir. Ayrıca yeşil sanayi politikası, yeşil teknolojilere ve araştırma ve geliştirmeye odaklanan hedefler barındırmaktadır.

⁹³ Solar fotovoltaik ve solar termal, sürdürülebilir biyogaz/biyometan, ısı pompaları ve jeotermal enerji, elektrolizör ve yakıt hücreleri, piller ve akümülatörler, şebeke teknolojileri, imbat ve açık deniz yenilenebilir enerjileri, karbon yakalama ve depolama

⁹⁴ Tagliapietra ve Veugelers, 2020, s. 61.

⁹⁵ Tagliapietra ve Veugelers, 2020, s. 14.

AB yeşil sanayi politikaları için çerçeveyi rekabet politikası, ticaret politikası, AB tek pazar kuralları, iklim politikası, araştırma ve yenilikçilik politikası, kamu yatırımları ve bölgesel kalkınma politikaları aracılığıyla ortaya koymaktadır. Bu politikanın uygulanmasında ikiz dönüşümü yani yeşil ve dijital ekonomiyi gerçekleştirmek için yeşil Ar-Ge, yeşil teknolojilerin yayılımı, yeşil kamu alımları ve temiz enerji standartları gibi birçok politika aracı kullanılmaktadır. Bu araçlar Tablo 24’te gösterilmektedir.

Tablo 24. AB Yeşil Sanayi Politikası Araçları

Düzy	Yenilikçilik	Yayılm	Çerçve Koşullar
AB Seviyesi	Ufuk Avrupa Avrupa Araştırma Konseyi Avrupa Yenilikçilik Konseyi Avrupa Yenilikçilik ve Teknoloji Enstitüsü	Sanayi İttifakları IPCEI’ler AB Yenilikçilik Fonu Avrupa Yatırım Bankası AB Uyum Fonları NextGenerationEU Tek pazar kuralları	Ticaret ve yatırım politikası Rekabet politikası İklim politikası Enerji politikası Kalkınma politikası
Ulusal Seviye	Ar-Ge Programları	Devlet yardımları Yatırım programları Teşvik programları Kamu alımlarına ilişkin kurallar Temiz enerji standartları	Enerji politikası Çevresel standartlar Çevresel vergileendirme
Bölgesel Seviye	Bölgesel Kamu-Özel Sektör Ortaklıkları	Akıllı uzmanlaşma stratejileri Bölgesel yatırım bütçeleri AB uyum politikalarının uygulanması	Bölgesel düzenlemeler

Kaynak: Tagliapietra ve Veugelers, 2020, s. 59.

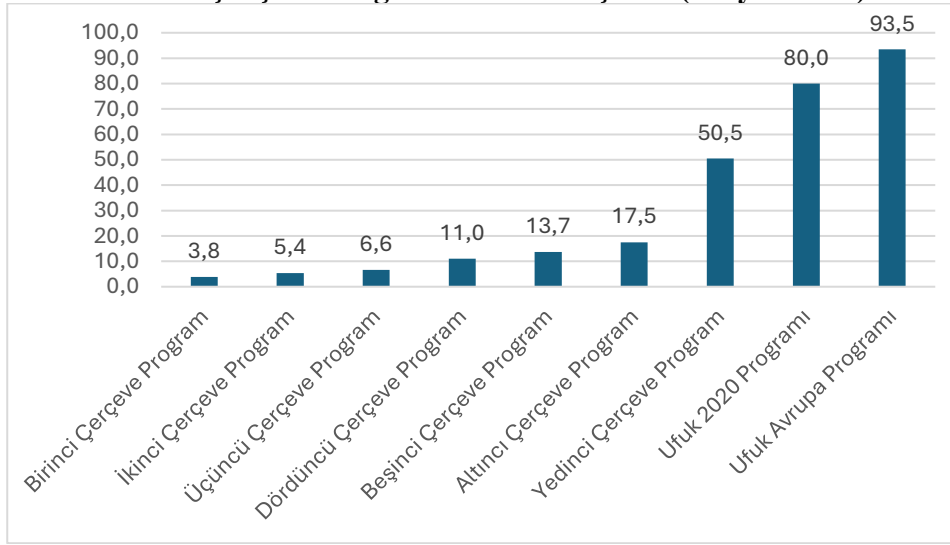
Tablodan da görüleceği üzere, AB’de temiz teknolojilerin yayılımını ve yenilikçiliği desteklemek üzere geliştirilen finansal araçlar Ufuk Avrupa Programı ile desteklenmektedir. Ayrıca, araştırmanın fonlanması için Avrupa Araştırma Konseyi 2007’de Avrupa Yenilikçilik Konseyi 2017’de, Avrupa Yenilikçilik ve Teknoloji Enstitüsü 2008’de kurulmuştur.

AB kuruluşundan itibaren sanayide teknolojinin önemini başat aktör olarak ele almış ve buna yönelik finansal araçlar geliştirmiştir. Söz konusu finansal araçlardan en önemlisi AB’nin genel ve

kapsayıcı bir anlayışla Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitesinin geliştirilmesi ve teknolojinin yayılımının teşvik edilmesi için uyguladığı çerçeve programlardır. Başlangıcından bu yana AB tarafından geliştirilen çerçeve programlar ve bütçeleri uygulama dönemleri itibariyle Tablo 25’de (Ek 14) gösterilmektedir.

Grafik 23’te AB Çerçeve Programlarının bütçeleri sergilenmekte ve bütçe artışları gösterilmektedir.

Grafik 23. AB Çerçeve Programlarının Bütçeleri (Milyar Avro)

Kaynak: AB, AR-Ge Projeleri, 2024.

AB Çerçeve Program bütçelerini yıllar itibariyle sürekli artırmıştır. Tablo 26’da sergilenen AB Çerçeve Programlarının bütçelerinin değişim oranları incelendiğinde, en fazla artışın Yedinci Çerçeve Program’da olduğu görülmektedir. Bu da AB’nin Lizbon Stratejisini gerçekleştirme hedefi doğrultusunda attığı adımı göstermektedir. Devam eden yıllarda da Avrupa 2020 Stratejisi ve Avrupa Yeşil Mutabakatı hedefleri doğrultusunda AB Ar-Ge, teknoloji ve yenilikçilik için finansman olanaklarını artırmayı sürdürmüştür.

Tablo 26. AB Çerçeve Programlarının Bütçelerinin Değişim Oranları (%)

Program	Bütçe Artış Yüzdesi
İkinci Çerçeve Program	42,1
Üçüncü Çerçeve Program	22,2
Dördüncü Çerçeve Program	66,7
Beşinci Çerçeve Program	24,5
Altıncı Çerçeve Program	27,7
Yedinci Çerçeve Program	188,6

Ufuk 2020 Programı	58,4
Ufuk Avrupa Programı	16,9

Kaynak: AB, AR-Ge Projeleri, 2024.

AB sanayi politikasının uygulanmasında, iki önemli araç öne çıkmaktadır. Bunlardan biri, sanayi politikasının kapsayıcı ve entegre olmasını sağlamak amacıyla uygulanan sanayi ittifaklarıdır. Sanayi ittifakları yeni yeşil teknolojilerin istihdam büyüme ve yatırım potansiyelini artırmak ve rakiplere karşı teknolojik bağımlılığı önlemek amacıyla kurulan kamu özel ortaklıklarıdır. Bu ittifaklar ile sanayi ve yenilikçilik aktörleri, bölgesel idareler, ulusal idareler, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Yatırım Bankası temsilcilerinden teşkil edilen ağlar oluşturulmaktadır. Halihazırda AB nezdinde politika yapım sürecinde aktif rol oynayan ittifaklar Tablo 27’de gösterilmektedir.

Tablo 27. AB Sanayi İttifakları

İttifak	Amacı
Sıfır Emisyon Havacılık İttifakı - Alliance for Zero-Emission Aviation (AZEAA)	Hidrojen yakıtlı ve elektrikli hava araçlarının ticari hizmete açılmasına hazırlık yapmak
Avrupa Küçük Modüler Reaktörler Sanayi İttifakı - European Industrial Alliance on Small Modular Reactors (SMRs)	2030’ların başlarında Avrupa’da küçük modüler reaktörlerin gelişimini, piyasaya arzını ve yayılımını kolaylaştırmak ve hızlandırmak
Avrupa Hammaddeler İttifakı - European Raw Materials Alliance	Avrupa’nın kıt hammadde değer zincirlerinin dayanıklılığını ve stratejik özerkliğini sağlamak
Avrupa Solar Fotovoltaik Sanayi İttifakı - European Solar Photovoltaic Industry Alliance	Avrupa değer zincirinde güneş enerjisinin dayanıklılığını ve stratejik özerkliğini sağlamak
Avrupa Temiz Hidrojen İttifakı - European Clean Hydrogen Alliance	Temiz hidrojen teknolojilerinin gelişimini sağlamak
Avrupa Akü İttifakı - European Battery Alliance	Sürdürülebilir akü kullanımı ve üretimini hızlandırmak
Döngüsel Plastikler İttifakı - Circular Plastics Alliance	Geri dönüştürülebilir plastik piyasasını canlandırmak
Avrupa Endüstriyel Veri ve Bulut İttifakı - European Alliance for Industrial Data, Edge and Cloud	Bulut ve uç teknolojilerde AB pozisyonunu güçlendirmek ve AB işletmeleri ve kamu idarelerinin veri kategorilerinin işlenmesi ihtiyacını karşılamak
İşlemciler ve Yarı İletken Teknolojilerde Sanayi İttifakı - Industrial Alliance for Processors and Semiconductor Technologies	Sektörün rekabet edebilirliğini sağlayan elektroniklerin değer zincirini güçlendirmek

İttifak	Amacı
Yenilenebilir ve Düşük Karbon Yakıtları Değer Zinciri Sanayi İttifakı - Renewable and Low Carbon Fuels Value Chain Industrial Alliance	Yenilenebilir ve düşük karbon yakıtlarının havacılık ve denizyolu sektörlerinde üretim ve arzını sağlamak
Kritik İlaçlar İttifakı - Critical Medicines Alliance	AB’de ilaç eksikliğini gidermek

Kaynak: AB, İç Pazar, Sanayi, Girişimcilik ve KOBİ’ler, 2024.

Sanayi ittifakları sanayi sektöründen veya değer zincirinden temsilcilerin yanı sıra kamu ve özel sektör aktörlerini ve sivil toplumu bir araya getirmektedir. Sanayi ittifakları şu niteliklere sahiptir:⁹⁶

- AB politika hedeflerini uygulamak ortak gayesi için kurulmuştur.
- Değer zincirindeki tüm ilgili paydaşları kapsar (AB ülkeleri, bölgeler, sanayi, finansal kuruluşlar, özel yatırımcılar, yenilikçilik aktörleri, akademi, araştırma enstitüleri, sivil toplum, ticaret odaları ve diğerleri).
- Açıklık, şeffaflık, farklılık ve kapsayıcılık ilkeleri üzerine kurulmuştur ve rekabet kuralları ile uyum içerisindedir.
- Politika, regülasyon veya finansman konusunda karar alma sürecine dahil değildir.
- İttifaklar için doğrudan finansman yoktur.

AB sanayi politikalarının uygulanmasının ilk süreçlerinden bu yana ittifaklar kurmuş ve çok katılımlı bir politika oluşturma süreci için zemin hazırlamıştır. Söz konusu ittifaklar literatürde STK’ların da politika yapma sürecine dahil olmasının önemini vurgulayan çalışmalara kanıt niteliğindedir.

AB sanayi politikaları açısından bir diğer önemli araç, Ortak Avrupa Çıkarı Olan Önemli Projeler olarak yazar tarafından tercüme edilen “Important Projects of Common European Interest-IPCEI”dir. Bahse konu projeler, ekonomik büyüme, işler, Birlik sanayisi ve ekonomisinin yeşil ve dijital dönüşümü ve rekabet edebilirliği için ortak Avrupa çıkarına hizmet eden önemli projelere yapılan yardımların iç pazar ile uyumlu sayılmasına dair bir düzenleme niteliğini taşımaktadır.

⁹⁶ AB, İç Pazar, Sanayi, Girişimcilik ve KOBİ’ler, 2024.

Devlet yardımı kurallarının modernizasyonu çerçevesinde geliştirilen ve AB çapında bilgi, uzmanlık finansal kaynak ve ortakları bir araya getiren sınır ötesi projelerin AB tarafından desteklenmesi için yerine getirilmesi gereken koşullar şunlardır:

- Proje AB stratejik hedeflerine katkı yapmalı,
- Birkaç AB ülkesinin katılımı olmalı,
- Proje faydalanıcılarının özel finansmanını da içermeli,
- Proje AB’de olumlu dışsallıklar yaratmalı,
- Proje Ar-Ge açısından güçlü hedefler içermelidir.

AB tarafından bugüne kadar kabul edilmiş olan IPCEI’ler Tablo 28’de (Ek 15) gösterilmektedir.

Birlik sanayi politikalarında devlet yardımları literatürde üye ülkelerin kendi politika yapma gücünü sınırlayan bir enstrüman olarak değerlendirilmiştir. Yıllar içerisinde Birliğin daha müdahaleci bir sanayi politikası uygulayabilmek ve özellikle teknoloji açısından atılım yapabilecek projelerin uygulanmasına imkan sağlamak için yeni enstrümanlar geliştirdiği görülmektedir.

Böylece anılan projeler ile devlet yardımları, devletlerin elindeki politika yapma gücünü sınırlayan bir enstrümandan devletlerin Birlik politika hedeflerine katkıda bulunabilecekleri araçlar haline gelmiştir. Literatürde de IPCEI’ler AB sanayi politikasının değer zinciri odaklı yeni bir aracı olarak nitelendirilmiştir.⁹⁷ IPCEI’ler bu çalışmada, değer zincirlerinin teknolojik kabiliyetlerinin artırılması açısından da bir fırsat olarak değerlendirilmiştir.⁹⁸

⁹⁷ Henrique Lopes-Valença, **EU Industrial Policy and Convergent Development in EU Peripheries: An Assessment of the ‘Important Project of Common European Interest’ (IPCEI) Template**, Journal of Common Market Studies, 2024, ss. 1-17, s. 13.

⁹⁸ Lopes-Valença, 2024, s. 13.

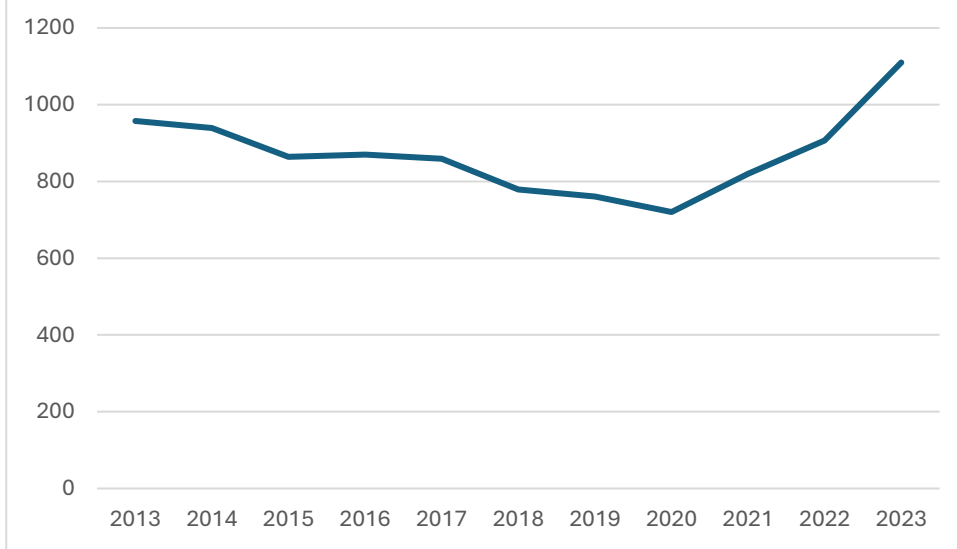
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE SANAYİ SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMU VE SANAYİ POLİTİKALARI

A. Türkiye Sanayi Sektörünün Mevcut Durumu

Türkiye CIP Endeksine göre 27. sırada yer alan, orta gelir grubunda bulunan sanayileşmiş bir ekonomidir. Türkiye GSYİH'si 2023 itibariyle 1,11 trilyon dolar olmuştur.

Türkiye GSYİH'sinin 2013-2023 değerleri Tablo 29'da (Ek 16) gösterilmekte, yıllar itibariyle seyri Grafik 24'te sergilenmektedir. Türkiye'nin GSYİH'si Covid-19 pandemisinin ardından yeniden artışa geçtiği görülmektedir.

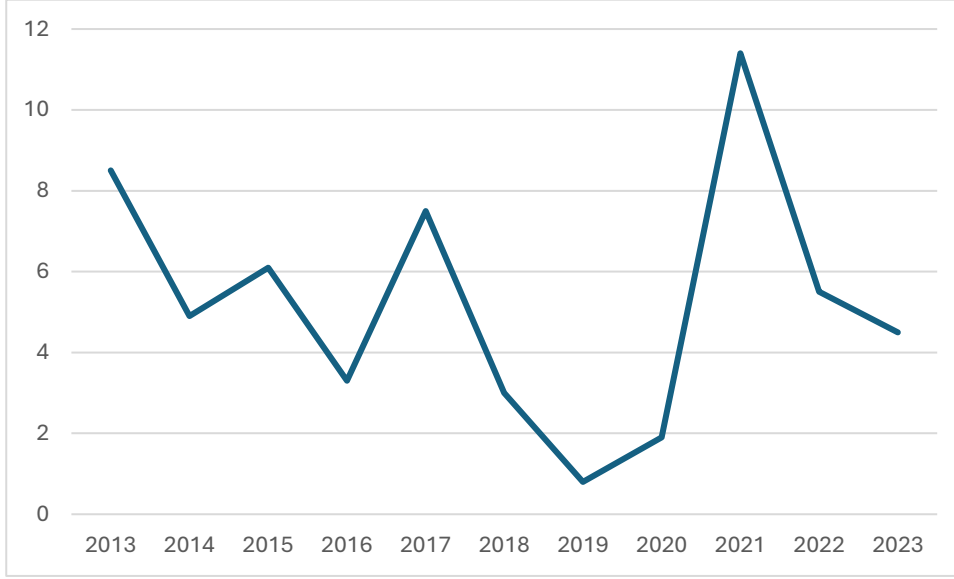
Grafik 24. Cari Rakamlarla Türkiye GSYİH'sinin Seyri

Kaynak: Tablo 29'dan faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Türkiye'nin GSYİH'sinin yıllık büyüme oranları Tablo 30'da (Ek 17) gösterilmektedir. Büyüme oranlarının seyrini sergileyen Grafik 25'ten de görüleceği üzere büyüme oranı 2022 yılından itibaren azalarak artmaktadır.

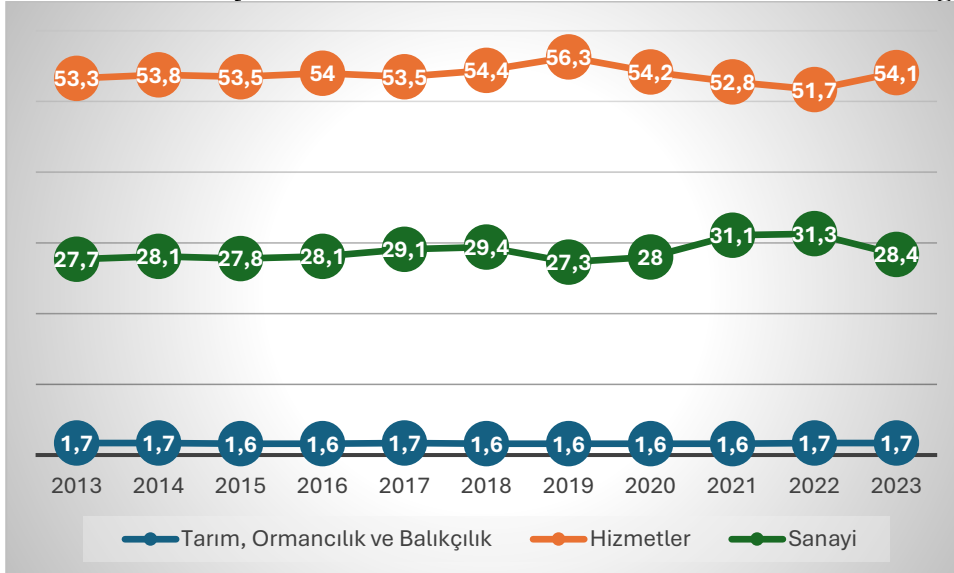
Grafik 25. Türkiye GSYİH'si Yıllık Büyüme Oranının Seyri

Kaynak: Tablo 30'dan faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 26'da tarım, orman ve balıkçılık, hizmetler ve sanayi sektörlerinin yarattıkları katma değer Türkiye GSYİH'sinin yüzdesi olarak değeri verilmektedir. Buna göre, hizmetler sektörünün payı yıllar itibariyle değişkenlik gösterirken, sanayi sektörü katma değerinde düşüş yaşamaktadır.

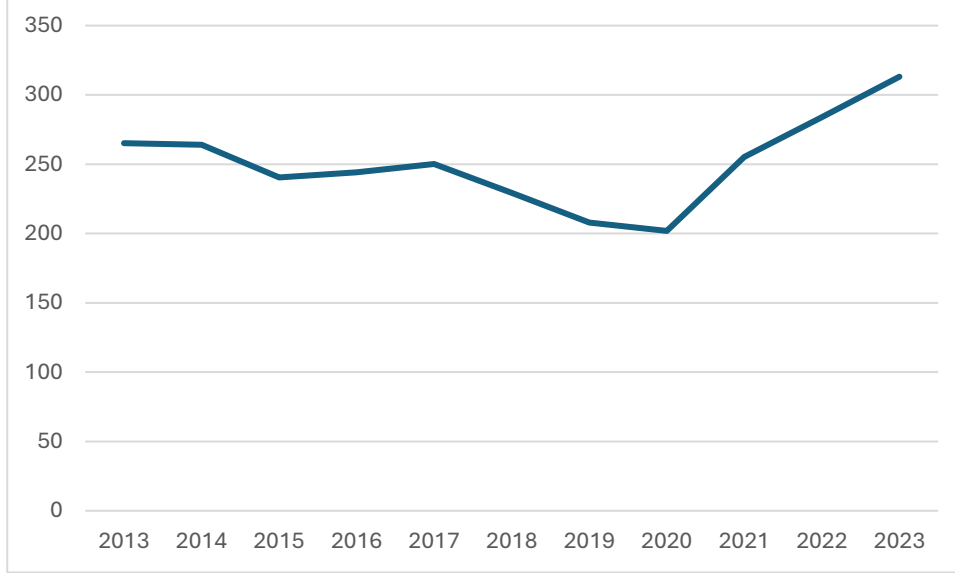
Grafik 26. Türkiye GSYİH'sinin Yüzdesi Olarak Sektörlerin Yarattığı Katma Değer

Kaynak: DB, 2024.

Sanayi sektörünün katma değeri, 2023 yılında 313 milyar dolar olmuştur. Sanayi sektörü katma değerinin 2013-2023 yılı değerleri ve gelişimi, Tablo 31 (Ek 18) ve Grafik 27’de gösterilmektedir.

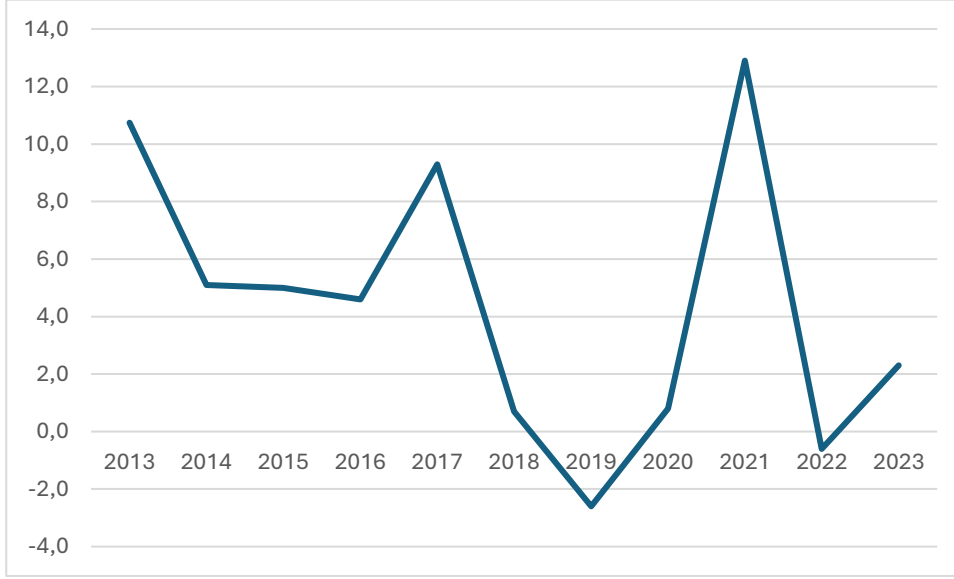
Grafik 27. Cari Fiyatlarla Türkiye Sanayi Sektörü Katma Değerinin Seyri

Kaynak: Tablo 31’den faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Türkiye sanayi sektörü katma değerinin 2013-2013 yılları arasında değişim oranını gösteren Tablo 32’den de (Ek 19) görüleceği üzere, sanayi sektörü katma değeri, 2019 yılında yaşanan kriz ve Covid-19 pandemisi ile azalma yaşamış ardından 2021 yılında toparlanmış, 2022 yılında yeniden azalma yaşayarak 2023 yılında yeniden artışı yakalamıştır.

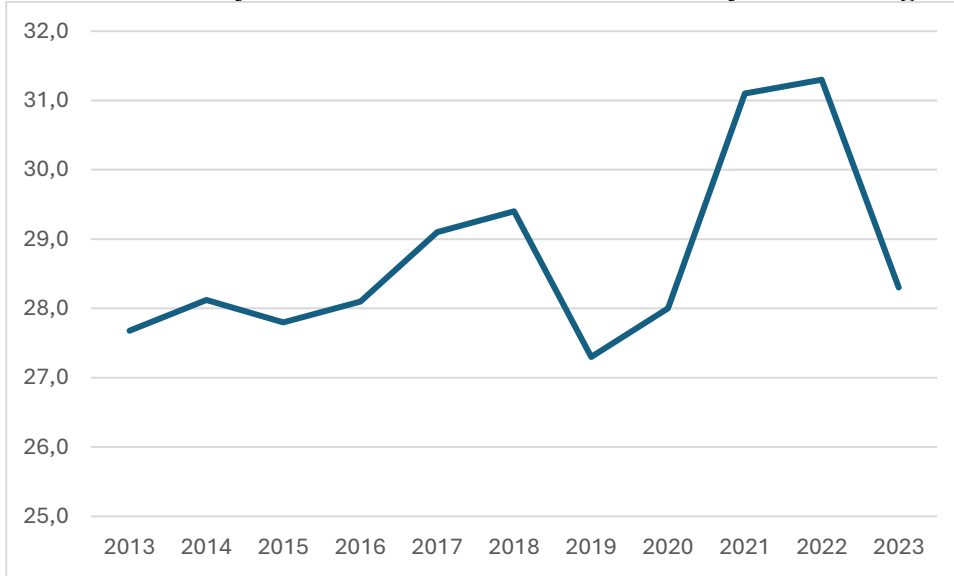
Grafik 28. Türkiye Sanayi Sektörü Katma Değerinin Değişim Oranının Seyri

Kaynak: Tablo 32'den faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

GSYİH'nin yüzdesi olarak sanayi katma değeri verileri Tablo 33'de (Ek 20) gösterilmektedir. Buna göre Türkiye sanayi sektörü, GSYİH içinde önemli bir yere sahiptir. Dünya Bankası verilerine göre, GSYİH'nin %28,3'ü sanayi sektörü tarafından gerçekleştirilmektedir.

Grafik 29. Türkiye GSYİH'nin Yüzdesi Olarak Sanayi Katma Değerinin Seyri

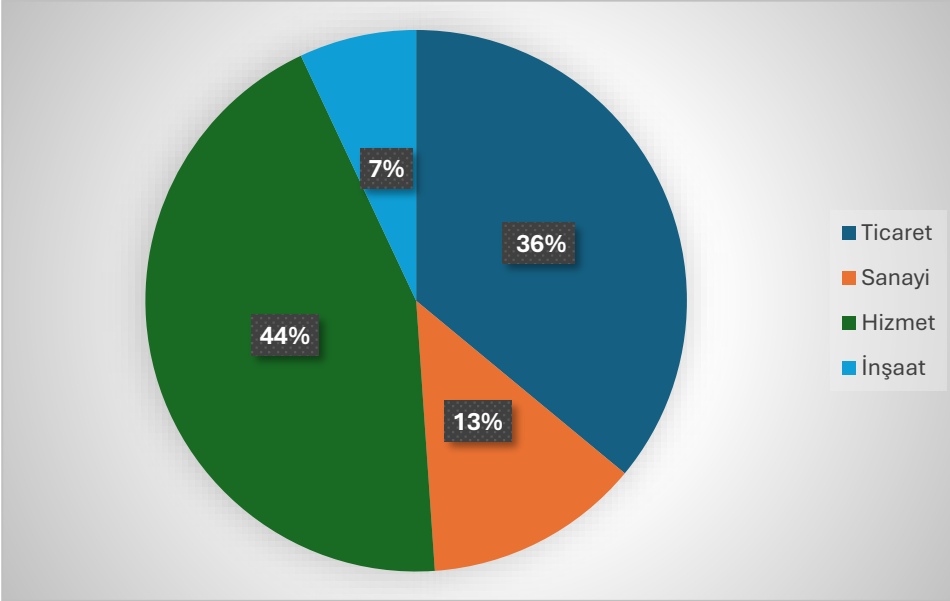

Kaynak: Tablo 33'den faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 33 ve Grafik 29'dan da görüleceği üzere, 2019 yılının ardından artışa geçen sanayi sektörü katma değerinin GSYİH içindeki yüzdesi, 2023 yılında yeniden azalmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 2023 yılında sanayi sektörünün ciro payı %33'tür. Ayrıca imalat sektörünün üretim değeri 2023 yılında 15 trilyon 559 Milyar TL olmuştur.⁹⁹ Sanayi sektöründe imalat sanayi sektörü önemli bir paya sahiptir. İmalat sanayi ihracatı, TÜİK verilerine göre, toplam sanayi sektörü ihracatının %98'ini gerçekleştirmektedir. Grafik 30, 31 ve 32, Türkiye'de sektörlerin girişim sayısı, istihdam ve cirodaki paylarını göstermektedir.

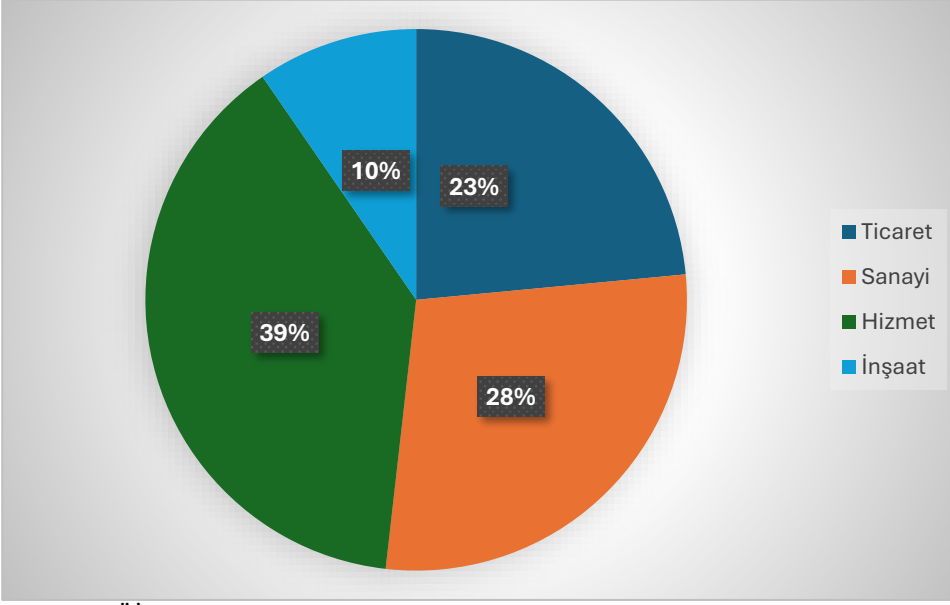
Grafik 30. Sektörlerin Girişim Sayısındaki Payı

Kaynak: TÜİK verileri baz alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

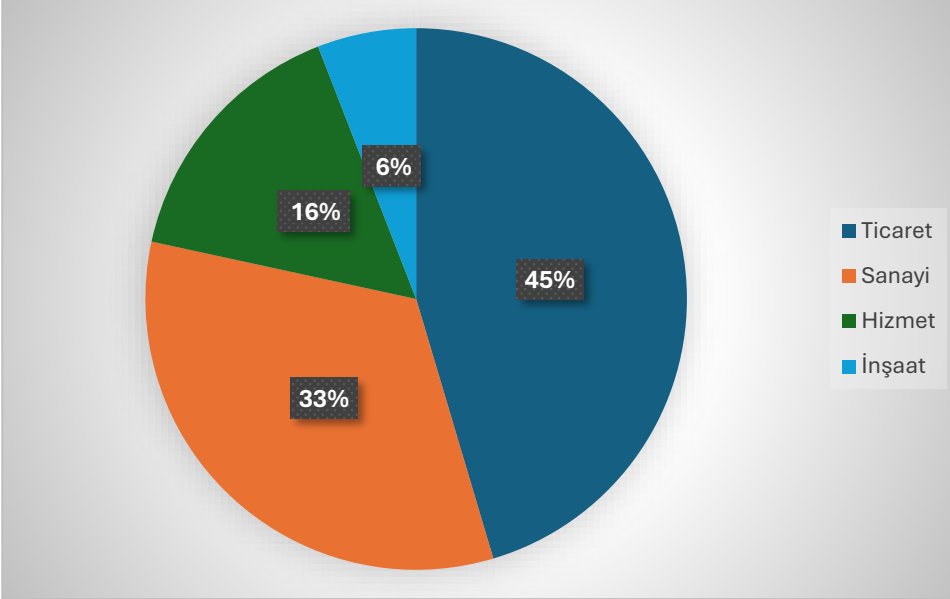
⁹⁹ TÜİK, **Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri**, 2024.

Grafik 31. Sektörlerin İstihdamdaki Payı

Kaynak: TÜİK verileri baz alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 32. Sektörlerin Cirodaki Payı

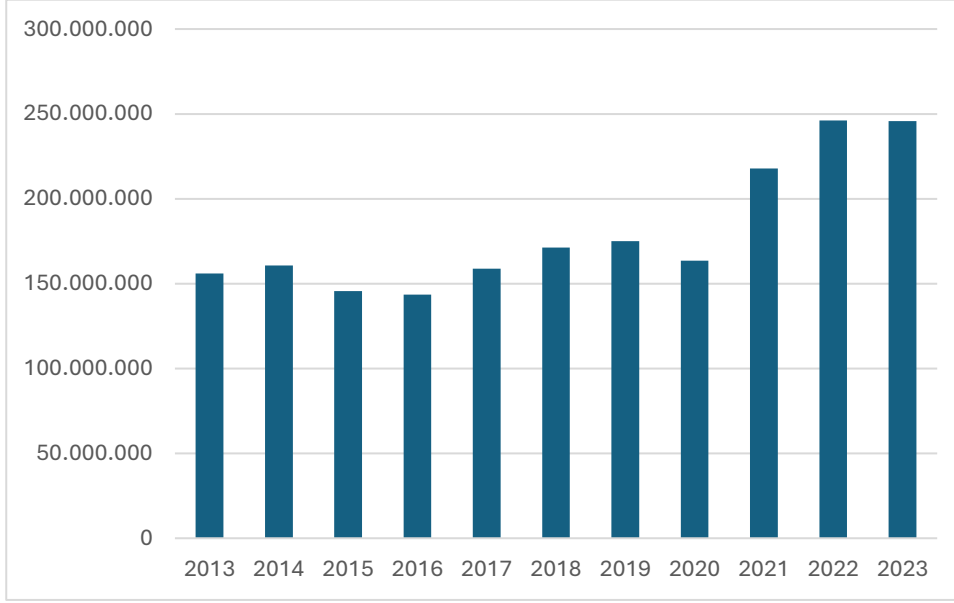

Kaynak: TÜİK verileri baz alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Sanayi sektörünün¹⁰⁰ 2013-2023 yılları arasındaki ihracatı Tablo 34’te (Ek 21) yer almaktadır. 2023 yılında sanayi sektörü ihracatında azalma yaşanmıştır. Sanayi sektörü ihracatının 2013-2023 yılları arasındaki gelişimi, Grafik 33’te gösterilmektedir.

¹⁰⁰ TÜİK tarafından sanayi sektörü, madencilik ve taş ocakçılığı, imalat, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı ile su temini, kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme sektörleri olarak gruplandırılmıştır.

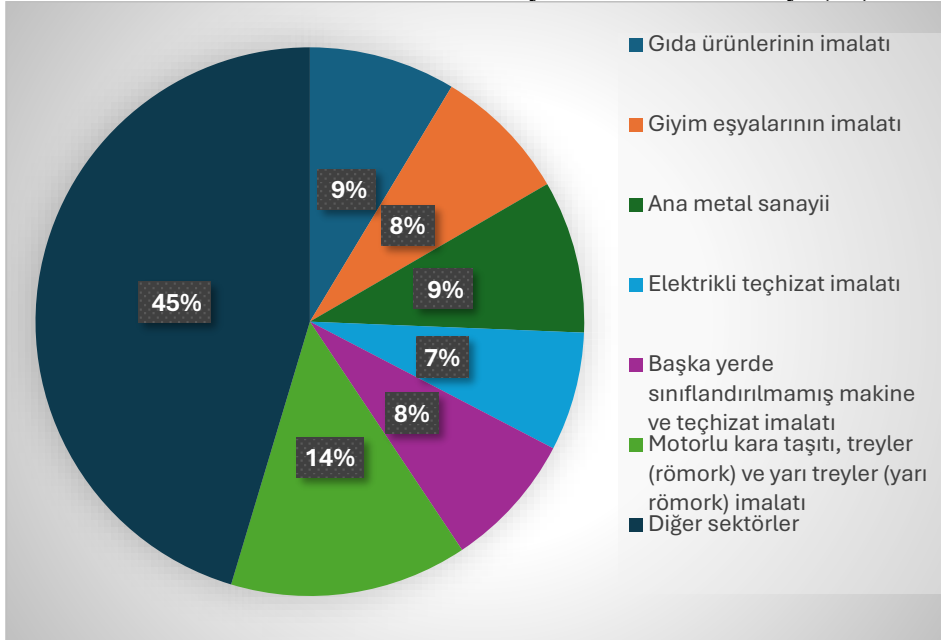
Grafik 33. Sanayi Sektörü İhracatının Seyri (Bin Dolar)

Kaynak: Tablo 34'ten faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Türkiye'nin ihracatında önde gelen sektörlerin payı Grafik 34'te gösterilmektedir.

Grafik 34. İhracatta Önde Gelen Sanayi Sektörlerinin Payı (%)

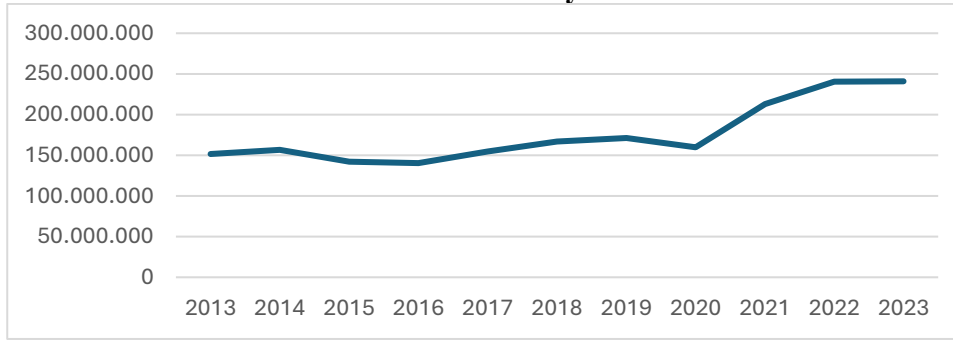
Kaynak: TÜİK verileri ile yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 35'de (Ek 22) 2013 ve 2023 yılları için imalat sanayi sektörünün ihracat rakamları ve değişim oranları gösterilmektedir. Ayrıca 2013 ve 2023 yıllarında alt sektörlerin payı da yer almaktadır. Buna göre, sektörlerin on yıl içerisinde imalat sanayi sektörü ihracatında büyük ölçüde

yerini koruduğu görülmektedir. Bununla birlikte, giyim eşyaları imalatı sektörünün payı %2, tekstil ürünleri imalatının payı %3, ana metal sanayinin payı %2 oranında düşmüş; kimyasal ve kimyasal ürünlerin imalatının payı ile başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatının payı %2 oranında artmıştır. On yılda ihracat değişim oranı %100'ü aşan sektörler bulunmaktadır. Bunlar, ağaç ve ağaç ürünleri imalatı, kimyasallar ve kimyasal ürünlerin imalatı, temel eczacılık ürünlerinin imalatı, başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı, diğer ulaşım araçlarının imalatı, mobilya imalatı ve diğer imalatlardır.

İmalat sanayi sektörünün 2013-2023 yılları arasındaki ihracat değerleri Tablo 36'da (Ek 23) yer almaktadır. 2023 yılında 2013 yılına göre imalat sanayi sektörünün artışı %59 oranında gerçekleşmiştir. Grafik 35'te, imalat sanayi sektörü ihracatının seyri görülmektedir.

Grafik 35. İmalat Sektörü İhracatının Seyri

Kaynak: Tablo 36'dan faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

B. Türkiye Sanayi Politikaları

I. Türkiye Sanayi Politikalarının Tarihsel Gelişimi

Osmanlı'dan Cumhuriyete geçerken kalkınma ve ekonominin gelişimi için sanayileşmeye öncelik verilmiş ve ekonomi politikası sanayileşme üzerine kurulmuştur.¹⁰¹ Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana ekonomik ve sosyal kalkınmada sanayileşmenin kilit rol oynadığı kabul edilmiş ancak uygulanacak sanayi politikası konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır.¹⁰² Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden ilk on beş yıl yabancı etkilerden uzak kalınması

¹⁰¹ Yakup Kepenek, **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, 33. Basım, 2023, s. 314.

¹⁰² Şahin, 2020, s. 394.

tercih edilerek sanayileşmenin ülke kaynaklarından finanse edilmesi yoluna gidilmiştir. Diğer bir ifadeyle, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra sanayileşme kamu destekli olarak başlatılmıştır.¹⁰³

Bununla birlikte II. Dünya Savaşından sonra dış etkilerin doğrudan ve dolaylı etkileri olduğu görülmüştür.¹⁰⁴ Bu dönemde Türkiye’de ağır sanayi kurulmasından vazgeçilmesinin, demiryolu yapımı yerine karayolu yapımına yönelmesinin, tarımsal hammaddelerin işlenmesi için hafif sanayi tesislerinin kurulmasının, bu dış etkilerin bir sonucu olduğu ileri sürülmektedir.¹⁰⁵

Kepenek (2023), sanayi politikalarını ithal ikameci sanayileşme politikaları ve ihracata dayalı ekonomik büyümenin sanayileşme politikaları olarak ikiye ayırmaktadır.¹⁰⁶ Buna göre, 1980’li yıllara kadar uygulanan ithal ikameci sanayileşme politikaları ile yerli üretim korunmuş, imalat sanayi yatırımları Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT’ler) ile teşvik edilmiştir. 1980’lerden sonra uygulanan ihracata dayalı ekonomik büyümenin sanayileşme politikaları ile sanayileşme yaklaşımı benimsenmiş ve KİT’ler özelleştirme sürecine sokulmuştur. Bununla birlikte imalat sanayisinin kamu tarafından teşviki sürdürülmüştür.¹⁰⁷

Şahin’e (2020) göre, Cumhuriyetin kuruluşundan 2000’li yıllara kadar sanayileşme stratejisi iç talebin karşılanmasına ve halkın temel ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla temel tüketim mallarının üretimine yöneliktir.¹⁰⁸ Bu dönemde, 1980’li yıllara kadar benimsenen ithal ikameci sanayileşme modeli ile karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan sanayi dallarının ön plana çıkması mümkün olmamakla birlikte dışarıya bağımlılığın asgari düzeyde tutulmasına öncelik verildiği görülmektedir.¹⁰⁹

II. Dünya Savaşından sonra Türkiye’de finansal koşullar elverdiğinde, ileri teknolojiye ağır sanayiler ile hafif sanayi tabir edilen orta ve düşük teknolojiye sanayi tesisleri kurulmaya çalışılmıştır.¹¹⁰ Temel tüketim mallarına olan talebin karşılanması amacıyla, gıda sanayi, dokuma ve giyim sanayi gibi tarıma dayalı tüketim malları sanayi kurulmuştur. Bununla birlikte daha fazla

¹⁰³ Deniz İstikbal, **Türkiye’de Sanayinin Dönüşümü ve Yeni Teknolojik Trendler**, SETA Analiz, Nisan 2022, Sayı 365.

¹⁰⁴ Şahin, 2020, s. 394.

¹⁰⁵ Şahin, 2020, s. 394, (S. Güven’den aktaran).

¹⁰⁶ Kepenek, 2023, ss. 314-318.

¹⁰⁷ Kepenek, 2023, ss. 314-318

¹⁰⁸ Şahin, 2020, ss. 394-395.

¹⁰⁹ Şahin, 2020, s. 395.

¹¹⁰ Şahin, 2020, s. 395.

sermaye ve ileri teknoloji gerektiren çimento, kimya, kağıt, demir çelik, uçak, silah sanayi gibi sanayi sektörleri devlet öncülüğünde kurulmuştur. Öte yandan finansal kaynakların yetersizliği, teknolojide dışa bağımlılık durumunun yanı sıra iç talebin büyük ağır sanayi tesislerinin devamlılığını sağlamada yetersiz kalması nedeniyle ileri teknoloji sanayi tesislerinin kurulmasında başarı elde edilememiştir.¹¹¹ Gıda, dokuma, toprak ürünleri sanayileri yerli hammadde kullanmış ve orta ölçekli tesislerde üretim yapmıştır. Bu sektörler iç talebin karşılanması amacıyla üretim yaptıkları için ileri sanayi sektörlerine göre daha kolay gelişmiştir. Ayrıca bu sektörlerin dış rekabete korunması ile yaşamaları ve gelişmeleri sağlanmıştır.¹¹² İç pazara yönelik sanayileşme beraberinde küçük ölçekli olma sorununu da getirmiştir.¹¹³

Türkiye’de 1980’li yıllara kadar uygulanan sanayileşme stratejisi, iç talebi karşılamaya yönelik ithal ikameci niteliğini taşımış, ithal edilen ürünlerin ithalatından vazgeçilerek ülke içinde üretimine yönelinmiştir. Bu dönemde kurulan sanayi tesisleri dış rekabete karşı korunmuş ve bu nedenle iç piyasada üretilen malların ithalini kısıtlayacak şekilde kontrollü veya kısıtlı dış ticaret politikası izlenmiştir.¹¹⁴ İthal ikameci politikalarda dış satımın öncelikli hedef olmaması nedeniyle, literatürde 1923-1980 arası dönemde sanayi yapısını üretim olanaklarının yerine iç talebin belirlediği görüşü bulunmaktadır.

Türkiye tarafından benimsenen sanayi politikalarının literatürde genelde tarihsel süreç içerisinde altı dönemde ele alındığı görülmektedir.¹¹⁵

- **Birinci Dönem:** 1923-1929 yılları arasında sanayileşmede özel girişimciye öncelik tanınmış ve sanayi devlet tarafından teşvik ve himaye edilmiştir.
- **İkinci Dönem:** 1930-1945 yılları arasında dünyada yaşanan ekonomik bunalım sonrasında ekonomide korumacı ve devletçi eğilim hakim olmuştur. 1933-1945 yıllarında Birinci ve İkinci Sanayi Planları benimsenmiştir.
- **Üçüncü Dönem:** 1946-1953 yılları arasında serbest rekabet politikaları uygulanmıştır. Bu dönemde devalüasyon, yabancı sermayenin özendirilmesi, ithalatın serbest bırakılması vb. uygulamalarla dışa açılma çabasına girişilmiştir.

¹¹¹ Şahin, 2020, s. 395.

¹¹² Şahin, 2020, s. 395.

¹¹³ Kepenek, 2023, s. 316.

¹¹⁴ Şahin, 2020, s. 395.

¹¹⁵ Pelin Öge Güney ve Oktay Salih Akbay, *Avrupa Birliği’nin Sanayi Politikası ve Türk Sanayisine Etkileri*, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 7, 2008, s. 147-162, s. 156.

- **Dördüncü Dönem:** 1954-1961 yılları arasında devlet yeniden ekonomiye müdahale etmeye başlamış ve dış ticaret kısıtlanmıştır. Sanayileşme, KİT'ler ile sürdürülmüş ve bu dönemde KİT'lerin sayıları ve sermayeleri artmıştır. İç pazar canlanmaya başlamış ve devlet desteği ile özel sanayiye geçiş dönemine girilmiştir.
- **Beşinci Dönem:** 1962-1977 yılları arasında üç kalkınma programı uygulanmış olup söz konusu programlar ile ekonomik dengenin kurulması, sanayileşmeye önem verilmesi, ekonomik ve toplumsal kalkınmanın birlikte sağlanması, belirli bir oranda büyüme (%7) gibi uzun vadeli hedefler ortaya konmuştur.
- **Altıncı Dönem:** 1977-1979 yılları arasında dış borç yükü artmış ve hammadde sıkıntısı ortaya çıkmıştır. Bu dönemde ekonomik durgunluktan kurtulmak için dış denetimli istikrar programları uygulamaya konmuştur.

1974 yılında meydana gelen petrol krizi ve bunun sonucunda petrol fiyatlarının yükselişi ile Türkiye'de para, maliye, döviz kuru ve teşvik politikalarında gerekli düzenlemelerin yapılamaması sonucu enflasyon hızlanmış ve döviz darboğazı ortaya çıkmıştır. Her ne kadar 1963'ten beri ithal ikameci sanayileşme politikası belirli ölçüde başarılı olsa ve sanayi sektörü gelişse de 1975 yılında sanayileşme sektöründe darboğazlar yaşanmaya başlanmış ve 1974 yılındaki petrol krizi de bu süreci hızlandıran bir unsur olmuştur.¹¹⁶ Türkiye'nin ithal ikameci sanayileşme döneminde döviz dar boğazı yaşandığı, izlenen politikanın uzun süre uygulanmasının etkisiz, israfçı, yüksek maliyetle çalışan ve koruma sayesinde yüksek rantla üreten bir sanayi ürettiği değerlendirilmesi, Şahin (2020) tarafından öne sürülmüştür.¹¹⁷ Çelikok (2019), ithal ikameci politikasının uygun şekilde uygulanamamış olması nedeniyle ithalatta bağımlılık artışı meydana geldiğini, döviz sıkıntıları oluştuğunu ve kapasite kullanım oranının %50 seviyelerinin altına indiğini ifade etmiştir.¹¹⁸

Aynı çalışmada, ithal ikameci politikanın uygun bir şekilde uygulanamayıp negatif ithal ikamesine yol açmasının sebepleri, sanayinin iç piyasaya üretim yapma rahatlığından ötürü rekabetin olmaması, bunun tekeli üretim yapısına yol açması, bunun sonucunda ölçek ekonomilerinden yararlanamayan KOBİ'lerin kurulması, düşük kapasite kullanımı, eski teknolojiyle rekabetin

¹¹⁶ Güney ve Akbay, 2008, s. 157.

¹¹⁷ Şahin, 2020, ss. 395-398.

¹¹⁸ Çelikok, 2019, s. 164, (Karluk'tan aktaran).

olmadığı düşük ve kalitesiz üretim yapılması, uzmanlaşmanın gelişmediği üretim sistemi, dış pazardan soyutlanma olarak sıralamıştır.¹¹⁹

Türkiye’de 1980 yılından itibaren dışa açık, ihracata dayalı sanayileşme politikası uygulamaya başlanmıştır. Esnek döviz kuru politikası, giderek serbestleşen kambiyo sistemi ve yapısal düzenleme tedbirleri Türkiye ekonomisi üzerinde olumlu gelişmeler yaratmıştır. Bunun neticesinde Türk ekonomisinin rekabet gücü de kuvvetlenmeye başlamıştır.¹²⁰ Bu süreçte sanayiciler kapasite kullanımını ve verimliliği artırma gayreti içerisinde girmiş, yatırım maliyetinin yükselmesiyle kurulu kapasiteden azami ölçüde yararlanma yoluna gitmiştir.¹²¹

Türkiye ekonomisinin geçmiş dönemlere nazaran 2000’li yıllarda küreselleşme ile başa çıkamaya çalışan daha dinamik bir yapıya kavuştuğu söylenmektedir.¹²²

Köse (2022), Türkiye’nin sanayileşme sürecinde 1980’li ve 1990’lı yıllarda iki önemli dönüm noktası yaşandığını öne sürmektedir.¹²³ Bunlardan biri, 80’li yıllarda ithal ikameci politikaların yerini dışa dönük politikaların alması ve devletin ekonomideki rolünün giderek azalmasıdır.¹²⁴ 1990’lı yıllarda yaşanan ve sanayileşme sürecini etkileyen önemli gelişme ise, AB ile Gümrük Birliğine girilmesi ve Dünya Ticaret Örgütüne üye olunması vasıtasıyla sanayi politikalarının belirlenmesinde dış unsurların önem kazanmasıdır.¹²⁵

Gümrük Birliğinin yürürlüğe girmesinin akabinde, ucuz işgücüne dayalı emek yoğun sanayilerin Türkiye’de kaldığı, sermaye yoğun ileri teknoloji sanayilerin AB’nin gelişmiş sanayi ülkelerinde yoğun olmasına neden olduğu ve küresel tedarik zincirleriyle entegre olmasına yol açtığı değerlendirilmektedir.¹²⁶

Türkiye’de uygulanan sanayi politikalarında kamu ve özel sektörün rolü açısından da değerlendirme yapılması mümkündür. Cumhuriyetin ilk yıllarında sanayileşme politikasında özel

¹¹⁹ Çelikok, 2019, s. 164.

¹²⁰ Güney ve Akbay, 2008, s. 157.

¹²¹ Şahin, 2020, s. 398.

¹²² Şahin, 2020, s. 398.

¹²³ Köse, 2022, s. 53.

¹²⁴ Köse, 2022, ss. 53-54.

¹²⁵ Köse, 2022, s. 54, (Arısoy’dan (2005) aktaran).

¹²⁶ Çelikok, 2019, s. 169.

sektör ağırlığı olsun istenmiş ancak sanayileşme geçmişi, deneyimi, sermaye ve altyapı yetersizliği nedeniyle mümkün olmamıştır.¹²⁷ Bu nedenle 1923-1939 döneminde devletçi sanayileşme politikası izlenmiştir.¹²⁸ 1950’li yıllarda izlenen batılılaşma politikaları ile özel sektör ön plana çıkarılmak istenmiş ancak sermaye birikimi ve deneyim eksikliği sebebiyle devletin rolünü sürdürmesi gerekmiştir. Bu itibarla 1950’li yılların ikinci yarısında karma yapıda bir sanayileşme söz konusu olmuş, bu yapı 1960-1980 döneminde de sürdürülmüştür.¹²⁹ Devlet ileri teknoloji büyük ölçekli yatırım malları ve ara malları üretmiş, özel sektör ise bu malları girdi olarak kullanarak tüketim ve dayanıklı tüketim mallarının üretimini gerçekleştirmiştir. Devlet, ayrıca geride kalmış bölgelere sanayiye götürmede rol oynamıştır.¹³⁰ 1980 sonrası dönem ekonominin serbestleştiği ve devletin sanayileşmeden çekilmeye başlayarak sanayileşmeyi özel sektöre bıraktığı görülmektedir. 2000’li yıllarda sanayileşmede devletin piyasadan çekildiği, imalat sanayi üretiminde payının %10’un altına indiği görülmektedir.¹³¹ Halen Türk sanayisi ağırlıklı olarak özel sektör faaliyetlerinden oluşmaktadır.¹³²

2023 yılı itibariyle faaliyette olan 19 KİT bulunmaktadır (Tablo 37, Ek 24).¹³³ KİT’lerin Türk ekonomisindeki payı azalmış olup halihazırda demiryolu inşaatı, elektrik, doğalgaz iletimi, tarım politikalarının desteklenmesi, yerli maden kaynaklarının işletilmesi gibi sektörlerde rol oynamaktadır. KİT’lerin 2023 yılı aktif büyüklüğü 2,9 trilyon TL’dir.

KİT’lerin yarattıkları katma değer GSYİH’nin payı olarak değeri 2013-2023 yılları itibariyle Grafik 36’da gösterilmektedir. Grafik 36’da görüldüğü üzere, 2016 yılından bu yana KİT’lerin yarattığı katma değer GSYİH’nin %1’inden daha düşük değerdedir. Yıllar itibariyle KİT’lerin katma değerindeki değişimler olumlu ve olumsuz, dönem karı ve dönem zararı nedeniyle oluşmuştur. 2023 yılında kaydedilen artışın dönem karının yanı sıra amortisman giderlerinin GSYİH içindeki oranının düşmesinden kaynaklandığı kayda geçirilmiştir.¹³⁴

¹²⁷ Şahin, 2020, s. 398.

¹²⁸ Şahin, 2020, s. 399.

¹²⁹ Şahin, 2020, s. 399.

¹³⁰ Şahin, 2020, s. 399.

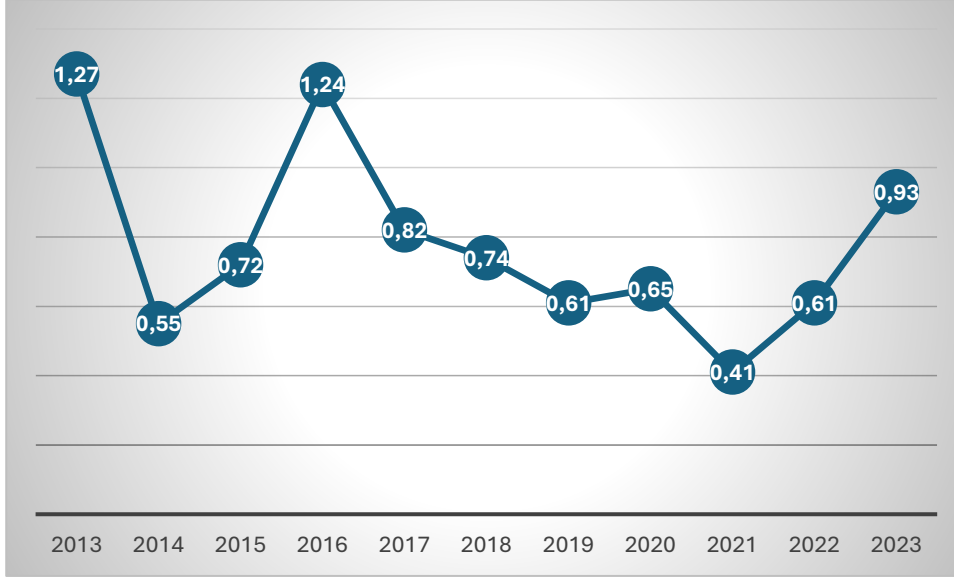
¹³¹ Şahin, 2020, s. 399.

¹³² Güney ve Akbay, 2008, s. 157.

¹³³ Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, **2023 Kamu İşletmeleri Raporu**, Ankara, 2024, ss. 39-95.

¹³⁴ Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2024, s. 29.

Grafik 36. KİT'ler Tarafından Yaratılan Katma Değerin GSYİH İçindeki Payı (%)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2024, s. 30.

II. Türkiye Sanayi Politikalarına İlişkin Yapılan Düzenlemeler

1. Sanayi ve Kalkınma Planları

Türkiye ekonomisinde planlama girişimlerinin 1933 yılında oluşturulan sanayi planları ile başladığı değerlendirilmektedir.¹³⁵

1929 yılında yaşanan küresel krizle birlikte 1933-1937 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmış ve devletçilik politikası ile kalkınma hedefi benimsenmiştir.

1936 yılında, 1938-1943 yıllarını kapsayacak şekilde İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmıştır. Ancak sanayileşme süreci ile kalkınmaya öncelik veren Planın uygulanmasından İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile vazgeçilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birbirinden farklı anlayışa sahip 1946 İvedi Sanayi Planı ve 1947 Vaner Planı (Türkiye İktisadi Kalkınma Planı) uygulanmak istenmiş ancak 1960 yılına kadar planlı ekonomiye geçme çabaları başarıya ulaşmamıştır.¹³⁶

¹³⁵ S. Şenel Uzunkaya, **Türkiye Ekonomisi'nde 1923-1977 Yılları Arasındaki Sanayi ve Kalkınma Planlarının Değerlendirilmesi**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 19 Temmuz 2020 (Özel Ek), Prof. Dr. Sabri ORMAN Özel Sayısı, s. 14-30, s. 15.

¹³⁶ Uzunkaya, 2020, s. 15.

1960 yılında ise Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. Teşkilatın kurulması, Türkiye ekonomisinde, iktisadi kararların alınmasında ve iktisat politikalarında yeni bir dönemin başlangıcını işaret etmiştir.¹³⁷

1961 Anayasası ile kalkınma plana bağlanmış ve böylelikle Türkiye’de uzun dönemli kalkınma ve büyüme hedefleri kalkınma planlarıyla ortaya konmaya başlanmıştır. İlki 1963 yılında hazırlanan Birinci Kalkınma Planından bu yana on iki Kalkınma Planı benimsenmiş olup son Kalkınma Planı 2024-2028 yıllarını kapsamaktadır.

Kalkınma Planları ülkenin mevcut durumunu uluslararası alandaki gelişmeler çerçevesinde değerlendirmekte ve gelecek beş yıllık dönem¹³⁸ için Türkiye’nin genel kalkınma ve büyüme hedeflerini ortaya koymaktadır. İmalat sanayi sektörünün ülke ekonomisindeki yeri ve önemi nedeniyle, Kalkınma Planlarında imalat sanayi sektörüne yönelik hedeflerin ayrı bir bölüm içerisinde yer aldığı görülmektedir. Ayrıca bazı sektörlerle yönelik tedbirlere de yer verilmiş ve bu itibarla genel yatay politikaların yanında selektif sektörel politikaların da uygulanması söz konusu olmuştur.

Bugüne kadar hazırlanarak uygulamaya konan on iki Kalkınma Planının genel hedefleri, uygulama dönemleri ve imalat sektörlerine yönelik hedefler, Tablo 38’de (Ek 25) yer almaktadır.

2. Strateji Belgeleri

Kalkınma Planları, Türkiye’de benimsenen tüm strateji ve politikaların kaynağını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, sanayiye yönelik benimsenen stratejiler ve politikalar temelini Kalkınma Planlarından almakta, Planda ortaya konan hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik strateji ve politikalar benimsenmektedir.

Türkiye, AB üyeliği doğrultusunda yürütülen uyum çalışmaları ile birlikte, Kalkınma Planlarında benimsenen hedefler ışığında ilk olarak 2003 yılında sanayi stratejisini oluşturmuş, ardından 2011-2014 yılları, 2015-2018 yılları ve 2019-2023 yılları için sanayi stratejileri benimsenmiştir.

¹³⁷ Uzunkaya, 2020, s. 15.

¹³⁸ Kalkınma Planları beşer yıllık dönemler itibariyle hazırlanmıştır. Ancak Dokuzuncu Kalkınma Planı AB’ye üyelik sürecine katkı sağlayacak temel strateji dokümanı olarak tasarlanmış olup bu kapsamda AB mali takvimi dikkate alınarak Plan dönemi 2007-2013 yıllarını kapsayacak şekilde 7 yıl olarak belirlenmiştir.

Bunun yanı sıra, sanayi sektörlerine ve sanayiye ilgilendiren yatay sanayi politika alanlarına yönelik strateji belgeleri de hazırlanarak yürürlüğe konmuştur.

Tablo 39’da (Ek 26) Türkiye tarafından bugüne kadar benimsenen sanayi stratejileri, hazırlayan kurum, benimsenen yaklaşım, temel amaçları, yatay ve sektörel politika alanları itibariyle gösterilmektedir.

Tablodan da görüldüğü üzere, (mülga) DPT tarafından hazırlanan ilk sanayi stratejisi, Türkiye sanayi politikasına genel bir çerçeve kazandırmayı amaçlamış ve bu doğrultuda 9 yatay politika alanında uygulanacak eylemleri ortaya koymuştur. Stratejideki sektörel politikalar, Kalkınma Planından alınmıştır.

Bu stratejinin akabinde benimsenen stratejiler, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda hazırlanmıştır. 2011-2014 tarihli ilk strateji kamunun öncülüğünde özel sektörün verimliliğinin artırılmasını hedeflerken, 2015-2018 yıllarında yerli, yenilikçi ve yeşil üretimin teşvik edilmesi amaçlanmıştır. 2019-2023 stratejisi ise milli teknoloji hamlesi odağında teknolojik dönüşüm yaklaşımını getirmiştir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın 2011 ve 2015 stratejileri üç stratejik hedef benimserken son strateji on iki ana hedef ortaya koymuştur. Her üç strateji, bu hedefleri başarmada yatay sanayi politikalarını geliştirmiştir. 2011 ve 2015 stratejileri birbirleriyle örtüşen 8 alanda yoğunlaşmış, son strateji ise 5 alanda yüksek teknoloji ve inovasyon, dijital dönüşüm üzerine odaklanmıştır.

Tablo 39’da gösterildiği üzere, ilk stratejinin aksine, 2011 yılından itibaren sektörel strateji belgeleri oluşturulmuş ve uygulamaya konmuş; ancak son strateji belgesinden sonra sektörel strateji belgelerinin oluşturulması veya güncellenmesi söz konusu olmamıştır.

Her bir strateji belgesi ekinde eylem planları ile uygulamaya konmuş ve strateji belgelerinin başarısı, eylem planında yer alan eylemlerin gerçekleşme durumu ile takip edilmiştir. Öte yandan, son strateji belgesinde atıfta bulunulan ve ileriki dönemde oluşturulacağı belirtilen pilot uygulamalara ilişkin herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

III. Türkiye Sanayi Politikalarına İlişkin Değerlendirme

Türkiye sanayi politikaları incelendiğinde, sınai gelişmenin sağlanmasının, Türkiye'nin kalkınma politikalarının temelini oluşturduğu gözlemlenmektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana sanayileşmenin gerçekleştirilmesi hedeflenmiş, teşvik etme ve korumacılık yoluyla girişimciliğin özendirilmesine gayret edilmiştir. Yoğun sanayileşme çabaları ile temel tüketim mallarının yerli üretimi, 1950'li yılların sonunda gerçekleştirilmeye başlanmıştır.¹³⁹ Bunun akabinde izlenen politika, dayanıklı tüketim mallarının da yerli üretiminin sağlanması olmuştur. Dolayısıyla, sanayi ürünlerinin ithal edilmesinden ziyade yerel üretime imkan sağlanması, sanayi politikasının temelini oluşturmuştur.

1980 sonrası dönemde ise sanayileşmenin, ihracata dayalı sanayileşme ile pazar ekonomisi mekanizmaları çerçevesinde sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu itibarla 1980 yılı, sanayi politikaları açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.¹⁴⁰ Zira 1980 sonrası dönemde, sanayi politikasına, dışa açılma ve liberalleşme yön vermiştir.

Bu çerçevede izlenen politikalar¹⁴¹, piyasa ekonomisinin işlevini artırmak, ihracata yönelik sanayileşme stratejisi ve sektör öncelikleri, faktör piyasaları ve altyapı çerçevesinde yoğunlaşmış ve iç piyasaya müdahale edilmemesi, ihracatın artırılması, kaynak tahsisinde verimlilik, karşılaştırmalı üstünlüğü olan ve rekabet gücü yüksek alanlara öncelik verilmesi ve verimlilik artışı sağlayan teknolojilerin kullanımına odaklanılması, benimsenen politika öğelerinden olmuştur.¹⁴²

İhracata dayalı sanayileşme stratejisi yaklaşımı, Türkiye'nin AB üyeliği ve küresel pazarlara entegrasyon perspektifi doğrultusunda güçlendirilerek sürdürülmeye devam etmektedir.

Uluslararası rekabet gücünün artırılması amacıyla, teknoloji seviyelerinin artırılması ve özellikle ihracatta yüksek teknolojili ürünlerin payının yükseltilmesi yaklaşımı, 2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisine yön vermiş ve odak olarak "Milli Teknoloji Hamlesi" ortaya konmuştur.

¹³⁹ G. GÜVEN, *Avrupa Birliği'nin Sanayi Uyum Politikası ve Türkiye'nin Uyum Süreci*, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Uluslararası İktisat Bilim Dalı, İstanbul, 2005.

¹⁴⁰ GÜVEN, 2005, s. 45.

¹⁴¹ GÜVEN, 2005, s. 45.

¹⁴² GÜVEN, 2005, s. 47.

2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisinin ardından herhangi bir sanayi stratejisi oluşturulmadığından Türkiye'nin mevcut sanayi politikalarının On İkinci Kalkınma Planında yer aldığı söylenebilir.

On İkinci Kalkınma Planı, Türkiye'nin sürdürülebilir, kaynak etkin ve yeşil bir ekonomiye geçişine katkı sağlamak ve AB tarafından benimsenen Avrupa Yeşil Mutabakatı ile öngörülen değişikliklere Gümrük Birliği kapsamında uyum sağlamak amacını taşımaktadır.

Plan yeşil ve dijital dönüşüm, rekabetçilik, verimliliğin artışı temelli, sanayi ağırlıklı, ihracata dayalı nitelikli büyüme, aktif sanayi politikaları, imalat sanayiinde teknoloji odaklı yapısal dönüşüm ve sektörel önceliklendirme unsurları üzerine inşa edilmiştir.

Planda “Yeşil ve Dijital Dönüşümle Rekabetçi Üretim” başlığı altında imalat sanayine yönelik benimsenen hedefler ve bu kapsamda geliştirilen tedbirler Tablo 41’de (Ek 28) yer almaktadır. Buna göre, Türkiye’de imalat sanayine yönelik politikalar arasında yeşil, döngüsel ve sürdürülebilir üretimin desteklenmesi, üretimde dışa bağımlılığın azaltılması, imalat sanayine yönelik devlet desteklerinin sağlanması, beşeri sermayenin güçlendirilmesi, uluslararası rekabet gücünün iyileştirilmesi, tedarik zincirinin güçlendirilmesi, piyasa gözetimi ve denetiminin güçlendirilmesi ve standart oluşturma altyapısının iyileştirilmesi yer almaktadır.

Planda öncelikli sektörler olarak sıralanan “kimya, ilaç ve tıbbi cihaz, elektronik, makine, elektrikli teçhizat, otomotiv, raylı sistem araçları” sektörlerine yönelik hedeflere de yer verilmiştir.¹⁴³ Bunların yanı sıra “tekstil-giyim-deri, metalik olmayan mineral ürünler sanayii, ana metal sanayii, mobilya sanayii”nin rekabet gücünün artırılması amacıyla hedefler belirlenmiştir.¹⁴⁴

On İkinci Kalkınma Planı ile yukarıda sıralanan sektörlerle yönelik geliştirilen politikalar ve bu politikalar ile ulaşılmak istenen amaçlar Tablo 42’de (Ek 29) sıralanmaktadır. Tablodan incelendiği üzere, benimsenen sektörel politikalar kamu yatırım politikaları, iş ve yatırım ortamı, teknoloji, yenilik, girişimcilik, KOBİ’ler, fikri mülkiyet hakları, bilgi ve iletişim teknolojileri, madencilik, lojistik alanlarında olmuştur. Ayrıca, ticaretin ve tüketicinin korunmasına yönelik hizmetler, gümrük

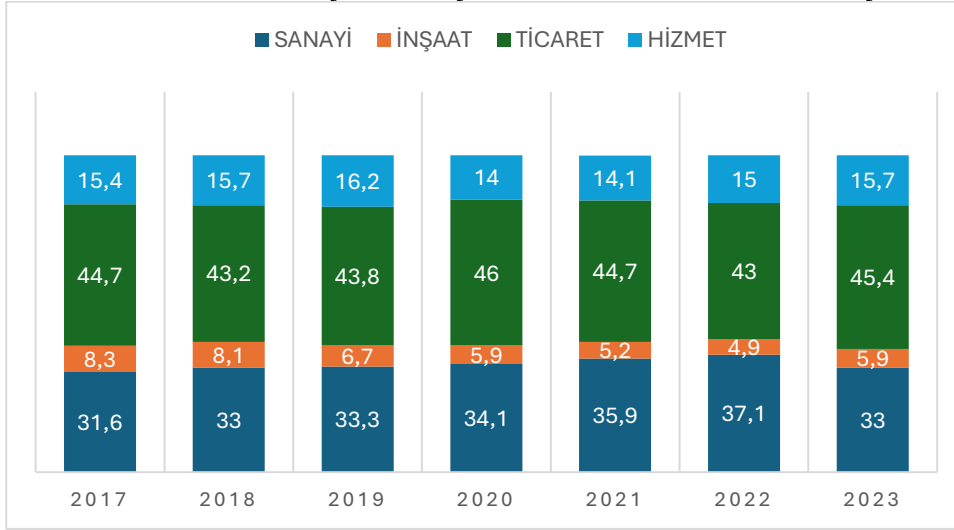
¹⁴³ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023.

¹⁴⁴ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023.

hizmetleri ile inşaat, mühendislik, mimarlık ve müteahhitlik hizmetleri de sektörel politikalar arasında yer almıştır.

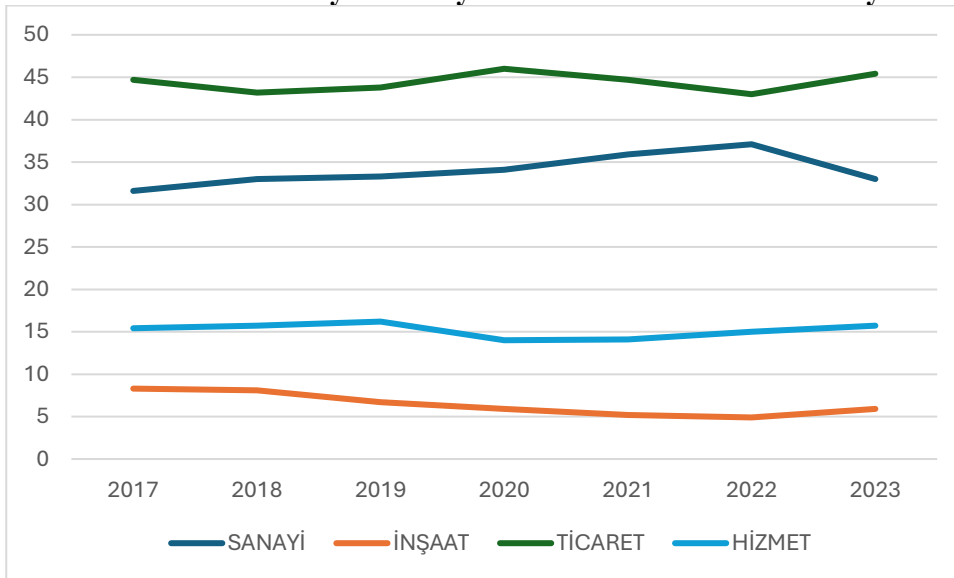
Türkiye’de sektörlerin ciro payları Grafik 37’de gösterilmektedir. Payların değişim eğilimini gösteren Grafi 38.’in incelenmesinden, inşaat sektörünün de içinde yer aldığı sanayi sektörünün 2023 yılındaki payının 2022 yılında meydana gelen artışın ardından 2018 yılındaki seviyesine indiği görülmektedir. Bu açıdan Kalkınma Planında ortaya konan politikaların uygulanması önem arz etmektedir.

Grafik 37. Yıllar İtibariyle Türkiye’de Sektörlerin Cirodaki Payları

Kaynak: TÜİK, Ciro Endeksleri, 2024.

Grafik 38. Yıllar İtibariyle Türkiye’de Sektörlerin Cirodaki Paylarının Seyri

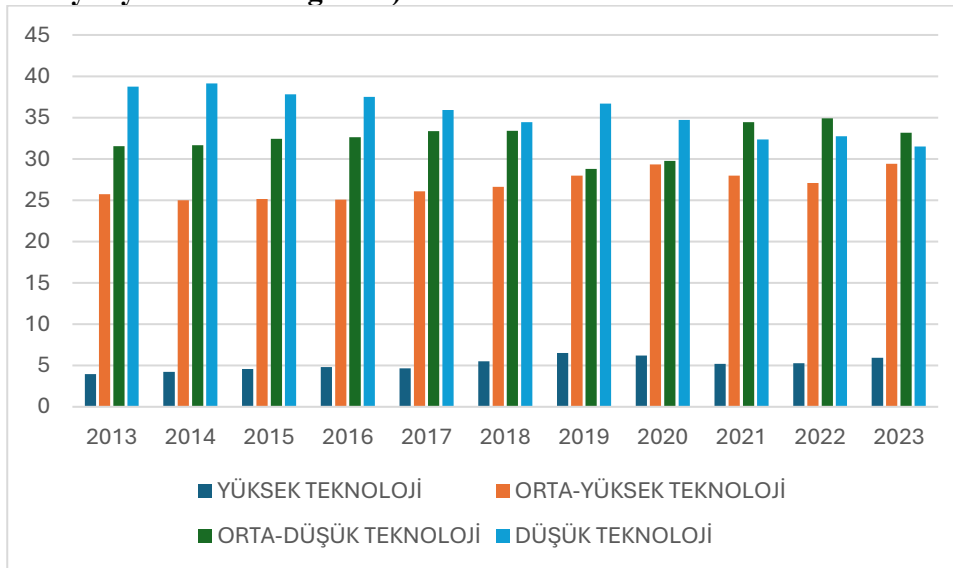
Kaynak: TÜİK, Ciro Endeksleri, 2024.

Kalkınma Planında ayrıca sanayi sektöründe önemli payı nedeniyle, imalat sanayine yönelik hedeflere yer verilmektedir. Onuncu Kalkınma Planı ile 2018 yılında imalat sanayinin GSYİH içindeki payının %16,5 olması hedeflenmiş, gerçekleşen oran %19 olmuştur. On Birinci Kalkınma Planında ise imalat sanayinin GSYİH içindeki payı için hedeflenen oran %21 olmuş ancak gerçekleşen pay %19'dur.

Kalkınma Planında imalat sanayi ihracatına yönelik de hedefler belirlenmiştir. Buna göre, 10. Kalkınma Planında 2018 yılında hedeflenen 257,1 milyar dolar ihracat 167,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. On Birinci Kalkınma Planında 2023 yılı için hedeflenen ihracat rakamı 210 milyar dolar olmuş, gerçekleşen ihracat 240,7 milyar dolara ulaşmıştır.

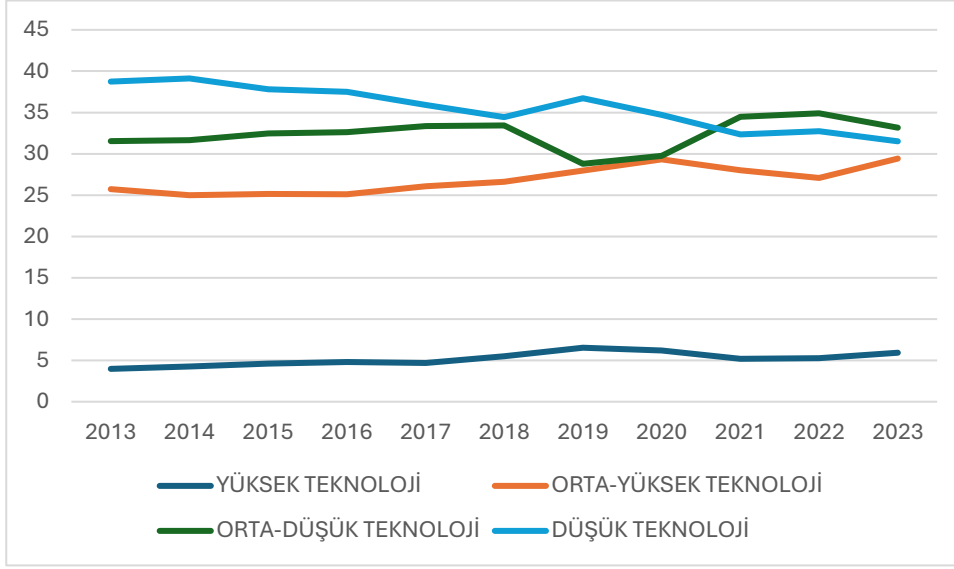
Bununla birlikte, her ne kadar Türkiye tarafından benimsenen son sanayi stratejisi, milli teknoloji hamlesi odağını taşısa da, Türkiye'nin imalat sanayi sektörünün yarattığı katma değer teknoloji düzeyine göre dağılımına bakıldığında, orta-düşük ve düşük teknoloji sınıfındaki sektörlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Tablo 40'da (Ek 27) imalat sanayi katma değerinin teknoloji düzeyine göre dağılımının faktör maliyetiyle katma değerinin yüzdesini gösteren verilere yer verilmektedir. Bu veriler kapsamında oluşturulan ve teknoloji yoğunluğuna göre katma değeri sergileyen ve gelişim eğilimini gösteren grafikler, sırasıyla Grafik 39'da ve Grafik 40'da yer almaktadır.

Grafik 39. İmalat Sanayi Katma Değerinin Teknoloji Düzeyine Göre Dağılımı (Faktör Maliyetiyle Katma Değer %)

Kaynak: TÜİK, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri, 2024.

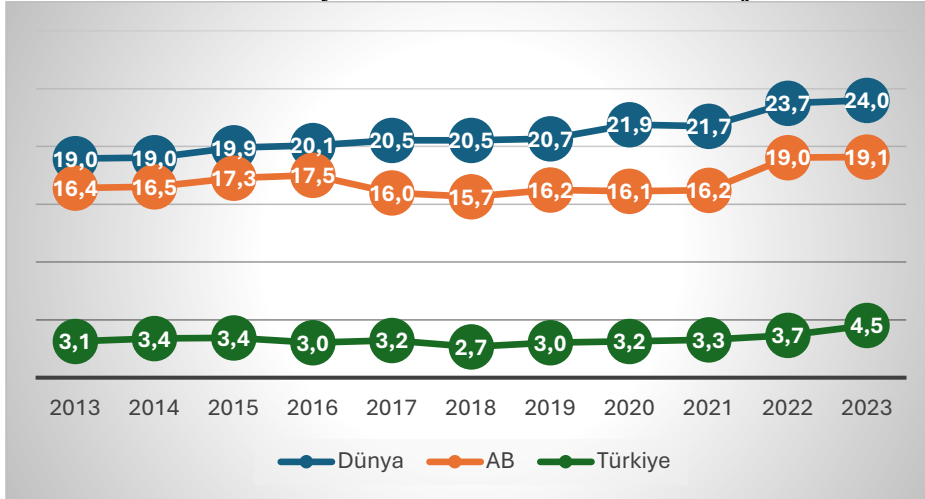
Grafik 40. İmalat Sanayi Katma Değerinin Teknoloji Düzeyine Göre Dağılımının Seyri (Faktör Maliyetiyle Katma Değer %)

Kaynak: TÜİK, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri, 2024.

Dünyada ülkelerin imalat sanayi sektörü ihracatında yüksek teknolojlili ürünlerin payı giderek artmaktadır. Grafik 42, Dünya Bankası verilerine göre dünya, AB ve Türkiye'nin verilerini göstermektedir.

Grafik 41. İmalat Sanayi İhracatında Yüksek Teknolojlili İhracatın Payı (%)

Kaynak: DB, 2024.

Grafikten de görüleceği üzere, Türkiye'nin yüksek teknoloji ihracatının payı düşüktür. Dünya ve AB ortalaması sırasıyla %21 ve %17 iken Türkiye'nin ortalaması %3,3'tür. TÜİK tarafından 27 Ağustos 2024 tarihinde yayınlanan 2023 Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistiklerinde de imalat sanayindeki girişimlerin %55,5'inin düşük teknoloji faaliyetlerinde yer aldığı tespit edilmiştir.¹⁴⁵

Yukarıdaki grafiklerden de görüldüğü üzere, Türkiye sanayi stratejisini imalat sanayinde yüksek ve orta-yüksek teknoloji üretime geçişi sağlayabilmek için gerekli adımları atmak üzere kurgulamalıdır.

¹⁴⁵ TÜİK, **Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri**, 2024.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE SANAYİ POLİTİKALARININ AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM
PERSPEKTİFİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUMLU
SANAYİ POLİTİKALARI İÇİN ÖNERİLER

A. Türkiye Sanayi Politikalarının Avrupa Birliği'ne Uyum Perspektifinde Değerlendirilmesi

I. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Çerçevesinde Türkiye Sanayi Politikalarında Yaşanan Gelişmeler

Türkiye-AB ilişkileri, Türkiye'nin AET'ye ortaklık için 31 Temmuz 1959'da başvurmasıyla başlamış, 12 Eylül 1963 tarihinde Türkiye ile AET arasında ortaklık tesis eden Ankara Anlaşması imzalanmıştır.¹⁴⁶ Anılan Anlaşma 1 Aralık 1964'de yürürlüğe girmiştir. Anlaşma, Türkiye'nin AET'ye tam üyeliğini hedeflemiştir.

Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde, 23 Kasım 1970'de Katma Protokol imzalanmıştır. Katma Protokol gümrük birliğine ilişkin kurallar içermektedir.¹⁴⁷ 1 Ocak 1973'de Katma Protokol yürürlüğe girmiştir. Protokol ile Türkiye ile AET arasında Gümrük Birliği tesis edilmesi için 22 yıllık geçiş dönemi başlamıştır.¹⁴⁸

6 Mart 1995'de Gümrük Birliğinin son dönemi uygulamaya konmuş ve 31 Aralık 1995'de Ankara Anlaşmasında öngörülen 22 yıllık geçiş dönemi tamamlanmıştır. 1 Ocak 1996'da Türkiye ile AB arasında sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsayacak şekilde Gümrük Birliği yürürlüğe konmuştur.¹⁴⁹

Helsinki'de 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen AB Konseyi'nde Türkiye AB'ye resmi aday ülke olarak kabul edilmiştir.¹⁵⁰ 11 Nisan 2000 tarihinde ise 3/2000 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı uyarınca Ortaklık Komitesi altında 8 Alt Komite kurulmuş olup söz konusu Komitelerden biri de sanayi politikalarını gündemine alan 3 No'lu Ticaret, Sanayi ve AKÇT Ürünleri Alt Komitesi'dir.¹⁵¹

¹⁴⁶ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Türkiye-AB İlişkileri Kronolojisi**, 2024.

¹⁴⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Başkanlığı, **Türkiye-AB İlişkileri Kronolojisi**, 2024.

¹⁴⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Türkiye-AB İlişkileri Kronolojisi**, 2024.

¹⁴⁹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Türkiye-AB İlişkileri Kronolojisi**, 2024.

¹⁵⁰ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Türkiye-AB İlişkileri Kronolojisi**, 2024.

¹⁵¹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Türkiye-AB İlişkileri Kronolojisi**, 2024.

Kopenhag’da 12-13 Aralık 2002 tarihlerinde düzenlenen AB Konseyi’nin sonuç bildirisinde, “Türkiye’nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığına karar verilmesi halinde, 2004 Aralık ayında yapılacak Zirve’de, Türkiye ile AB arasında üyelik müzakerelerinin gecikme olmaksızın başlatılacağı” kayda geçmiştir.¹⁵²

Brüksel’de 16-17 Aralık 2004 tarihlerinde gerçekleştirilen AB Konseyi’nde ise Türkiye’nin Kopenhag Siyasi Kriterleri’ni yeterince karşıladığı teyit edilerek Türkiye ile katılım müzakerelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde başlamasına karar verilmiştir.¹⁵³

Türkiye-AB katılım müzakereleri çerçevesinde, 35 müzakere başlığında AB ve Türkiye politikalarını irdelemek ve Türkiye’nin uyumuna ilişkin perspektifi ortaya koymak üzere tarama toplantıları gerçekleştirilmiştir. Tarama toplantıları tanıtıcı ve ayrıntılı tarama toplantıları şeklinde iki ayrı oturum olarak düzenlenmiştir. Tanıtıcı tarama toplantılarında ilgili müzakere başlığında AB politikaları sunulmuş, ayrıntılı tarama toplantılarında ise anılan politikalara yönelik Türkiye’nin çalışmaları değerlendirilmiştir. Tarama toplantıları sonucunda raporlar hazırlanmış, AB ve Türkiye tarafından ilgili fasla ilişkin yol haritasını içeren pozisyon belgeleri kabul edilmiştir.

Sanayi politikaları, 20. Faslın olan İşletme ve Sanayi Politikası Fası kapsamına dahildir. Faslın tanıtıcı tarama toplantısı 27-28 Mart 2006 tarihlerinde, ayrıntılı tarama toplantısı ise 4-5 Mayıs 2006 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁴ İşletme ve Sanayi Politikası Faslına ilişkin nihai tarama sonu raporu 18 Eylül 2006 tarihinde iletilmiştir. Türk ve AB tarafları müzakere pozisyon belgelerini sırasıyla 5 Şubat 2007 ve 28 Şubat 2007 tarihlerinde hazırlamışlardır.¹⁵⁵

29 Mart 2007 tarihinde Türkiye-AB müzakere sürecinin 20. Başlığı olan “İşletmeler ve Sanayi Politikası” faslı¹⁵⁶ müzakerelere açılmıştır.¹⁵⁷ Açılış kriteri bulunmayan Faslın bir adet teknik kapanış kriteri bulunmaktadır. Buna göre, Türkiye’nin Türk sanayisinin rekabet edebilirliğinin

¹⁵² Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Türkiye-AB İlişkileri Kronolojisi**, 2024.

¹⁵³ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Türkiye-AB İlişkileri Kronolojisi**, 2024.

¹⁵⁴ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Fasıl 20-İşletme ve Sanayi Politikası**, 2024.

¹⁵⁵ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Fasıl 20-İşletme ve Sanayi Politikası**, 2024.

¹⁵⁶ İşletme ve sanayi politikası faslı, sanayi sektörünün ve özellikle KOBİ’lerin rekabet gücünün korunması ve artırılması amacıyla iş ortamının iyileştirilmesini içeren politikaları kapsamakta ve ayrıca bu politikaların hayata geçirilmesi için ulusa, bölgesel ve yerel düzeyde gerekli idari kapasitenin oluşturulmasını içermektedir, AB, **Genişleme ve Komşuluk**, 2024.

¹⁵⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Türkiye-AB İlişkileri Kronolojisi**, 2024.

güçlendirilmesini amaçlayan kapsamlı ve güncel bir sanayi politikası stratejisi sunması beklenmektedir.

Kapanış kriterini karşılamak amacıyla “Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliğine Doğru)” belgesinin hazırlanmasını müteakip Avrupa Komisyonu tarafından 14 Nisan 2011 tarihli mektup ile faslın teknik kapanış kriterinin karşılandığı ancak nihai kararın AB Konseyi tarafından verileceği bildirilmiştir.¹⁵⁸

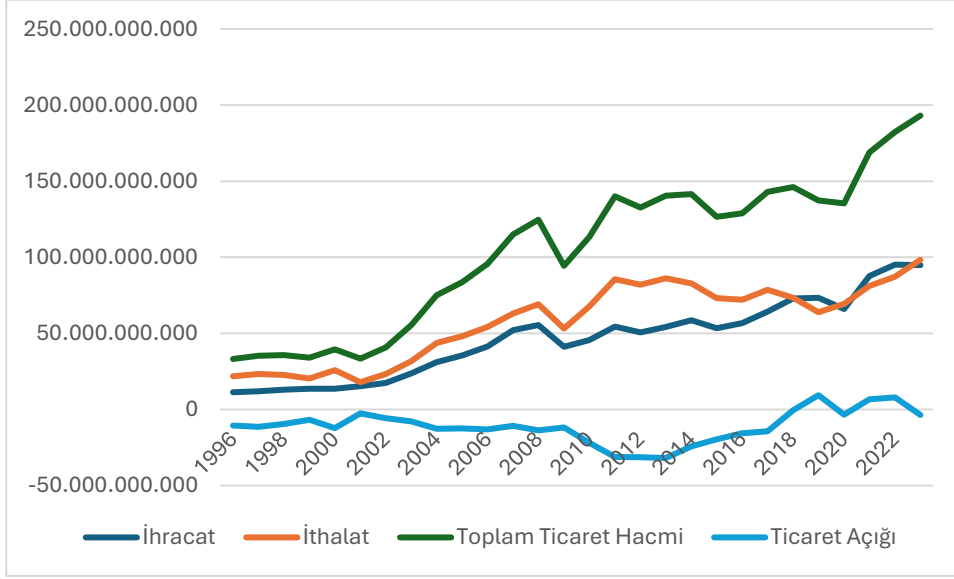
Türkiye-AB ilişkilerinin, Türkiye sanayisini ve sanayi politikalarını da doğrudan etkilediği görülmektedir. Öncelikle Gümrük Birliği Türkiye sanayisinin yapısı ve gelişimi üzerinde etkili olmuştur. Ayrıca, Türkiye’de sanayiye yönelik münhasır bir stratejinin hazırlanması, Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde mümkün olmuştur. AB tarafından son dönemde benimsenen Avrupa Yeşil Mutabakatı ile getirilen düzenlemeler de Türk sanayisini etkileyeceğinden geliştirilen politikalara yön vermiştir.

1. Gümrük Birliği

AB Türkiye’nin en önemli dış ticaret ortaklarından biridir. Türkiye-AB arasında kurulan Gümrük Birliği ile dış ticaret rakamları da artış göstermiştir. 1996-2023 yılları arasındaki dış ticaret rakamları Tablo 43’de (Ek 30) ve bu rakamların seyri Grafik 41’de gösterilmektedir.

¹⁵⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Fasıl 20-İşletme ve Sanayi Politikası**, 2024.

Grafik 42. Türkiye-AB Dış Ticaretinin Seyri

Kaynak: Tablo 43'den faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Literatürde, Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin etkilerini inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Söz konusu çalışmalar, Tablo 44'te (Ek 31) verilmektedir.

Türkiye, AB'ye üye olmadan Gümrük Birliği'ni tamamlamış tek aday ülkedir. AB Türkiye gümrük birliği sadece sanayi ürünlerini ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsamaktadır. Gümrük Birliğinin tesis edilmesi ile Türk sanayisinin kapsamlı bir dönüşüm sürecine girmiş ve böylece uluslararası rekabet ortamına uyum sağlayabilmesi söz konusu olmuştur.¹⁵⁹ Bu çerçevede değerlendirildiğinde, imalat sanayisinin rekabet edebilirliği ve verimliliği üzerindeki olumlu etki nedeniyle Gümrük Birliğinin Türkiye ekonomisindeki etkisinin pozitif olarak değerlendirildiği Tablo 44'te de sıralanan çalışmalarda da öne sürülmektedir.

Gümrük Birliği ile Türkiye'nin ihracatında sanayi ürünlerinin payı %90'lar seviyesine gelmiş ve teknik mevzuat ve standartlara uyum sonucunda Türk ürünlerinin niteliğinde de değişiklikler olmuştur. Ayrıca teknoloji yoğun sektörlerin payında da artış kaydedilmiştir. Daha rekabetçi ve katma değeri yüksek üretim gerçekleşmiş ve böylece orta düşük ve orta yüksek teknoloji sektörlerinde artış meydana gelmiştir.

¹⁵⁹ M. Sait Akman, **Türkiye-Avrupa Birliği Gümrük Birliği İlişkisi ve Ortak Dış Ticaret Politikası**, Belgin Akçay ve Sinem Akgül Açıkmeşe (der.), *Yarım Asrın Ardından Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013, ss.217-239, s. 220.

Gümrük Birliğinin dinamik etkilerinden rekabet ortamının yaratılması ve gümrük mevzuatının modernize edilmesiyle Türk sanayisinin rekabet gücü artmıştır.¹⁶⁰

2. Avrupa Yeşil Mutabakatı

Avrupa Yeşil Mutabakatı ile AB tek pazarında beklenen yeşil ve dijital ekonomiye geçişi ifade eden ikiz dönüşüm, Türkiye'nin hem aday ülke statüsü hem de AB ile Gümrük Birliği ilişkisi açısından önem arz etmektedir.

Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan etki değerlendirmesi çalışmasında, Yeşil Mutabakat kapsamında getirilecek Sınırdaki Karbon Düzenlemesinden en çok etkilenecek üç ülke Rusya, Ukrayna ve Türkiye olarak sıralanmıştır.¹⁶¹ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın 2023 yılı sektörlerimize göre toplam enerji tüketimi verilerine göre, sanayi sektörü %26,1 oranında enerji tüketimi ile en yüksek tüketim oranına sahiptir.¹⁶² Avrupa Komisyonu AB'nin iklimle ilgili hedeflerini başarabilmek için karbonun etkin biçimde fiyatlandırılmasını öngörmektedir.¹⁶³ Bu da üreticilerin maliyetlerini ve sektörel ve küresel rekabet gücünü etkileyecek bir faktördür.

Bununla birlikte, Avrupa Yeşil Mutabakatının Türkiye için sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen bir dönüşüme aracı olabilecek bir fırsat olarak değerlendirilen çalışmalar da vardır.¹⁶⁴

Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında getirilen en önemli düzenlemelerden birisi Sınırdaki Karbon Düzenlemesi Mekanizmasıdır. Bir karbon fiyatlandırma sistemi olan mekanizmanın ticareti büyük ölçüde etkilemesi beklenmektedir.¹⁶⁵ Bu kapsamda mekanizmanın uygulanacağı demir-çelik, çimento, alüminyum, elektronik, gübre ve hidrojen sektörlerinde fiyat belirlenirken karbon içeriği de dikkate alınacaktır. Mekanizmanın uygulanması henüz raporlama yükümlülüğü olarak 1 Ekim

¹⁶⁰ Mehmet Dikkaya ve Özgür Kanbir, **Türkiye-AB Gümrük Birliği: AB İle Müzakereler Öncesi ve Sonrası İçin Bir Analiz**, Mehmet Dikkaya ve Mustafa Acar (der.), Ekonomik Perspektiften Küresel Kriz Sonrası Avrupa Birliği, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016, ss. 239-257, s. 253.

¹⁶¹ Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası (TSKB), **Green Transformation of Turkish Industry, European Green Deal and Circular Economy Working Group Report**, September 2021, s. 5.

¹⁶² Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, **Çevresel Göstergeler**, 2024.

¹⁶³ Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD), **Ekonomik Göstergeler Merceğinden Yeni İklim Rejimi**, 2020, s. 9.

¹⁶⁴ TÜSİAD, 2020, s. 97.

¹⁶⁵ Ahmet Emre Usta, ve Nagehan Nur, Uysal, **İkiz Dönüşüm Kapsamında Gümrük Birliği'nin Güncellenmesi ve Türkiye**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 324, İstanbul, Eylül 2023, ss. 16-20.

2023’de başlamış olup 31 Aralık 2025 tarihine kadar geçiş dönemi olarak belirlenmiştir. 1 Ocak 2026 tarihi itibariyle mali yükümlülüklerin başlaması beklenmektedir.

TÜİK verilerine göre, Türkiye’nin AB’ye 2023 yılı ihracatı 94,8 milyar dolar tutarındadır. Sınırdaki Karbon Düzenlemesi Mekanizması kapsamına giren sektörlerde Türkiye’nin AB’ye ihracatı yaklaşık 16 milyar doları bulmaktadır. Bunun içerisinde demir-çelik sektörü 7 milyar dolar ve alüminyum sektörü 2,8 milyar dolar olarak önemli yer tutmaktadır. Bu açıdan Türkiye’nin söz konusu mekanizma kapsamında getirilen uygulamadan etkilenmesi beklenmektedir.

Türkiye’de Yeşil Mutabakat hazırlık çalışmaları çerçevesinde 16 Temmuz 2021 tarihli ve 31543 sayılı Resmi Gazete’de “Yeşil Mutabakat Eylem Planı” konulu 2021/15 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi yayınlanmıştır.

Genelgede Türkiye’nin sürdürülebilir, kaynak etkin ve yeşil bir ekonomiye geçişine katkı sağlamak ve AB tarafından benimsenen Avrupa Yeşil Mutabakatı ile öngörülen değişikliklere Gümrük Birliği kapsamında uyum sağlamak amacıyla, Ticaret Bakanlığı tarafından kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşları ile işbirliği içerisinde “Yeşil Mutabakat Eylem Planı”nın hazırlandığı ifade edilmiştir.

Yeşil Mutabakat Eylem Planı dış ticaret ile bağlantılı bir şekilde ilgili tüm politika alanlarıyla konunun bütünsel olarak ele alınmasında yol haritası görevi görmek üzere hazırlanmış olup 9 ana başlık altında toplam 32 hedefi ve 81 eylemi kapsamaktadır.

Planda, ekonomik büyümeyi iklim gündemini göz önünde tutarak gerçekleştirmek ve yatırımcılar ile işletmelerin küresel ısınmayı sınırlandıran bir senaryo ile uyumlu faaliyet göstermelerini teşvik etmek için küresel düzeyde ilave reformlara duyulan ihtiyacın, iklim değişikliği ile mücadeleyi uluslararası ekonomi ve ticaret politikalarının merkezine taşıdığı vurgulanmaktadır.

Bu itibarla, Türkiye ekonomisi ve sanayisinin yeşil dönüşümünün, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir büyümenin tesis edilmesinin yanı sıra, Türkiye’nin AB başta olmak üzere, üçüncü ülkelere ihracatında rekabetçiliğinin korunması ve güçlendirilmesi için elzem görüldüğü ve bu alanda atılacak adımların aynı zamanda Türkiye’nin küresel değer zincirlerine entegrasyonunun geliştirilmesi ve

uluslararası yatırımlardan alacağı payın artırılması bakımından da önem teşkil ettiği ifade edilmektedir.

Eylem Planı ile dokuz ana başlık altında ortaya konan hedefler, “Sınırdaki Karbon Düzenlemeleri, Yeşil ve Döngüsel Bir Ekonomi, Yeşil Finansman, Temiz, Ekonomik ve Güvenli Enerji Arzı, Sürdürülebilir Tarım, Sürdürülebilir Akıllı Ulaşım, İklim Değişikliği İle Mücadele, Diplomasi ile Avrupa Yeşil Mutabakatı Bilgilendirme ve Bilinçlendirme Faaliyetleri”dir.

Söz konusu eylemlere ilişkin çalışmalar Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda sürdürülmektedir. Bu çerçevede, yukarıda anılan Genelge uyarınca İhtisas Çalışma Gruplarının da oluşturulması öngörülmüş olup bu çerçevede “AB Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması, Ulusal Karbon Fiyatlandırma, Ulusal Döngüsel Ekonomi Eylem Planı, Çelik, Alüminyum, Çimento, Tekstil ve Konfeksiyon, İnşaat Sektörleri, Yeşil Finansman, AB Projelerinin Finansmanı, Temiz Enerji, Sürdürülebilir Tarım, Sürdürülebilir Akıllı Hareketlilik, Teknolojik Dönüşüm/Gelişim, Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim Eylem Planı, Sürdürülebilir Nihai Tüketim, Sıfır Kirlilik Eylemi, Sürdürülebilir Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuat Uyumu, Eğitim-Öğretimde Yeşil Dönüşüm ve Adil Geçiş Politikaları” alanlarında İhtisas Çalışma Grupları ihdas edilmiştir.¹⁶⁶

II. Türkiye Sanayi Politikalarının Avrupa Birliği’ne Uyumunun Avrupa Birliği Raporları Bağlamında İncelenmesi

Avrupa Komisyonu tarafından 1998 yılından bu yana Kopenhag kriterlerini¹⁶⁷ dikkate alarak aday ülkelerin AB’ye uyum açısından kaydettikleri gelişmeler yıllık raporlarla değerlendirilmektedir. Söz konusu raporlar, 1998-2004 yılları arasında Düzenli İlerleme Raporu, 2004-2015 yılları arasında İlerleme Raporu olarak adlandırılırken, 2016 yılından itibaren Ülke (Türkiye) Raporu olarak yayınlanmıştır.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, **Yeşil Mutabakat**, 2024.

¹⁶⁷ AB tarafından 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesinde benimsenen ve aday ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılaması gereken kriterlerdir. Kopenhag Kriterleri, siyasi (demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlık haklarını güvence altına alan kurumların varlığı), ekonomik (işleyen ve aynı zamanda Birlik içinde rekabetçi baskılara ve diğer serbest piyasa güçlerine dayanabilecek bir serbest piyasa ekonomisinin varlığı) ve topluluk mevzuatının benimsenmesi şeklinde üç gruba ayrılmaktadır.

¹⁶⁸ Çalışmada, bahse konu raporlar Türkiye Raporu olarak adlandırılacaktır.

Türkiye'nin sanayi politikası alanında AB ile uyumu, raporun İşletme ve Sanayi Politikası Faslı başlığında değerlendirilmektedir. İlk raporlar ile AB tarafından Türkiye'den sanayiye yönelik bir strateji benimsenmesinin beklendiği kayda geçirilmiştir. 1998 Raporunda Gümrük Birliği ile birlikte Türkiye'nin sanayi politikasının dönüşüm geçirdiği kayda geçirilmiş ve AB'de olduğu gibi açık ve rekabetçi piyasalara yönelik politikalar izlendiğinin gösterilmesinin beklendiği ifade edilmiştir.¹⁶⁹ Yine 2001 ve 2002 yıllarına ait raporlarda sanayi politikalarının Kalkınma Planları ile şekillendirildiği ve münhasır bir sanayi stratejisinin olmadığı konusundaki eleştiri üzerine İkinci Bölümde anlatılan “AB Üyeliğine Doğru Türkiye Sanayi Stratejisi” belgesi Mülga DPT koordinasyonunda hazırlanmıştır.

Türkiye sanayi politikalarının AB sanayi politikalarına genel olarak uyumlu olarak değerlendirildiği raporlar ile uyumsuz olarak değerlendirildiği raporlar Tablo 45'de gösterilmektedir. Tablo ayrıca Türkiye sanayi politikalarının uyumunda gerileme kaydedilen raporları da içermektedir.

Tablo 45. Ülke Raporlarında Sanayi Politikalarına Uyum Durumu

Türkiye Sanayi Politikalarının AB'ye Uyumlu Değerlendirildiği Raporlar	Türkiye Sanayi Politikalarının AB'ye Uyumsuz Değerlendirildiği Raporlar	Türkiye Sanayi Politikalarının AB'ye Uyumu Açısından Gerileme Değerlendirilen Raporlar
2002 Türkiye Raporu	2015 Türkiye Raporu	2021 Türkiye Raporu
2003 Türkiye Raporu	2016 Türkiye Raporu	2022 Türkiye Raporu
2004 Türkiye Raporu	2017 Türkiye Raporu	2023 Türkiye Raporu
2005 Türkiye Raporu	2018 Türkiye Raporu	2024 Türkiye Raporu
2006 Türkiye Raporu	2019 Türkiye Raporu	
2007 Türkiye Raporu	2020 Türkiye Raporu	
2008 Türkiye Raporu		
2009 Türkiye Raporu		
2010 Türkiye Raporu		
2011 Türkiye Raporu		
2012 Türkiye Raporu		
2013 Türkiye Raporu		
2014 Türkiye Raporu		

Kaynak: AB Raporları temel alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Avrupa Komisyonu Tarafından Hazırlanan Türkiye Raporları**, 2024.

¹⁶⁹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Avrupa Komisyonu Tarafından Hazırlanan Türkiye Raporları**, 2024.

Türkiye tarafından sanayi stratejilerinin geliştirilmesinin akabinde, raporlarda stratejinin uygulanması ve koordinasyonuna yönelik eleştiriler yer almıştır. Buna ek olarak devlet yardımlarının kontrol edilmesi, denetlenmesi ve destek sistemlerinin Birlik kurallarıyla uyumlu hale getirilmesi, ilk raporlardan itibaren vurgulanan konulardan olmuştur.

Tablo 46’da Türkiye sanayi politikasına ilişkin eleştirilen konular, ilgili raporlar bazında gösterilmektedir. Buna göre, açık ve rekabetçi piyasalara yönelik AB ile uyumlu sanayi politikaları, münhasır sanayiye yönelik, uygulama ve performans göstergelerini içeren bir strateji eksikliği ilk raporlarda yerini almış ancak son yıllarda tekrar eleştirilen konular arasına girmiştir.

Sanayi stratejilerinin uygulanmasına yönelik eleştiriler de bulunmaktadır. Bunlar özellikle benimsenen sanayi politikalarının uygulama, izleme ve koordinasyonuna yönelik eksikliklerin bulunması ve sanayi politikalarının etki değerlendirmesinin yapılmaması olarak ifade edilmiştir.

Devlet yardımlarının kontrol altına alınması, izlenmesi, denetlenmesi, destek sistemlerinin Birlik kurallarıyla uyumlu hale getirilmesi konuları ilk raporlardan bu yana eleştirilen konulardandır. Ancak özellikle 2015 yılından sonra AB sanayi politikası ilkeleriyle uyumlu olmayan kısıtlayıcı araçların varlığı, Türkiye sanayi politikalarının AB ile uyumunu engelleyen hususlardan olmuştur. Bunlar, yerlileştirme politikaları, sanayi işbirliği programı ile sağlanan ofset imkanı, ve On Birinci Kalkınma Planı ile kurulan ve kamu alımlarında yerli üretimi destekleyecek strateji modelleri geliştirmesi beklenen Sanayileşme İcra Kurulu, kamu alımlarında %15 yerli fiyat avantajı, orta ve yüksek teknolojili ürünlerde yerli fiyat avantajının zorunlu hale getirilmesi olarak sıralanabilmektedir.

2021 yılından itibaren, kayıt dışı ekonominin büyüklüğü ve finansmana ilişkin yetersiz çerçeve de eleştirilen konular arasına girmiştir.

Tablo 46. Ülke Raporlarında Türkiye Sanayi Politikasına İlişkin Eleştirilen Konular

Eleştirilen Konular	Eleştirilerin Yer Aldığı Raporlar
Açık ve rekabetçi piyasalara yönelik AB ile uyumlu sanayi politikaları, münhasır sanayiye yönelik, uygulama ve performans göstergelerini içeren bir strateji eksikliği	1998 Türkiye Raporu 2000 Türkiye Raporu 2002 Türkiye Raporu 2020 Türkiye Raporu

Devlet yardımlarının kontrol altına alınması, izlenmesi, denetlenmesi	1999 Türkiye Raporu 2000 Türkiye Raporu 2001 Türkiye Raporu 2003 Türkiye Raporu 2024 Türkiye Raporu
Destek sistemlerinin Birlik kurallarıyla uyumlu hale getirilmesi	2001 Türkiye Raporu 2003 Türkiye Raporu 2020 Türkiye Raporu 2021 Türkiye Raporu 2022 Türkiye Raporu 2023 Türkiye Raporu
Benimsenen sanayi politikalarının uygulama, izleme ve koordinasyonuna yönelik eksiklikler	2004 Türkiye Raporu 2005 Türkiye Raporu 2009 Türkiye Raporu 2010 Türkiye Raporu
Sanayi politikalarının etki değerlendirmesinin yapılmaması	2012 Türkiye Raporu 2019 Türkiye Raporu 2020 Türkiye Raporu 2021 Türkiye Raporu 2022 Türkiye Raporu
AB sanayi politikası ilkeleriyle uyumlu olmayan kısıtlayıcı araçlar (yerleştirme politikaları, sanayi işbirliği programı ile sağlanan ofset imkanı, ve On Birinci Kalkınma Planı ile kurulan ve kamu alımlarında yerli üretimi destekleyecek strateji modelleri geliştirmesi beklenen Sanayileşme İcra Kurulu, kamu alımlarında %15 yerli fiyat avantajı, orta ve yüksek teknoloji ürünlerde yerli fiyat avantajının zorunlu hale getirilmesi gibi)	2015 Türkiye Raporu 2016 Türkiye Raporu 2018 Türkiye Raporu 2019 Türkiye Raporu 2020 Türkiye Raporu 2021 Türkiye Raporu 2022 Türkiye Raporu 2023 Türkiye Raporu 2024 Türkiye Raporu
Kayıt dışı ekonominin büyüklüğü	2021 Türkiye Raporu 2022 Türkiye Raporu 2023 Türkiye Raporu 2024 Türkiye Raporu
Finansmana ilişkin yetersiz çerçeve	2021 Türkiye Raporu 2022 Türkiye Raporu 2023 Türkiye Raporu

Kaynak: AB Ülke Raporları temel alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Avrupa Komisyonu Tarafından Hazırlanan Türkiye Raporları**, 2024.

III. Türkiye Sanayi Politikalarının Avrupa Birliği'ne Uyumunun Değerlendirilmesi

Tablo 47'de AB ve Türkiye'nin son dönem büyüme stratejilerine ve anılan stratejilerde sanayinin rolü ile sanayi sektörüne yönelik izlenen politikalara yer verilmektedir.

Tablo 47. AB ve Türkiye'nin Mevcut Büyüme Stratejisi ve Sanayi Politikasının Karşılaştırılması

Unsurlar	AB	Türkiye
Büyüme Stratejisi	Avrupa Yeşil Mutabakatı	On Birinci Kalkınma Planı On İkinci Kalkınma Planı
Vizyon/Hedef	2050 yılında sera gazı emisyonlarının olmadığı ve kaynak kullanımı ile ekonomik büyümenin ikiye katlandığı, modern, kaynak etkin ve rekabetçi bir ekonomi ile AB'yi adil ve refah bir topluma dönüştürme	Daha fazla değer üreten, daha adil paylaşan, daha güçlü ve müreffeh Türkiye Dünyadaki başlıca bilim, teknoloji, üretim, ticaret, kültür ve sanat merkezlerinden biri olarak insanlığa katkı sunan, milli ve manevi değerlerini koruyarak bölgesinin ve dünyanın barış, huzur ve refahı için küresel gelişmelere yön veren etkili, güçlü ve müreffeh bir ülke olması
Sanayinin Rolü	Temiz ve dönüşüm ekonomisi için sanayiye harekete geçirmek	Sanayi sektörünün başat rol üstlendiği, ihracata dayalı istikrarlı bir büyüme modeli 2053 yılında dijital dönüşümde öncü, sürdürülebilirlik kriterlerine uygun, rekabetçi ve verimli üretim yapan imalat sanayimizin yüksek teknolojili üretim ve ihracatta OECD ortalamalarının üzerine çıkması
Benimsenen Sanayi Politikası	İkiz dönüşüm, yeşil ve dijital dönüşüm	Her alanda yeşil ve dijital dönüşüm odaklı rekabetçilik, verimlilik temelli, sanayi ağırlıklı, ihracata dayalı nitelikli büyüme, aktif sanayi politikaları, imalat sanayiinde teknoloji odaklı

		yapısal dönüşüm ve sektörel önceliklendirmenin sağlanması
--	--	---

Kaynak: AB Büyüme Stratejileri ve Türkiye Kalkınma Planları temel alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 47’de açıkça görülmektedir ki, Türkiye AB ile uyumlu bir şekilde yeşil ve dijital dönüşüm hedefi doğrultusunda bir politika izlemektedir.

Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan raporlar incelendiğinde, genel olarak Kalkınma Planları ile ortaya konan hedeflerin AB hedefleri ile uyumlu olduğu, AB’nin Türkiye Raporunda İşletme ve Sanayi Politikası Faslı kapsamında sanayi politikalarına uyum açısından geliştirilmesi beklentisi ile hazırlanan sanayi stratejilerinin de hedef bazında AB ile uyumlu değerlendirildiği görülmektedir.¹⁷⁰

Türkiye sanayi politikalarının şekillenmesinde AB’nin politikaları etkili olmuştur. Nitekim AB tarafından benimsenen Yeşil Mutabakatın Türkiye sanayisi üzerindeki etkilerini yönetmek amacıyla “Yeşil Mutabakat Eylem Planı” hazırlanmıştır.

2024 yılında yürürlüğe giren ve 2028 yılına kadar uygulanacak olan On İkinci Kalkınma Planı yeşil ve dijital dönüşüm, rekabetçilik, verimlilik odaklı, sanayileşme ağırlıklı, ihracata dayalı nitelikli büyüme, aktif sanayi politikalarının uygulanması, imalat sanayiinde teknoloji odaklı yapısal dönüşümün sağlanması ve sektörel önceliklendirme unsurları üzerine inşa edilmiştir.

Bununla birlikte, bir önceki bölümde belirtildiği ve gösterildiği üzere, Avrupa Komisyonu tarafından Türkiye’de uygulamaya konan sanayi stratejisinin uygulama, izleme ve koordinasyonu eleştirilmiş ve stratejilerin etki değerlendirmesinin yapılmadığı hususu üzerinde durulmuştur.

2015 yılından itibaren Türkiye tarafından benimsenen sanayi stratejisi ile yerli üretimi teşvik etmek üzere geliştirilen yerli fiyat avantajı gibi uygulama araçları AB devlet yardımı kuralları ile uyumsuzdur. Bu durum AB sanayi politikalarına uyum açısından gerilemeye yol açmıştır.

¹⁷⁰ İlk sanayi stratejisinin uyumlu olduğu 2004 ilerleme raporu ile ortaya konmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Avrupa Komisyonu Tarafından Hazırlanan Türkiye Raporları**, 2024.

Özellikle son yıllarda raporlarda geçen kayıt dışı ekonomi vurgusu, Birliğin sanayi politikasının temelini oluşturan açık rekabetçi bir piyasa oluşturulması hedefi ile de çelişir niteliktedir.

Tablo 48’de Türkiye sanayi stratejileri, Kalkınma Planları ve AB Ülke Raporları bir zaman çizelgesi üzerinde gösterilmekte ve Türkiye sanayi politikalarının AB politikaları ile uyum durumu gösterilmektedir. Buna göre 2015 yılından itibaren Türkiye sanayi politikalarının AB ile uyumlu olmadığı görülmekte ve hatta 2021 yılından itibaren Türkiye’nin AB sanayi politikaları ile uyumunda gerileme olduğunun altı çizilmektedir.

Tablo 48. AB Sanayi Politikası Düzenlemeleri ve AB İle Uyum Durumu Zaman Çizelgesi

Yıl	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kalkınma Planı	8. Kalkınma Planı				9. Kalkınma Planı							10. Kalkınma Planı
Sanayi Stratejisi	Türkiye Sanayi Stratejisi (AB Üyeliğine Doğru)								Türkiye Sanayi Stratejisi (AB Üyeliğine Doğru)			
AB Raporu Bulgusu	AB ile Uyumlu	AB ile Uyumlu	AB ile Uyumlu	AB ile Uyumlu	AB ile Uyumlu	AB ile Uyumlu	AB ile Uyumlu	AB ile Uyumlu	AB ile Uyumlu	AB ile Uyumlu	AB ile Uyumlu	AB ile Uyumlu

Yıl	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Kalkınma Planı	10. Kalkınma Planı					11. Kalkınma Planı				
Sanayi Stratejisi	Türkiye Sanayi Stratejisi (AB Üyeliğine Doğru)	Türkiye Sanayi Stratejisi				2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi				
AB Raporu Bulgusu	AB ile Uyumlu	AB ile Uyumsuz	AB ile Uyumsuz	AB ile Uyumsuz	AB ile Uyumsuz	AB ile Uyumsuz	AB ile Uyumsuz	Yeşil Mutabakat Eylem Planı		
								AB sanayi politikalarına uyumda gerileme		

Kaynak: İlgili belgeler ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

B. Avrupa Birliği'ne Uyumlu Türkiye Sanayi Politikası İçin Öneriler

AB sanayi stratejisi, açık ve rekabetçi piyasalara yönelik politikalarla oluşmakta ve sanayinin küresel pazarlarda rekabet edebilmesi için gereken yapısal değişikliklere uyumunu sağlamayı, yeni girişimlerin ve özellikle KOBİ'lerin oluşumuna elverişli bir ortam oluşturmayı, firmalar arasında işbirliklerini güçlendirmeyi ve yenilik, araştırma ve teknolojik gelişme ile sanayiye güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Antlaşma ile sanayi politikasına ilişkin olarak benimsenen bu çerçeve kapsamında, AB sanayisinin rekabet gücünü artırmak ve hatta küresel pazarlarda öncü rol oynayarak sanayinin gelişimi için eylemler ortaya koymak üzere ana stratejiler benimsenmiştir. Lizbon Stratejisi, Avrupa 2020 stratejisi, Avrupa Yeşil Mutabakatı olarak ortaya konan bu stratejiler, AB'de uygulanacak sanayi stratejisine de ışık tutmaktadır. Tablo 23'de gösterildiği gibi, AB her bir büyüme stratejisi ile sanayi politikasını yenilemiş ve yeni sanayi stratejileri ortaya koymuştur.

AB, Birlik düzeyinde ve küresel düzlemde meydana gelen gelişmelere göre ve geçmişteki deneyimlerinden faydalanarak, sanayi politikasını güncellemekte, ihtiyaç duyulan alanlarda gerekli düzenlemeleri yapmakta ve gelişim ve değişimlere ayak uydurmak üzere mekanizmalar geliştirmek amacıyla yeni sanayi politikası araçlarını¹⁷¹ uygulamaya koymaktadır. Bu gelişmeler, Birliği ve üye ülkeleri etkileyen ekonomik daralma, finansal krizler nedeniyle olabileceği gibi Covid-19 salgını ve iklim değişikliği gibi küresel gelişmeler kaynaklı da olabilmektedir. Tablo 22'de gösterildiği gibi, AB sanayi politikası bildirimlerinde güncelleme yaparak sanayinin GSYİH'deki payının artırılması, iklim değişikliği, stratejik bağımsızlık, teknoloji düzeyinin artırılması gibi hedefleri geliştirmiştir.

Ayrıca AB, sanayi politikalarının uygulanmasında koordinasyona çok önemiyet vermekte, gerek Birlik kurumları gerek üye ülkeler ile uygulamada işbirliği ve eşgüdümün önemine dikkat çekmektedir.

AB, politika oluşturma ve uygulama sürecine özel sektörün de katılımını sağlamakta ve bunun için diyalog forumları, konu bazlı ve sektörel özel gruplar oluşturulması yoluyla sektörlerle ve

¹⁷¹ Söz konusu araçlar, Tablo 24'te belirtilen ve sanayi politikası ile belirlenen hedefleri gerçekleştirmek üzere geliştirilen programlar, destekler, yatay alanlarda getirilen politikalar, standartlar, kurallar ve uygulama mekanizmalarını içermektedir.

sanayiye ilgilendiren alanlara yönelik ihtiyaçların dikkate alınmasına ve bu doğrultuda hedefler benimsenmesine imkan sağlamaktadır.

Türkiye sanayisinin gelişimine yönelik politikalar Kalkınma Planlarında ortaya konmuş ve özellikle sanayi sektörü içerisinde önemli paya sahip olan imalat sektörünün rekabet gücünün geliştirilmesine yönelik politikalar benimsenmiştir. Türkiye, 1973 yılında yayımlanan Üçüncü Kalkınma Planından itibaren Kalkınma Planı genel hedeflerini AB perspektifinde oluşturmuştur. AB'nin büyüme stratejileri ile sanayiye yönelik politikaları, Türkiye tarafından oluşturulan politikalarda yol gösterici olmuştur. Nitekim Türkiye tarafından benimsenen sanayi politikalarının temelini oluşturan Kalkınma Planlarının ana hedeflerinin AB strateji ve hedefleriyle uyumlu olduğu, Avrupa Komisyonu raporlarında da vurgulanmaktadır.

AB tarafından benimsenen son büyüme stratejisi olan Avrupa Yeşil Mutabakatı ile getirilen hedef, Türkiye'nin 2019-2023 yıllarını kapsayan On Birinci Kalkınma Planına ve 2024-2028 yıllarını kapsayan On İkinci Kalkınma Planına ışık tutmuştur. Türkiye de AB gibi, büyüme hedeflerinin gerçekleştirilmesinde sanayinin başat rolünü kabul ederek AB'nin ikiz dönüşüm odaklı sanayi politikası doğrultusunda yeşil ve dijital dönüşüme dayalı sanayi politikalarını uygulamaya koymuştur.

Bununla birlikte, Türkiye sanayi politikalarına ilişkin özellikle 2015 yılından sonra AB ile uyumsuz bir durum ortaya çıkmış ve 2021 yılından itibaren sanayi politikaları alanında Türkiye'nin AB politikaları ile uyumunda gerileme olduğu kayda geçirilmiştir.

I. Avrupa Birliği İle Uyumu Sağlamak Üzere Türkiye Sanayi Politikaları İçin Geliştirilen Politika Önerileri

AB raporlarında vurgulanan eleştiriler çerçevesinde, Türkiye'nin sanayi stratejisinin uygulanmasında koordinasyon sağlanmasına ve izleme ve değerlendirme sisteminin oluşturulmasına yönelik kapasitesi geliştirilmelidir.

Türkiye tarafından hazırlanan sanayi stratejilerinin etki değerlendirmesi yapılmalı, strateji ile geliştirilen eylem planlarının sonuçlarına ilişkin açıklamalar yapılarak yeni stratejinin bu sonuçları dikkate alması sağlanmalıdır.

Sanayi sektörüne yönelik verilerin toplanması ve analiz edilmesi ve bu verilerin ve analizlerin politika yapımında kullanılması gereklidir.

Sanayi sektörüne yönelik farklı kurumlar arasında koordinasyon sağlanmalı ve sanayi politikalarının geliştirilmesi, uygulanması ve izlenmesinde güçlü bir işbirliği mekanizması kurulmalıdır.

Özel sektör ve özel sektörü temsil eden sivil toplum kuruluşları sanayi politikası oluşturma sürecine dahil edilmelidir. Bu, özellikle sektörün ihtiyaçları çerçevesinde politikaların geliştirilmesi açısından önem arz etmektedir.

AB sanayi ve rekabet politikası ilkeleriyle uyumsuz olan yerli üretimi teşvik edici araçlar kaldırılmalı, AB kuralları ile uyumlu araçlar geliştirilmelidir. Aynı durum devlet yardımları sistemi ve destek mekanizmaları açısından da geçerlidir.

AB'nin sanayi politikalarına ilişkin yayımladığı bildirilerde olduğu gibi, hedeflerin belirlenmesinin akabinde o hedefleri gerçekleştirecek yasal düzenlemeler ve uygulama mekanizmaları geliştirilmelidir.

Türkiye tarafından benimsenen On İkinci Kalkınma Planı hedefleri ile halen yürürlükte olan Yeşil Mutabakat Eylem Planı doğrultusunda yeni bir sanayi stratejisi geliştirilmelidir.

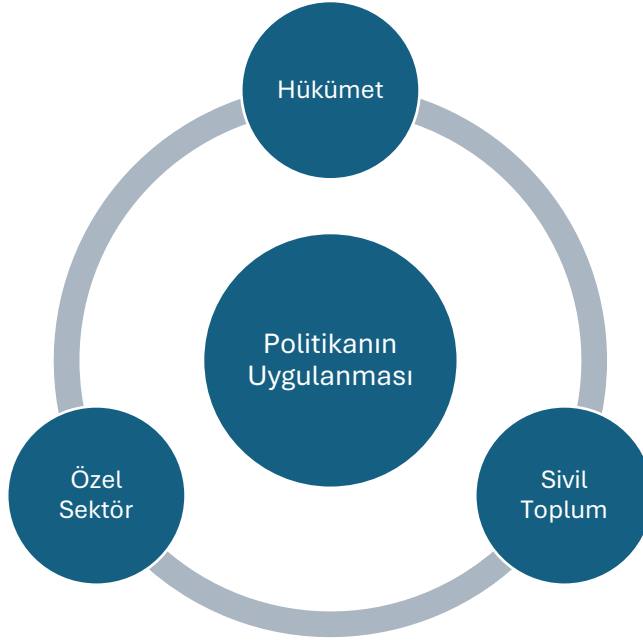
Bu strateji, 2019 yılında hazırlanan stratejinin etki analizini içermeli ve AB ile uyumlu araçlar ile etkili bir izleme ve değerlendirme mekanizmasına sahip olmalıdır.

Sektörel sanayi stratejileri güncellenmelidir. Özellikle yüksek teknolojili üretimi başarabilmek adına, sektörlerin mevcut durumunu ortaya koyan ve ilerlemelerini sağlayan adımları içeren stratejilere ihtiyaç vardır.

Türkiye tarafından sanayi sektörünün değişen küresel gelişmelerle başa çıkabilmesine imkan sağlayacak yapıda olan bir sanayi stratejisi oluşturulmalıdır. Küresel düzlemde meydana gelen gelişmeler sonucunda stratejinin güncellenmesi sağlanmalıdır.

Tagliapietra vd. (2023), yeni sanayi politikası yaklaşımını Şekil 2’deki gibi ortaya koymuştur.

Şekil 2. Yeni Sanayi Politikası Yaklaşımı

Kaynak: Tagliapietra vd., 2023 s. 54.

Söz konusu çalışma, yeni sanayi politikasının yeşil sanayi politikası olduğunu vurgulamaktadır.¹⁷² Çalışmada, Rodrik’in (2014) “yeni sanayi politikası” öngörüsüne atıfta bulunarak birçok sektörü, teknolojiyi ve değer zincirini içerisine alan yeşil sanayi politikasının uygulanmasında, kamu, özel sektör ve sivil toplum arasında güçlü iş birliğinin ve diyalogun önemine dikkat çekilmektedir.¹⁷³

Türkiye tarafından bu şekilde geliştirilecek yeni sanayi politikası, yeşil sanayi politikası olmalıdır.

¹⁷² Simone Tagliapietra, Cecilia Trasi ve Reinhilde Veugelers, **Europe’s Green Industrial Policy, Hacia Una Economía Descarbonizada: Transición Energética En La Unión Europea**, Julio-Agosto-Septiembre 2023. N.º 932, s. 54.

¹⁷³ Tagliapietra vd., 2023, s. 54.

SONUÇ

Ekonomik faaliyetlerde büyüme ve üretimin geliştirilmesinin yanı sıra sosyo-ekonomik ve çevresel hedeflerin başarılmasına da katkıda bulunan sanayileşme, tüm ekonomiler için önemlidir. Bu nedenle, güçlü ve rekabetçi bir sanayileşme altyapısının sağlanması amacıyla ülkeler tarafından çeşitli sanayi politikaları uygulanmaktadır.

AB de kuruluşundan bu yana sanayi politikalarını tek pazarın güçlendirilmesi ve Birliğin sanayi sektörü için cazip ve elverişli bir ortam yaratılmasına odaklanmıştır. AB ilk sanayi politikasından itibaren, içinde bulunduğu küresel rekabetle başa çıkabilmek için teknolojinin geliştirilmesini ve sanayi sektöründe teknolojinin kullanılmasını öncelikleri arasına almıştır.

Küresel düzlemde yaşanan sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği, Covid-19 salgını, ülkeler arası savaşlar gibi gelişmeler, üretim ve tedarik zinciri üzerinde etkilerde bulunmuş ve bu da ülkeleri yıllar içerisinde daha müdahaleci sanayi politikaları geliştirmeye yöneltmiştir. Bugün AB sanayi politikaları, yeşil büyüme ve dijitalleşme unsurlarını içeren ve ekonominin ikiz dönüşümü olarak tabir edilen büyük bir yeniden yapılandırma sürecine girmiştir.

Türkiye sanayi politikalarının genel çerçevesi, Kalkınma Planlarında ortaya konmaktadır. Türkiye, en büyük ticaret ortağı olan ve Gümrük Birliği, adaylık süreci vasıtasıyla yakın bir ilişki içerisinde olduğu AB'nin büyüme stratejilerini takip etmekte ve kendi politikalarını oluştururken dikkate almaktadır. Bu itibarla Türkiye sanayisi de dijital ve yeşil dönüşüm hedeflerini benimsemiştir.

Bununla birlikte, Türkiye sanayi politikasının uygulama araçları arasında AB ile uyumlu olmayan bazı araçlar¹⁷⁴ bulunmaktadır. Yerli üretimin teşvikine yönelik bu araçların yanı sıra devlet yardımları ve destek sistemlerinin etkili bir şekilde denetlenmesi, AB tarafından bir eksiklik olarak ön plana çıkarılmaktadır. AB, Türkiye sanayi politikalarının şeffaf, ölçülebilir, izlenebilir göstergeler içermesi ve etkili bir koordinasyon ile uygulanması gerekliliğine dikkat çekmektedir.

¹⁷⁴ Yerleştirme politikaları, sanayi işbirliği programı ile sağlanan ofset imkanı, ve On Birinci Kalkınma Planı ile kurulan ve kamu alımlarında yerli üretimi destekleyecek strateji modelleri geliştirmesi beklenen Sanayileşme İcra Kurulu, kamu alımlarında %15 yerli fiyat avantajı, orta ve yüksek teknolojili ürünlerde yerli fiyat avantajının zorunlu hale getirilmesi bu araçlardandır.

Türkiye tarafından 2019 yılında benimsenen 2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi, daha önceki dönemlerde benimsenen sanayi stratejilerinin etki analizine ve gerçekleşme durumuna dayanmadan ayrı bir şekilde hazırlanmış bir strateji belgesi niteliğini taşımaktadır. Bu itibarla, Türkiye'nin benimsemiş olduğu ve ilgili Bakanlıklar ve kurumlar ile koordineli bir şekilde uyguladığı sanayi stratejilerinin sonuçlarını açık bir şekilde ortaya koymalı ve hazırlayacağı yeni stratejileri önceki stratejilerin kazanımlarına dayandırmalıdır. Bahse konu stratejilerin gerçekleştirilemeyen amaçları güncellenmeli veyahut korunarak yeni araçlarla gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

Bu durum, sanayiye yönelik verilerin toplanması ve analiz edilmesi ihtiyacını da ön plana çıkarmaktadır. Türkiye, sanayiye yönelik verileri etkin bir şekilde toplamalı, işlemeli ve ayrıca sektörler ile yatay politikalar bazında verileri de politika yapımında dikkate almalıdır. Bu hususta özellikle, sanayi ile ilgili farklı kurumların yetki ve sorumluluk alanına giren konularda veri ve bilgi paylaşımına yönelik düzenlemelerin yapılması gerekliliği bulunmaktadır.

Kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon hususu, sanayi politikalarının geliştirilmesinde de gereklidir. Örneğin sanayi stratejisi Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hazırlanmakta, Yeşil Mutabakat Eylem Planı çalışmaları Ticaret Bakanlığınca yürütülmektedir. Sanayi Stratejisi ile Eylem Planının entegrasyonunun nasıl sağlanacağı, Plan hedeflerinin Strateji hedefleri ile uyumu gibi atıflar herhangi bir belgede kayda geçirilmemiştir.

Sanayi politikasının uygulanmasında, farklı kamu kurumları arasında uygulama ve koordinasyon geliştirilmeli, bütüncül bir yaklaşıma sahip strateji ve politika metinleri hazırlanmalıdır.

Özel sektörün politika oluşturma sürecine dahil edileceği mekanizmaların geliştirilmesi gereklidir. Böylece politikalar sanayinin ihtiyaç duyduğu alanlarda çözümler geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Özellikle teknoloji seviyelerine göre sektörlerin farklı politika araçlarına olan gereksinimleri karşılanmalıdır.

Hali hazırda yerli üretimi teşvik edici, AB sanayi politikası ilkeleriyle uyumlu olmayan kısıtlayıcı araçlar kaldırılmalı, yerleştirme yerine, ülkenin rekabet edebilirliği ve endüstriyel dönüşümü için bölgesel olarak dengeli bir sistem kurgulanmalıdır.

Özellikle devlet yardımları sistemi, Birlik kurallarıyla uyumlu hale getirilmeli ve etkin bir izleme ve etki analizi yapısı ile güçlendirilerek oluşturulmalıdır.

AB programlarında olduğu gibi, destek mekanizmaları, stratejide benimsenen hedeflerin gerçekleştirilmesine imkan sağlayan araçlar olarak tasarlanmalı, sonuçları izlenerek sanayiye olan etkisi çerçevesinde yeni araçlar ve destek mekanizmaları geliştirilmelidir.

Yüksek teknolojili üretimin teşviki amacıyla, AB tarafından benimsenen Ortak Avrupa Çıkarı İçin Önemli Projeler-IPCEI yaklaşımında olduğu gibi, belirli çerçeveye oturtulmuş, kurallar doğrultusunda istisna sağlama yoluna gidilebilecek ve böyle bir rasyonel mekanizma ile Birlik kuralları ihlal edilmeden sanayi politikası araçları oluşturulabilecektir.

Stratejilerde benimsenen amaçlar doğrultusunda yasal düzenlemeler ve uygulama araçlarına yönelik mekanizmalar oluşturulmalı ve böylece girişimcilik ekosisteminin elverişliliği garanti altına alınmalıdır. Bu durum, şeffaflığı da sağlayacak ve kayıt dışılığın önlenmesine katkıda bulunacaktır.

Özetleyecek olursak, On İkinci Kalkınma Planı çerçevesinde yeni bir sanayi stratejisi geliştirilmeli ve bu strateji, önceki stratejilerin etki analizi üzerine inşa edilmeli, ölçülebilir göstergeler içermeli, yerleştirme ve kamu alımları uygulamaları yerine kurallı mekanizmalar oluşturularak yeniliği etkili şekilde teşvik eden önlemler getirilmelidir.

Sektörel stratejilerin uygulanması sürdürülmeli, daha önce uygulanan sektör stratejilerinin değerlendirilmesi yapılmalıdır. Sanayiye ilgilendiren yatay alanlarda uygulanan stratejilerin sanayi stratejisi ile bağı kurulmalı, entegre ve koordineli bir yaklaşımla uygulanması sağlanmalıdır.

Türkiye sanayi stratejisi, sanayiye ilgilendiren önemli konularda hayata geçirilecek önlemlerin tüm taraflarca uygulanmasını sağlamak üzere güncellenebilecek bir yapıda olmalıdır. Örneğin Covid-19 döneminde sanayiye yönelik alınan tedbirlerin takip edilebileceği ve değerlendirilebileceği bir doküman bulunmamaktadır. Aynı durum, Rusya-Ukrayna savaşının etkileri açısından da geçerlidir. Bu eksiklik, uluslararası veya ulusal alanda meydana gelen olaylardan etkilenen firmaların sorunlarını gidermek amacıyla başvuracakları mekanizmaların olmaması ile daha da önemli bir problem haline gelmektedir.

Bu nedenle, Türkiye tarafından hazırlanacak politikaların gelecek ve yenilikçilik odaklı, sektör ve teknoloji bazlı olması ve rekabetçilik perspektifinde sürdürülmesi önerilmektedir. İlâveten, politika oluşumunda ve hedeflerin belirlenmesinde dengeli bir yaklaşım benimsenmeli ve yukarıdan aşağı - aşağıdan yukarı bilgi ve veri akışının sağlanabileceği mekanizmalar oluşturulmalıdır.

Benimsenen politikalar izlenebilir olmalı, çıktıları değerlendirilebilmeli ve gerektiğinde hızlıca yeniden uyarlanabilmelidir. Bunların da ötesinde bütüncül bir yaklaşımla politikanın uygulanmasında koordinasyon ve işbirliği sağlanmalı, uygulamaya yönelik düzenleyici ortam oluşturulmalıdır.

Literatürde önerildiği gibi, Türkiye de yeni sanayi stratejisini yeşil sanayi stratejisi yaklaşımı ile hazırlamalıdır.¹⁷⁵ On İkinci Kalkınma Planının büyüme stratejisini gerçekleştirecek yeşil sanayi stratejisi, Yeşil Mutabakat Eylem Planını da kapsamalıdır. Yeşil sanayi stratejisi oluşturulurken, Tagliapietra vd.'nin (2023) çalışmasındaki gibi kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları bir araya gelmeli, sanayi sektörünün önündeki kısıtlılıklar ve engeller belirlenmeli, tüm tarafların deneyimleri ve bilgileri ile çözüm önerileri geliştirilmelidir.

Türkiye'nin yeşil sanayi politikasının AB ile uyumlu olması için şeffaf, politikalarla uyumlu ve ölçülebilir göstergelere bağlı teşvikler ile uygulanması gereklidir. Bunun için de etkili bir izleme ve değerlendirme sistemi kurulmalıdır.

Yeşil sanayi politikası için tüm değer zincirinin dikkate alınması ve teknolojinin sanayi sektörlerine yayılımının sağlanması önemlidir.¹⁷⁶

Dünya ekonomileri yüksek teknolojili üretim ile rekabet etmektedir. Sanayi sektöründe yüksek teknolojili ihracatın payı artmaktadır. Küresel rekabet gücü yüksek ülkeler, yüksek teknolojili ürün ihracatında öne çıkan ülkelerdir. Bu nedenle, Türkiye'nin yüksek teknolojili sektörlerinin payını artırması önem arz etmektedir.

¹⁷⁵ Tagliapietra vd., 2023, s. 54.

¹⁷⁶ Tagliapietra vd., 2023, s. 54.

Bu itibarla, Türkiye'nin AB ile uyumlu uygulama araçlarına sahip, kapsayıcı ve izlenebilir yeşil sanayi stratejisini hazırlaması ve uygulamaya koyması önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, bu tez çalışmasında, sanayileşme kavramı, sanayi politikaları, AB ve Türkiye sanayi politikaları hakkındaki mevcut literatürün yanı sıra AB ve Türkiye tarafından sanayi politikaları alanında hazırlanan belgeler incelenmiş, Türkiye sanayi politikaları AB'ye uyum açısından eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilerek AB'ye uyum açısından yapılması gerekenler saptanarak politika önerileri geliştirilmiştir.

Bu itibarla, çalışmada Türkiye'nin yeni sanayi politikasını, yeşil ve dijital dönüşümün yanı sıra, yüksek teknolojlili sektörlerin payını artırmayı amaçlayan, etkin bir uygulama ve koordinasyon ile izleme ve değerlendirme mekanizmasına sahip "yeşil sanayi politikası" olarak geliştirmesi önerilmektedir.

Çalışmanın kısıtlılıkları arasında, sanayi politikalarının genel sanayi sektörü açısından incelenmesi ve sektörel boyutta politikaların irdelenmemesi yer almaktadır. Ayrıca politika belgelerinde ortaya konan amaçlar ve hedefler doğrultusunda geliştirilen destek programları çalışma kapsamına dahil edilmemiştir. İlaveten Türkiye sanayi politikalarının AB'ye uyumunun incelenmesi kapsamına sadece sanayi politikaları alınmış, sanayi sektörüne yönelik mevzuat uyumları inceleme dışında tutulmuştur. AB sanayi politikaları incelenirken Birlik düzeyinde oluşturulan politikalar değerlendirmeye alınmış, üye ülkeler tarafından benimsenen sanayi politikaları dikkate alınmamıştır.

KAYNAKÇA

AB (Avrupa Birliği), **Ar-Ge Projeleri**, <https://cordis.europa.eu/>, Erişim Tarihi: 26 Kasım 2024.

AB (Avrupa Birliği), **Genişleme ve Komşuluk**,

https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/conditions-membership/chapters-acquis_en, Erişim Tarihi: 28 Aralık 2024.

AB (Avrupa Birliği), **İç Pazar, Sanayi, Girişimcilik ve KOBİ'ler**,

https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/industrial-alliances_en, Erişim Tarihi: 26 Ekim 2024.

AB (Avrupa Birliği), **Kurucu Antlaşmalar**,

https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/founding-agreements_en, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2024.

AB (Avrupa Birliği), **Olaylar ve Rakamlarla Avrupa Birliği**,

https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/facts-and-figures-european-union_en, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2024.

AB (Avrupa Birliği), **Rekabet Politikası**,

https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/ipcei/approved-ipceis_en, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2024.

Avrupa Birliği Konseyi, **AB Sanayi Politikası**,

<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-industrial-policy/#importance>, Erişim Tarihi: 18 Kasım 2024.

Aiginger, Karl, **“Industrial Policy: A Dying Breed or A Re-emerging Phoenix”**,

Journal of Industry, Competition and Trade, Vol.: 7, Issue: 3-4, 2007, ss. 319-320.

Akdeniz İhracatçı Birlikleri, **Avrupa'nın Yeni Sanayi Stratejisi**, 2020.

Akman, M. Sait, **Türkiye-Avrupa Birliği Gümrük Birliği İlişkisi ve Ortak Dış Ticaret**

Politikası, Belgin, Akçay ve Sinem, Akgül Açıkmeşe (der.), Yarım Asrın Ardından Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013, ss.217-239.

Akses, Selen, **Avrupa 2020 Stratejisi**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 269,

İstanbul, Nisan 2014.

Arık, şebnem ve şükrü, Erdem, **Sanayi Politikası: Toplumsal Bilgi, Teknolojik**

Yetenek ve Kurumsal Kapasite İnşası, İktisat ve Toplum, Mart 2020, Sayı: 113, ss. 79-88.

Aslan, Ramazan, **Gümrük Birliği Anlaşmasının Türkiye'ye Etkileri: Geline**

Aşamada Devam mı Tamam mı? The Effects of Customs Union Agreements on Türkiye: Should It End or Continue at This Stage?, Gaziantep University Journal Of Social Sciences, 2023 22(4) 1322-1342.

Atik, Hayriye, **Avrupa 2020 Stratejisi Hedefleri ve Üye Ülkelerin Performansı**,

Belgin, Akçay ve Aylın, Ege (der.), Avrupa Birliği Üzerine Yazılar, Seçkin Yayıncılık, No: 170, 2017, ss. 31-63.

Balkır, Canan, et al, **Avrupa Birliği'nin Genişleyen Ticaret Politikası ve AB-Türkiye**

Gümrük Birliği Üzerine Etkileri, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 314, İstanbul, Mayıs 2021.

Bongardt, Anette ve Torres, Francisco, **The Lisbon strategy and Europe 2020**, Oxford University Press, September 2020.

Calleja, Daniel ve Francisco, Caballero, **A New Industrial Policy for Europe:**

Reinforcing Europe's Industrial Base to Create Employment and Growth, Revue d'économie industrielle, 145 1er trimestre 2014 Manufacturing Renaissance (2/2), ss. 155-180.

Çapanoğlu, Sema Gençay, **İşletme ve Sanayi Politikası**, İktisadi Kalkınma Vakfı

Yayınları, Sorularla AB Politikaları ve Türkiye Serisi, Seri No: 14, Yayın No: 270, İstanbul, Temmuz 2014.

Çelikok, Kaan, **Avrupa Birliği'nin Sanayi Politikası Çerçevesinde Alman-Türk**

Sanayi Politikaları: İmalat Sanayi Üzerine Bir Araştırma, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2019.

DB (Dünya Bankası), <https://data.worldbank.org/>, Erişim Tarihi: 1 Kasım 2024.

DB, (Dünya Bankası), **CIP Endeksi**,

<https://prosperitydata360.worldbank.org/en/indicator/UNIDO+CIP+cipRank>, Erişim Tarihi: 11 Kasım 2024.

DB (Dünya Bankası), **İmalat Sanayi Sektörlerinin Teknoloji Yoğunluğuna Göre**

Sınıflandırılması, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators/Series/TX.VAL.TECH.MF.ZS#>, Erişim Tarihi: 11 Kasım 2024.

Di Carlo, Donato ve Luuk Schmitz, **Europe first? The rise of EU industrial policy**

promoting and protecting the single market, Journal of European Policy, 2023, Vol. 30, No.10, 2063-2096.

Dikkaya, Mehmet ve Özgür, Kanbir, **Türkiye-AB Gümrük Birliği: AB İle Müzakereler**

Öncesi ve Sonrası İçin Bir Analiz, Mehmet, Dikkaya ve Mustafa, Acar (der.), Ekonomik Perspektiften Küresel Kriz Sonrası Avrupa Birliği, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016, ss. 239-257.

EC (European Commission), **Communication From The Commission, *Industrial Policy in an open and competitive environment: Guidelines for a Community approach***, Brussels 1990, COM(90) 556 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission, *Industrial Policy in an Enlarged Europe***, Brussels 2002, COM(2002) 714 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission, *Fostering structural change: an industrial policy for an enlarged Europe***, Brussels 2004, COM(2004) 274 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission, *Implementing the Community Lisbon Programme: A Policy Framework To Strengthen EU Manufacturing - Towards A More Integrated Approach For Industrial Policy***, Brussels 5.10.2005, COM(2005) 474 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *The Sustainable Consumption and Production and Sustainable Industrial Policy Action Plan***, Brussels 16.7.2008, COM(2008) 397 final.

EC (European Commission), **Communication, From The Commission To The European Parliament And The Council, *The Raw Materials Initiative — Meeting Our Critical Needs For Growth And Jobs In Europe***, Brussels 4.11.2008, COM(2008) 699 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *New Skills for New Jobs Anticipating And Matching Labour Market And Skills Needs***, Brussels 16.12.2008, COM(2008) 868 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *Preparing For Our Future: Developing A Common Strategy For Key Enabling Technologies In The EU***, Brussels 30.09.2009, COM(2009) 512 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The**

European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *A Digital Agenda For Europe*, Brussels 19.5.2010, COM(2010) 245 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission, *EUROPE 2020 A Strategy For Smart, Sustainable And Inclusive Growth***, Brussels 6.10.2010, COM(2010) 546 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *A Stronger European Industry for Growth and Economic Recovery Industrial Policy Communication Update***, Brussels 10.10.2012, COM(2012) 582 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions Industrial Policy, *Reinforcing Competitiveness***, Brussels 14.10.2011, COM(2011) 642 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *An Integrated Industrial Policy for the Globalisation Era Putting Competitiveness and Sustainability at Centre Stage***, Brussels 28.10.2010, COM(2010) 614 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *For a European Industrial Renaissance***, Brussels 22.1.2014, COM(2014) 14 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *Digitising European Industry Reaping The Full Benefits Of A Digital Single Market***, Brussels 19.4.2016, COM(2016) 180 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *Europe's Next Leaders: The Start-Up And Scale-Up Initiative***, Strasbourg 22.11.2016, COM(2016) 733 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The European Council, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *The European Green Deal***, Brussels 11.12.2019, COM(2019) 640 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *Commission Work Programme 2020: A Union That Strives For More***, Brussels 29.1.2020, COM(2020) 37 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The European Council, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *A New Industrial Strategy for Europe***, Brussels 10.3.2020, COM(2020) 102 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *Critical Raw Materials Resilience: Charting A Path Towards Greater Security And Sustainability***, Brussels 3.9.2020, COM(2020) 474 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *Updating the 2020 New Industrial Strategy: Building A Stronger Single Market For Europe's Recovery***, Brussels 5.5.2021, COM(2021) 350 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The European Council, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *Action Plan On Synergies Between Civil, Defence And Space Industries***, Brussels 22.2.2021, COM(2021) 70 final.

EC (European Commission), **Communication From The Commission To The European Parliament, The European Council, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, *A Green Deal Industrial Plan for the Net-Zero Age***, Brussels 1.2.2023, COM(2023) 62 final.

Eren, Mesut T., **Avrupa Ekonomik Entegrasyonu ve Avrupa'nın Yeşil Geleceği**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 317, İstanbul, Ağustos 2021.

European Union, **Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the**

- European Union**, Official Journal of the European Union, 26.10.2012, C 326/47.
- Eurostat, **Ulusal Hesaplar ve GSYİH**,
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=National_accounts_and_GDP , Erişim Tarihi: 30 Aralık 2024.
- Eurostat, **Sanayi, Ticaret, Hizmetler Sektörü İstatistikleri**,
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/euro-indicators/information-data/industry-trade-services>,
Erişim Tarihi: 11 Kasım 2024.
- Goes, Maria Cristina Barbieri ve Gianfranco, Viesti, **The Revival of Industrial Policies in the EU?, Review of Political Economy**, 4 July 2024.
- Güney, Pelin Öge ve Oktay Salih, Akbay, **Avrupa Birliği'nin Sanayi Politikası ve Türk Sanayisine Etkileri**, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 7, 2008, ss. 147-162
- Güneydoğu Anadolu İhracatçı Birlikleri, **Avrupa Birliği Sanayi Stratejisi ve Döngüsel Ekonomi Eylem Planı**, Sayı- AYM-4, Eylül 2022.
- Gürlesel, Can Fuat, **Global Sanayi Eğilimleri ve Türkiye İçin Değerlendirme**, İstanbul Sanayi Odası, İstanbul, Ocak 2009.
- Güven, Gökhan, **Avrupa Birliği'nin Sanayi Politikası ve Türkiye'nin Uyum Süreci**, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Uluslararası İktisat Bilim Dalı, İstanbul, 2005.
- İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı), **AB Yeşil Mutabakatı Temel Unsurları ve Yol Haritası**, İstanbul, Ekim 2021.
- İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı), **Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma**, [Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma \(ikv.org.tr\)](https://www.ikv.org.tr), s. 196, Erişim Tarihi, 17.05.2024.
- İstikbal, Deniz, **Türkiye'de Sanayinin Dönüşümü ve Yeni Teknolojik Trendler**, SETA Analiz, Nisan 2022, Sayı 365.
- Jamet, Jean-François, **The European Union's Industrial Policy**, Schuman Papers No: 15, 16 January 2006.
- Karluk, Rıdvan, **Türkiye Ekonomisi: Cumhuriyeti'n İlanından Günümüze Yapısal Dönüşüm**, 13. Baskı, İstanbul, Beta Basım, 2014.
- Köse, Figen, **Sanayi Politikaları ve Teknoloji Yönetiminin Küresel Ekonomiye**

Etkileri: 1980 Sonrası Türkiye Analizi, T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanayi Politikaları ve Teknoloji Yönetimi Anabilim Dalı Sanayi Politikaları ve Teknoloji Yönetimi Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2022.

Landesmann, Michael ve Roman, Stöllinger, **The European Union's Industrial Policy:**

What are the Main Challenges?, The Vienna Institute for International Economic Studies, Policy Notes and Reports 36, January 2020.

Lopes-Valença, Henrique, **EU Industrial Policy and Convergent Development in EU**

Peripheries: An Assessment of the 'Important Project of Common European Interest' (IPCEI) Template, Journal of Common Market Studies, JCMS 2024, ss. 1-17.

Morgil, Orhan, **Avrupa Birliği'nde Sanayi Politikası ve KOBİ'ler**, Hacettepe

Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, 2000, ss. 245-256.

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), **An Industrial**

Policy Framework for OECD Countries Old Debates, New Perspectives, OECD Science, Technology and Industry Policy Papers, May 2022, No. 127.

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), **Are Industrial Policy**

Instruments Effective? A Review of the Evidence in OECD Countries, OECD Science, Technology and Industry Policy Papers, May 2022, No. 128.

OED (Oxford English Dictionary), [https://www.oed.com/dictionary/industry_n?](https://www.oed.com/dictionary/industry_n?tab=meaning_and_use)

tab=meaning_and_use, Erişim Tarihi:26 Eylül 2024.

Özcan, Süleyman Emre ve Hüseyin, ÖNDER, **Ekonominin AB'si-Sektörel Bazda**

Avrupa Birliği Ekonomisi 4. Bölüm Avrupa Birliği Sanayi Sektörü ve Politikası, 2008.

Seidl, Timo ve Luuk, Schmitz, **Moving on to not fall behind? Technological**

Sovereignty and The 'Geo-Dirigiste' Turn in EU Industrial Policy, Journal of European Public Policy, 2024, 31:8, ss. 2147-2174

Szczepanski, Marcin ve Alina, Dobрева, **European Parliament, Briefing EU Policies –**

Delivering for Citizens, Industrial Policy, EPRS European Parliamentary Research Service, June 2019.

Şahin, Hüseyin, **Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişimi – Bugünkü Durumu**,

Yenilenmiş 18. Baskı, Bursa, Ocak 2020, Ezgi Kitabevi Yayınları.

Tagliapietra, Simone ve Reinhilde, Veugelers, **A Green Industrial Policy for Europe**,

Bruegel Blueprint Series 31, 2020.

- Tagliapietra, Simone, et al, **Europe's Green Industrial Policy**, Hacia Una Economía Descarbonizada: Transición Energética En La Unión Europea, Julio-Agosto-Septiembre 2023. N.º 932.
- (mülga) Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, **Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2011-2014 (AB Üyeliğine Doğru)**, Ankara, 2010.
- (mülga) Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, **Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2015-2018**, Ankara, 2015.
- Terzi, Alessio, **Green Industrial Policy: The Necessary Evil to Avoid a Climate Catastrophe**, Simone, Tagliapietra ve Reinhilde, Veugelers (der.), Sparking Europe's New Industrial Revolution A Policy for Net Zero, Growth and Resilience, Bruegel Blueprint Series 33, 2023.
- Terzi, Alessio, et al, **European Industrial Policy for the Green and Digital Revolution**, Science and Public Policy, 2023, 50, ss. 842-857.
- Tonus, Özgür, **Avrupa Birliği'nde Yeniden Sanayileşme: Sanayide Rönesans Arayışları**, Belgin, Akçay ve Aylin, Ege (der.), Avrupa Birliği Üzerine Yazılar, Seçkin Yayıncılık, No: 170, 2017, ss. 127-149.
- Tunalı, Çiğdem Börke, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Uygulanan Sanayi Politikalarının Sanayi Sektörü Üzerindeki Etkileri**, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2010,
- Türel, Oktar, **Türkiye'de Sanayi Politikalarının Dünü ve Bugünü**, TMMOB Makine Mühendisleri Odası 2007 Sanayi Kongresi Bildirisi.
- TÜİK, **Ciro Endeksleri**,
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=ciro-endeksleri-ocak-2025-249104&dil=1>, Erişim Tarihi: 1 Ocak 2025.
- TÜİK, **Dış Ticaret İstatistikleri**,
<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104>, Erişim Tarihi: 13 Ocak 2025.
- TÜİK, **Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri**,
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yillik-Sanayi-ve-Hizmet-Istatistikleri-2023-53782>, Erişim Tarihi: 2 Ocak 2025.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, **On İkinci Kalkınma Planı**, Ankara, 2023.

- Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, **Çevresel Göstergeler**, <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/sectorlere-gore-toplam-enerji-tuketimi-i-85800>, Erişim Tarihi: 19 Kasım 2024.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Avrupa Komisyonu Tarafından Hazırlanan Türkiye Raporları**, https://ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1998.pdf, Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2024.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Fasıl 20-İşletme ve Sanayi Politikası**, https://www.ab.gov.tr/fasil-20-isletme-ve-sanayi-politikasi_85.html, Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2024.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Türkiye-AB İlişkileri Kronolojisi**, https://ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/turkiye-ab_iliskileri_kronolojisi.pdf, Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2024.
- Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, **2023 Kamu İşletmeleri Raporu**, Ankara, 2024.
- Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, **2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi**, Ankara, 2019.
- Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, **Yeşil Mutabakat**, <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/yesil-mutabakat/yesil-mutabakat-cylem-plani-ve-calisma-grubu>, Erişim Tarihi: 7 Temmuz 2024.
- TÜSİAD (Türkiye Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği), **Ekonomik Göstergeler Merceğinden Yeni İklim Rejimi**, 2020.
- TSKB (Türkiye Sınai Kalkınma Bankası), **Green Transformation of Turkish Industry, European Green Deal and Circular Economy**, Working Group Report, September 2021.
- UNIDO (United Nations Industrial Development Organization), **International Yearbook of Industrial Statistics**, Edition 2023, Aralık 2023.
- UNIDO (United Nations Industrial Development Organization), **İmalat Sanayi İstatistikleri**, <https://stat.unido.org/data/table?dataset=mtd#data-browser>, Erişim Tarihi: 11 Kasım 2024.
- Usta, Ahmet Emre, **AB Tek Pazarı'nda Yeşil Dönüşüm ve Türkiye**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 325, İstanbul, Ocak 2024.
- Usta, Ahmet Emre ve Nagehan Nur, Uysal, **İkiz Dönüşüm Kapsamında Gümrük**

Birliği'nin Güncellenmesi ve Türkiye, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 324, İstanbul, Eylül 2023.

Uzunkaya, S. Şenel, **Türkiye Ekonomisi'nde 1923-1977 Yılları Arasındaki Sanayi ve Kalkınma Planlarının Değerlendirilmesi**, T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 19 Temmuz 2020 (Özel Ek), Prof. Dr. Sabri ORMAN Özel Sayısı, s. 14-30, s. 15.

Wigger, Angela, **The New EU Industrial Policy and Deepening Structural Asymmetries: Smart Specialisation Not So Smart**, Journal of Common Market Studies, JCMS 2023, Volume 61, Number 1, ss. 20-37.

EKLER

Ek 1.

Tablo 1. 2013-2023 Yılları Dünya GSYİH Rakamları ve Değişim Oranları

Yıl	Değer (Trilyon Dolar)	Değişim Oranı (%)
2013	77,75	2,84
2014	79,89	2,75
2015	75,36	-5,67
2016	76,59	1,63
2017	81,55	6,48
2018	86,69	6,30
2019	87,95	1,45
2020	85,58	-2,69
2021	97,53	13,96
2022	101,23	3,79
2023	105,44	4,16
Ortalama	86,87	3,18

Kaynak: DB, 2024.

Ek 2.

Tablo 5. Bazı Sanayi Sektörlerinde Dünyanın Önde Gelen İmalatçı Ülkeleri (% Pay)

Sektör/Yıl	2001	2021		2001	2021		2001	2021
Gıda Ürünleri			Kayıtlı görsel araçların basımı ve yeniden üretimi			Bilgisayar, elektronik ve optik ürünler		
Çin	5,7	22,5	Çin	3,5	23,3	Çin	15,1	41,8
ABD	24,1	17,6	ABD	29,9	21,7	ABD	13,1	11,4
Japonya	10,2	5,8	Japonya	13,4	10,9	Kore Cumhuriyeti	5,7	9,9
Birleşik Krallık	4,0	3,2	Birleşik Krallık	4,5	4,9	Tayvan	4,0	8,0
Endonezya	1,2	3,2	Almanya	5,1	4,0	Japonya	18,9	5,0
İçecek İmalatı			Kok ve rafine petrol ürünleri			Elektrikli Teçhizat		
Çin	3,6	18,2	ABD	22,2	20,7	Çin	11,3	53,6
ABD	20,3	17,0	Çin	6,2	17,8	ABD	21,3	9,8
Japonya	9,7	5,7	Hindistan	8,7	11,1	Japonya	13,7	6,4
Meksika	4,4	5,0	Rusya Federasyonu	4,1	6,0	Almanya	10,0	6,0
Birleşik Krallık	5,3	3,3	Meksika	10,5	4,2	Kore Cumhuriyeti	3,5	2,5
Tütün Ürünleri			Kimyasallar ve kimya ürünleri			Makine ve ekipmanları		
Çin	4,8	21,4	Çin	7,2	30,2	Çin	8,4	38,0
ABD	31,6	21,2	ABD	32,7	17,5	ABD	18,8	10,2
Endonezya	4,8	10,0	Japonya	7,9	5,2	Japonya	16,9	10,2
Japonya	2,9	3,6	Almanya	6,6	4,3	Almanya	13,1	9,2
Hindistan	4,5	2,9	Hindistan	4,0	3,5	İtalya	7,3	4,0
Tekstil			Farmasötikler, ilaç kimyasalları			Motorlu araçlar, tır ve römorklar		
Çin	19,2	48,5	Çin	3,7	23,3	Çin	5,6	31,9
Türkiye	4,4	5,7	ABD	43,4	19,6	ABD	18,0	13,9
ABD	17,6	5,1	İsviçre	3,0	6,2	Japonya	22,3	12,1
Hindistan	6,4	5,0	Hindistan	2,5	6,1	Almanya	14,2	8,4
Endonezya	2,4	2,8	Japonya	10,0	5,3	Meksika	2,6	4,2
Giyim eşyası			Kauçuk ve plastik ürünleri			Diğer ulaştırma ekipmanları		
Çin	16,5	47,6	Çin	6,2	26,4	ABD	38,3	32,9
Bangladeş	3,8	11,6	ABD	26,0	17,0	Çin	5,0	20,9
Türkiye	2,7	4,7	Japonya	14,5	9,0	Birleşik Krallık	10,1	6,9
Hindistan	1,9	3,3	Almanya	6,4	5,6	Almanya	3,3	4,7
Endonezya	2,0	2,4	Kore Cumhuriyeti	3,6	3,0	Fransa	5,0	4,3
Deri ve ilgili ürünler			Diğer metal olmayan mineral ürünler			Mobilya		
Çin	20,4	54,3	Çin	8,5	41,5	Çin	4,7	25,9
İtalya	16,7	6,5	ABD	19,2	9,1	ABD	33,4	17,3
Endonezya	4,3	5,7	Japonya	9,0	4,2	Almanya	6,3	4,7

Sektör/Yıl	2001	2021		2001	2021		2001	2021
Vietnam	1,0	5,	Almanya	4,6	3,2	İtalya	6,6	4,4
Bangladeş	0,3	2,6	Hindistan	2,7	2,8	Birleşik Krallık	3,1	3,7
Ağaç ürünleri (mobilya hariç)			Temel metaller			Diğer imalatlar		
Çin	3,9	28,6	Çin	15,7	46,1	Çin	8,1	26,8
ABD	26,2	18,1	ABD	15,6	8,2	ABD	42,8	26,0
Japonya	7,8	4,4	Japonya	11,6	5,5	Almanya	5,9	6,4
Almanya	4,2	4,3	Hindistan	2,5	4,7	Japonya	6,8	5,0
Kanada	4,6	3,8	Rusya Federasyonu	4,4	3,7	İrlanda	2,6	4,7
Kâğıt ve kâğıt ürünleri			Fabrikasyon metal ürünleri (Makine hariç)					
ABD	35,7	24,5	Çin	3,9	24,9			
Çin	5,0	20,5	ABD	27,1	18,7			
Japonya	9,1	6,4	Almanya	7,5	7,9			
Almanya	4,8	4,5	Japonya	12,7	6,4			
Brezilya	2,5	3,0	İtalya	7,2	4,1			

Kaynak: UNIDO, 2023, s. 49.

Ek 3.

Tablo-8 Dünya İhracatı, İmalat Ürünleri İhracatı ve Orta ve Yüksek Teknolojili İmalat Sanayi Ürünlerinin İhracatı (Trilyon Dolar)

Yıl	Toplam Mal İhracatı Değişim Oranı (%)	İmalat Ürünleri İhracatı Değişim Oranı (%)	Orta ve Yüksek Teknolojili İmalat Sanayi Ürünlerinin İhracatı Değişim Oranı (%)
2013	2,7	2,9	2,5
2014	0,0	2,1	2,4
2015	-12,8	-9,7	-5,9
2016	-3,0	-2,3	-1,3
2017	10,7	9,4	8,9
2018	10,2	10,0	9,3
2019	-3,1	-2,6	-1,1
2020	-6,9	-5,3	-4,3
2021	26,3	24,6	21,3
2022	12,2	7,3	4,6
2023	-4,8	-2,6	0,0

Kaynak: UNIDO, İmalat Sanayi İstatistikleri, 2024.

Ek 4.

Tablo 9. Dünyada İhracatın Değişim Oranları (%)

Yıl	Toplam Mal İhracatı Değişim Oranı (%)	İmalat Ürünleri İhracatı Değişim Oranı (%)	Orta ve Yüksek Teknolojili İmalat Sanayi Ürünlerinin İhracatı Değişim Oranı (%)
2013	2,7	2,9	2,5
2014	0,0	2,1	2,4
2015	-12,8	-9,7	-5,9
2016	-3,0	-2,3	-1,3
2017	10,7	9,4	8,9
2018	10,2	10,0	9,3
2019	-3,1	-2,6	-1,1
2020	-6,9	-5,3	-4,3
2021	26,3	24,6	21,3
2022	12,2	7,3	4,6
2023	-4,8	-2,6	0,0

Kaynak: UNIDO, İmalat Sanayi İstatistikleri, 2024.

Ek 5.

Tablo 10. Yüksek Teknolojili İmalat Sanayi Sektöründe Dünya İhracatında ve İthalatında İlk Beş Ülke

Sıra	Yüksek Teknolojili İmalat Ürünlerinin İhracatçıları ve Payları		Yüksek Teknolojili İmalat Ürünlerinin İthalatçıları ve Payları	
	Ülke	% Pay	Ülke	% Pay
1	Çin	18,5	ABD	15,0
2	Almanya	9,5	Çin	10,6
3	ABD	8,2	Almanya	6,3
4	Japonya	4,6	Hong Kong	4,2
5	Hong Kong	4,4	Hollanda	3,3

Kaynak: UNIDO, 2023, s. 56.

Ek 6.

Tablo 11. Sanayi Politikası Tanımları

Curzon Price, V., "Industrial Policies in the European Community", 1981.	Sanayi politikası, yapısal değişikliği teşvik etmek ya da önlemek amacıyla uygulanan devlet tedbirleridir.
Adams and Klein, "Industrial Policies for Growth and Competitiveness", Lexington Books, 1983.	Sanayi politikası, büyümeyi ve rekabet performansını geliştirmek için yararlı olan her şeyi içermektedir.
Jacquemin, A., "Industrial Policies and the Community in Coffey", P., Nijhoff, M. (ed.), Main Economic Policy Areas of the EEC, 1983.	Sanayi politikası, ekonomideki yapısal değişim sorunlarını belirlemeli ve çözmelidir. Görevi, yapısal dönüşümler için en uygun koşulları yaratmaktır.
Tyson, L., Zysman, J., "American Industry in International Competition: Government Policies and Corporate Strategies", 1983.	Sanayi politikası belirli sektörlerdeki sorunları çözmeye yönelik hükümet politikalarıdır.
Johnson, Ch., "The Idea of Industrial Policy", in Johnson Ch., The Industrial Policy Debate, 1984.	Sanayi politikası, tüm ekonominin ve içindeki belirli sektörlerin verimliliğini ve rekabet edebilirliğini artırmak için hükümet girişimlerinin başlatılmasını ve koordinasyonunu içermektedir.
Graham, H., "European Industrial Policy", Croom Helm, London, 1986.	Sanayi politikaları, imalat veya hizmet endüstrilerini etkilemeyi amaçlayan politikalarlardır.
Geroski, P. A., "European Industrial Policy and Industrial Policy in Europe", Oxford Review of Economic Policy, Vol. 5, 1989.	Sanayi politikası, belirli faaliyetlere yönelik piyasa performansını artırmayı amaçlayan mikro bazlı politikalarlardır.
Krugman, P., Obstfeld, M., "International Economics Theory and Policy", 1991.	Sanayi politikası, kaynakların hükümet tarafından ekonomik büyüme için gerekli olduğu düşünülen sektörlerle aktarılmasıdır.
Chang, H.-J., "The Political Economy of Industrial Policy", St. Martin's Press, 1994.	Sanayi politikası, ekonomik açıdan bir bütün olarak verimli sonuçlar alınabilmesi için, devletin belirli sanayilere ve firmalara yönelmesidir.
Sharp, M., "What is Industrial Policy and Why is it Necessary?", Prepared for TSER project No PL97 1059 on Science, Technology and Broad Industrial Policy, 1998.	Dar anlamda sanayi politikası, genellikle sübvansiyonlarla ilgili politikalarla sınırlıdır. Geniş anlamda sanayi politikası ise, kaynakların sanayiye tahsis edilmesini etkileyen herhangi bir politika olarak tanımlanabilir ve bu anlamda hem makroekonomik politika, hem de daha geleneksel mikroekonomik politika alanlarını kapsamaktadır.

Foreman-Peek, J., and Frederico, G., "European Industrial Policy: The Twentieth-Century Experience", Oxford University Press, 1999.	Sanayi politikası, "sanayiye ekonominin ayrı bir parçası olarak etkileyen her türlü devlet müdahalesidir."
Beath, J., "UK Industrial Policy: Old Tunes on New Instruments?", Oxford Review of Economic Policy, Vol. 18, No.2, 2002.	Dar görüş: Sanayi politikası, belirli firmaları ve sanayi sektörlerini hedef alan politikaları içermektedir. Geniş görüş: Sanayi politikası, bir ülkenin firmalarının ve sanayilerinin rekabetçiliğini şekillendiren veya etkileyen politikalardır.
Rodrik, D. (2004), "Industrial Policy for the Twenty-First Century", CEPR, Discussion Paper No. 4767, 2004.	Sanayi politikası, sektörlerin içeriğine ya da imalatta bulunup bulunmadıklarına bakılmaksızın genel olarak daha dinamik faaliyetler lehine yeniden yapılanma şeklinde tanımlanmaktadır.
Aiginger, K., Sieber, S., "Towards a renewed industrial policy in Europe, Background Report of the Competitiveness of European Manufacturing", WIFO 2013.	Sanayi politikası, genel olarak Avrupa iş dünyası, imalat sektörü ve sektörleri için uygun bir ortam yaratan faaliyetleri içermektedir.

Kaynak: Aiginger, 2007, ss. 319-320.

Ek 7.

Tablo 15. Cari Fiyatlarla AB GSYİH'si (Trilyon Dolar)

Yıllar	Değerler
2013	15,29
2014	15,65
2015	13,55
2016	13,89
2017	14,77
2018	15,98
2019	15,69
2020	15,38
2021	17,32
2022	16,76
2023	18,35

Kaynak: DB, 2024.

Ek 8.

Tablo 16. AB Büyüme Oranı (%)

Yıllar	Yüzde (%)
2013	-0,1
2014	1,6
2015	2,3
2016	2
2017	2,8
2018	2,1
2019	1,8
2020	-5,7
2021	6
2022	3,5
2023	0,5

Kaynak: DB, 2024.

Ek 9.

Tablo 17. Cari Fiyatlarla AB Sanayi Sektörü Katma Değeri (Trilyon Dolar)

Yıllar	Değerler
2013	3,43
2014	3,51
2015	3,09
2016	3,17
2017	3,36
2018	3,63
2019	3,55
2020	3,48
2021	3,96
2022	3,93
2023	4,35

Kaynak: DB, 2024.

Ek 10.

Tablo 18. AB Sanayi Sektörü Katma Değerinin Değişim Oranı (%)

Yıllar	Değişim Oranı (%)
2013	2,7
2014	2,3
2015	-12,0
2016	2,6
2017	6,0
2018	8,0
2019	-2,2
2020	-2,0
2021	13,8
2022	-0,8
2023	10,7

Kaynak: DB, 2024.

Ek 11.

Tablo 19. GSYİH'nin Yüzdesi Olarak AB Sanayi Sektörünün Katma Değeri (%)

Yıllar	Yüzde
2013	22,4
2014	22,4
2015	22,8
2016	22,8
2017	22,7
2018	22,7
2019	22,6
2020	22,6
2021	22,9
2022	23,4
2023	23,7

Kaynak: DB, 2024.

Ek 12.

Tablo 22. Avrupa Komisyonu Sanayi Politikası Bildirileri

Başlığı	Yılı	Önemi/Bağlamı	Yaklaşım	Ana Unsurlar
Açık ve Rekabetçi Ortamda Sanayi Politikası- Topluluk Yaklaşımı İçin Ana Esaslar	1990	Birlik düzeyinde sanayi politikasını ortaya koymak için çıkarılan ilk Bildiri	İş ortamının geliştirilmesini hedefleyen pozitif, açık ve tamamlayıcı odaklı bir yaklaşım	*İç pazarın işleyişini iyileştirmek *Dünya pazarının işleyişini iyileştirmek *Özel girişim ve yatırım için elverişli bir ekonomik ortam oluşturulmasını amaçlayan olumlu uyum politikalarını sürdürmek
Genişleyen Avrupa'da Sanayi Politikası	2002	AB genişleme süreci ve Lizbon stratejisinin benimsenmesi neticesinde sanayi politikası yaklaşımını bilgi ve yenilikçiliğin anahtar rolünün vurgulandığı bir yapıya dönüştüren Bildiri	Sanayinin rekabet edebilirliği için elverişli çerçeve koşulların sağlanmasını amaçlayan yatay politika ile birlikte sektörlerin spesifik ihtiyaç ve karakteristikleri çerçevesinde sektörlere özgü düzenlemeler içeren politikalar	*Sanayinin ve girişimcilerin kendi hedeflerini gerçekleştirebileceği sınırları belirlemek *Sanayinin gelişimini sağlamak ve rekabetçi potansiyelini gerçekleştirmek için koşulların mevcut olduğunu garanti altına almak *İş ortamı ve sanayi için kamusal yükümlülöklere uygun hareket edebilmesi için gerekli olan çerçeve koşullar, araçlar ve kuruluşların mevcut olmasını ve etkin bir şekilde faaliyet göstermesini sağlamak
Topluluk Lizbon Programını Uygulamak: AB İmalat Sektörünü Güçlendirmek İçin Politika Çerçevesi – Sanayi Politikası İçin Daha Entegre Bir Yaklaşımına Doğru	2005	Sanayi politikasının Lizbon stratejisinin hedeflerini başarmaya katkı sağlayacak şekilde oluşturulması amacıyla çıkarılan Bildiri	Entegre ve karşılıklı mutabakata dayalı politikalar geliştirmek için sektörleri kesen yedi politika girişimi (*Fikri mülkiyet hakları ve taklitçilik girişimi *Rekabet edebilirlik enerji ve çevre konusunda Yüksek Düzeyli Grup *Rekabet edilebilirliğinin ve piyasaya erişimin dış boyutları *Yeni mevzuat basitleştirilmesi programı *Sektörel becerilerin	*Açık ve rekabetçi bir tek pazar *Bilgi, araştırma, yenilik ve beceriler *Daha iyi düzenleme *Rekabet edebilirlik, enerji ve çevre politikaları arasında sinerji yaratılması *Küresel pazarlara tam ve adil katılım *Sosyal ve ekonomik kapsayıcılığın kolaylaştırılması

Başlığı	Yılı	Önemi/Bağlamı	Yaklaşım	Ana Unsurlar
			<p>iyileştirilmesi *İmalat sektöründe yapısal değişimin yönetilmesi</p> <p>*Sanayi alanında araştırma ve yenilikçiliğe entegre bir Avrupa yaklaşımı)</p> <p>Sektör spesifik girişimler (farmasötik, yaşam bilimleri ve biyoteknoloji, kimya ve savunma sanayi, uzay bilgi ve iletişim teknolojileri, mekanik mühendislik, gıda moda ve tasarım endüstrileri sektörlerinde Yüksek Düzeyli Gruplar)</p>	
Küreselleşme Dönemi İçin Entegre Sanayi Politikası	2010	Avrupa'nın sanayiye, sanayinin de Avrupa'ya ihtiyaç duyduğu yaklaşımının benimsendiği, AB için dünya sınıfında bir sanayi tabanı geliştirerek ekonomik canlanmayı ve istihdamı teşvik edecek yeni entegre bir sanayi politikası için stratejik bir çerçeve ortaya koyan Bildiri	<p>Tüm seviyelerde yatay ve sektörel politikalarla desteklenen daha sürdürülebilir, kapsayıcı ve kaynak etkin bir ekonomiye geçiş</p> <p>Avrupa yönetişimi (AB kurumları içerisinde daha bütünleyici ve koordineli uygulama; üyelerle yakın işbirliği) ve sosyal diyalog ile güçlendirilmiş yatay ve sektörel uygulama</p>	<p>*KOBİ'lerin teşviki, büyümesi ve uluslararasılaştırılması</p> <p>*Bireysel sektörlerin yenilikçilik performansı</p> <p>*Ulaştırma, enerji, çevresel veya sosyal ve tüketicinin korunması politikaları, tek pazar politikası veya ticaret politikaları gibi diğer politika girişimlerinin de rekabet edebilirlik etkilerinin dikkate alınması</p> <p>*"Uygunluk kontrolleri" ve "Önce Küçük Olanı Düşün" kavramları</p>

Başlığı	Yılı	Önemi/Bağlamı	Yaklaşım	Ana Unsurlar
Büyüme ve Ekonomik Canlanma İçin Daha Güçlü Avrupa Sanayisi	2012	Ekonomik krizin ağır etkileri, ekonomik durgunluk ve küresel ekonomide bozulan görünüm nedeniyle sanayi politikasının orta dönemli gözden geçirilmesine ilişkin Bildiri	AB yeniden sanayileşmeyi ve sanayinin GSMH'deki %16 olan oranını 2020'de olduğu gibi %20 seviyelerine yükseltmeyi hedefiyle sanayi politikasına getirilen proaktif yaklaşım (yeni teknolojiler, kaynak verimliliği, tek pazarın işleyişinin iyileştirilmesi, yenilikçilik finansman beşeri sermaye ve beceriler)	*İleri imalat teknolojileri *Anahtar kolaylaştırıcı teknolojiler *Biyo-tabanlı ürünler *Sürdürülebilir sanayi ve inşaat politikaları ve hammaddeler *Temiz araçlar *Akıllı şebekeler
Avrupa Sanayi Rönesansı İçin	2014	Yeniden sanayileşme, Avrupa sanayi tabanının modernizasyonu ve AB sanayisi için rekabetçi bir çerçevenin teşviki konularındaki taahhüdün açık bir göstergesi niteliğini taşıyan Bildiri	Tüm politika alanlarında rekabetle ilgili konuların sistematik bir şekilde ele alınması, diğer politika alanlarında sanayinin rekabet edilebilirliğinin teşviki, iş dünyasına sunulan hizmetlerde verimliliğin artırılması, iç pazardan elde edilen potansiyelin azami düzeye çıkarılmasının sağlanması	*Yenilikçiliği, becerileri ve girişimciliği destekleyen ulusal ve AB araçları ile bölgesel kalkınmanın araçlarının kararlı bir şekilde uygulanması *Kritik girdilere ve özellikle enerji ve ham maddelere işletmelerin erişiminin sağlanması *Girişimcilik ve yenilikçilik için istikrarlı, basitleştirilmiş ve öngörülebilir düzenleyici çerçeve sunulması *AB firmalarının küresel değer zincirlerine entegrasyonunun kolaylaştırılması ve daha elverişli rekabetçi koşullarla küresel pazarlara erişimlerinin sağlanması *Sanayinin GSMH'ye oranının en az %20 seviyelerine çıkarılması için yeniden sanayileşme gayretlerinin sürdürülmesi
Akıllı, Yenilikçi ve Sürdürülebilir Sanayiye	2017	Avrupa'nın küreselleşme, sürdürülebilirlik güçlükleri	Kapsayıcı ve bütüncü bir yaklaşım, büyüme ve istihdam	Avrupa sanayisinin istihdam yaratmasına, büyümesine, yenilik yapmasına imkân

Başlığı	Yılı	Önemi/Bağlamı	Yaklaşım	Ana Unsurlar
Yatırım Yenilenmiş AB Sanayi Politikası Stratejisi		ve hızlı teknolojik değişim çağında sanayi liderliğini koruması ve sanayinin Avrupa GSMH'sindeki eski ağırlığına kavuşturulması gerektiğini vurgulayan Bildiri	yaratmak için politikaların, düzenlemelerin ve mali programların birlikte ve koordineli uygulanması Açık, kapsayıcı ve işbirlikçi bir diyalog formu Yıllık Sanayi Günleri ve Yüksek Düzeyli Sanayi Yuvarlak Masası oluşturulması	sağlanacak ve sanayiye ilgilendiren ekonomik, sosyal ve çevresel eğilimlerin belirlenmesi ve politika önlemlerinin geliştirilmesi
Avrupa İçin Yeni Sanayi Stratejisi	2020	Sanayide ekolojik ve dijitalleşme bağlamında ikiz dönüşüm gerçekleştirilmesi gerekliliğini ortaya koyan Bildiri	Küresel açıdan rekabet edebilen ve dünyaya liderlik eden bir endüstri vizyonuna odaklı, Avrupa İçin Yeni Sanayi Stratejisi İkiz dönüşümün başarılması açısından kritik materyaller ve teknolojiler, gıda, altyapı, güvenlik ve diğer stratejik alanlarda Avrupa'nın bağımlılığını azaltma hedefi Avrupa sanayisinin tüm değer zincirini kapsayacak şekilde dönüşümü	*Küresel Seviyede Eşit Koşulları Sağlamak *İklim nötr olmak için sanayinin desteklenmesi *Daha döngüsel ekonomi kurulması *Sanayide yenilikçilik ruhunun teşvik edilmesi *Becerilerin geliştirilmesi ve yeniden oluşturulması *Geçişin Yatırımı ve Finansmanı

Başlığı	Yılı	Önemi/Bağlamı	Yaklaşım	Ana Unsurlar
2020 Yeni Sanayi Stratejisinin Güncellenmesi: Avrupa'nın İyileşmesi İçin Daha Güçlü Tek Pazar İnşası	2021	Covid-19 pandemisinin etkileri sonucunda AB'nin sanayi politikasında güncellemeler yapılmasına ilişkin Bildiri	Hem teknolojik hem de endüstriyel açıdan stratejik bağımlılıkların azaltılması, yeşil ve dijital dönüşüm ihtiyacı	<ul style="list-style-type: none"> *Krizlere daha dayanıklı ve çok iyi işleyen bir tek pazar *Bağımlılıkları yönetmek açısından stratejik bağımlılıklar ve kapasitelerin haritalandırılması *Stratejik bağımlılıkların azaltılması ve önlenmesi için araçlar seti *Uluslararası tedarik zincirlerine erişimin iyileştirilmesi için uluslararası ortaklıklar ve sanayi ittifaklarının güçlendirilmesi *İkiz dönüşümün hızlandırılması için gerekli adımların atılması
Net-Sıfır Çağı İçin Yeşil Mutabakat Sanayi Planı	2023	Yeşil Mutabakat Sanayi Planı oluşturulmasına ilişkin Bildiri	Teknolojik gelişim, imalat üretimi ve net-sıfır ürünlerin gelişimi ve enerji tedarikini artırmak	<ul style="list-style-type: none"> *Öngörülebilir ve basitleştirilmiş düzenleyici ortam *Yeterli fona daha hızlı erişim *Beceriler *Dayanıklı tedarik zincirleri için açık ticaret

Kaynak: Avrupa Komisyonunun Sanayi Politikası Bildirileri çerçevesinde yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ek 13.

Tablo 23. AB Büyüme Stratejileri ve Bu Stratejiler Çerçevesinde Oluşturulan Sanayi Politikaları

Büyüme Stratejisi	Lizbon Stratejisi	Avrupa 2020 Stratejisi	Avrupa Yeşil Mutabakatı
Genel Hedef	Sürdürülebilir ekonomik büyümeyi daha çok ve daha iyi işle ve daha fazla sosyal uyumla sağlayan dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgiye dayalı ekonomisi olmak	Yüksek istihdam, üretkenlik ve sosyal uyumun tesis edilmesi Akıllı büyüme: Eğitime, bilgiye ve yeniliğe dayalı bir ekonomi Sürdürülebilir büyüme: Kaynakların verimli kullanıldığı, çevreye daha duyarlı ve daha rekabetçi bir ekonomi Kapsayıcı büyüme: Ekonomik ve sosyal uyumun sağlandığı ve yüksek istihdamın olduğu bir ekonomi	2050 yılında sera gazı emisyonlarının olmadığı ve kaynak kullanımı ile ekonomik büyümenin ikiye katlandığı, modern, kaynak etkin ve rekabetçi bir ekonomi ile AB'yi adil ve refah bir topluma dönüştürmek
Amaçlar	Bilgi toplumu ve Ar-Ge için daha iyi politikalarla ve rekabetçilik ve yenilik için yapısal reformları hızlandırarak ve iç pazarı tamamlayarak, bilgiye dayalı ekonomiye ve topluma geçişi hazırlamak İnsanlara yatırım yaparak ve sosyal dışlanmayı önleyerek Avrupa sosyal modelini modernize etmek Uygun bir makroekonomi politikası karması uygulayarak sağlıklı bir ekonomik görünüm sağlamak ve	İstihdam: 20-64 yaş arası nüfusun istihdam oranının %69'dan %75'e çıkarılması Ar-Ge/Yenilikçilik: AB Gayrisafi Yurtiçi Hasılası'ndan Ar-Ge ve inovasyona ayrılan payın mevcut %2 oranından %3'e çıkarılması (kamu ve özel sektör toplamı) İklim değişikliği/Enerji: Sera gazı salımınının 1990 yılına kıyasla en az %20, şartlar elverişli ise %30 oranında azaltılması, AB'nin enerji tüketiminde yenilenebilir enerjinin payının %20'ye	Sürdürülebilir bir gelecek için AB ekonomisini dönüştürmek 2050 itibariyle iklim zararsız (iklim nötr) olmak AB 2030 ve 2050 iklim hedeflerini yükseltmek Temiz, elde edilebilir ve güvenli enerji tedarik etmek Temiz ve dönüşüm ekonomisi için sanayiye harekete geçirmek

Büyüme Stratejisi	Lizbon Stratejisi	Avrupa 2020 Stratejisi	Avrupa Yeşil Mutabakatı
	<p>elverişli büyüme öngörülerini sürdürülebilir kılmak</p> <p>Rekabetçi, dinamik ve bilgiye dayalı ekonomiye geçiş için gerçekleştirilmesi öngörülen hedefler:</p> <p>Herkesi kapsayan bir bilgi toplumu yaratılması</p> <p>Avrupa Araştırma ve Yenilik Alanının oluşturulması</p> <p>Yeni işletmelerin kurulmasına imkan sağlanması</p> <p>Yenilikçi işletmelerin, özellikle de KOBİ'lerin kurulması ve gelişmesi için uygun bir ortam yaratılması</p> <p>Tek Pazar'ın tümüyle işler bir hale gelmesi için gereken ekonomik reformların gerçekleştirilmesi</p>	<p>yükseltilmesi ve %20 oranında enerji verimliliği sağlanması</p> <p>Eğitim: Okulu erken bırakanların oranının %15'ten %10 seviyesine düşürülmesi, 30-34 yaş arası yüksek öğrenim mezunu nüfus oranının %31 seviyesinden en az %40 seviyesine yükseltilmesi</p> <p>Yoksulluk/Sosyal dışlanma: 20 milyon insanın yoksulluktan ve sosyal dışlanmadan kurtarılması</p> <p>7 Bayrak Girişim Akıllı Büyüme:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Avrupa için Dijital Gündem 2. Yenilikçilik Birliği 3. Gençlik hamlesi <p>Sürdürülebilir Büyüme:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Kaynakları Verimli Kullanan Avrupa 5. Küreselleşme Çağı İçin Sanayi Politikası <p>Kapsayıcı Büyüme:</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Yeni beceriler ve İşler İçin Gündem 7. Yoksulluğa Karşı Avrupa Platformu 	<p>Enerji ve kaynak etkin bir şekilde inşa etmek ve yenilemek</p> <p>Zehirli maddelerden arınmış bir çevre için sıfır kirlilik hedefini benimsemek</p> <p>Ekosistemleri ve biyo-çeşitliliği korumak ve muhafaza etmek</p> <p>“Çiftlikten çatala”; Adil, sağlıklı ve çevre dostu gıda sistemi oluşturmak</p> <p>Sürdürülebilir ve akıllı hareketliliğe geçişi hızlandırmak</p> <p>Geçiş sürecini finanse etmek</p> <p>Geçiş sürecinde arka planda kimseyi bırakmamak</p> <p>Ana Unsurlar</p> <p>Çevre dostu teknolojilere yatırım</p> <p>Sanayinin yenilik yapmasının teşviki</p> <p>Özel ve kamu taşımacılığında daha temiz, ucuz ve sağlıklı yöntemler</p>

Büyüme Stratejisi	Lizbon Stratejisi	Avrupa 2020 Stratejisi	Avrupa Yeşil Mutabakatı
	<p>Mali piyasalarda etkinlik ve entegrasyon sağlanması</p> <p>Mali konsolidasyon, kamu maliyesinin kalitesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması yoluyla makroekonomik politikaların koordinasyonu</p>		<p>Enerji sektörlerinin karbonsuzlaştırılması</p> <p>Binaların daha enerji etkin olması</p> <p>Küresel çevre standartlarının iyileştirilmesi için uluslararası ortaklarla çalışılması</p>
<p>Strateji Kapsamında Benimsenen Sanayi Politikasının Türü</p>	<p>Her bir sektörün spesifik ihtiyaçları ve karakteristiklerini dikkate alan, sanayinin rekabet edebilirliği için elverişli çerçeve koşulları sağlayan yatay politika</p> <p>Daha ilgili, entegre ve karşılıklı mutabakata dayalı politikalar geliştirmek amacıyla sektörleri kesen yatay politika alanları ve sektör spesifik girişimler</p>	<p>Rekabet edebilirlik ve sürdürülebilirliği Avrupa sanayisinin merkezine alan bir sanayi politikası</p> <p>Birlik dışı dahil olmak üzere değer ve tedarik zincirinin tüm aşamalarını kapsayan yatay temel ve sektörel uygulama</p> <p>Sanayi politikasında çerçeve koşulların iyileştirilmesine ve gerekli yatırımların ve finansmanın sağlanmasına odaklanan proaktif yaklaşım</p>	<p>Yeşil ve dijital dönüşüm odaklı bir sanayi stratejisi</p> <p>Tüm sektörlerin dönüşümüne odaklanılacak olmakla birlikte enerji ve kaynak yoğun sektörlerle özel olarak odaklanma</p> <p>Kritik materyaller ve teknolojiler, gıda, altyapı, güvenlik ve diğer stratejik alanlarda Avrupa'nın bağımlılığını azaltma ihtiyacına olan vurgu</p> <p>İki Yasa Net Sıfır Sanayi Yasası Avrupa Kritik Hammaddeler Yasası</p>

Kaynak: Avrupa Komisyonu Strateji Belgeleri ve Bildirileri ışığında yazar tarafından derlenmiştir.

Ek 14.

Tablo 25. AB Çerçeve Programları, Uygulama Dönemleri ve Bütçeleri

Program	Uygulama Dönemi	Bütçesi (Milyar Avro)
Birinci Çerçeve Program	1984-1987	3,8
İkinci Çerçeve Program	1987-1991	5,4
Üçüncü Çerçeve Program	1990-1994	6,6
Dördüncü Çerçeve Program	1994-1998	11
Beşinci Çerçeve Program	1998-2002	13,7
Altıncı Çerçeve Program	2002-2006	17,5
Yedinci Çerçeve Program	2007-2013	50,5
Ufuk 2020 Programı	2014-2020	80
Ufuk Avrupa Programı	2021-2027	93,5

Kaynak: AB, Çerçeve Program bilgileri kapsamında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ek 15.

Tablo 28. AB IPCEI Projeleri

Projeler	Katılan şirket sayısı	Katılan proje sayısı	Onaylanan devlet yardımı (Milyar Avro)	Beklenen özel yatırımlar (Milyar Avro)	Katılan üye ülkeler
Birinci Mikroelektronik Projesi 2018	29	43	1,9	6,5	5 ülke ¹
Birinci Akü Projesi 2019	17	23	3,2	5	7 ülke ²
İkinci Akü Projesi 2021 (EuBatIn)	42	46	2,9	9	12 ülke ³
İlk Hidrojen Projesi 2022 (Hy2Tech)	35	41	5,4	8,8	15 ülke ⁴
İkinci Hidrojen Projesi 2022 (Hy2Use)	29	35	5,2	7	13 ülke ⁵
İkinci Mikroelektronik ve İletişim Teknolojileri Projesi 2023	56	68	8,1	13,7	14 ülke ⁶
Gelecek Nesil Bulut Altyapısı ve Hizmetleri Projesi 2023	19	19	1,2	1,4	7 ülke ⁷
Üçüncü Hidrojen Projesi 2024 (Hy2Infra)	32	33	6,9	5,4	7 ülke ⁸
Dördüncü Hidrojen Projesi 2024 (Hy2Move)	11	13	1,4 milyar avro	3,3	7 ülke ⁹

¹ Avusturya, Fransa, Almanya, İtalya, Birleşik Krallık

² Avusturya, Belçika, Finlandiya, Almanya, İtalya, Polonya, İsveç

³ Avusturya, Belçika, Hırvatistan, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Polonya, Slovakya, İspanya, İsveç

⁴ Avusturya, Belçika, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Hollanda, Polonya, Portekiz, Slovakya, İspanya

⁵ Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, İtalya, Hollanda, Polonya, Portekiz, Slovakya, İspanya, İsveç

⁶ Avusturya, Çekya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Malta, Hollanda, Polonya, Romanya, Slovakya, İspanya

⁷ Fransa, Almanya, Macaristan, İtalya, Hollanda, Polonya, İspanya

⁸ Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Polonya, Portekiz, Slovakya

⁹ Estonya, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Slovakya, İspanya

Projeler	Katılan şirket sayısı	Katılan proje sayısı	Onaylanan devlet yardımı (Milyar Avro)	Beklenen özel yatırımlar (Milyar Avro)	Katılan üye ülkeler
Medikal Projesi 2024 (Med4Cure)	13	14	1 milyar avro	5,9	6 ülke ¹⁰
Toplam	283¹¹	335	37,2 milyar avro	66	22 üye ülke¹²

Kaynak: AB, Rekabet Politikası, 2024.

¹⁰ Belçika, Fransa, Macaristan, İtalya, Slovakya, İspanya

¹¹ Birden fazla projeye katılan şirketler çıkarıldığında sayı 247'dir.

¹² BK ve Norveç de en az bir projeye katılmıştır.

Ek 16.

Tablo 29. Cari Fiyatlarla Türkiye GSYİH'si (Milyar Dolar)

Yıllar	Değerler
2013	957,8
2014	938,93
2015	864,31
2016	869,68
2017	858,99
2018	778,97
2019	761,01
2020	720,34
2021	819,87
2022	907,12
2023	1.110

Kaynak: DB, 2024.

Ek 17.

Tablo 30. Türkiye GSYİH'si Yıllık Büyüme Oranı (%)

Yıllar	Oran (%)
2013	8,5
2014	4,9
2015	6,1
2016	3,3
2017	7,5
2018	3
2019	0,8
2020	1,9
2021	11,4
2022	5,5
2023	4,5

Kaynak: DB, 2024.

Ek 18.

Tablo 31. Cari Fiyatlarla Türkiye Sanayi Sektörü Katma Değeri (Milyar Dolar)

Yıllar	Değerler
2013	265,12
2014	264
2015	240,58
2016	244,23
2017	250,24
2018	229,32
2019	208
2020	201,88
2021	255,25
2022	283,87
2023	313,14

Kaynak: DB, 2024.

Ek 19.

Tablo 32. Türkiye Sanayi Sektörü Katma Değerinin Değişim Oranı (%)

Yıl	Oran (%)
2013	10,7
2014	5,1
2015	5,0
2016	4,6
2017	9,3
2018	0,7
2019	-2,6
2020	0,8
2021	12,9
2022	-0,6
2023	2,3

Kaynak: DB, 2024.

Ek 20.

Tablo 33. Türkiye GSYİH'nin Yüzdesi Olarak Sanayi Katma Değeri

Yıllar	Yüzde
2013	27,7
2014	28,1
2015	27,8
2016	28,1
2017	29,1
2018	29,4
2019	27,3
2020	28,0
2021	31,1
2022	31,3
2023	28,3

Kaynak: DB, 2024.

Ek 21.

Tablo 34. 2013-2023 Yılları Sanayi Sektörü İhracatı

Yıllar	Sanayi Sektörü İhracatı (Bin Dolar)
2013	156.018.638
2014	160.676.622
2015	145.586.115
2016	143.469.659
2017	158.815.837
2018	171.209.102
2019	175.108.167
2020	163.538.893
2021	217.897.949
2022	246.169.796
2023	245.792.308

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2024.

Ek 22.

Tablo 35. İmalat Sanayi Sektörünün 2013 ve 2023 Yılları İhracat Rakamları (Bin Dolar)

Sektör	2013	2023	Değişim Oranı (%)	2013 İmalat Sektörü İhracatı İçindeki Payı	2023 İmalat Sektörü İhracatı İçindeki Payı
İmalat	151.483.194	240.912.121	59	-	-
Gıda ürünlerinin imalatı	12.259.401	20.810.026	70	8	9
İçeceklerin imalatı	272.828	455.450	67	0	0
Tütün ürünleri imalatı	630.719	698.403	11	0	0
Tekstil ürünlerinin imalatı	12.130.969	12.946.688	7	8	5
Giyim eşyalarının imalatı	15.833.502	18.655.919	18	10	8
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	1.206.030	1.837.384	52	1	1
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek eşya ima. -	749.108	1.775.755	137	0	1
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	1.951.767	3.620.753	86	1	2
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	16.924	31.968	89	0	0
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	9.674.694	14.816.876	53	6	6
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	7.215.096	16.811.891	133	5	7

Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ait malzemelerin imalatı	1.040.121	2.218.160	113	1	1
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	7.291.788	10.960.178	50	5	5
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	4.290.703	6.533.063	52	3	3
Ana metal sanayii	17.377.185	22.220.295	28	11	9
Makine ve teçhizat hariç, fabrikasyon metal ürünleri imalatı	7.853.677	14.237.076	81	5	6
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	3.294.388	3.624.876	10	2	2
Elektrikli teçhizat imalatı	10.762.515	16.940.447	57	7	7
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı	8.482.459	18.269.451	115	6	8
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	20.039.445	32.531.637	62	13	14
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	2.595.205	6.370.761	145	2	3
Mobilya imalatı	2.061.836	4.147.807	101	1	2
Diğer imalatlar	4.452.831	10.397.253	133	3	4

Kaynak: TÜİK verileri ile yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ek 23.**Tablo 36. İmalat Sanayi Sektörü 2013-2023 İhracat Verileri (Bin Dolar)**

Yıllar	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
İmalat	151.483.194	156.497.789	142.267.945	140.346.020	154.698.118	167.064.019	171.218.582	159.952.829	212.809.018	240.377.635	240.912.121
Gıda ürünlerinin imalatı	12.259.401	13.206.070	12.418.086	11.623.585	12.347.652	12.760.886	13.436.543	14.000.134	17.297.633	21.454.340	20.810.026
İçeceklerin imalatı	272.828	306.975	286.854	244.349	271.833	318.349	307.822	288.867	396.484	484.789	455.450
Tütün ürünleri imalatı	630.719	849.527	584.337	659.651	604.090	631.581	652.960	643.340	527.360	618.199	698.403
Tekstil ürünlerinin imalatı	12.130.969	12.610.503	11.140.440	11.143.202	11.455.863	11.649.278	11.505.824	11.485.382	14.802.578	14.232.429	12.946.688
Giyim eşyalarının imalatı	15.833.502	17.127.010	15.523.080	15.487.732	15.636.409	16.198.603	16.353.673	15.212.441	18.598.046	19.809.675	18.655.919
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	1.206.030	1.288.465	1.122.276	1.119.161	1.235.195	1.406.393	1.463.872	1.181.750	1.645.909	1.962.850	1.837.384
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek eşya ima. -	749.108	883.081	759.271	716.966	775.773	833.164	892.504	966.087	1.457.142	1.766.762	1.775.755
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	1.951.767	2.012.240	1.796.594	1.909.922	2.210.619	2.419.939	2.540.816	2.484.286	2.925.339	3.834.708	3.620.753
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	16.924	19.758	18.187	15.198	20.606	38.612	20.167	19.366	31.524	31.878	31.968

Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	9.674.694	7.114.993	4.810.029	3.165.297	4.489.599	5.437.301	7.686.278	4.111.386	7.452.461	14.403.779	14.816.876
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	7.215.096	7.500.995	6.965.259	6.421.114	7.377.428	8.768.550	9.420.531	9.699.677	13.514.202	18.400.768	16.811.891
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ait malzemelerin imalatı	1.040.121	1.080.385	1.106.061	974.860	1.015.575	1.315.779	1.439.833	1.832.737	1.898.827	1.915.578	2.218.160
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	7.291.788	7.756.568	6.659.086	6.505.415	7.068.365	7.846.137	7.981.718	8.047.190	10.373.909	11.251.927	10.960.178
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	4.290.703	4.348.183	3.910.862	3.682.357	3.817.725	4.199.046	4.747.192	5.140.084	6.373.126	7.452.097	6.533.063
Ana metal sanayii	17.377.185	16.534.428	17.688.144	17.874.339	18.924.011	19.287.374	16.892.668	16.467.404	28.900.712	26.688.185	22.220.295
Makine ve teçhizat hariç, fabrikasyon metal ürünleri imalatı	7.853.677	8.243.802	7.177.171	6.865.449	7.482.327	8.447.882	8.723.474	8.856.361	12.015.442	13.601.251	14.237.076
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	3.294.388	3.669.401	3.251.659	2.678.531	2.744.168	2.798.406	2.766.560	2.364.110	2.730.892	2.969.093	3.624.876
Elektrikli teçhizat imalatı	10.762.515	10.997.361	9.517.073	9.473.609	10.087.861	11.108.883	11.304.696	11.291.951	14.657.111	16.063.161	16.940.447
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı	8.482.459	8.922.421	7.813.492	7.510.796	8.555.803	10.333.000	11.155.544	10.599.147	13.565.421	15.804.005	18.269.451

Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	20.039.445	21.079.304	20.233.067	22.769.639	27.206.771	29.836.008	28.655.915	23.696.048	26.770.696	28.047.880	32.531.637
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	2.595.205	3.010.052	2.533.001	2.539.613	3.794.634	3.084.142	3.736.709	3.330.151	4.443.498	5.226.925	6.370.761
Mobilya imalatı	2.061.836	2.222.662	2.072.896	2.038.435	2.159.423	2.652.632	3.067.611	3.068.610	3.852.687	4.212.013	4.147.807
Diğer imalatlar	4.452.831	5.713.604	4.881.020	4.926.801	5.416.387	5.692.073	6.465.671	5.166.320	8.578.021	10.145.343	10.397.253

Kaynak: TÜİK verileri ile yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ek 24.

Tablo 37. Kamu İktisadi Teşebbüsleri

1	Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş.
2	Elektrik Üretim A.Ş.
3	Türkiye Elektrik İletim A.Ş.
4	Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu
5	Türkiye Taşkömürü Kurumu
6	Türkiye Petrolleri A.O.
7	Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü
8	T.C. Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü
9	Türkiye Raylı Sistem Araçları Sanayii A.Ş.
10	Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü
11	Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü
12	Et ve Süt Kurumu Genel Müdürlüğü
13	Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
14	Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü
15	Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü
16	Devlet Malzeme Ofisi Genel Müdürlüğü
17	Türkiye Elektromekanik Sanayi A.Ş.
18	Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.
19	Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2024.

Ek 25.

Tablo 38. Kalkınma Planları ve Planlarda Yer Alan Sanayi Sektörüne Yönelik Hedefler

Plan ve Kapsadığı Dönem	Genel Hedef	Sanayi Sektörüne Yönelik Hedef
Birinci Kalkınma Planı 1963-1967	Millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararına, gerektirdiği önceliklerle yöneltmek ve iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek	Sanayinin finansman, vergi kolaylıkları, ihracat kolaylaştırılması gibi önlemlerle teşvik edilmesi, kalite kontrol ve standardizasyon işlemlerine hız verilmesi, sanayiye yönelik personel gelişimi
İkinci Kalkınma Planı 1968-1972	Türkiye’de fert başına gelirin hızla ve devamlı bir şekilde artması, çeşitli gelir grupları ve bölgeler arasında dengeli gelişim, yeni iş imkanları oluşturulması, iktisadi ve sosyal düzende olumlu gelişmeler elde edilmesi	Sanayi yatırımlarının teşvik edilmesi, ihracatın cesaretlendirilmesi, standartlaşma ve kalite kontrolü konusunda faaliyetlerde bulunulması, sanayiye yönelik araştırmaların artırılması, sanayide birbirleriyle ilişkili olan işlemlerin belirli merkezlerde toplanması amacıyla sanayi tesislerinin geliştirilmesi
Üçüncü Kalkınma Planı 1973-1977	22 yıl içinde Türkiye’nin sanayileşerek kalkınması prensibi doğrultusunda AB ile Gümrük Birliğini de tamamlamış bir ülke olarak Batı ülkelerinin sanayi ve teknoloji seviyesine erişilmesi	Sanayi üretiminde ara mallar, yatırım ve dayanıklı tüketim mallarına ağırlık verilmesi ve böylece imalat sanayi üretiminin bileşiminde ara mallar ve yatırım mallarının ağırlığının artırılmasının sağlanması, doğal kaynakların değerlendirilmesi yoluyla ara malları üretilmesi, diğer sanayilerin bu ara malları girdi olarak kullanması, sanayide istihdamın artırılması, teknoloji üretilmesi, dış kaynaklara bağımlılığın azaltılması, dış pazarlarda güçlü bir rol oynanması için elverişli bir ortam hazırlanması
Dördüncü Kalkınma Planı 1979-1983	Hızlı sınaileşme yolunda düzenlemelerde bulunulması ve bu çerçevede verimlilik artışları sağlanması	İmalat sanayiinin teknoloji yaratma yolunda önemli aşamaları geçerek ileri ve rekabetçi bir sanayi yapısının temellerinin oluşmasının sağlanması, sanayileşme hızının, ara malı ve yatırım malı üretme düzeyinin ve ihracatı artırılması

Plan ve Kapsadığı Dönem	Genel Hedef	Sanayi Sektörüne Yönelik Hedef
Beşinci Kalkınma Planı 1985-1989	Hür, medenî ve güvenli bir ortamda Türk Milletinin refahının artırılması, verimlilik ve ihracat artışını teşvik eden, mevcut birikimi değerlendiren ve geliştiren, tarımsal gelişme potansiyelini ve milli savunma gereklerini gözetilen bir yapı içinde sınai üretimin payının yükseltilmesi, istihdamın artırılması, genç işsizliğin azaltılması, gelir dağılımının düşük gelirli gruplar lehine değiştirilmesi, kalkınmada öncelikli yörelerde gelişmenin hızlandırılması ve ekonomik ve sosyal altyapının geliştirilmesi	Sektörel hedeflerin yanı sıra kapasite kullanım artışı, yatırım malları üretimi için finansman sağlanması
Altıncı Kalkınma Planı 1990-1994	Hızlı, dengeli ve istikrarlı bir kalkınma süreci içinde gelir dağılımını iyileştirmek, işsizliği, bölgesel ve yöresel gelişmişlik farklarını azaltmak	Sanayinin optimum kapasitede çalışması ve kısa dönemde üretimi artıracak yatırımlar yoluyla verimlilik ve üretim artışı sağlanması, imalat sanayiinde dışa dönük ve rekabet gücü olan bir yapının geliştirilmesi, ihracatın sürekliliğinin ve çeşitliliğinin sağlanması, mevcut tesislerde gerekli yapısal dönüşümün gerçekleştirilmesi, verimliliğin artırılması ve optimum ölçeklerde yeni yatırımların yapılmasının özendirilmesi, imalat sanayiinin rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulması ve üretim ve ihracat miktarının artırılması, dışa dönük ve rekabetçi yapının geliştirilmesi, yapısal dönüşümün sağlanması, ihracatta sürekliliğin ve çeşitliliğin artırılması, ithal girdilerdeki gümrük vergisi ve son oranlarının sanayiciler üzerindeki etkisini gidermek amacıyla çalışma yapılması, KOBİ'lerin teknoloji seviyesinin geliştirilmesi ve dış pazarlarda rekabete ayak uydurulması, katma değeri yüksek üretim yapılması, modern teknolojili üretim ile dış pazarlara uyum

Plan ve Kapsadığı Dönem	Genel Hedef	Sanayi Sektörüne Yönelik Hedef
Yedinci Kalkınma Planı 1996-2000	Türkiye’yi 21 inci yüzyıla taşıma vizyonu ile küreselleşmenin avantajlarından en üst düzeyde yararlanmak suretiyle çağın yakalanması ve Türkiye’nin gelişmiş dünya ülkeleri arasında seçkin yerini alması	sağlanması, imalat sanayinin haksız dış rekabete karşı korunması Kalkınmanın ana unsurlarından biri olarak sanayileşme için uygun makro ekonomik ortamın hazırlanması, özel kesimin ağırlığını koruduğu dışa açık, rekabetçi, ihracat yapan bir sanayi yapısının gelişimi, hammadde sağlanması için yerli kaynakların değerlendirilmesi, verimlilik, kalite ve standardizasyon çalışmaları, farklı ölçeklerdeki işletmeler arası bütünleşmelerin teşvik edilmesi, rekabette zorluk yaşayan sektörler önceliğinde yapısal sorunların çözülmesi ve sektörel teşviklerden ziyade faaliyet temelli teşvikler sağlanması, yüksek teknoloji transferinde yabancı yatırımların özendirilmesi, üniversite-sanayi işbirliği, haksız dış rekabetin önlenmesi, ihracatın artırılması amacıyla sanayi ürünlerinin yurt dışında tanıtımı ve pazarlanması, nitelikli işgücü temini, organize sanayi bölgelerinin özendirilmesi
Sekizinci Kalkınma Planı 2001-2005	AB üyeliği sürecindeki temel dönüşümlerin gerçekleştirildiği, dünya ile bütünleşmenin sağlandığı ve Türkiye’nin dünyada ve bölgesinde daha güçlü, etkili ve saygın yer edindiği bir dönem vizyonu ile ihracata dönük, teknoloji yoğun, katma değeri yüksek, uluslararası standartlara uygun ve yerel kaynakları harekete geçiren bir üretim yapısı	Türk sanayisinin dış pazarlarda rekabet gücü kazanabilmesi için, teknoloji üreten, Ar-Ge’ye önem veren, çevre normlarına uygun üretim yapan, tüketici sağlığını ve tercihlerini gözetken, yerel kaynakları harekete geçiren, nitelikli işgücü kullanan, küreselleşmenin avantajlarını yakalayabilecek şekilde çağdaş işletmecilik ve üretim yöntemlerini uygulayabilen, özgün tasarım yapan, marka yaratabilen ve zaman içinde bilgi ve teknoloji yoğun alanlara kaymasına olanak sağlayan esnek bir yapıya kavuşturulması, imalat sanayi sektöründe dışa dönük

Plan ve Kapsadığı Dönem	Genel Hedef	Sanayi Sektörüne Yönelik Hedef
		rekabetçi bir yapının sağlanması ve özellikle yerel kaynaklarla çevre kuralları ile tüketici sağlığı ve tercihlerini gözeten, yüksek nitelikli işgücüne sahip, Ar-Ge ve teknolojiyi kullanan, dış pazarlarda yer alan bir sanayi oluşturulması, teknoloji kapasitesinin geliştirilmesi için üniversite-sanayi işbirliğinin teşvik edilmesi, AB'ye mevzuat uyumu, ulusal kalite ve akreditasyon altyapısının tamamlanması, hammadde ve girdi temini, yönetim ve finansman yapılarının iyileştirilmesi, işletmeler arası işbirliklerinin sağlanması, KOBİ'lerin rekabetçiliğinin artırılması, teknoloji düzeylerinin yükseltilmesi, verimliliğinin artırılması, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri ile finansal kaynaklar yoluyla daha kaliteli ürün üretmelerinin, bilgiye erişimlerinin, ana-yan sanayi bütünleşmesinin sağlanması, işletmeler arası işbirliği ve ticaret olanaklarının artırılması
Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013	İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye hedefi	İmalat sanayi sektörünün ekonomik büyümeyi sürüklemesindeki ana rolü ekseninde, yüksek katma değerli üretim, AB teknik mevzuatına uyum, haksız rekabetin önlenmesi, belgelendirme ve kalite altyapısı, sektörel gelişim stratejileri, uluslararası yükümlülükler çerçevesinde yapısal uyum, çevre kurallarına uyum, Ar-Ge, yenilikçilik yatırımları, AB programlarına sanayinin katılımı, finansal olanaklar, orta ve yüksek teknolojlü ürünlerin ihracatı, KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması, nitelikli işgücü, yüksek katma değerli üretim için yabancı sermaye yatırımlarının özendirilmesi

Plan ve Kapsadığı Dönem	Genel Hedef	Sanayi Sektörüne Yönelik Hedef
Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018	Toplumu yüksek refah seviyesine ulaştırma yolunda önemli bir kilometre taşı olarak yüksek, istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı hedefi	<p>İmalat sanayiinde dönüşümü gerçekleştirmek, yüksek katma değerli yapıya geçmek ve yüksek teknoloji sektörlerinin payını artırmak, böylece Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünü ve dünya ihracatından aldığı payı artırmak</p> <p>Dönüşümün ana odakları:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yenilikçilik ve firma becerileri - Bölgelerin üretime etkili katılımı - Sektörler arası entegrasyon - Yeşil teknoloji ve üretim - Dış pazar çeşitliliği <p>İmalat sanayi sektörleri arasında ve tarım-sanayi-hizmetler sektöründe değer zincirine dayalı entegrasyon sağlanması, ara malı ve sanayi hammaddelerinin üretimi yoluyla sanayi girdilerinin ülke içinden daha yüksek düzeyde karşılanmasının sağlanması, kamu alımlarının yerli ve yeşil firmaların teşvikinde kullanılması, kredi ve garanti programlarının etkinleştirilmesi, piyasa gözetim ve denetim sisteminin etkin işleyişinin sağlanması, pazar çeşitliliğinin artırılması, firmalar arası işbirliği mekanizmaları geliştirilmesi, geri dönüşüm ve geri kazanım uygulamalarına ağırlık verilmesi</p>
On Birinci Kalkınma Planı 2019-2023	“Daha fazla değer üreten, daha adil paylaşan, daha güçlü ve müreffeh Türkiye” vizyonu ile verimliliği odağına alan, sanayi sektörünün başat rol üstlendiği, ihracata dayalı istikrarlı bir büyüme modeli	<p>Yatay sanayi politikası alanları:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Güçlü finansal yapı - Yüksek kurumsal kapasite - İş ve yatırım ortamı

Plan ve Kapsadığı Dönem	Genel Hedef	Sanayi Sektörüne Yönelik Hedef
		<ul style="list-style-type: none"> - İnsan kaynağı - Lojistik ve enerji altyapısı - Dijital dönüşüm - Ar-Ge ve yenilik - Kritik teknolojiler <p>Sektörel Politikalar</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kamu Yatırım Politikaları - Bilim, Teknoloji ve Yenilik - Girişimcilik ve KOBİ'ler - Fikri Mülkiyet Hakları - Bilgi ve İletişim Teknolojileri - Enerji - Madencilik - Lojistik ve Ulaştırma - Ticaretin ve Tüketicinin Korunmasının Geliştirilmesine Yönelik Hizmetler - Gümrük Hizmetleri - İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri - Yönetim Danışmanlığı
On İkinci Kalkınma Planı 2024-2028	Muasır medeniyetler seviyesinin üzerine çıkma hedefi doğrultusunda, dünyadaki başlıca bilim, teknoloji, üretim, ticaret, kültür ve sanat merkezlerinden biri olarak insanlığa katkı sunan, milli ve manevi değerlerini koruyarak bölgesinin ve dünyanın barış, huzur ve refahı için küresel gelişmelere yön veren etkili, güçlü ve müreffeh bir ülke hedefi	İmalat sanayiinde teknoloji odaklı yapısal dönüşüm ve sektörel önceliklendirmenin sağlanması Her alanda yeşil ve dijital dönüşüm odaklı rekabetçilik, verimlilik temelli, sanayi ağırlıklı, ihracata dayalı nitelikli büyüme, aktif sanayi politikaları: ➤ Yeşil dönüşümün desteklenmesi, döngüsel ve sürdürülebilir üretim uygulamalarının artırılması

Plan ve Kapsadığı Dönem	Genel Hedef	Sanayi Sektörüne Yönelik Hedef
	<p>Türkiye yüzyılında çevreye duyarlı, afetlere dayanıklı, ileri teknolojiye dayalı yüksek katma değer üreten, geliri adil paylaşan, istikrarlı, güçlü ve müreffeh bir Türkiye</p> <p>2053 yılında dijital dönüşümde öncü, sürdürülebilirlik kriterlerine uygun, rekabetçi ve verimli üretim yapan imalat sanayinin yüksek teknolojili üretim ve ihracatta OECD ortalamalarının üzerine çıkması hedefi</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dijital dönüşümün gelişiminin desteklenmesi ➤ İmalat sanayiinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, üretimde dışa bağımlılığın azaltılması amacıyla kurumsal kapasite ve veri altyapısının etkin kullanılması ➤ Uygun yatırım yerlerinin yaşam alanlarına erişilebilirlik, beşeri ve sosyal imkânlar gözetilerek geliştirilmesi, artırılması ve tahsis süreçlerinin kolaylaştırılması ➤ İmalat sanayiinin ihtiyaçları doğrultusunda etkin desteklerin sağlanması için devlet yardımlarının gözden geçirilmesi ➤ İmalat sanayiinin ikiz dönüşüm çerçevesinde ihtiyaç duyduğu nitelikli beşeri sermayenin geliştirilmesi ➤ İmalat sanayiinin uluslararası rekabet gücünün geliştirilmesine yönelik altyapının güçlendirilmesi ➤ İmalat sanayiine yönelik tedarik zincirinin güçlendirilmesi ➤ Haksız rekabetin önlenmesi, kalitenin artırılması için ihtiyaca uygun etkili piyasa gözetiminin yapılması ve standart oluşturma altyapısının iyileştirilmesi <p>Sektörel politikalar:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Kamu Yatırım Politikaları ➤ İş ve Yatırım Ortamı ➤ Bilim, Teknoloji ve Yenilik

Plan ve Kapsadığı Dönem	Genel Hedef	Sanayi Sektörüne Yönelik Hedef
		<ul style="list-style-type: none">➤ Girişimcilik ve KOBİ'ler➤ Fikri Mülkiyet Hakları➤ Bilgi ve İletişim Teknolojileri➤ Madencilik➤ Lojistik ve Ulaştırma➤ Ticaretin ve Tüketicinin Korunmasının Geliştirilmesine Yönelik Hizmetler➤ Gümrük Hizmetleri➤ İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri

Kaynak: 1963-2024 döneminde hazırlanan 12 adet Kalkınma Planından faydalanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Ek 26.

Tablo 39. Türkiye Tarafından Benimsenen Sanayi Stratejileri

Strateji Belgesi	Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliğine Doğru) 2003	Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2011-2014 (AB Üyeliğine Doğru)	Türkiye Sanayi Stratejisi 2015-2018	2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi
Hazırlayan Kurum	(Mülga) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı	(Mülga) Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	(Mülga) Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
Benimsenen Yaklaşım	Türkiye sanayi politikasına genel bir çerçeve kazandırılması	Kamunun öncülüğünde özel sektörün verimliliğinin artırılması	Yerli, yenilikçi ve yeşil üretimin teşvik edilmesi	"Milli Teknoloji Hamlesi" odağında 2023 yılı için teknolojik dönüşüm
Vizyon / Temel Amaç / Öncelik / Stratejik Hedef	Temel amaç Artan dünya rekabet şartları altında sanayinin rekabet gücünü ve verimliliğini artırarak dışa dönük bir yapı içerisinde sürdürülebilir büyümeyi sağlamak, girişimcilerin ve işletmelerin inisiyatif alabilecekleri, fırsatlar yaratabilecekleri ve potansiyellerini kullanabilecekleri, rekabete açık bir iş ortamı geliştirmek	Vizyon Orta ve yüksek teknolojlili ürünlerde Avrupa ve Avrasya'nın üretim üssü olmak Genel amaç Türk Sanayisinin rekabet edebilirliğinin ve verimliliğinin yükseltilerek, dünya ihracatından daha fazla pay alan, ağırlıklı olarak yüksek katma değerli ve ileri teknolojlili ürünlerin üretildiği, nitelikli işgücüne sahip ve aynı zamanda çevreye ve topluma duyarlı	Vizyon Orta-yüksek ve yüksek teknolojlili ürünlerde Afro-Avrasya'nın tasarım ve üretim üssü olmak Genel amaç Türk sanayisinin rekabet edebilirliğinin ve verimliliğinin yükseltilerek, dünya ihracatından daha fazla pay alan, ağırlıklı olarak yüksek katma değerli ve ileri teknolojlili ürünlerin üretildiği, nitelikli işgücüne sahip ve aynı	Altı öncelik Kapsayıcı, bütünsel ve "paydaş-odaklı" yaklaşım Veriye dayalı, etki odaklı ve hesap verilebilir hedefler Dünyayı yakından izleyen ve öncü atılımlara yön veren politikalar Çevik, değişim odaklı ve yeniliklere uyarlabilir politikalar

Strateji Belgesi	Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliğine Doğru) 2003	Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2011-2014 (AB Üyeliğine Doğru)	Türkiye Sanayi Stratejisi 2015-2018	2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi
		<p>bir sanayi yapısına dönüşümü hızlandırmak</p> <p>Üç stratejik hedef Orta ve yüksek teknoloji sektörlerin üretim ve ihracat içindeki payının artırılması</p> <p>Düşük teknoloji sektörlerde katma değeri yüksek ürünlere geçişin sağlanması</p> <p>Becerilerini sürekli geliştirebilen şirketlerin ekonomideki ağırlığının artırılması</p>	<p>zamanda çevreye ve topluma duyarlı bir sanayi yapısına dönüşümünü hızlandırmak</p> <p>Üç stratejik hedef Sanayide bilgi ve teknolojiye dayalı yüksek katma değerli yerli üretimin geliştirilmesi</p> <p>Kaynakların etkin kullanıldığı, daha yeşil ve rekabetçi sanayi yapısına dönüşümün sağlanması</p> <p>Sosyal ve bölgesel gelişmeye katkı sağlayan ve nitelikli işgücüne sahip sanayinin geliştirilmesi</p>	<p>Beşeri sermayenin gelişimini önceliklendiren politikalar Bağımsızlık ve küresel rekabet</p> <p>On İki Ana Hedef İmalat sanayinin GSYİH'ye oranı %21'e çıkarılacaktır.¹³</p> <p>Sanayide çalışan işçi başına katma değer 35.000 dolar olacaktır.</p> <p>İmalat sanayi ihracatı 210 milyar dolara ulaşacaktır.¹⁴</p> <p>İmalat sanayi ihracatında orta-yüksek teknoloji ürünlerin payı %44,2; yüksek teknoloji</p>

¹³ 2008-2018 döneminde %16,5'tir.

¹⁴ 2018 yılı değeri 158,8 milyar dolardır.

Strateji Belgesi	Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliğine Doğru) 2003	Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2011-2014 (AB Üyeliğine Doğru)	Türkiye Sanayi Stratejisi 2015-2018	2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi
				<p>ürünlerin payı %5,8 olacaktır.¹⁵</p> <p>Ar-Ge harcamasının GSYİH'ye oranı %1,8'e ulaşacaktır.¹⁶</p> <p>Ar-Ge insan kaynağı 300.000; araştırmacı sayısı 200.000 olacaktır.¹⁷</p> <p>AB Ar-Ge Liderlik Tablosu ilk 2.500'e 23 firma girecektir.¹⁸</p> <p>Türkiye genelinde en az 500.000 yazılım geliştirici olacaktır.¹⁹</p> <p>Teknoloji tabanlı işlere yapılan yatırım</p>

¹⁵ 2018'de ihracatta orta-yüksek ve yüksek teknolojlili ürünlerin payı sırasıyla %36,4 ve %3,2'dir.

¹⁶ 2017'de %1 oranındadır.

¹⁷ Araştırmacı sayısı 2017 yılında 112.000'dir.

¹⁸ 2018 yılında bahse konu firma sayısı 4'tür.

¹⁹ 2018 yılında yazılımcı sayısı 140.000'dir.

Strateji Belgesi	Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyelğine Doğru) 2003	Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2011-2014 (AB Üyelğine Doğru)	Türkiye Sanayi Stratejisi 2015-2018	2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi
				<p>büyüküğü yıllık 5 milyar TL'ye ulaşacaktır.²⁰</p> <p>Yıkıcı teknolojiler üzerine geliştirilmiş ve dünya lideri olmuş en az 23 akıllı ürün/hizmet geliştirilecektir.</p> <p>1 milyar dolar ve üzeri değerlemeye ulaşmış en az 10 "Turcorn" geliştirilecektir.</p> <p>Sanayi ve teknoloji ile ilgili kamu ilişkilerinde firmaların ilk muhatabı ve hamisi Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı olacak ve tek noktadan hizmet sunulacaktır.</p>

²⁰ 2018 yılında anılan yatırımların büyüküğü 60 milyon dolardır.

Strateji Belgesi	Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliğine Doğru) 2003	Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2011-2014 (AB Üyeliğine Doğru)	Türkiye Sanayi Stratejisi 2015-2018	2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi
Yatay Politika Alanları	<p>9 alan</p> <p>İhracatın artırılması</p> <p>Yatırımların teşvik edilmesi</p> <p>Teknolojik kapasitenin ve Ar-Ge'nin geliştirilmesi</p> <p>Kalite ve verimliliğin artırılması</p> <p>İşgücünün geliştirilmesi</p> <p>KOBİ'lerin ve girişimciliğin geliştirilmesi</p> <p>Organize sanayi bölgeleri, sanayi siteleri ve sanayi bölgeleri</p> <p>Sürdürülebilir gelişmenin sağlanması</p> <p>Rekabet ortamının oluşturulması</p>	<p>8 alan</p> <p>Yatırım ve iş ortamı</p> <p>Uluslararası ticaret ve yatırım</p> <p>Beceriler ve insan kaynağı</p> <p>KOBİ'lerin finansmana erişimi</p> <p>Firmaların teknolojik gelişimi</p> <p>Altyapı sektörleri ve girdi maliyetleri</p> <p>Çevre</p> <p>Bölgesel kalkınma</p>	<p>8 alan</p> <p>Sanayide Teknolojik Dönüşüm</p> <p>Altyapı Sektörleri</p> <p>KOBİ'lerin Finansmana Erişimi</p> <p>Yeşil Üretim</p> <p>Yatırım ve İş Ortamı</p> <p>Uluslararası Ticaret ve Yatırım</p> <p>Beceriler ve İnsan Kaynağı</p> <p>Bölgesel Gelişme</p>	<p>5 alan</p> <p>Yüksek Teknoloji ve İnovasyon</p> <p>Dijital Dönüşüm ve Sanayi Hamlesi</p> <p>Girişimcilik</p> <p>Beşeri Sermaye</p> <p>Altyapı</p>

Strateji Belgesi	Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliğine Doğru) 2003	Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2011-2014 (AB Üyeliğine Doğru)	Türkiye Sanayi Stratejisi 2015-2018	2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi
Sektörel Politikalar	Tekstil, tarımsal girdi kullanan sanayiler, demir ve çelik, petrol ürünleri, otomotiv, gemi inşa, savunma sanayi sektörlerine yönelik Kalkınma Planı hedefleri	Otomotiv, makine, beyaz eşya, elektronik, tekstil ve hazır giyim, gıda ve demir-çelik sektörlerinin bilgi ve teknoloji, rekabet, yasal düzenlemeler, çevre ve enerji, dış rekabet edebilirlik ve ticaret, istihdam ve coğrafi boyut alanlarında rekabet gücü analizi		
Uygulama	Eylem Planı 14 hukuki, 7 idari, toplam 21 tedbir	Eylem Planı İzleme ve Yönlendirme Komitesi	Eylem Planı İzleme ve Yönlendirme Komitesi	Pilot uygulamalar
Sektörel Strateji Belgeleri		Türkiye Makine Sektörü Strateji Belgesi (2011-2014) Türkiye Otomotiv Sektörü Strateji Belgesi (2011- 2014) Türkiye Demir-Çelik ve Demir Dışı Metaller Sektörü Strateji Belgesi (2012-2016) Türkiye Kimya Sektörü Strateji Belgesi (2012-2016) Türkiye Seramik Sektörü Strateji Belgesi (2012-2016) Türkiye Elektrik ve Elektronik Sektörü Strateji Belgesi (2012-2016) Türkiye İlaç Sektörü Stratejisi Türkiye Tekstil, Hazırgiyim ve Deri Ürünleri Sektörleri Strateji Belgesi (2015-2018) Türkiye Otomotiv Sektörü Strateji Belgesi (2016-2019) Türkiye Makine Sektörü Strateji Belgesi (2017-2020)		

Kaynak: Strateji Belgeleri çerçevesinde yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ek 27.

Tablo 40. İmalat Sanayi Katma Değerinin Teknoloji Düzeyine Göre Dağılımı (Faktör Maliyetiyle Katma Değer %)

YILLAR	YÜKSEK TEKNOLOJİ	ORTA-YÜKSEK TEKNOLOJİ	ORTA-DÜŞÜK TEKNOLOJİ	DÜŞÜK TEKNOLOJİ
2013	3,97	25,73	31,55	38,75
2014	4,24	24,99	31,65	39,12
2015	4,59	25,14	32,45	37,82
2016	4,8	25,09	32,62	37,49
2017	4,67	26,06	33,36	35,91
2018	5,51	26,63	33,42	34,44
2019	6,53	27,97	28,79	36,71
2020	6,2	29,33	29,76	34,71
2021	5,19	27,99	34,46	32,36
2022	5,27	27,08	34,9	32,75
2023	5,92	29,42	33,15	31,51

Kaynak: TÜİK, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri 2024.

Ek 28.

Tablo 41. On İkinci Kalkınma Planının İmalat Sanayine Yönelik Politikaları ve Tedbirleri

Politikalar	Tedbirler
Yeşil dönüşümün desteklenmesi, dögüsel ve sürdürülebilir üretim uygulamalarının artırılması	<p>Sürdürülebilir üretim ve yeşil dönüşüm teknolojilerinin benimsenmesi, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla Ar-Ge faaliyetleri ve teknoloji transferinin desteklenmesi</p> <p>Mevcut OSB’lerde, endüstri bölgelerinde (EB) ve küçük sanayi sitelerinde (KSS), ortak kullanıma yönelik yeşil dönüşüm projelerinin tasarlanması, Yeşil OSB ve Yeşil EB’lerin yaygınlaştırılması</p> <p>Temiz enerji üretimi ve kullanımının teşvik edilmesi</p> <p>Atıkların endüstriyel kullanımı ve dögüsel ekonomi uygulamalarının yaygınlaştırılması</p> <p>KOBİ’lerin yeşil dönüşüme yönelik farkındalıklarının artırılması ve sektörel dönüşüm profillerinin oluşturulması</p> <p>Başta yeşil mutabakat olmak üzere yeşil dönüşümle ilgili sektörel değerlendirmelerin yapılmasının ve dönüşüm stratejilerinin hayata geçirilmesinin sağlanması</p> <p>İşletmelerin enerji verimliliği uygulamalarına yönelik desteklerin artırılması, tesis ve süreç optimizasyonuna katkı sağlayan enerji verimliliği ve tasarruf potansiyeli yüksek teknolojik yatırımların desteklenmesi</p> <p>Karbon ve su ayak izi hesaplama ve doğrulamasında standartlaştırılmış ulusal uygulamaların geliştirilmesi</p> <p>Yeşil sanayi işletmelerinin yetkin dönüşüm danışmanlarının belgelendirilmesi ve desteklenmesinin sağlanması</p> <p>Sanayinin yeşil dönüşümüne yönelik gelişmelerin izlenmesi ve değerlendirilmesi için altyapı oluşturulması</p> <p>Sıfır kirlilik hedefine yönelik emisyonlarını azaltarak enerji ve kaynak verimli üretim yaptığını raporlayan tesislerin temiz üretim yaptıklarını gösterecek şekilde sertifikalandırılmalarının sağlanması</p> <p>Sanayinin faaliyetleri sonucu ortaya çıkan atıkların kaynağında ayrı toplanmasının sağlanması</p>

	Yeşil dönüşüm kapsamında başta hidrojen değer zinciri içerisindeki üretim, depolama, taşıma ve sanayide kullanım süreçleri ile ilgili olarak bileşen, ekipman ve sistemlerin yerli ve milli imkânlarla geliştirilmesi ve ticarileştirilmesinin desteklenmesi
Dijital dönüşümün gelişiminin desteklenmesi	<p>İmalat sanayiinde sektörel analizler yapılarak, yapay zekâ, büyük veri analitiği, ileri otomasyon vb. gibi dijital teknolojilerin imalat süreçlerine entegre edilmesinin ve imalat sanayinde dijital dönüşümün teşvik edilmesi</p> <p>İmalat sanayiinde yer alan KOBİ'lerin dijital teknolojileri daha etkin kullanması amacıyla bilgilendirilmesinin ve desteklenmesinin sağlanması</p> <p>KOBİ'lerde yaygın olarak ihtiyaç duyulan dijitalleşme uygulamalarının merkezi bir altyapı ve destekleyici yazılım araçlarıyla karşılanması</p> <p>Verimlilik artışı amacıyla kurulan “model fabrika”ların bölgesel bazda ve dijital dönüşüme yönelik yeni hizmetler verecek şekilde tasarlanmasının sağlanması ve etkinliğinin artırılması</p> <p>5G ve sağlayacağı yeni nesil teknolojilerin gelişimi için gereken altyapının oluşturulması ve bu teknolojilerin imalat sanayiinde kullanılması için uygun ortamın hazırlanması</p>
İmalat sanayiinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, üretimde dışa bağımlılığın azaltılması amacıyla kurumsal kapasite ve veri altyapısının etkin kullanılması	<p>Sanayi sicil sistemi geliştirilerek sanayi envanterinin oluşturulması, sanayi ana planının hazırlanması, veriye dayalı sanayi politikaları ile yatırım kararlarının daha sağlıklı alınması ve kaynakların etkin kullanılmasının sağlanması</p> <p>Ürün bazlı çalışmalar yapılarak ara malı, stratejik ürün ve teknolojiler için yatırım yol haritalarının hazırlanması</p> <p>Başta proje bazlı teşvikler olmak üzere tüm devlet yardımlarının ürün bazlı yapılan çalışmalar çerçevesinde yürütülmesinin, seçilen alanlardaki projelerin takibi ve yönlendirmesinin sağlanması, ürün ve teknoloji geliştirme süreçlerinin iyileştirilmesi</p>
Uygun yatırım yerlerinin yaşam alanlarına erişilebilirlik, beşeri ve sosyal imkânlar gözetilerek geliştirilmesi, artırılması ve tahsis	<p>Yatırımcıların faydalanması için uygun yatırım yerlerini içeren yatırım yeri envanterinin oluşturulması</p> <p>Endüstri bölgeleri, organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri, hammaddeye erişim, lojistik, enerji, demiryolu, liman bağlantısı ve çevre boyutu açısından tedarik zincirine uygun ve sürdürülebilir şekilde</p>

<p>süreçlerinin kolaylaştırılması</p>	<p>oluşturulması amacıyla alternatif yöntemlerin geliştirilmesi</p> <p>OSB'lerdeki yer sahipliğinin el değiştirmesi suretiyle değer artışlarına izin vermeyecek şekilde maliyet etkin kullandırılmasına yönelik düzenleme yapılması, OSB'lerdeki yatırımcılara kiralanabilir arazi ve hazır fabrika binası imkânlarının sağlanması için çalışmalar yürütülmesi</p> <p>Deprem başta olmak üzere afetlere karşı dirençli sanayi bölge ve tesisleri oluşturulması, mevcut bölge ve tesislerde dirençliliğinin artırılmasına yönelik faaliyetler yürütülmesi</p>
<p>İmalat sanayiinin ihtiyaçları doğrultusunda etkin desteklerin sağlanması için devlet yardımlarının gözden geçirilmesi</p>	<p>Stratejik sektörler ve kritik ürünlere sağlanan devlet yardımlarının etkinliğinin gözden geçirilmesi</p> <p>Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programının kritik ürün ve teknolojilerin yerli imkânlarla geliştirilmesi ve üretilmesi için etkin şekilde kullanılması</p> <p>Farklı kurumlar tarafından verilen benzer devlet yardımlarının birleştirilerek sadeleştirilmesinin sağlanması</p> <p>Türkiye Varlık Fonu ve özel sektör tarafından gübre ve petrokimya başta olmak üzere sanayinin ihtiyaç duyduğu yeni yatırımların hayata geçirilmesi</p>
<p>İmalat sanayiinin ikiz dönüşüm çerçevesinde ihtiyaç duyduğu nitelikli beşeri sermayenin geliştirilmesi</p>	<p>Mesleki eğitimde kamu-özel sektör işbirliğinin artırılmasının, meslek liseleri ve meslek yüksekokullarının yönetiminde özel sektörün daha etkin rol almasının sağlanması</p> <p>İmalat sanayii alt sektörleri bazında beceri envanterinin oluşturulması</p> <p>Mevcut işgücünün becerilerinin geliştirilmesinin desteklenmesi, işgücünde yer almayanların sanayinin ihtiyaç duyduğu becerilerle donatılmasının kamu-özel işbirliğiyle sağlanması</p> <p>Sanayinin yeşil dönüşümü konusunda kamu ve özel sektörün kurumsal kapasitesinin geliştirilerek farkındalığının artırılması</p>
<p>İmalat sanayiinin uluslararası rekabet gücünün geliştirilmesine</p>	<p>Uluslararası işbirliği ve anlaşmalar ile ölçek probleminin aşılması için diplomatik faaliyetler ve teknik çalışmaların yürütülmesi</p>

<p>yönelik altyapının güçlendirilmesi</p>	<p>İmalat sanayii lojistiğinde demiryolu yük taşımacılığının payının artırılması, üretim yerleri ile limanlar ve lojistik merkezler arasında iltisak hatlarının kurulmasının sağlanması</p> <p>Yatırım malı makinelerinin tescil sisteminin iyileştirilerek makinelerin daha güçlü bir teminat aracı olarak kullanımına imkân sağlanması</p> <p>Firmaların tabi olacağı uluslararası standartlar ve teknik düzenlemelerin belirlenme aşamasında etkin şekilde yer alınarak fırsat ve tehditleri dikkate alan bir perspektifle gerekli çalışmaların yapılmasının sağlanması, buna yönelik insan kaynağı ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi</p>
<p>İmalat sanayiine yönelik tedarik zincirinin güçlendirilmesi</p>	<p>Tedarik zincirinin güçlendirilmesine yönelik sektörel ve uluslararası pazar analizlerinin yapılması</p> <p>Yerli tedarik zincirini güçlendirecek şekilde KOBİ'lerin büyük ölçekli firmalar etrafında kümelenmelerinin teşvik edilmesi</p> <p>Tedarik zincirinin karbonsuzlaşması ve yeşil dönüşüm için farkındalık ve danışmanlık desteklerinin artırılması</p>
<p>Haksız rekabetin önlenmesi, kalitenin artırılması için ihtiyaca uygun etkili piyasa gözetiminin yapılması ve standart oluşturma altyapısının iyileştirilmesi</p>	<p>Farklı idareler tarafından yürütülen piyasa gözetim ve denetim faaliyetlerinin toplulaştırılması, uygulama yeknesaklığının sağlanması ve mükerrerliklerin engellenmesi amacıyla Piyasa Gözetim ve Denetim Kurumunun kurulması</p> <p>Standart dışı ve taklit ürünlerin piyasaya arzını engellemek için idari para cezaları, kamuoyuna duyurma, ticari faaliyetlerin sonlandırılması gibi tedbirlerin sektör kuruluşlarıyla birlikte yürütülmesi</p> <p>Uluslararası standardizasyon komitelerine sanayi temsilcilerinin katılımlarının sektör kuruluşları vasıtasıyla desteklenmesi</p> <p>Standart çalışma gruplarının ve ayna komitelerinin etkin çalışmasının sağlanması</p> <p>Sertifikasyon ve belgeleme hizmetlerine uygun fiyatlarla erişimin kolaylaştırılması</p> <p>Türk Standardları Enstitüsü tarafından verilen sertifika ve belgelerin diğer ülkeler ve bölgelerde de geçerli</p>

	olabilmesini sağlayacak girişimlere ve çalışmalara devam edilmesi
--	---

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, On İkinci Kalkınma Planı, 2023.

Ek 29.

Tablo 42. On İkinci Kalkınma Planının Sektörel Politikaları ve Amaçları

Politika	Amaç
Kamu Yatırım Politikaları	Kamu yatırımlarıyla ekonominin rekabetçiliğinin ve verimliliğinin artırılması, kamu hizmetlerinin daha etkin sunulması yoluyla toplumun tüm kesimlerinin yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve refahının yükseltilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, dijital dönüşümün desteklenmesi, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması, özel sektör yatırımlarının ihtiyaç duyduğu altyapının temin edilmesi ile afetlere ve küresel risklere karşı dayanıklılığın artırılması
İş ve Yatırım Ortamı	İş ve yatırım ortamında işlemlerin en az evrak sayısı, en kısa süre ve en düşük maliyetle yapılması suretiyle ekonominin daha rekabetçi bir yapıya kavuşturulması, bürokratik ve hukuki öngörülebilirliğin daha da güçlendirilmesi, nitelikli uluslararası doğrudan yatırımlardan daha fazla yararlanılması yoluyla yatırım, üretim, istihdam ve ihracat artırılarak yurt içi ve uluslararası piyasalar için bir tedarik ve üretim merkezi olması
Bilim, Teknoloji ve Yenilik	Bilgi üretmeye yönelik sorgulama, araştırma, öğrenme, geliştirme istek ve düşünce sistematüğını tüm düzeylerde yaygınlaştıran, katma değeri yüksek ürün ve hizmet geliştirme kapasitesini artıran, toplumsal zorluklara çözüm üreten, ikiz dönüşümü destekleyen, insan odaklı, çevik, işbirliğine dayalı, etkin işleyen bir bilim, teknoloji ve yenilik ekosistemi oluşturmak
Girişimcilik ve KOBİ'ler	KOBİ ve girişimcilerin niteliklerini dikkate alan odaklı politikalar aracılığıyla finansmana erişim imkânlarının, kurumsal gelişmelerinin ve verimliliklerinin artırılması, yenilikçilik kapasitelerinin ve ölçeklerinin büyütülmesi, tedarik zincirlerinde daha güçlü bir biçimde yer almalarının sağlanması, ihracat, yenilikçilik ve rekabetçilik düzeylerinin yükseltilerek ²¹ daha etkin ve verimli olarak büyümeye ve istihdama katkılarının artırılması
Fikri Mülkiyet Hakları	Fikri mülkiyet hakları alanında yenilikçi fikir ortamının geliştirilmesi, hak sahiplerinin haklarının yurt içinde ve yurt dışında etkin şekilde korunması, uygulanacak desteklerle yenilikçiliğe ve katma değerli küresel marka oluşturulmasına

²¹ Girişimcilik ve KOBİ hedefleri kapsamında imalat sanayiinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin 2022'de %1,3 seviyesinde olan ihracatındaki yüksek teknolojinin payının 2023 yılında %1,5'e ulaşması beklenmekte olup 2028 yılı için belirlenen hedef %3'tür.

	imkân sağlanması ve hak ihlallerine karşı etkin mücadele edilmesi
Bilgi ve İletişim Teknolojileri	Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yerli katma değer artırılması, bu teknolojilerin etkin ve yaygın kullanılması yoluyla ekonomide verimliliğin ve rekabetçiliğin sağlanması ve orta vadede Türkiye'nin teknolojide dışa bağımlılığının azaltılması
Madencilik	Madencilik faaliyetlerinin bütünleşik bir yönetim sistemi ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde yürütülerek sektörde yatırım ortamının iyileştirilmesi, yurtiçi aramaların artırılması suretiyle Türkiye'nin maden, jeotermal kaynak, petrol ve doğal gaz potansiyelinin tespit edilmesi, madenlerin işlenerek ara ve uç ürünlere dönüştürülmesi yoluyla katma değer artırılması, hammadde arz güvenliğinin sağlanması ve dışa bağımlılığın azaltılması
Lojistik ve Ulaştırma	Modlar arası ve çok modlu taşımacılık uygulamalarının geliştirilmesi; güvenli, erişilebilir, bütüncül, çevre dostu ve düşük maliyetli bir ulaştırma sisteminin tesis edilmesi, rekabetçi üretim ve ihracatı destekleyen altyapının oluşturulması sağlanarak ulaştırma ve lojistikte bölgesel bir üs olma potansiyelimizden azami düzeyde faydalanılması
Ticaretin ve Tüketicinin Korunmasının Geliştirilmesine Yönelik Hizmetler	Türkiye'de yeşil ve dijital dönüşüm çerçevesinde yeni ticaret pazaryeri ve araçlarının güvenli bir şekilde kullanılarak alıcı ve satıcıların etkin bir biçimde buluşturulduğu, fiyatların etkin işleyen sağlıklı piyasa koşullarında belirlendiği, üretici ve tüketici haklarının korunduğu, kalite odaklı, kolay ve düşük işlem maliyetli bir ticaret ortamının sağlanması
Gümrük Hizmetleri	Uluslararası standartlar ve yükümlülüklerimiz doğrultusunda şeffaflığı ve öngörülebilirliği esas alarak ticareti kolaylaştırmak ve kaçakçılıkla etkin mücadele etmek
İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri	Net sıfır karbon hedefi doğrultusunda yenilenebilir kaynakları kullanan, sürdürülebilir ve güvenli yapıları çevre oluşturmak; güçlü ve entegre tedarik zincirlerine sahip, düşük karbonlu yapı malzemelerini rekabetçi maliyetlerle üretebilen, teknolojik kabiliyeti yüksek bir inşaat sektörü oluşturmak ve Türkiye'yi yurt dışında küresel bir marka haline getirmek

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, On İkinci Kalkınma Planı, 2023

Ek 30.**Tablo 43. Türkiye-AB Dış Ticaret Rakamları**

Yıllar	İhracat	İthalat	Toplam Ticaret Hacmi	Ticaret Açığı
1996	11.328.579.088	21.838.786.560	33.167.365.648	-10.510.207.472
1997	11.959.009.519	23.364.340.615	35.323.350.134	-11.405.331.096
1998	13.095.387.582	22.613.598.637	35.708.986.219	-9.518.211.055
1999	13.621.354.739	20.347.852.772	33.969.207.511	-6.726.498.033
2000	13.651.183.592	25.804.530.233	39.455.713.825	-12.153.346.641
2001	15.400.786.695	17.926.941.329	33.327.728.024	-2.526.154.634
2002	17.432.964.980	23.259.924.413	40.692.889.393	-5.826.959.433
2003	23.809.267.033	31.656.820.421	55.466.087.454	-7.847.553.388
2004	31.154.615.752	43.813.759.615	74.968.375.367	-12.659.143.863
2005	35.610.069.269	48.085.687.911	83.695.757.180	-12.475.618.642
2006	41.322.261.639	54.309.920.416	95.632.182.055	-12.987.658.777
2007	52.119.405.067	62.995.081.888	115.114.486.955	-10.875.676.821
2008	55.549.563.478	69.254.329.383	124.803.892.861	-13.704.765.905
2009	41.288.876.949	53.142.847.566	94.431.724.515	-11.853.970.617
2010	45.697.963.191	67.710.151.926	113.408.115.117	-22.012.188.735
2011	54.436.523.942	85.598.331.495	140.034.855.437	-31.161.807.553
2012	50.700.813.616	82.027.895.008	132.728.708.624	-31.327.081.392
2013	54.253.067.932	86.176.068.036	140.429.135.968	-31.923.000.104
2014	58.610.951.175	82.851.273.713	141.462.224.888	-24.240.322.538
2015	53.441.793.760	73.139.974.699	126.581.768.459	-19.698.180.939
2016	56.657.504.373	72.180.833.082	128.838.337.455	-15.523.328.709
2017	64.302.995.338	78.656.466.293	142.959.461.631	-14.353.470.955
2018	72.847.018.856	73.366.674.374	146.213.693.230	-519.655.518
2019	73.308.293.344	63.943.660.856	137.251.954.200	9.364.632.488
2020	66.016.036.637	69.445.384.016	135.461.420.653	-3.429.347.379
2021	87.743.061.772	81.086.685.312	168.829.747.084	6.656.376.460
2022	95.184.450.414	87.196.129.543	182.380.579.957	7.988.320.871
2023	94.766.505.479	98.344.115.839	193.110.621.318	-3.577.610.360

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2024.

Ek 31.

Tablo 44. Gümrük Birliğine İlişkin Literatür

Yazar ve Yıl	Konu	Sonuç
Altundal, 2008	Türkiye'nin gümrük vergilerini kaldırmaya başladığı 12-22 yıllık süreleri, 1980'den sonra yapılan ithalat üzerinden değerlendirildiği.	Türkiye'nin gümrük vergisi kaybının 246 milyar Dolar olarak hesaplanmış, bu orana OGT nedeniyle üçüncü ülkelerle ithalatta uygulanan düşük gümrük vergilerinin dahil edilmesiyle 350 milyar Dolara ulaştığı hesaplanmıştır.
Temiz, 2009	1992-2007 dönemi için GB'nin net ihracat etkileri.	GB sonrasında ticaret hacminde artış olmakla birlikte, net ihracatın düştüğü saptanmıştır.
Türker, 2009	GB'nin Türkiye'nin rekabet gücüne etkisi.	GB'nin Türkiye'nin rekabet gücüne olumlu yansımadağı, GB sonrası çoğu sektörde düşük rekabet endeksleri görüldüğü belirtilmiştir.
Seki, 2009	1985-2003 dönemi dış ticaret verilerinden, GB'nin Türkiye'nin net dış ticaretine etkisi.	GB sonrasında, Türkiye'nin AB'ye ihracatında artış yaşanmasına rağmen, ithalat lehine dağılım görüldüğü, diğer dış ticaret pazarlarında ise kayıp yaşanmadığı belirlenmiştir.
Aktaş ve Yılmaz, 2008	1996-2005 döneminde Türkiye'nin ihracat fonksiyonu.	İhracatı etkileyen en önemli değişkenin ithalat olduğu belirlenmiştir.
Adam ve Moutos, 2008	GB genişlemesinin asimetric etkileri.	GB'den sonra AB ülkelerinin birbirlerine ihracatı azalırken, Türkiye ve AB'nin karşılıklı ihracatının arttığı, bunun da Türkiye'nin rekabet gücünden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.
Bilgili, 2007	GB sonrası Türkiye'nin özellikle Batı Avrupa'ya	GB sonrasında Türkiye'nin ihracatında yapısal bir

	ihracatındaki yapısal değişimler.	değişim olmadığı belirlenmiştir.
Özkale ve Karaman, 2006	GB'nin daha çok ithalat açısından Türkiye için statik etkileri.	GB'nin ithalat talebinin gelire esnek, fiyat değişimlerinden etkilenmediği, ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı etkilerin farklı sektörleri farklı şekilde etkilediği, bazı mallar üzerinde ise hiç etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Vergil ve Yıldırım, 2006	GB'nin Türkiye'nin rekabet gücüne etkisi.	GB'nin ileri teknoloji, emek-yoğun ve zor taklit edilen araştırma mallarında Türkiye'nin rekabet gücünü artırdığı, sermaye-yoğun ve ara teknoloji mallarında ise rekabet gücünü olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır.
Kandoğan, 2005	1962-2002 dönemi için Avrupa'daki ticaret anlaşmalarının etkileri.	GB'den sonra Türkiye'nin üye olmayan ülkelere ithalatında tüm sektörlerde ticaret yaratıcı etki yaptığı, sadece beşeri sermaye yoğun düşük teknoloji sektöründe çok az ticaret saptırıcı etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.
Seymen ve Utkulu, 2004	1963-2002 döneminde Türk firmalarının AB piyasalarında rekabetçilik durumları.	GB sonrası ihracatta fiyat ve gelir esnekliği düşmüş; ithalatta ise gelir esnekliği yüksek çıkarken, fiyat esnekliğinin azaldığı bulunmuştur.
Bekmez, 2002	GB'nin kamu-özel sektör üzerine etkileri.	GB'nin kamu gelirleri (gümrük vergileri) ile GSYİH'yı azalttığı, ancak özel sektör lehine gelişmeler olduğu belirlenmiştir.
Soğuk, 2002	Türkiye-AB dış ticaret rakamlarının değerlendirilmesi.	GB sonrası Türkiye'nin AB'ye ihracatında artış olmasına rağmen, ithalat lehine geliştiği; GB'nin geniş piyasa ve teknolojik gelişme ile istihdamı

		dengeleyeceği, dinamik etkilerin Türkiye lehine gelişeceği vurgulanmıştır.
Morgil, 2000	GB'nin statik ve dinamik etkileri.	Ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı etki olarak Türkiye aleyhine geliştiği görülmüştür.
Akkoyunlu-Wigley, 2000	Bölgesel ekonomik entegrasyonlar üzerine yapılmış ampirik çalışmaların değerlendirilmesi	GB'nin ticaret yaratıcı etkisinin ticaret saptırıcı etkisinden büyük olduğu, GB'nin Türkiye ekonomisine ise daha çok negatif etkisi olduğu belirlenmiştir.
Dura ve Atik, 2000	GB sonrasında Türkiye'nin gümrük vergisi kayıpları üzerine.	GB sonrası vergi gelirlerinde azalma olacağı, kaybı telafi için dolaylı vergilerin artıralacağı ve bunun da GSYİH'da % 2'lik daralmaya yol açacağı bulunmuştur.
Lohrmann, 2000	GB'nin rekabet gücüne etkisi.	GB'nin vasıfsız emek gerektiren sektörlerde rekabet gücünü azalttığı, vasıflı emek çalıştırılan sektörlerde ise artırdığı sonucuna varılmıştır.
Sayan ve Demir, 1998	Gümrük Birliğinin tarım ve tarım dışı sektörleri üzerinde etkileri.	Tarım sektörünün, diğer sektörlerle ilişkisi nedeniyle GB'nin dolaylı etkileri altında kaldığı belirlenmiştir.
Halıcıoğlu, 1997	GB'nin Türkiye ekonomisine etkilerinin karşılaştırmalı kısmi denge analizi	GB'nin serbest ticaretten sonra ikinci en iyi blok olduğu, tarife indirimlerinin refah artışının GSYİH'ya oranı %1,28 olduğu, Doğrudan Yabancı Sermaye (DYY)'nin arttığı sonucuna varılmıştır.
Togan, 1997	GB'nin kaynak dağılımı üzerindeki etkileri.	GB'nin vergi gelirlerini azalttığı sonucuna varılmıştır.
Harrison, Rutherford ve Tarr, 1997	GB'nin uzun dönem dinamik etkileri.	Gümrük birliğinin uzun dönem dinamik etkilerin olumlu yansımaları

		olacağı, Türkiye'ye sağlayacağı toplam kazancın, her yıl GSMH'sinin %1-1,5 arasında gerçekleşeceği öngörülmüştür.
Merceiner ve Yeldan, 1997	GB'nin uzun dönem dinamik etkileri.	GB'nin tam üyelik ile sonuçlanmaması halinde, GB'nin Türk üreticisi aleyhine olacağı, işsizliği artıracığı ve refah kaybına yol açacağı sonucuna varılmıştır.
Erzan ve Filiztekin, 1997	GB'nin KOBİ'ler üzerindeki etkileri.	GB'nin kısa dönemde KOBİ'leri olumsuz etkileyebileceği, ancak dinamik etkilerinin sağlayacağı istikrar ortamı sayesinde uzun dönemde faydalı olacağı belirtilmiştir.
Krueger vd. 1996	GB sonrasında Türkiye'nin gümrük vergisi kayıpları üzerine.	GB sonrası gümrük vergisi gelirlerinin GSYİH'nın %0,48'ine gerileyeceği, KDV artışı ile kaybın telafisine gidileceği, dolayısıyla GSYİH'nın %5'i kadar kamu geliri artışı yaşanacağı belirlenmiştir.

Kaynak: Aslan, 2023, ss. 1327-1328

ÖZET

Sanayi sektörünün ve özellikle sanayi sektörünün önemli bir kısmını oluşturan imalat sanayi sektörü, ekonomideki dinamizmin göstergesidir. Ülkeler, sanayileşmeyi ekonomik büyüme, kalkınma, teknoloji seviyesini artırma, sosyo-ekonomik ve çevresel hedeflerini başarmada araç olarak kullanmaktadır. Bu açıdan sanayi politikaları önem arz etmektedir.

AB büyüme stratejilerini, sanayi sektörünün rekabet gücü üzerine yerleştirmekte ve sanayi politikalarını büyüme hedefleri için araç olarak kullanmaktadır. Türkiye de AB hedefleri ile uyumlu kalkınma stratejileri geliştirmekte ve sanayi politikasını bu çerçevede şekillendirmektedir. Bununla birlikte, Türkiye sanayi politikalarının AB sanayi politikaları ile uyumsuz olduğu unsurlar bulunmaktadır.

Bu tez çalışmasının amacı, sanayi politikalarını incelemek, AB ve Türkiye sanayi politikaları ayrıntılı bir şekilde analiz etmektir. Tez ile Türkiye sanayi politikalarının AB ile uyumu değerlendirilerek Türkiye için politika önerileri geliştirilmektedir.

Bu itibarla, bu tez çalışmasında, Türkiye'nin yeni sanayi politikasını, yeşil ve dijital dönüşümün yanı sıra, yüksek teknolojili sektörlerin payını artırmayı amaçlayan, etkin bir uygulama ve koordinasyon ile izleme ve değerlendirme mekanizmasına sahip “yeşil sanayi politikası” olarak geliştirmesi önerilmektedir. Ayrıca, AB kuralları ile uyumsuz olan sanayi politikası araçları kaldırılmalı, devlet yardımları ve destek mekanizmaları AB ile uyumlu hale getirilmelidir. Sektörel stratejilerin geliştirilmesi sürdürülmeli, rekabetçilik perspektifinde gelecek ve yenilikçilik odaklı, sektör ve teknoloji bazlı olması politikalar oluşturulmalıdır.

Türkiye'nin ulusal ve uluslararası alanda güçlü ve rekabet gücü yüksek bir sanayi sektörüne sahip olması için yüksek teknolojili üretim atağını gerçekleştirebilmesi amacıyla kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında güçlü bir koordinasyon ve işbirliğine dayanan bir sanayi stratejisi oluşturulması elzemdir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Sanayi, Sanayi Politikaları, Gümrük Birliği, Yeşil Mutabakat

ABSTRACT

Industrial sector and specifically the manufacturing sector which constitute a vital part of industry are considered to be the indicators of dynamism of the economy. Countries get use of industrialization as a tool for economic growth, development, increasing technology level, achieving socio-economic and environmental targets. This is why industrial policies do matter.

EU puts industrial sector at the core of growth strategies and consider industrial policies as a tool for growth objectives. Türkiye develops development strategies in harmony with those of the EU and shapes the industrial policy in this framework. However, there are some elements of industrial policies of Türkiye which are not considered to be in harmony with EU industrial policies.

This thesis study aims at examining industrial policies and analyzing in detail the industrial policies of EU and Türkiye. Throughout the thesis, the level of harmony of industrial policies of Türkiye with those of the EU is evaluated and policy recommendations are developed.

In this context, in this thesis study it is suggested that Türkiye should develop the new industrial strategy as “green industrial strategy” which targets at green and digital transformation as well as increasing the share of high technology sectors and encompasses efficient implementation and coordination system along with monitoring and evaluation mechanism. Moreover, the industrial policy tools that are not in harmony with those of the EU should be abolished and harmony with the EU rules should be established in terms of state aids and support mechanisms of Türkiye. The development of sectoral strategies should be pursued and future and innovation focused sectoral and technology-based policies should be set through competitiveness perspective.

It is vital for Türkiye to develop an industrial strategy based on strong coordination and cooperation among public sector, private sector and non-governmental organizations to achieve high technology production move for a strong and highly competitive industrial sector in national and international arena.

Key Words: European Union, Industry, Industrial Policy, Customs Union, Green Deal